

Nr 116

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, m. m.; given Stockholms slott den 20 oktober 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Enligt Vårt nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom propositionen läggs fram förslag som syftar till att förbättra informationen och samarbetet mellan samhället och företagen. Vidare föreslås att de anställda får rätt till representation i vissa företags styrelser.

Enligt förslaget är näringsidkare efter anmaning skyldig att till länsstyrelsen översiktligt redovisa hur den ekonomiska utvecklingen av verksamheten väntas bli och vilka förändringar av bl. a. sysselsättningen som planeras eller väntas. Länsstyrelse och kommunstyrelse skall kunna kalla näringsidkare till överläggningar i frågor angående företaget som är av väsentlig betydelse för länet eller kommunen. Länsstyrelse och kommun föreslås få viss skyldighet att informera näringsidkare om statlig och kommunal planering.

I propositionen föreslås vidare att Kungl. Maj:t får möjlighet att tillsätta offentliga styrelseledamöter dels i förvaltningsbolag, dels i allmännyttiga stiftelser som har tillgångar över fem milj. kr. Sådana förordnanden föreslås få gälla sammanlagt högst 30 aktiebolag och stiftelser.

I fråga om de anställdas styrelserepresentation föreslås att de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar med minst 100 arbetstagare får utse två ledamöter i företagens styrelse. Ledamöterna utses av de fackliga organisationerna. I vissa fall skall företag kunna undantas från till-

lämpning av bestämmelserna. I så fall måste emellertid företaget på annat sätt tillgodose de anställdas intresse av insyn och inflytande i fråga om företagets verksamhet. Dispensfrågor skall prövas av en särskild nämnd.

Verksamheten föreslås i samtliga fall bli av försökskaraktär.

Den lagstiftning som föranleds av förslagen föreslås träda i kraft den 1 april 1973 och gälla till utgången av juni 1976.

1 Förslag till

Lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor

Härigenom förordnas som följer.

1 § Näringsidkare är efter anmodan av myndighet som Konungen bestämmer skyldig att i fråga om arbetsställe inom länet skriftligen till länsstyrelsen översiktligt redovisa

1. den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten,
2. planerade eller väntade utvidgningar eller inskränkningar i produktionen, sysselsättningen eller driften.

Uppgiftsskyldighet enligt första stycket får åläggas två gånger årligen och avse förhållande under de fem närmast följande åren.

2 § Uppgift enligt 1 § får överlämnas till statistiska centralbyrån och kommunstyrelsen i den kommun där arbetsstället finns. Till annan statlig eller kommunal myndighet får uppgiften överlämnas endast om den är av väsentlig betydelse för myndighetens verksamhet.

Vid tillämpningen av första stycket skall beaktas å ena sidan behovet av tillgång till uppgiften, å andra sidan näringsidkarens intresse av att uppgift som rör hans affärs- eller driftförhållanden ej utlämnas till en vidare krets än som oundgängligen behövs.

3 § Länsstyrelsen skall minst en gång årligen till näringsidkare som är skyldig att lämna uppgift enligt 1 § eller som vid arbetsställe inom länet sysselsätter fler än 50 arbetstagare lämna översiktlig redogörelse för sådan statlig verksamhet och planering inom länet som kan antagas vara av betydelse för sådan näringsidkare.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på kommun i fråga om kommunal verksamhet och planering.

4 § Fullgör näringsidkare ej uppgiftsskyldighet enligt 1 §, får länsstyrelsen vid vite kalla honom till överläggning.

5 § Länsstyrelsen får vid vite kalla näringsidkare till överläggning i fråga som är av väsentlig betydelse för länet och som rör arbetsställe inom länet för vilket näringsidkaren är uppgiftsskyldig enligt 1 §.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om kommunstyrelse beträffande arbetsställe inom kommunen.

Om icke särskilda skäl föranleder annat, skall företrädare för de anställda beredas tillfälle att närvara vid överläggning enligt första eller andra stycket.

6 § Vite enligt denna lag får bestämmas till högst femtusen kronor. Mot beslut om föreläggande av vite får talan icke föras.

7 § Vid tillämpningen av denna lag skall iakttagas att den som är uppgiftsskyldig ej betungas onödigt.

8 § Vad någon på grund av denna lag fått veta om näringsidkares affärs- eller driftförhållanden får han ej obehörigen yppa eller nyttja. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter häremot dömes till böter eller fängelse högst ett år. Allmänt åtal får väckas endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973 och gäller till utgången av juni 1976.

2 Förslag till

Lag om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser

Härigenom förordnas som följer.

1 § Konungen får förordna en ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant för denne i styrelsen för aktiebolag, vars verksamhet huvudsakligen är inriktad på att äga eller förvalta fast eller lös egendom, eller sådan allmännyttig stiftelse som har tillgångar överstigande fem miljoner kronor.

Förordnanden enligt första stycket får samtidigt gälla högst trettio aktiebolag och stiftelser.

2 § Offentlig styrelseledamot skall särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bolagets eller stiftelsens verksamhet.

3 § Uppkommer fråga om utseende av offentlig styrelseledamot i stiftelse, är stiftelsen efter anmodan skyldig att till Konungen överlämna avskrift av stiftelseurkund, stadgar och andra handlingar som bestämmer stiftelsens verksamhet eller visar dess tillgångar.

Anmodan enligt första stycket får förenas med vite, högst femtusen kronor.

4 § Offentlig styrelseledamot utses för tid som Konungen bestämmer.

5 § Om ej annat följer av denna lag, äger vad som är föreskrivet om styrelseledamot och styrelsesuppleant i lagen (1944: 705) om aktiebolag motsvarande tillämpning på offentlig styrelseledamot i aktiebolag och suppleant för sådan ledamot. Bestämmelserna i 8 § första stycket 6 nämnda lag gäller dock ej.

6 § Det åligger aktiebolag och stiftelse att till offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan ledamot utge ersättning med belopp som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973 och gäller till utgången av juni 1976.

3 Förslag till

Lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas som följer.

1 § I aktiebolag och ekonomisk förening som under det senast förflutna räkenskapsåret här i landet sysselsatt i genomsnitt minst 100 arbetstagare har de anställda enligt denna lag rätt att utse två ledamöter i styrelsen (arbetstagarledamöter) och en suppleant för varje sådan ledamot.

Har arbetstagarledamot utsetts, består rätten till styrelserepresentation för de anställda, även om antalet sysselsatta därefter underskrider det antal som anges i första stycket.

2 § Denna lag gäller icke

1. bank- eller försäkringsaktiebolag,
2. ekonomisk förening som avses i 118 § första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar eller 3 § lagen (1951: 309) angående införande av nya lagen om ekonomiska föreningar,
3. ekonomisk förening som ingår i jordbrukskasserörelsen,
4. förening enligt lagen (1948: 218) om sambruksföreningar.

3 § Med företag avses i denna lag aktiebolag och ekonomisk förening, varå lagen är tillämplig.

4 § Bolagsstämma eller föreningsstämma kan utan ändring av bolagsordningen eller föreningens stadgar besluta att denna lag skall äga tillämpning på företaget även om detta ej är sådant som avses i 1 § första stycket eller att företagets anställda skall ha rätt att enligt denna lag utse flera än två arbetstagarledamöter och suppleanter för dem.

5 § Om ej annat följer av denna lag, äger vad som är föreskrivet om styrelseledamot och styrelsesuppleant i lagen (1944: 705) om aktiebolag eller lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning på arbetstagarledamot och suppleant för sådan ledamot.

6 § Bestämmelserna i 8 § första stycket 6 lagen (1944: 705) om aktiebolag samt 6 § 6 och 22 § andra stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller ej arbetstagarledamot eller suppleant för sådan ledamot.

7 § Beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation fattas av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till företaget och omfattar mer än hälften av företagets arbetstagare, eller av på sådant sätt bundna lokala fackliga organisationer som tillsammans har denna omfattning.

Företagets styrelse skall skriftligen underrättas om beslut enligt första stycket.

8 § Arbetstagarledamöter utses av de lokala fackliga organisationer, som är bundna av kollektivavtal i förhållande till företaget, i den ordning organisationerna bestämmer.

9 § Enas ej organisationerna om annat, gäller följande ordning för utseende av de arbetstagarledamöter som avses i 1 § första stycket.

Tillhör mer än fyra femtedelar av de kollektivavtalsbundna arbetstagar samma lokala organisation, får denna utse båda arbetstagarledamöterna. I annat fall får de båda lokala organisationer som har störst antal sådana arbetstagare utse vardera en ledamot.

Vid tillämpningen av andra stycket anses lokala organisationer som tillhör samma centrala fackliga huvudorganisation som en organisation.

10 § Arbetstagarledamot bör utses bland de anställda hos företaget.

Till arbetstagarledamot får ej utan särskilt tillstånd utses den som i sådan egenskap tillhör annat företags styrelse.

11 § Tiden för arbetstagarledamots uppdrag bestämmes av den som utser honom.

Förordnas ej annat i anledning av ansökan om undantag enligt 14 §, tillträder arbetstagarledamot sitt uppdrag vid tidpunkt som bestämmes av den som utsett honom, dock tidigast tre månader efter det att företagets styrelse mottagit underrättelse enligt 7 §.

12 § Arbetstagarledamot får ej deltaga i styrelsens behandling av fråga som rör

1. stridsåtgärd,
2. förhandling med arbetstagarorganisation om slutande av kollektivavtal,
3. uppsägning av kollektivavtal.

13 § Bestämmelserna i 8—12 §§ om arbetstagarledamot äger motsvarande tillämpning på suppleant.

14 § Skulle arbetstagarrepresentation enligt 1 § medföra väsentliga olägenheter för aktiebolag på grund av att

1. styrelsens sammansättning är beroende av politiska styrkeförhållanden eller av förhållande mellan olika aktieägare eller aktieägargrupper, som framgår av bolagsordningen, avtal eller annan omständighet, eller
2. bolagsordningen innehåller föreskrift om särskild röstpluralitet vid fattande av styrelsens beslut,

kan undantag medgivas från denna lag, om olägenheterna ej kan undanröjas på annat sätt.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på ekonomisk förening.

Undantag skall förenas med villkor om åtgärder som på annat sätt tillgodoser arbetstagarnas intresse av insyn och inflytande i fråga om företagets verksamhet.

15 § Fråga om tillstånd enligt 10 § andra stycket eller undantag enligt 14 § prövas av en nämnd som består av ordförande och sju andra ledamöter. Ledamöterna utses av Konungen. Ordföranden, som skall vara lagkunnig och erfaren i domarvärv, utses bland personer som icke kan anses företräda arbetsgivar- eller arbetstagarintressen. De övriga ledamöterna utses efter förslag av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, svenska kommunförbundet, svenska landstingsförbundet, kooperationens förhandlingsorganisation, landsorganisationen i Sverige och tjänstemännens centralorganisation. De svenska arbetsgivareför-

eningarnas förtroenderåd föreslår två ledamöter och de övriga vardera en ledamot. För ordföranden och varje ledamot utses i samma ordning en ersättare.

16 § I prövningen av ärende hos nämnden deltar ordföranden och fyra andra ledamöter. Två av dessa skall vara utsedda på förslag av arbetstagarorganisationerna och två av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd. I stället för den ene av de två sistnämnda ledamöterna inträder

när ärendet gäller företag, där kommun har ett bestämmande inflytande, den ledamot som utsetts på förslag av kommunförbundet,

när ärendet gäller företag, där landstingskommun har ett bestämmande inflytande, den ledamot som utsetts på förslag av landstingsförbundet och,

när ärendet gäller företag, som är anslutet till kooperationens förhandlingsorganisation, den ledamot som utsetts på förslag av denna organisation.

Mot nämndens beslut får talan ej föras.

17 § I anmälan om styrelsens sammansättning enligt 97 § lagen (1944: 705) om aktiebolag eller 37 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall anges om ledamot eller suppleant utsetts enligt denna lag.

18 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973 och gäller till utgången av juni 1976. Lagen äger icke tillämpning på aktiebolag vars styrelse består av mindre än tre ledamöter, under förutsättning att samma förhållande gällde den 1 januari 1972.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Häri genom förordnas, att i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall införas en ny paragraf, 20 a §, av nedan angiven lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse
20 a §

Handling innefattande uppgifter vilka infordrats från näringsidkare enligt lagen (1972:) om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor må, i den mån handlingen innehåller upplysningar om näringsidkarens affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke utan hans samtycke utlämnas förrän tjugo år förflutit från handlingens datum.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973.

Utdrag av protokoll över industriärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 20 oktober 1972.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Johansson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *styrelserrepresentation för samhället och de anställda i vissa företag, m. m.* och anför.

1 Inledning

Under de senaste åren har olika frågor rörande demokratiseringsutvecklingen inom näringsliv och samhälle aktualiserats. Bl. a. har informationsutbytet och samarbetet i övrigt mellan näringsliv och samhälle samt utbyggnaden av företagsdemokratin tagits upp till behandling.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades hösten 1968 sakkunniga för att utreda formerna för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle. De sakkunniga antog namnet samlagsutredningen. Utredningen avlämnade i augusti 1970 betänkandet (SOU 1970: 41—42) Företag och samhälle.¹ Betänkandet innehåller bl. a. förslag till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. och förslag till lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktieföretag, ekonomiska föreningar och stiftelser. Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, postverket, televerket, statens järnvägar (SJ), statens vägverk, statskontoret, statistiska centralbyrån (SCB), bankinspektionen, riksrevisionsverket (RRV), konjunkturinstitutet, lantbruksstyrelsen, statens naturvårdsverk, kommerskollegium, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), bostadsstyrelsen, statens planverk, vattenfallsverket, samtli-

¹ Betänkandet är avgivet av landshövdingen Per Eckerberg, ordförande, landshövdingen Harald Aronsson, avdelningschefen Gösta Edgren, statsrådet Kjell-Olof Feldt, f. d. bruksdisponenten Wilhelm Haglund, planeringschefen Eric Pettersson, generaldirektören Reidar Tilert och förbundsordföranden Bert Lundin.

ga länsstyrelser, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén, kommerskollegieutredningen, landstingen i Östergötlands, Malmöhus och Västernorrlands län, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Företagareföreningarnas förbund, Svensk industriförening, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges köpmannaförbund, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Kooperativa förbundet (KF), Föreningen auktoriserade revisorer, AB Custos, Förvaltnings AB Providentia, Incentive AB, AB Industrivärden, Ollie och Elof Ericssons stiftelse för vetenskaplig forskning, Ragnar Söderbergs stiftelse, Åhlén-stiftelsen, Telefon AB L. M. Ericsson, AB Turitz & Co och AB Volvo.

SAF, Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund har avgett gemensamt yttrande.

Kommerskollegium har bifogat yttranden av samtliga handelskammare samt av Handelskamrarnas nämnd. Länsstyrelserna har bifogat yttranden av vissa länsorgan och kommuner.

TCO och LO antog vid sina kongresser år 1970 resp. 1971 vissa riktlinjer för vidgad företagsdemokrati. Enligt dessa utgör de anställdas rätt till representation i företagets styrelser ett viktigt led i strävandena att öka de anställdas insyn och inflytande i företagen.

Organisationerna upptog härefter diskussioner med SAF i syfte att avtalsvägen tillförsäkra de anställda representation i aktiebolagens styrelser. Diskussionerna avbröts emellertid vintern 1972 sedan SAF förklarat sig inte behörig att träffa avtal som binder bolagsstämmorna. LO och TCO hemställde härefter i skrivelser den 23 mars resp. den 7 april 1972 till chefen för industridepartementet att de anställda genom lagstiftning skulle ges rätt till styrelserepresentation.

Frågan om de anställdas rätt till styrelserepresentation har behandlats av en särskild arbetsgrupp med företrädare för industri-, justitie- och inrikesdepartementen. Resultaten av gruppens arbete har redovisats i en inom industridepartementet upprättad promemoria (Ds I 1972: 3) med förslag till lag om styrelserepresentation för de anställda i vissa aktiebolag. Förslaget, som innebär att de anställda får rätt att utse två ledamöter i styrelsen för aktiebolag och ekonomiska föreningar som sysselsätter minst 100 arbetstagare, torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av hovrätten för Nedre Norrland, arbetarskyddsstyrelsen, televerket, statens järnvägar, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statens vattenfallsverk, förenade fabriksverken (FFV), delegationen för försöks-

verksamhet med företagsdemokrati i de statliga företagen, Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO), Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Sveriges redareförening, Tidningarnas arbetsgivareförening (TA), A-pressens samorganisation, Familjeföretagens förening, Kooperativa förbundet (KF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svensk industriförening, Svenska företagares riksförbund, Svenska tidningsutgivareföreningen (TU), Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Statsföretag AB, AB Astra, Byggnadsfirman Anders Diös AB, Gränges AB, IBM Svenska AB, Norrlands Skogsägares Cellulosa AB (NCB), Svenska Shell AB och Telefon AB L. M. Ericsson.

Kommerskollegium har bifogat yttranden av handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping och Örebro samt ett gemensamt yttrande av handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad.

SACO och SR har avgett gemensamt yttrande. Skogs- och lantarbetsgivareföreningen har åberopat vad SAF anfört i sitt yttrande. Sveriges grossistförbund har instämt i de synpunkter på lagförslaget som framförts av industriförbundet. Sveriges köpmannaförbund har förklarat sig ansluta sig till de synpunkter som anförts i SHIO:s yttrande. NCB har instämt i LRF:s yttrande.

Riksdagen har genom skrivelser den 10 april 1970 och 19 november 1970 till Kungl. Maj:t överlämnat bankoutsrottets utlåtanden nr 20 och 62 i anledning av motioner om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar, resp. ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda (BaU 1970: 20, rskr 1970: 132, resp. BaU 1970: 62, rskr 1970: 374) och anmält att riksdagen bifallit vad utskottet i utlåtandena hemställt.

Jag anhåller att nu få ta upp frågorna om ett nytt system för utbyte av information mellan företag och samhälle, styrelserepresentation för det allmänna i vissa aktiebolag och stiftelser samt styrelserepresentation för de anställda i vissa företag. Frågorna angående offentliga revisorer erfordrar ytterligare utredning. Jag återkommer härtill i det följande. Frågorna angående företagets och stiftelsernas redovisning torde få anmälas i annat sammanhang.

2 Samarbetsutredningen

2.1 Allmänna utgångspunkter m. m.

2.1.1 Allmänna utgångspunkter

Utredningen säger inledningsvis att det i en ekonomi av svensk typ föreligger endast ringa förutsättningar att bedriva en planering som innebär uppställandet av en rad siffermässigt preciserade och politiskt eller företagsekonomiskt bestämda mål för utvecklingen. Detta innebär dock inte att det saknas möjlighet till ökad planering på vissa områden av central betydelse för samhällsekonomin. Det är emellertid väsentligt att denna planering får en nära anknytning till de förutsättningar som bestämts av historiska förhållanden, den sociala utvecklingen och ett starkt beroende av internationella marknader.

Utredningen konstaterar vidare att i och med den offentliga sektorns tillväxt ökar samhällsinflytandet över den totala ekonomin. När det gäller att påverka de privatägda företagen kan detta ske genom generella eller selektiva åtgärder. Utvecklingen under de senaste decennierna har enligt utredningen visat att enbart generella medel inte varit tillfyllest. Behovet av selektivt verkande, dvs. företags-, bransch- eller region-specifika åtgärder har framstått allt klarare. Det växande behovet av selektiva åtgärder är en följd av de ökade ambitionerna på bl. a. det arbetsmarknadspolitiska området och den högre takten i strukturuomvandlingen. Syftet att garantera den enskilde individens trygghet och ett effektivt utnyttjande av samhällskapitalet har understrukit kravet att förändringarna i den ekonomiska aktiviteten sker i kontrollerade former. Det räcker emellertid inte med arbetsmarknadspolitiska anpassningsåtgärder. Det behövs även möjlighet att genom samråd påverka exempelvis tidpunkten för omfattande åtgärder inom det enskilda företaget som berör nedläggning, utbyggnad eller andra förändringar. Förutsättningarna för att samhället på ett rationellt sätt skall kunna påverka de enskilda företagens handlande är enligt utredningen tillgång på information om företagets utveckling och möjlighet till samråd i frågor av större betydelse för samhällsutvecklingen. Utredningen har därför övervägt olika former för att öka samhällets kunskap om och inflytande över förhållanden som på sikt kan medföra förändringar i företagets verksamhet. Samtidigt har också samhällets information till företagen bedömts vara så väsentlig att formerna för denna också tagits upp av utredningen.

Näringslivets koncentration och storföretagens tillväxt motiverar enligt utredningen att storföretagens handlande måste ses i ett vidare perspektiv än det som det traditionellt är företagsledningens uppgift att göra. Gränsen mellan de områden för vilka samhället resp. företagen har huvudansvaret är flytande och ständigt under förskjutning. Utredningen finner det inte heller möjligt att göra någon strikt gränsdragning. Frågor

och beslut inom såväl företag som samhälle förutsätter ofta ömsesidig påverkan. Utifrån den praktiska verksamheten är det därför inte så mycket en fråga om man skall ha samarbete mellan företag och samhälle, utan mer en fråga om *i vilka former* samarbetet skall ske.

Utredningen finner det angeläget att informationen och samarbetet inriktas på det enskilda företaget och på de lokala och regionala samhällsliga organen och inte endast på den centrala statliga nivån. Utredningen framhåller särskilt den kommunala sektorns expansion och det behov av information om företagens planering som accentueras vid den uppbyggnad av en kommunalekonomisk långtidsplanering som f. n. pågår. Även det under senare år uppmärksammade behovet av regional planering ställer nya och vidgade krav på information och samråd mellan företag och samhälle. Genom beslut av 1970 års riksdag har länsstyrelsernas planeringsresurser förstärkts och möjligheterna till samordning av olika länsorgans planeringsarbete förbättrats. Utredningen framhåller att det bl. a. är mot denna bakgrund som förslaget till ett nytt informations- och samarbetssystem, vilket till övervägande del är inriktat på de lokala och regionala nivåerna, skall ses.

2.1.2 Nuvarande information och samarbete

Av den översikt som utredningen redovisar framgår det att den information som företagen idag lämnar till samhället om planeringsdata är begränsad. Större delen av informationen avser förhållanden i gången tid eller i nuläget.

SCB har vidsträckta befogenheter att hos företagen inhämta information även om planeringsdata. Rörelseidkare är dessutom skyldig att lämna de ytterligare statistiska uppgifter som fordras för sådan specialundersökning som Kungl. Maj:t föreskriver.

SCB:s mest omfattande insamling av planeringsdata sker inom ramen för de s. k. investeringsenkäterna för industrin. Dessa görs fyra gånger om året och avser högst 16 månader framåt. SCB upprättar även särskild investeringsstatistik för varuhandels- och finansföretag och för vissa företag inom samfärdseln. Två gånger om året görs exportenkäter om företagens faktiska och under de närmaste 18 månaderna beräknade exportleveranser, ordergång, priser etc. Genom särskilda varvsenkäter insamlas bl. a. uppgifter om de närmaste två à tre årens fartygslleveranser. Som underlag för forskningsstatistiken infor drar SCB uppgifter från ett stort antal företag. För arbetsmarknadsstyrelsens räkning görs viss statistik, bl. a. om sysselsättningen under närmaste året inom byggnadsverksamheten. Slutligen nämns också arbetskraftsundersökningarna.

Även arbetsmarknadsverket insamlar eller erhåller ett stort antal uppgifter från företagen. Flertalet avser historiska data men vissa uppgifter erhålles även om företagens planering på kort sikt. Av stor betydelse är den information som erhålles inom ramen för det s. k. varsel-

systemet. Enligt detta skall arbetsgivare som fattar beslut som medför uppsägning, permittering eller arbetstidsförkortning gällande minst fem anställda lämna varsel om detta till AMS. Företagen rekommenderas även att anmäla varje väsentlig planerad utökning av personalstyrkan. Bland arbetsmarknadsverkets övriga aktiviteter inom detta område kan nämnas att länsarbetsnämnderna varje kvartal inhämtar uppgifter från ett urval av företagen för bedömning av sysselsättningsläget det närmaste halvåret. Rörande byggsektorn insamlar AMS ett omfattande material om pågående och väntade investeringar i byggnader. Sysselsättningen inom skogsbruket följs genom kvartalsvisa enkäter.

Även andra organ insamlar planeringsdata. Konjunkturinstitutet insamlar varje kvartal uppgifter från ett antal företag inom industri och byggnadsverksamhet om väntade förändringar i verksamheten under det närmast följande kvartalet eller halvåret. Uppgifterna utgör underlag för konjunkturbarometern. För långtidsutredningarna görs särskilda undersökningar av bl. a. Industrins utredningsinstitut och Handels utredningsinstitut. I samband härmed infordras uppgifter från företagen om verksamheten den närmaste femårsperioden. Vidare kan nämnas att både kommerskollegium och överstyrelsen för ekonomiskt försvar har rätt att infordra planeringsdata rörande landets råvaru- och bränsleförsörjning resp. rikets ekonomiska försvarsberedskap.

Vid sidan av de institutionaliserade formerna för datainsamling nämner utredningen även att företag i samband med ansökningar om tillstånd till olika slags verksamhet ofta måste lämna planeringsuppgifter till olika samhällsorgan.

Utredningen har genom särskilda undersökningar ingående belyst det informationsflöde som sker genom informella kontakter mellan företrädare för samhällsorgan och företag. Dessa kontakter är många gånger den viktigaste informationskanalen. Särskilt gäller detta på det kommunala planet men i viss grad även på det regionala och centrala planet.

När det gäller den kommunala sidan där de informella kontakterna generellt sett svarar för den mesta informationen har på en del håll viss formalisering av informationsförmedlingen skett genom skriftlig eller annan särskild kontaktverksamhet. På regional nivå är de informella kontakterna omfattande särskilt mellan företagen, länsstyrelsen och länsarbetsnämnden. På central nivå synes det främst vara storföretagen som i planeringsfrågor har kontakt med representanter för regering och centrala myndigheter.

Utredningen konstaterar att när det gäller företagens ekonomiska situation är den viktigaste källan för samhällets information företagens årsredovisningar och andra motsvarande handlingar. I vissa fall har företagen särskild skyldighet att lämna uppgifter till vissa samhälleliga organ.

Den allmänna ekonomiska information som förmedlas av dagstid-

ningar och andra massmedia bedömes av utredningen spela en betydelsefull roll.

När det gäller det direkta samarbetet mellan företag och samhälle konstaterar utredningen under reservation för svårigheterna att skilja mellan information och samarbete att det inom åtskilliga kommuner förekommer ett institutionaliserat samarbete. Detta sker genom särskilda kommittéer, nämnder eller kontaktmän. På länsnivå finns samarbete genom företagsrepresentanter i olika läns- och landstingsorgan. På central nivå är företags- och arbetsgivarintressen företrädare i en rad olika organ av betydelse i näringspolitiska sammanhang. Utredningen nämner som exempel ekonomiska planeringsrådet, näringspolitiska rådet, handelspolitiska rådet och lokaliseringsberedningen. Vidare förekommer samarbete genom de representanter som näringslivet utser i handläggande myndigheters styrelser och genom representation i statliga utredningar. Utöver detta nämner utredningen också samarbetet mellan regeringen och industrin i lokaliseringsfrågor som inletts efter överenskommelse mellan regeringen och Sveriges industriförbund samt det samarbete i olika former mellan statlig, kooperativ och enskild företagsamhet som är under utbyggnad.

2.1.3 Företagens långtidsplanering

Utredningen har genom en särskild undersökning sökt klarlägga omfattningen och inriktningen av den långtidsplanering som idag förekommer i företagen. Undersökningen visar att det finns en klar skillnad i planeringsfrekvens mellan olika storleksgrupper av företag. Långtidsplanering är avsevärt vanligare i de större företagen än i de mindre. Företag med mer än 500 anställda intar en klar särställning. Det finns även en klar skillnad mellan olika branscher och näringsgrenar. Inom industrin och handeln är det betydligt vanligare med planering än inom övriga undersökta näringsgrenar. Vidare konstateras att företag som i stor utsträckning arbetar på export och ofta utsätts för drastiska marknadsförändringar samt är konjunktur känsliga har mer planering än andra företag. Detta gäller även företag med mycket stort investerat kapital per sysselsatt.

Med utgångspunkt från långtidsplaneringens villkor och osäkerhet i övrigt säger utredningen att man inte torde kunna räkna med att samhällsorganen i allmänhet skall kunna utnyttja företagens planer som ett fast underlag för egen planering. Informationen till samhället om företagets långtidsplanering bör därför inte inriktas på siffermässigt preciserade uppgifter från företagen. Den bör i stället koncentreras till uppgifter om utvecklingstendenser i företagen på olika områden, dvs. avse vissa huvudtendenser i företagets utveckling och indikationer på sannolika större framtida förändringar. Utredningen säger dock att i den mån

konkreta långsiktiga beslut föreligger om framtida förändringar bör självfallet uppgift härom ingå i informationen.

Ännu en slutsats som utredningen drar av strukturen hos företagens planering är att insamlingen av uppgifter från företagen måste ske med relativt korta mellanrum för att det skall vara möjligt att kontinuerligt följa förändringarna.

Slutligen deklarerar utredningen att det under de angivna förutsättningarna är realistiskt att räkna med att huvuddelen av de större och medelstora företagen skall kunna lämna meningsfull information i planeringsfrågor.

2.1.4 Behovet av information och samarbete

När det gäller samhällets behov av information från och samarbete med företagen konstaterar utredningen att det ansvar som samhället i form av stat och kommun har för den ekonomiska utvecklingen innebär ett motsvarande behov av resurser att påverka denna utveckling. Syftet med information och samarbete bör vara att

- 1) öka statliga och kommunala organs allmänna kunskap och insikt om näringslivets problem och utveckling,
- 2) ge statliga och kommunala organ möjlighet att påverka företagens planering,
- 3) skapa underlag för statliga och kommunala organs planering och beslut,
- 4) samordna samhällets investeringar med de privata investeringarna,
- 5) ge stat och kommun ökat rådrum och ökad handlingsberedskap.

Enligt utredningen är det från kommunal synpunkt i första hand inom tre områden som information behövs, nämligen beträffande sysselsättningsutvecklingen inom kommunens näringsliv, väsentliga förändringar i företagen främst i fråga om investeringar och produktionsomläggningar samt företagens lönsamhet som underlag för bedömning av företagens framtida utveckling.

De regionala statliga organens informationsbehov riktar sig i stort sett mot samma områden som kommunernas. Även de centrala statliga organens informationsbehov sägs omfatta samma intresseområden när det gäller överblicken över näringslivet som helhet men behovet av information och samarbete inskränks till de mest betydelsefulla förändringarna, exempelvis frågor rörande större strukturbeslut inom näringslivet.

När det gäller företagens behov av information och samarbete med samhällets organ konstaterar utredningen att detta är lika stort som det omvända. Som underlag för företagens beslut i en rad frågor behövs information om stat och kommuns planering. Utredningen har därför genom särskilda undersökningar sökt närmare utröna företagens behov och tillgång till information om samhällets planering.

Sammanfattningsvis säger utredningen att representanter för större

företag ofta varit relativt nöjda med informationen både från stat och kommun medan däremot åtskilliga företrädare för mindre företag påpekat brister i särskilt den kommunala informationen.

De önskemål om bättre information som från företagarhåll framförts berör ett flertal områden såsom den väntade bostads- och arbetskrafts-tillgången, den regionala planeringen och riksplaneringen och lämpliga lokaliseringsorter.

2.1.5 Sekretessfrågor m. m.

Utredningen konstaterar att det varit en naturlig uppgift vid prövningen av olika former för information från företagen till samhället att ingående penetrera sekretessfrågorna.

Utredningen erinrar om att det f. n. finns ett omfattande sekretessskydd för de uppgifter om enskilda företag som insamlas av olika samhällsorgan. Enligt sekretesslagen får samhällsorgan sekretessbelägga insamlade uppgifter om en publicering kan leda till skada för företaget. Författningarna har också regelmässigt bestämmelser om tystnadsplikt för de tjänstemän som får del av uppgifter om enskilda företag. Sekretessskyddet gäller enligt praxis även lämnandet av uppgifter om enskilda företag från en myndighet till en annan.

Utredningen konstaterar att det förhållandet att enskilda företag kan åsamkas förluster genom en intensivare konkurrens knappast i och för sig kan vara ett godtagbart skäl mot en öppnare information. Kravet på öppenhet får dock inte drivas därefter att det inte längre blir fråga om konkurrens på lika villkor.

Utredningen framhåller att minskade krav på sekretess från företagens sida kan leda till fördelar inte bara för samhället utan även för företagen själva inte minst därför att ömsesidig öppenhet är grundförutsättningen för ett meningsfullt samarbete mellan företag och samhälle. När samhällets kunskap om företagen ökar, ökar samhällets möjligheter till rationell planering vilket bl. a. ger företagen säkrare underlag för det egna handlandet.

Utredningen konstaterar vidare att den inte mött någon allmänt negativ attityd till ökad information om företagens förhållanden. Tvärtom har utredningen funnit att man på många håll klart inser behovet av bättre information till samhället och är beredda lämna långtgående uppgifter om sin planering. Samtidigt konstaterar dock utredningen att det alltjämt finns företag som synes vara omedvetna om behovet av informationsutbyte. Detta innebär inte att det endast är på företagssidan som det finns brister. Även åtskilliga samhällsorgan saknar tillräckligt öppen blick för behovet av ömsesidigt utbyte av information mellan samhälle och företag.

2.2 Ett nytt informationssystem

Utredningen presenterar ett förslag till informationssystem som är avsett att ge snabb och smidig information å ena sidan om företagens lägesbedömningar och framtidsplaner till i första hand kommunala och offentliga regionala organ och å andra sidan om sådana samhällsorgans verksamhet och planer till företagen.

Sammanfattningsvis finner utredningen att nuvarande information till samhällsorganen om företagens planering på kort sikt, i perspektivet upp till ett år, fungerar relativt tillfredsställande i förhållande till den målsättning som gäller för denna information. Vad gäller företagens planering på medellång sikt (2—5 år) är läget väsentligt mindre gynnsamt. Någon regelmässig information från företagen förekommer knappast och även den offentliga sektorns informationsutbud är klart otillfredsställande.

Beträffande *kraven på informationssystemet* anför utredningen att de offentliga organen behöver ha tillgång till uppgifter om förväntade, planerade och beslutade förändringar av sådana delar av företagens verksamhet som påverkar resp. organs planering och handlande både på kort och på längre sikt. Motsvarande gäller företagen vis à vis de offentliga organen. Det kan emellertid, säger utredningen vidare, varken vara nödvändigt eller lämpligt att all sådan information regelmässigt tas fram för samtliga i systemet ingående enheter. Informationen bör begränsas till vad som är nödvändigt för att särskilja de intressanta fallen. För att få kompletterande information om dessa fall måste emellertid också effektiva kontaktvägar stå till förfogande. De intressanta fallen är i detta sammanhang de fall som påkallar någon form av åtgärder från samhällets sida, exempelvis större privata investeringar som kräver att samhället justerar planerna för samhällsbyggandet.

Företagens *uppgiftslämnarkapacitet* är enligt utredningen liten när det gäller konkreta uppgifter i mer långsiktig planering. Detta gäller även större företag. Därför är det inte realistiskt att söka bygga upp ett informationssystem som förutsätter konkretiserade uppgifter från företagens långsiktspanering.

Informationssystemets utformning beskrivs utifrån systemets tre komponenter; information från företagen till den offentliga sektorn, information från den offentliga sektorn till företagen samt information inom den offentliga sektorn.

Företagens information till den offentliga sektorn föreslås ske genom dels ett rapportsystem för standardiserade uppgifter, dels etablerade informationskanaler för tilläggsinformation i vissa fall. Basen för rapportsystemet föreslås vara SCB:s centrala företagsregister. Utredningen förordar att länsstyrelserna med utgångspunkt från företagsregistret och efter samråd med kommunerna i länet får rätt att besluta om vilka före-

tag och arbetsställen som skall ingå i systemet. Därutöver bör central myndighet som Kungl. Maj:t bestämma kunna förordna om rapport-skyldighet. Även landsting och statliga affärsverk bör åläggas rapport-skyldighet på samma sätt som andra företag. Länsstyrelserna föreslås även svara för insamling och granskning av uppgifterna.

Rapportsystemet bör enligt utredningen i första hand innefatta upp-gifter i fråga om:

- a) lönsamhetsutveckling
- b) produktions- och omsättningsutveckling
- c) fasta investeringar
- d) nyetablering, flyttning eller nedläggning i Sverige
- e) nyetablering i utlandet eller flyttning dit
- f) personalförändringar
- g) mark- och transportbehov
- h) immissionsförändringar

Vidare finner utredningen det önskvärt att följande två planhorison-ter särskiljs

- (i) de närmaste två åren
- (ii) de tre därpå följande åren.

Utredningen framhåller att den angivna variabelkatalogen successivt bör byggas ut så att den med godtagbar säkerhet kan användas för att urskilja de intressanta fallen.

Uppgifterna föreslås bli inhämtade två gånger per år på blanketter av i princip den typ som användes i konjunkturbarometern. De på blanket-ten lämnade uppgifterna bör kompletteras med företagens årsbokslut och i förekommande fall delårsrapporter.

Utredningen understryker kraftigt att rapportsystemet till en början bör ses som en försöksverksamhet. Som central instans för insamling av erfarenheter, utvärdering, och successiv modifiering av systemet före-slås *beredningen för regional planering*. SCB föreslås bli utredningssek-retariat för rapportsystemet.

Beträffande informationen från den offentliga sektorn till företagen har utredningen funnit att önskemålen om förbättrad information har sådan tyngd att de inte kan förbigås. Utredningen anser det erforder-ligt att garantier skapas för att företagen får information också i de kommuner där man idag inte är medvetna om företagens informations-behov. Garantiregler med generell tillämplighet bör skapas genom att kommunerna åläggs att — i former som respektive kommun bedömer lämpliga — regelbundet informera företagen inom kommunen om kommunens verksamhet och planering på områden som är av särskild vikt för företagets egen planering. Skriftlig information bör även till-ställas länsstyrelsen.

Även om varje kommun bör ges betydande frihet att själv välja former för informationen anser utredningen att utom rambestämmelser

om kommunernas informationsskyldighet även vissa tillämpningsföreskrifter bör utfärdas. I dessa bör bl. a. frekvensen, arten och omfattningen av informationen preciseras.

Även när det gäller information från de regionala statliga organen förordar utredningen att det — liksom på kommunsidan — genom särskilda bestämmelser skapas garantier för att företagen inom ett län får information om planering och annan verksamhet hos statliga länsorgan av betydelse för företagen. Regionala statliga organ bör åläggas att regelbundet informera företagen inom länet i dessa hänseenden.

I fråga om formerna för denna information anser utredningen det praktiskt att den är skriftlig och sammanställs och distribueras av länsstyrelserna. Informationen bör lämnas minst en gång om året. Den obligatoriska informationen till företag föreslås bli begränsad till de företag som åläggs uppgiftsskyldighet gentemot länsstyrelse och kommuner eller som har ett inte alltför obetydligt antal anställda, förslagsvis mer än 50. Särskilda tillämpningsföreskrifter bör utfärdas som närmare anger tillvägagångssättet för informationen.

För att informationen kommuner — företag resp. regionala organ — företag skall fungera tillfredsställande föreslår utredningen vidare att någon ledamot av kommunstyrelsen resp. länsstyrelsen (planeringsdirektören) åläggs att ansvara för att företag erhåller föreskriven information.

Även i informationsutbytet inom den offentliga sektorn bör länsstyrelserna enligt utredningen spela en central roll. I fråga om den information som erhålles från företagen förordas två skilda förmedlingstekniker. Den ena, avseende de speciella uppgifter som inhämtas rörande de intressanta fallen, innebär att länsstyrelsen svarar för att kommun och regional myndighet erhåller den information om resp. företag som erhållits. Därvid skall beaktas att uppgifterna endast kommer den tillhanda som har ett legitimt och dokumenterat behov av uppgifterna. Den andra förmedlingstekniken avser de uppgifter som generellt infordras genom rapportsystemet. Dessa skall dels finnas tillgängliga hos länsstyrelsen dels gå till SCB för bearbetning i form av sammanställningar kommunvis, länsvis och för hela riket och med vissa uppdelningar på branscher och storleksgrupper. Sammanställningarna skall distribueras till centrala, regionala och lokala offentliga organ samt även till företag och branschorganisationer som önskar få del av materialet.

I fråga om *sekretesskydd* för lämnade uppgifter framhåller utredningen att den fäst största vikt vid att uppgifter om enskilda företag fördelas på en begränsad grupp intressenter. Många av de uppgifter som behöver ingå i informationssystemet är av sådant slag att dess spridning i en vidare krets kan medföra skada för företagen. Därför förutsätter öppenhet från företagets sida att garantier skapas för att information endast delges de i samhällsplaneringen direkt engagerade offentliga be-

fattningshavarna. Utredningen finner det därför nödvändigt att särskilda åtgärder vidtas för att sprida upplysning om informationssystemets syfte och användning, att entydiga och klart formulerade bestämmelser till skydd för sekretessen utarbetas samt att jävsbestämmelser införes som hindrar att uppgifter om företag delges representant för konkurrerande företag.

Den *lagstiftning* i anslutning till informationssystemet som utredningen föreslår är en ny lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. I lagen anges bl. a. uppgiftsskyldighetens omfattning samt ramen för kommunernas och de regionala statliga organens uppgiftsskyldighet gentemot företagen. Det förutsättes att lagen kompletteras med tillämpningsföreskrifter som utarbetas under medverkan av representanter för berörda parter och med instruktioner för de samhällsorgan som skall ingå i systemet.

Avslutningsvis anför utredningen att den utgått från att informationsutbyte och samarbete mellan företag och det allmänna liksom hittills även i fortsättningen i betydande grad måste grundas på informella kontakter.

Utredningen understryker också att systemet efter de erfarenheter som undan för undan vinnes successivt skall byggas ut till ett så smidigt och flexibelt system som möjligt. Särskilt bör ansträngningar göras för att förhindra dubbelarbete när det gäller uppgiftsinhämtandet. Samordning när det gäller datainsamling är samhällsekonomiskt motiverad och utredningen förordar därför att på sikt bestämmelser införs som innebär att samhällsorgan inte får inhämta uppgifter i större omfattning från företag utan att samråd ägt rum med statligt organ med ledande funktion på detta område.

2.3 Offentlig styrelserepresentation i aktiebolag

2.3.1 Utredningens överväganden

Utredningen anför tre olika *motiv för styrelserepresentation i aktiebolag* för det allmänna nämligen ideologiska, pragmatiska (effektivitetspolitiska) och intressebevakande motiv. De ideologiska motiven är grundade på ett allmänt rättvisekrav och på paralleller med samhället i stort och utgår från att det inom företagen måste finnas en allmän demokratisk kontrollmöjlighet. De pragmatiska motiven innebär ett hävdande av uppfattningen att företagets effektivitet ökas genom att representanter för det allmänna beredes plats i företagets styrelser. De intressebevakande motiven utgår från ett partstänkande, samhället behöver styrelserepresentation för att kunna bevaka att dess intressen beaktas.

Utredningen erinrar om att det föreslagna informationssystemet har

sin tyngdpunkt på det lokala och regionala planet. Övervägandena om styrelserepresentationen är däremot mer inriktat på det centrala planet. Styrelserepresentation har i första hand setts som ett medel för informationsutbyte och samarbete på central nivå och då främst med de från samhällets synpunkt mest betydelsefulla företagen.

När det gäller aktiebolagen konstaterar utredningen att det enligt nuvarande lagstiftning ankommer på styrelsen att förvalta bolagets angelägenheter. Om verkställande direktör har utsetts, skall den löpande förvaltningen handhas av honom och ledningen och förvaltningen i övrigt tillkomma styrelsen. Styrelsen svarar för att bolaget har en tillfredsställande organisation och skall vaka över att verkställande direktören fullgör sina åligganden. Styrelsen skall tillse att den får upplysningar om bolagets förhållanden på lämpligt sätt och vid lämpliga tider. Till sammans med verkställande direktören har styrelsen ansvaret för bolagets årsredovisning.

Utredningen nämner i detta sammanhang förslaget om styrelserepresentation för det allmänna i affärsbankernas styrelser (prop. 1970: 141). Förslaget som sedermera antagits av riksdagen innebar att Kungl. Maj:t fick rätt att i bankaktiebolags (affärsbanks) styrelse utse högst tre ledamöter (offentliga styrelseledamöter) med uppgift att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Genom lagändring 1971 har antalet offentliga styrelseledamöter fastställts till högst fem (SFS 1971: 1032).

Vidare uppmärksammar utredningen de bestämmelser i lagen om försäkringsrörelse som ger Kungl. Maj:t rätt att i vissa fall utse styrelseledamöter i försäkringsbolagens styrelser.

Beträffande *aktiebolagslagens intressensyn* erinrar utredningen om att en grundtanke vid aktiebolagslagstiftningens tillkomst var att skapa förutsättningar för att tillföra näringslivet riskvilligt kapital i en omfattning som inte var tänkbar för en privatperson eller en liten krets människor. En annan grundtanke var att begränsa delägarnas ekonomiska ansvar till de en gång gjorda insatserna. Signifikativt är också att lagstiftaren hållit fast vid föreställningen om ägarna som de i bolagen beslutande. Visserligen finns det i förarbetena till lagen ansatser till en bredare intressensyn men dessa har endast i ringa utsträckning påverkat lagtexten.

Utredningen konstaterar emellertid att ett konsekvent och kompromisslöst tillgodoseende av de ideologiska och intressebevakande motiven för styrelserepresentation för andra intressentgrupper än ägarna skulle förutsätta en genomgripande omarbetning av gällande aktiebolagslag. Då detta legat utanför utredningens uppdrag har övervägandena grundats på i huvudsak nu gällande lagstiftning på området.

När det gäller konsekvenserna av att jämte i vanlig ordning utsedda ägarrepresentanter även någon eller några styrelseledamöter utsedda

såsom samhällets representanter ingår i styrelsen framhåller utredningen att alla styrelseledamöter har samma ansvar. Vanligen torde flertalet styrelseledamöter idag inte anse sig vara utpräglade ägarrepresentanter. Endast i konfliktlägen avgör aktiemajoriteten vem som bestämmer. Även om sådana konflikter idag är sällsynta är det vid sådana situationer som problemen med samhällliga styrelseledamöter träder i dagen. Utredningen har därför funnit det angeläget att analysera de konsekvenser som konfliktssituationer kan antas medföra för olika parter.

Från *företagets* synpunkt blir konsekvenserna av samhällliga styrelse-representanter ökad risk för konflikter inom styrelsen. Utredningen anför att även om djupgående konflikter mellan en samhällsrepresentant och övriga ledamöter i ett företags styrelse inte blir vanliga bör risken för motsättningar inte förbises. De företagsmål som ägarna och av dem utsedda styrelse-representanter vanligen är eniga om — bästa möjliga utveckling för företaget — är åtminstone inte på kort sikt alltid förenliga med samhällets intressen. Motsättningarna skulle kunna leda till att samhällsrepresentanten blir isolerad i styrelsen med påföljd att han varken från samhällets eller företagets synpunkt kan fullfölja sin uppgift på ett meningsfullt sätt.

Från företagshåll har framförts åsikten att stor risk för irritation och osäkerhet skulle föreligga om samhällsrepresentanten förde eller miss-tänktes föra konfidentiell information vidare till utomstående. Utredningen konstaterar att detta knappast skulle innebära något principiellt nytt. Samhällsrepresentanter kan sägas komma att dela denna situation med åtskilliga andra styrelseledamöter, t. ex. ledande bankmän.

Från den *utsedda samhällsrepresentantens* utgångspunkt innebär konflikter inom styrelsen inte att han har några speciella möjligheter att mot majoritetens eller ägarnas vilja genomdriva ett visst beslut eller hindrar ett oacceptabelt beslut. Vad han kan göra är att argumentera för sin uppfattning, reservera sig till protokollet och som yttersta ut-väg avgå ur styrelsen.

Även om de formella möjligheterna att påverka besluten är begrän-sade finner utredningen att de befintliga maktmedlen kan vara nog så effektiva genom styrelsemajoritetens önskan att i det längsta undvika den uppsplitande publicitet som en öppen brytning skulle kunna leda till. Samhällsrepresentantens ställning är för övrigt densamma som övriga icke-ägande styrelseledamöters.

Utredningen nämner i detta sammanhang också de lojalitetskonflik-ter en samhällsrepresentant kan försättas i vid motsättningar mellan samhällets och företagets intressen. I avsaknad av närmare praktisk er-farenhet finner utredningen det svårt att uttala sig om hur besvärande sådana konflikter kan bli.

Beträffande konsekvenserna från *samhällets* utgångspunkt konstate-rar utredningen att flertalet informativa önskemål kan tillgodoses med

andra medel än styrelserepresentation. Mycket kan uppnås med hjälp av överenskommelser, rapportsystem, speciella kontaktorgan etc., men det blir när det gäller planerade åtgärder i sista hand företagen som avgör om och när informationen skall lämnas. Styrelserepresentation skulle därför kunna vara ett lämpligt komplement till de övriga föreslagna medlen för information och samarbete.

Utredningen anser dock att man inte kan bortse från att nackdelarna med styrelserepresentation kan bli betydande från samhällets synpunkt. Detta sammanhänger med praktiska svårigheter att utse lämpliga styrelseledamöter, att utan brott mot sekretessbestämmelser sörja för erforderliga kontakter mellan representant och dem som utser dessa etc. Utredningen finner emellertid att det borde vara möjligt att organisera kontakterna mellan de utsedda samhällsrepresentanterna och dem som utser vederbörande utan risk för brott mot en nödvändig sekretess.

2.3.2 Utredningens förslag

Utredningen konstaterar att man här i landet praktiskt taget helt saknar erfarenhet av offentlig styrelserepresentation i enskilda företag och att det därför är vanskligt att med bestämdhet uttala sig om hur för- och nackdelarna med styrelserepresentation för det allmänna kommer att fördela sig i praktiken. Utredningen erinrar om de av Kungl. Maj:t utsedda försäkringstagarrepresentanterna i försäkringsbolagens styrelser och om att åtskilliga företrädare för näringslivet förklarat sig acceptera offentliga styrelserepresentanter såvida dessa integes en speciell ställning. Mot denna bakgrund föreslår utredningen en begränsad försöksverksamhet med statlig styrelserepresentation i ett antal aktiebolag.

Utredningen förordar sålunda att Kungl. Maj:t ges rätt att i tillhopp högst 20 aktiebolag utse en ledamot i respektive styrelse (*offentliga styrelseledamöter*). Denna rätt bör lämpligen omfatta en femårsperiod. Representationen bör komma ifråga i bolag av olika typer, i olika branscher och med olika ägarförhållanden och även i ett antal affärsbankerna närstående holding- och investmentbolag. Utredningen anser att det lika litet som i fråga om samhällsrepresentationen i affärsbankerna i detta fall bör läggas närmare fast hur de offentliga styrelseledamöterna skall arbeta.

Offentlig styrelseledamot bör enligt utredningen i första hand få till uppgift att tillföra bolagets styrelse samhällliga synpunkter på ärenden som tas upp i styrelsen och att verka för att dessa synpunkter beaktas. Samhällets intentioner i sådana frågor bör han lämpligen kunna delges vid de kontakter med Kungl. Maj:t som synes vara en nödvändig förutsättning för att styrelserepresentationen skall få reellt innehåll. Vid dessa kontakter kan det av sekretesskäl inte bli fråga om att ta upp enskilda styrelseärenden till behandling, vilket dock inte torde hindra att

offentlig styrelseledamot delger Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenheter från sitt uppdrag som samhällsrepresentant.

Offentliga styrelseledamöter bör utses bland personer med stort företags- och allmänekonomiskt kunnande och med god kännedom om de samhällsekonomiska målsättningarna främst inom näringspolitiken. Samma kvalifikationskrav och bestämmelser i övrigt i fråga om exempelvis tystnadsplikt, mandattid etc. bör gälla för offentlig styrelseledamot som för annan ledamot. Före beslut om tillsättande av offentlig styrelseledamot bör ifrågavarande bolag beredas tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål beträffande personvalet. Arvode till offentlig styrelseledamot bör utbetalas av berört bolag. Storleken bör däremot bestämmas av Kungl. Maj:t eller av myndighet som Kungl. Maj:t förordnar.

Utredningen framhåller till sist att en utvärdering av verksamheten med offentlig styrelserepresentation bör ske mot slutet av femårsperioden. Utvärderingen bör avse erfarenheterna från respektive företagens, styrelseledamöternas och det allmännas utgångspunkt.

2.3.3 Reservation

I fråga om förslaget om offentliga styrelseledamöter delar herr Haglund inte majoritetens mening utan avger särskild reservation.

I denna framhålles beträffande de ideologiska motiven att det är principiellt felaktigt att via de enskilda företagens styrelser föra in en statlig styrning och kontroll. Statliga styrelseledamöter i privata företag är inte en förutsättning för en fungerande demokrati. Denna form av myndighetsutövning kommer ej till uttryck i några rättsregler. Fältet är därmed i princip fritt för godtycke, vilket strider mot en grundläggande princip i varje demokratiskt rättssystem.

Beträffande de pragmatiska — effektivitetspolitiska motiven finner inte reservanten att förslaget medför några fördelar för företagen. Erforderliga informationer och kontakter kan bättre erhållas på annat sätt.

Beträffande de intressebevakande motiven säger reservanten att de brister i informationen mellan samhälle och företag som kan finnas bör kunna bli avhjälpta med det föreslagna informationssystemet. Behovet av information på central nivå vilket är ett av motiven för styrelserepresentation tillgodoses redan nu genom verkställande direktör och/eller styrelsens ordförande och en informationskanal vid sidan härav skulle skapa en ohållbar situation. Styrelser med statlig representation riskerar vidare, enligt reservanten, att förlora sin handlingskraft och hindra det förtroendefulla samarbetet som vanligen råder inom styrelsekretsen. På denna grund reserverar sig herr Haglund mot majoritetens förslag om offentliga styrelseledamöter.

2.4 Offentlig styrelserepresentation i stiftelser

2.4.1 Utredningens överväganden

I enlighet med sina direktiv har utredningen uppmärksammat det inflytande över näringslivet som kan utövas av s. k. allmännyttiga stiftelser. Det står enligt utredningen klart att stiftelser som byggts upp kring dominerande aktieinnehav i ett antal betydelsefulla företag spelar en inte oväsentlig roll vid kontrollen och styrningen av det enskilda näringslivet. Stiftelsernas styrelser behärskas av personer, som är släkt med stiftarna, varigenom vissa familjer och intressegrupper får möjligheter till inflytande över näringslivet. Det allmännas insyn i och inflytande över dessa stiftelser är å andra sidan begränsat.

Enligt nuvarande förhållanden är stiftelseinstitutet i vårt land inte närmare reglerat genom civilrättslig lagstiftning utan har utformats på grundval av juridisk doktrin och praxis. För att en stiftelse skall föreligga krävs att medel ställts under särskild förvaltning för att tjäna visst ändamål.

Stiftelsens förvaltning ankommer i regel på en styrelse. I och med att styrelse utsetts och åtagit sig att handha stiftelsens angelägenheter och verka för dess ändamål på föreskrivet sätt anses kravet på särskild förvaltning uppfyllt. Stiftelsen blir därigenom en självständig juridisk person. Regelmässigt har stiftaren i själva stiftelseförordnandet eller i särskilda stadgar gett närmare föreskrifter om hur stiftelsens ändamål skall tillgodoses och medlen förvaltas.

Styrelsen i de största allmännyttiga stiftelserna har i regel endast ett fåtal ledamöter. Inslaget av personer med släktanknytning till stiftarna är markant. Styrelserna förnyar sig i allmänhet själva. I stadgarna finns ofta bestämmelser av innebörd att viss befattningshavare i ett stiftelsen närstående företag eller person med viss ställning i en släkt med anknytning till stiftelsen obligatoriskt skall vara ledamot i stiftelsens styrelse.

De allmännyttiga stiftelserna har enligt utredningen en privilegierad ställning i skattehänseende. Sålunda utgår inte någon arvs- eller gåvoskatt om medel avsätts till stiftelse som främjar försvarsändamål eller utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer verkar för uppfostrings- eller utbildningsändamål eller utövar hjälpverksamhet bland behövande eller främjar vetenskaplig undervisning eller forskning. Dessa slag av stiftelser torde också i de flesta fall vara helt eller delvis fria från inkomst- och förmögenhetsskatt.

Genom att stiftelser används som förvaltningsform kan enligt utredningen förmögenheter skyddas mot beskattning och mot uppdelning mellan olika arvtagare i samband med generationsskiften. Förmögenhetsmassan kan därigenom, framhåller utredningen, på sikt uppnå en snabbare genomsnittlig tillväxt än andra förmögenheter. Att koncerner och andra större enheter inom näringslivet på detta sätt hålls samman kan i vissa fall vara ett allmänt intresse, framhåller utredningen.

2.4.2 Utredningens förslag

Motiven för styrelserepresentation för det allmänna i aktiebolag äger enligt utredningens mening också viss giltighet beträffande de allmännyttiga stiftelser som genom aktieinnehav utövar inflytande över väsentliga delar av svenskt näringsliv. Härtill kommer, framhåller utredningen, att redan den ekonomiska förmån, som stiftelserna åtnjuter genom skattebefrielse, motiverar att det allmänna får ökad insyn i hur stiftelserna disponerar sina ekonomiska resurser. Styrelserepresentation skulle därför kunna uppställas som ett villkor för skattefrihet, anser utredningen. En styrelserepresentant för det allmänna skulle kunna se till att vid dispositionen av stiftelsens avkastning de allmännyttiga ändamål tillgodoses som motiverar skattefriheten. Den väsentligaste uppgiften och den som framför allt motiverar representation för det allmänna i stiftelsernas styrelser är dock enligt utredningens mening deltagandet i beslut i samband med placering av stiftelsens tillgångar. Dessa beslut kan få synnerligen vittgående konsekvenser både för det allmänna och för ett stort antal människor.

Mot bakgrund av dessa överväganden föreslår utredningen att Kungl. Maj:t ges rätt att i fråga om allmännyttig stiftelse som har mera betydande tillgångar utse en ledamot av stiftelsens styrelse. Denna rätt anser utredningen dock lämpligen böra begränsas till de stiftelser vars tillgångar överstiger fem miljoner kronor. Med tillgångar avses då de samlade tillgångarnas bokförda värde som de upptagits på aktivsidan i stiftelsens balansräkning.

Utredningen anser att styrelserepresentation för det allmänna bör kunna komma i fråga även i det fall att en stiftelse står under tillsyn enligt lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser, eftersom tillsynen inte i samma utsträckning som styrelserepresentation medger insyn i stiftelsernas verksamhet och möjlighet att påverka beslut.

Utredningen uppskattar antalet av de stiftelser som i praktiken skulle komma att beröras av förslaget om styrelserepresentation till högst 15—20.

Utredningen föreslår att styrelserepresentationen i stiftelser — liksom det allmännas representation i affärsbankerna — får permanent karaktär. Den osäkerhet beträffande värdet av styrelserepresentation för det allmänna som föranlett utredningen att i fråga om aktiebolag föreslå en tidsbegränsad försöksverksamhet har, framhåller utredningen, inte på samma sätt gjort sig gällande vid prövningen av frågan om styrelserepresentation i stiftelser. Eftersom styrelsen regelmässigt är det enda organet i en stiftelse och dess verksamhet dessutom i regel är av begränsad omfattning — den torde i allmänhet avse endast förmögenhetsförvaltning och fördelning av avkastning — bör enligt utredningens uppfattning ledamot i stiftelsens styrelse kunna följa och ta del i stiftel-

sens verksamhet på ett annat sätt än en sådan ledamot kan göra i ett större aktiebolags styrelse. Inte heller torde sekretessproblemen för stiftelsernas del bli särskilt framträdande.

De offentliga styrelseledamöterna bör enligt förslaget ha samma ställning och vara underkastade samma ansvar som övriga styrelseledamöter och utses bland personer med erfarenhet av ekonomisk förvaltning av den art som ankommer på större stiftelser. Innan offentlig ledamot i stiftelsens styrelse utses bör företrädare för stiftelsen ges tillfälle att yttra sig över personvalet.

Ersättningen till offentlig styrelseledamot bör enligt utredningen bestämmas efter samma regler i stiftelser som i aktiebolag.

3 Remissyttrandet över samarbetsutredningens förslag

3.1 Allmänna utgångspunkter m. m.

3.1.1 Allmänna utgångspunkter

Samtliga remissinstanser som yttrar sig över frågan instämmer i utredningens uppfattning att det behövs ett ökat samarbete mellan företag och samhälle. *Socialstyrelsen*, *AMS*, *planverket* och *bostadsstyrelsen* liksom bl. a. *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings och Norrbottens län* uttalar sig sålunda i denna riktning.

Även andra instanser såsom *kommunförbundet*, *landstingsförbundet*, *Företagareföreningarnas förbund*, *LO*, *KF* och gemensamt *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* instämmer i behovet av samarbete. *KF* anför på denna punkt att förbundet helt kan ansluta sig till utredningens allmänna utgångspunkter. Enligt förbundets uppfattning måste företagen ses som integrerade delar i ett totalt samhällssystem, vars övergripande mål måste vara att med iakttagande av kraven på jämlikhet och medinflytande bereda medborgarna trygghet, lämplig sysselsättning, en tillfredsställande miljö och tillgång till varor och tjänster, som är väl ägnade att tillgodose deras behov. Andra mål är att betrakta som delmål i syfte att realisera det övergripande målet. Med denna utgångspunkt finner förbundet det synnerligen angeläget att lämpliga former utvecklas för en effektiv samverkan mellan företag och kommunala samt regionala och centrala statliga organ.

SAF, *grossistförbundet* och *industriförbundet* förklarar sig ha en klart positiv inställning till ett ökat samarbete mellan företag och myndigheter. Formerna måste dock enligt organisationerna vara förankrade i en principiell syn på ansvarsfördelning mellan parterna.

Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig allmänt om behovet av selektiva medel för att påverka företagen.

Länsstyrelserna i Uppsala och Kalmar län instämmer i utredningens konstaterande att det inte är tillräckligt med generella medel för att uppfylla de samhällseliga mål som uppställts. Även *LO* instämmer i utred-

ningens uttalande på denna punkt och framhåller att målen för sysselsättningspolitiken, den ekonomiska balansen och tillväxten kräver att samhällets möjligheter att utöva inflytande genom selektivt insatta åtgärder utvecklas. *KF* uttalar att det synes alltmer nödvändigt att för samhället viktiga beslut inom de enskilda företagen på ett mer direkt sätt kan bli föremål för påverkan från samhällets sida.

SAF, *grossistförbundet* och *industriförbundet* deklarerar en motsatt uppfattning. Enligt organisationernas uppfattning bör huvudprincipen vara att samhällets inflytande över företagens beslut i största möjliga utsträckning sker i form av generella regler, inom vilka företagens beslut kan fattas fritt och på eget ansvar.

3.1.2 Nuvarande information och samarbete

Endast ett fåtal remissinstanser har särskilt kommenterat utredningens redogörelse i denna fråga. Några statliga organ redovisar särskild organiserad informationsverksamhet i anslutning till organens specifika verksamhet. *L. M. Ericsson* anför att företagets nyetablering av verkstäder i inte ringa mån underlättats av den samverkan som ägt rum mellan bolaget å ena sidan och centrala och regionala statliga myndigheter samt kommunalförvaltningar å den andra.

3.1.3 Företagens långtidsplanering

Utredningens analys och bedömning kommenteras endast i begränsad omfattning. Flera remissinstanser instämmer i utredningens konstaterande om företagens egna stora behov av planering men också om planeringens osäkerhet. I detta sammanhang redovisar vissa myndigheter och företag även sin egen planering.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Örebro och Västerbottens län samt *köpmannaförbundet* hör till de instanser som framhåller den begränsade användbarheten hos den information som företagen kan lämna.

3.1.4 Behovet av information och samarbete

Beträffande behovet av information och samarbete utvecklas och exemplificeras detta av olika remissinstanser.

Flera statliga myndigheter, bl. a. *SJ*, *lantbruksstyrelsen* och *bostadsstyrelsen*, redovisar behov av bättre information och samarbete såväl i allmänhet som beträffande den enskilda företagsamhetens planer särskilt i det medellånga planeringsperspektivet.

Samtliga länsstyrelser framhåller behovet av bättre information och samarbete. Detta aktualiseras särskilt av de nya och utvidgade planeringsuppgifter i samband med utarbetandet av särskilda länsprogram, kommunernas ekonomiska långtidsplanering (*KELP*) och annan länsplanering som åläggs länsstyrelserna. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser

sålunda att det nuvarande informationsutbytet inte kan vara tillräckligt för bedömningar i samband med den långsiktiga samhällsplaneringen eller för den information företagen behöver för att bedöma sina utvecklingsmöjligheter. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller att de regionala organens ställningstaganden i lokaliserings- och planeringsärenden ofta grundas på alltför svagt faktaunderlag framför allt i fråga om näringslivets utveckling. Det organiserade informationsflödet från företagen är av ganska ringa omfattning och saknas så gott som helt när det gäller företagens planering på medellång sikt. Flera länsstyrelser framhåller värdet av den nuvarande informella informationsförmedlingen men finner det med anledning av de ökade kraven nödvändigt med en reglering och systematisering av informationen.

Kommunförbundet finner att den nuvarande informationen om exempelvis företagens planer om utbyggnad och driftsinskränkningar är otillfredsställande på många platser och att åtgärder erfordras. *Landstingsförbundet* framhåller även kommunernas och landstingens behov av information rörande företagens utveckling liksom företagens behov av uppgifter om samhällets dispositioner. *TCO* finner det alltmer nödvändigt att för samhället viktigare beslut inom de enskilda företagen på ett mer direkt sätt kan bli föremål för påverkan från samhällets sida.

LO redovisar en särskild principiell synpunkt i detta sammanhang. Organisationen anser sålunda att de anställda genom sina fackliga företrädare bör ha full insyn i det informationsutbyte som skall ske mellan företag och samhälle samt att de också bör ha rätt att delta i överläggningarna mellan företagen och olika samhällsorgan. *TCO* och *SSU* anför liknande synpunkter.

Även olika bransch- och företagareorganisationer ansluter sig till utredningens bedömning rörande behovet av ökat informationsutbyte i planeringsfrågor mellan företagen och samhällets planerande myndigheter. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* ansluter sig i sitt gemensamma yttrande till utredningens synpunkter i denna fråga och deklarerar i detta sammanhang att det för företagen måste vara en naturlig och angelägen uppgift att lämna sådan information om företagets situation och utveckling som kan underlätta och förbättra samhällsplaneringen. Andra organisationer såsom *Svenska företagares riksförbund* och *SHIO* anför liknande uppfattning. Även enskilda företag deklarerar en positiv inställning till ett ökat informationsutbyte. *Turitz & Co* säger att lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor kan få en positiv effekt. Erfarenheterna har visat att ett nära samarbete mellan bolaget och myndigheterna är av stort värde för båda parter. *Industrivärden* anför en reservation i frågan då företaget säger att för att ett samarbete skall bli meningsfullt och leda till positiva resultat fordras inte endast ömsesidig information utan även ömsesidigt förtroende. Informationskyldigheten bör därför inte omfatta annat än sådant som

har betydelse för det avsedda samarbetet och detta bör ej ges sådana former som ter sig motiverade mera av önskan om insyn än önskan om gemensamt arbete mot gemensamt mål.

När det gäller den allmänna frågan om vilket slag av information och i vilka konkreta frågor samarbete behövs är remissinstansernas diskussion knapphändig. I några remissvar sågs dock att utredningens analys på denna punkt är otillräcklig. *Statskontoret* anser sålunda att införandet av det föreslagna informationssystemet bör föregås av en noggrann analys av olika samhällsorgans informationsbehov i syfte att åstadkomma ett rationellt informationssystem med utnyttjande av möjligheterna till integrerad databearbetning och rapportgivning. Även *konjunkturinstitutet* anför liknande synpunkter.

I allmänhet synes dock flertalet remissinstanser acceptera utredningens analys och inventering av de aktuella informations- och samarbetsfrågorna. Olika statliga myndigheter understryker behovet av information om näringslivets planering och utveckling, dvs. företagens etablering och nedläggning, utvidgning och inskränkning, förändringar i sysselsättning. *SJ*, *lantbruksstyrelsen*, och *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* exemplifierar behoven i detta avseende. *AMS* som konstaterar behovet av ytterligare och bättre information till och från arbetsmarknadsverket pekar särskilt på behovet av uppgifter om den mera långsiktiga personalplaneringen inom företagen. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller att företagens planering endast avser de närmaste åren medan länsstyrelsens planering ofta avser 5—15 årsperioder varför prognosarbetet måste inriktas på att studera företagens strukturella och branschmässiga sammansättning, utvecklingstrenden och utvecklingsbetingelser inom olika branscher och orter etc. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* exemplifierar företagens informationsbehov med tillgången på mark och bostäder, transportmöjligheter och offentlig service. *SHIO* framhåller särskilt behovet av bättre långsiktig planering av den offentliga sektorns olika delar.

3.1.5 Sekretessfrågor m. m.

När det gäller utredningens behandling av sekretessfrågan generellt berörs denna endast av ett fåtal remissinstanser. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* säger att sekretesskydd inte skapas enbart genom bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess. Av betydelse är framför allt hur omfattande den faktiska spridningen av en uppgift är. När uppgiften är känd av många är risken för fortsatt spridning så stor att det ter sig tämligen meningslöst att tala om sekretesskydd. Särskilt om en uppgift, t. ex. om driftsinskränkning eller nedläggning, medför åtgärder av olika myndigheter, torde sekretessen enligt hovrätten inte kunna upprätthållas. Även *vägverket* och *SCB* framhåller betydelsen av restriktivitet när det gäller informationsspridningen. Denna restriktivitet bör enligt *SCB* även

gälla spridningen till berörda offentliga organ av till länsstyrelsen inkomna uppgifter. Betydelsen av sekretessen understryks av flera länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Blekinge län* finner dock att företagens information om den långsiktiga planeringen i många fall bör kunna ske på ett öppnare sätt än som nu är fallet utan att därför företagens intressen skadas.

SSU anser att den nuvarande sekretesslagstiftningen är tvivelaktig. Frågan om företagens sekretesskydd borde enligt *SSU* ha behandlats mer utförligt. Det finns risk för att informationen om näringslivet begränsas till ett litet antal personer i samhällseliga organ och att intressekonflikter döljs.

3.2 Ett nytt informationssystem

Utredningen föreslår inrättandet av ett nytt informationssystem för förmedlingen av information mellan företag och samhälle. Förslaget tillstyrks av flertalet remissinstanser.

Postverket anser sålunda att utredningens förslag är väl lämpat att avlägsna nuvarande brister i informationsutbytet. Även länsstyrelserna tillstyrker så gott som enhälligt i princip utredningens förslag om nytt informationssystem. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att ett genomförande av utredningens förslag i mycket hög grad skulle förbättra underlaget för kommunal och regional planering. Liknande synpunkter framförs av flera länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* konstaterar att det med den centrala roll i samhällsplaneringen som länsstyrelserna har fr. o. m. 1.7.1971 är nödvändigt att ett effektivare informationsutbyte kommer till stånd i enlighet med utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller särskilt att ett av syftena med den utökande informationen är att myndigheterna kan beredas tillfälle till rådrom vid t. ex. nedläggningar och driftsinskränkningar.

Även övriga hörda remissinstanser — olika regionala och centrala organ, näringslivs- och arbetsmarknadsorganisationer samt enskilda företag — är i regel positiva och tillstyrker i princip förslagen om ett nytt informationssystem. *Landstinget i Malmöhus län* framhåller dock att förslaget inte innebär att någon ytterligare information överförs från landstingen till länsstyrelserna utan endast att överförandet sker i standardiserad form. När det gäller kommunikationerna mellan företagen och de kommunala och statliga myndigheterna finner landstinget att förslagen innebär en väsentlig och positiv breddning av informationsutbytet. Även *kommunförbundet* och *landstingsförbundet* delar utredningens uppfattning att samhällsutvecklingen kräver en bättre planering och därmed ett vidgat informationsutbyte i de former som utredningen föreslår. Arbetsmarknadsorganisationerna *LO*, *TCO* och *SACO* tillstyrker förslaget om nytt informationssystem. Även *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* tillstyrker i sitt gemensamma yttrande

i princip utredningens förslag på denna punkt. Organisationerna framhåller i detta sammanhang att det nuvarande samarbetet mellan parterna på sina håll fungerar utomordentligt väl och att nya informationssystem inte får störa detta utan i största möjliga utsträckning anslutas till de redan befintliga kanalerna. *Köpmannaförbundet* hälsar utredningens positiva inställning till ökat samråd och samarbete mellan det allmänna och näringslivet med stor tillfredsställelse. Även de investiment-, utvecklings- och industriföretag som yttrar sig i frågan finner skäl för utbygget och systematiserat informationsutbyte och tillstyrker förslagen. I flera fall understryks dock riskerna för att informationssystemet blir stelt och tungrott.

Ingen remissinstans avstyrker direkt förslaget om nytt informationssystem. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anmäler dock stor tveksamhet. Hovrätten finner det inte klarlagt i vilka hänseenden det nuvarande informationsutbytet är ofullständigt eller bristfälligt. Utredningen har sålunda enligt hovrätten inte påvisat något behov av den föreslagna omläggningen. Förslagen är vidare inte anknutna till den bestående ordningen. Även *SJ* är tveksam och ifrågasätter om tiden ännu är mogen för ett reglerat informationssystem av den föreslagna typen. Ansträngningarna kunde i stället inriktas på en förbättring av redan befintlig rapportering. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* hyser viss tvekan om vinsten av en lagstiftning inom området och anser därför att frågan om lagstiftning om uppgiftsskyldighet tills vidare bör anstå intill dess man vinner större erfarenhet av de samverkanssträvanden som pågår. Även *Svenska företagens riksförbund* framför liknande tveksamhet beträffande nyttan av en lagstiftning inom detta område.

Beträffande uppgiftslämnarkapaciteten hos de olika grupperna föranleder utredningens slutsatser endast ett fåtal kommentarer. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att företagens möjligheter att lämna tillförlitliga uppgifter är så begränsade att detta talar emot utredningens förslag att skapa ett nytt och enhetligt informationssystem. *Kommerskollegium* finner att utredningsmaterialet ger vid handen att medan företag och kommuner ofta har åtminstone delvis utvecklad planering i här relevanta avseenden så är denna planering på statlig, regional och central nivå betydligt mindre långt kommen. Enligt kollegiets mening blir det därför en huvuduppgift för det föreslagna informationssystemet att på ett flertal av samhällets verksamhetsområden bidra till en höjning av kvaliteten på den bedrivna planeringen.

Företagens begränsade möjligheter att lämna tillförlitliga planeringsuppgifter framhålls av flera länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* framhåller sålunda att planering på längre sikt ofta saknas helt särskilt inom de mindre och medelstora företagen. De erhållna uppgifterna måste därför behandlas med stor försiktighet. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller att svårigheter kan uppstå i ett inledningsskede

men att informationssystemet torde komma att ge impulser till förbättrad och mer långsiktig planering inom företagen.

Även *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* framhåller de mindre och medelstora företagens bristande långsiktsplanering. Organisationerna pekar också på svårigheterna att där en omfattande och löpande långsiktsplanering förekommer översätta denna till termer av fysisk planering och kapacitet samt den allmänna obenägenhet som finns inom företagen att sprida befintlig information om även den närmast överskådliga framtiden utanför en begränsad krets inom företaget. *Köpmannaförbundet* framhåller de mycket stora svårigheter som finns för företagen inom detaljhandeln att på grund av betydande rörlighet inom denna verksamhet redovisa planeringsuppgifter.

Utredningens förslag om informationssystemets utformning i tre komponenter: information från företagen till den offentliga sektorn, information från den offentliga sektorn till företagen samt information inom den offentliga sektorn, föranleder inga erinringar från de remissinstanser som i princip tillstyrkt införandet av ett nytt informationssystem.

Såvitt gäller informationen från företagen föreslår utredningen att informationssystemet skall bestå av två delar, dvs. dels ett rapportsystem för standardiserad information som bl. a. skall användas för avskiljande av de "intressanta" fallen, dels etablerade informationskanaler för bl. a. inhämtande av tilläggsinformation rörande de intressanta fallen. Denna konstruktion tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter dock om inte målsättningen bör vara att vidga rapportsystemets kapacitet så att genom detta tillräcklig information erhålles för ett offensivt handlande från samhällets sida. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* synes vara tveksamma om behovet av ett särskilt rapportsystem för inhämtande av standardiserade uppgifter och anför att länsstyrelsen kan "finna att det även i fortsättningen kan vara bäst att i stället för att ta in uppgifter enligt det föreslagna systemet bygga vidare på det fria, oformella och nyanserade informationsutbyte som hittills förekommit".

Utredningen föreslår att det centrala företagsregistret vid SCB skall utnyttjas som bas för rapportsystemet. Detta föranleder remissinstanserna att göra vissa kommentarer. *Kommerskollegium* framhåller nödvändigheten av att tillräckliga resurser ställs till de offentliga organens förfogande för planeringsarbetet så att exempelvis en upprustning av det centrala företagsregistret kommer till stånd. Detta understryks av flera länsstyrelser.

Utredningen föreslår att länsstyrelserna efter samråd med berörd kommun får besluta om vilka företag som skall ha uppgiftsskyldighet. Därutöver skall även central myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer

kunna förordna om rapporteringsskyldighet. Förslaget möter i regel inga gensagor.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför emellertid att den av utredningen föreslagna ordningen kan förväntas komma att innebära ett från kvalitativ synpunkt ojämnt informationsmaterial och i sämsta fall omöjliggöra interregionala jämförelser. *Länsstyrelsen* föreslår därför att såvitt möjligt identiska kriterier utfärdade av central instans bör utgöra underlag för urvalet av enheter så att meningsfulla jämförelser och analyser kan göras mellan olika kommuner, kommunblock och regioner i hela landet.

Vissa remissinstanser diskuterar i detta sammanhang en nedre storleksgräns för företag som skall omfattas av rapportskyldigheten. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Svenska företagares riksförbund* anser att företag med mindre än 50 sysselsatta endast i undantagsfall skall åläggas sådan skyldighet. *Länsstyrelserna i Gotlands, Kristianstads och Väster-norrlands län* samt *Östergötlands läns landsting* anser däremot att även mindre företag skall kunna åläggas rapportskyldighet.

LO anför i denna fråga att det är sannolikt att länsstyrelser och kommunstyrelser i olika delar av landet kommer till väsentligt olika resultat i urvalsfrågan om bedömningen grundas på dessa organs eget intresse av att erhålla information. Om det i glesbygder och sysselsättningssvaga regioner blir en uppgiftsskyldighet även för ganska små företag är det sannolikt att gränsen i tätortsregionerna dras så att även förhållandevis stora företag kommer att lämnas utanför. De anställda i dessa mindre företag i tätortsregionerna kan emellertid ha ett starkt intresse av ett gott samarbete mellan företaget och vissa samhällsorgan, även om myndigheterna inte upplever samma behov. Därför bör enligt *LO*'s mening länsstyrelserna bereda löntagarnas regionala organ tillfälle att yttra sig vid urvalet av företag. Vidare kan ett sådant olikformigt urval innebära att de sammanställningar som görs branschvis för hela riket blir ofullständiga. Under systemets uppbyggnad bör därför även centrala myndigheter direkt eller via sina regionala organ ges tillfälle att påverka länsstyrelsernas urval av arbetsställen.

Även förslaget att länsstyrelserna skall svara för insamling och granskning av uppgifterna möter i regel positiv kritik. Med utgångspunkt från bl. a. sekretessbehovet förordar dock några remissinstanser en central insamling genom *SCB*.

Statskontoret finner att villigheten att lämna efterfrågad information är mindre när mottagaren är ett lokalt eller regionalt organ. Därför bör uppgifterna samlas in direkt till *SCB* i stället för via länsstyrelserna. Även praktiska skäl talar enligt *statskontoret* därför. Den standardiserade informationen torde nämligen inte behöva passera genom någon mellaninstans utan länsstyrelserna bör som andra statliga myndigheter

och kommuner kunna få erforderlig information bearbetad och sammanställd av SCB. Liknande synpunkter anförs av *konjunkturinstitutet*.

Kommunförbundet anser att en mer direkt informationsförmedling än den som utredningen förordat bör eftersträvas. Enligt förbundet talar nödvändigheten av ett öppet och förtroendefullt samarbete mellan företag och kommun för att likartad information vid samma tillfälle bör delges de lokala och de regionala samhällsorganen.

Utredningen föreslår att de uppgifter som skall inhämtas genom rapportssystemet bör avse tendensuppgifter. Flera kritiska synpunkter redovisas i denna fråga.

Enligt *konjunkturinstitutets* mening skulle en statistik grundad på utredningens föreslagna rapportsystem utan tvivel ha ett visst värde, speciellt genom att den är snabb och billig att producera. Den har dock starka begränsningar såtillvida att styrkan av en variabelförändring ej mätes, utan endast de andelar som ökar eller minskar. Institutet framhåller sålunda att barometerinformationen knappast kan vara en fullgod ersättning för kvantitativ information.

Även *bostadsstyrelsen* och flera länsstyrelser konstaterar att den föreslagna informationen av typen ökad, minskad eller oförändrad sysselsättning begränsar användbarheten hos materialet.

Av de hörda organisationerna redovisar bl. a. *landstingsförbundet* tveksamhet beträffande det av utredningen föreslagna systemet och understryker det från allmän, kommunal planeringssynpunkt önskvärda i att de olika uppgifterna så långt möjligt kvantifieras.

Även *LO* och *SACO* ställer sig tvexsamma till om det med en så ospecificerad information är möjligt att tillgodose de syften utredningen anger. *LO* säger att för vissa sakområden kan uppgifter av detta slag vara tillräckliga för att identifiera "intressanta fall". För andra sakområden — som produktionsvolym, investeringar och personalbehov — måste informationen ange både förändringarnas omfattning och när de förväntas inträffa under femårsperioder om de skall kunna användas för sammanställningar över utvecklingen branschvis och regionvis och bilda underlag för samhällets näringspolitiska planering. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* har en något annan uppfattning och poängter att uppgifterna endast i ett fåtal fall kan bli siffermässigt preciserade eller detaljerade utan måste avse kvalitativa bedömningar av ett begränsat antal centrala förhållanden. *L. M. Ericsson* finner att uppgiftslämnandet enligt utredningens förslag tekniskt sett är enkelt. Bolagets erfarenhet av konjunkturbarometern är emellertid att bedömningar av typen "öka/förbli ungefär oförändrad/minska" kan variera avsevärt från person till person även om underlagen varit desamma. Bolaget anser det därför tveksamt om omdömen av detta slag kan få avsett värde för bedömningar av näringslivets framtida utveckling inom enskild kommun.

Beträffanden frekvensen i rapportinhämtandet föreslår utredningen två gånger per år. Endast ett mindre antal remissinstanser framför särskilda synpunkter på denna fråga. *Statskontoret*, *konjunkturinstitutet*, *AMS*, *länsstyrelserna i Gotlands och Värmlands län* samt *Västernorrlands läns landsting* är dock tveksamma och föreslår eller ifrågasätter om det inte räcker med rapportering en gång per år.

Beträffande frågan om vilka uppgifter som skall ingå i rapporteringen föranleder utredningens förslag vissa synpunkter. *Statskontoret* anser att för en kartläggning av företagens förväntningar, avsikter och planer bör man även söka göra observationer av företagets traditioner, policy och dess "dynamik". Det räcker t. ex. inte med uppgifter om den väntade nettoökningen eller nettominskningen av personal utan även personalomsättningen bör vara en intressant informationsdel. *Planverket* anser att frågekatalogen bör kompletteras med uppgifter om "övriga anspråk från företagets sida" avseende bl. a. bostadsbyggande, kommunikationer, teknisk service m. m.

Flera länsstyrelser anser att flera frågor bör ingå i systemet. *Länsstyrelserna i Östergötlands och Kristianstads län* framhåller däremot behovet av en begränsning av de i frågekatalogen ingående variabler.

LO anser att en utförligare information om företagens personalbehov är av stor betydelse för en fortsatt utbyggnad av arbetsmarknadspolitiken. Sysselsättningsproblemen för handikappade, äldre arbetssökande och hemarbetande kvinnor kan t.ex. knappast lösas med mindre än att företagets och arbetsmarknadsmyndigheternas samarbete om personalrekryteringen inleds redan då utbyggnader och investeringar planeras. Genom informationssystemet bör det enligt *LO* också skapas förutsättningar att tidigare uppmärksamma risken för mer omfattande personalinskränkningar och företagsnedläggningar.

SAF, *grossistförbundet* och *industriförbundet* framhåller att de uppgifter som infordras inom ramen för rapportsystemet bör begränsas till sådana som har väsentlig betydelse för berörda myndigheter och för samhällsplaneringen. Organisationerna anser att det beträffande flera av de av utredningen nämnda variablerna kan ifrågasättas om de bör ingå i det föreslagna informationssystemet. Direkt avvisande ställer man sig till att uppgifter om nyetablering i utlandet skall lämnas. Organisationerna anser det också tveksamt om uppgiftsskyldighet rörande lönsamhetsutveckling bör inrymmas inom ramen för ett så schabloniserat system som det föreslagna.

Frågor om varsel anser organisationerna även i framtiden bör handläggas enligt nuvarande ordning och även uppgifter som ryms inom det nya informationssystemet bör kunna lämnas förtroligt direkt till viss myndighet med garanti att uppgifterna inte förs vidare ens till andra myndigheter.

Inte heller *Industrivärden* och *L. M. Ericsson* finner det befogat eller

möjligt att frågan om etablering utomlands skall ingå i rapportssystemet.

Utredningen föreslår att rapportssystemet skall arbeta med två planhorisonter, dels de två närmaste åren, dels de tre därpå följande åren. Detta föranleder endast ett fåtal kommentarer av remissinstanserna. *Konjunkturinstitutet* anser att det i flera fall är tveksamt om det över huvud taget är meningsfullt att avge omdömen om t. ex. vinstutvecklingen fem eller ens två år fram i tiden. *Planverket* förordar att ytterligare en planhorisont anges i rapportssystemet. Denna planhorisont skulle förslagsvis avse utvecklingen efter de första fem åren. Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner utifrån samhällsplaneringssynpunkt att långtidsperspektivet borde utsträckas till att omfatta ytterligare ett par år utöver femårsperioden.

Utredningen understryker att rapportssystemets innehåll och tekniska utformning kan fastställas först efter praktiska prov och att hela arbetet med rapportssystemet till en början skall ha karaktären av försöksverksamhet. Detta vinner instämmande från flera håll. Bl. a. *SCB*, ett antal *länsstyrelser*, *kommunförbundet* och *KF* uttalar sig för detta.

Utredningens förslag att beredningen för regional planering skall vara central instans för rapportssystemets utveckling med *SCB* som utredningssekretariat föranleder endast ett fåtal yttranden. *SCB* tillstyrker att verket blir utredningssekretariat för rapportssystemet mot bakgrund av önskemålen att koppla rapportssystemets data till den officiella statistikproduktionens samt samt det förhållandet att rapportssystemet i många avseenden har samma karaktär som *SCB*'s verksamhet på statistikproduktionens område.

Utredningens förslag till förbättrad information från offentliga sektorn till företagen tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Beträffande informationen från kommunerna och länsstyrelsen säger *televerket* att denna information får en mycket stor betydelse för verket när det gäller planer på utbyggnad av televerket. *Vägverket* ifrågasätter däremot länsstyrelsernas möjligheter att sammanställa och periodiskt lämna en för företagen meningsfull information. Företagen bör enligt verkets uppfattning även i fortsättningen vara hänvisade till samråd och informationsutbyte direkt med myndigheterna. *Statskontoret* har vissa principiella invändningar och anser att det bör övervägas om man inte i högre grad än vad förslaget gör gällande centralt bör utforma och avge information. Det torde enligt statskontoret vara väsentligt både att förmedla likformig information om övergripande samhällsplaneringsfrågor och att genom denna information påverka bl. a. företagens lokalisering inom ramen för samhällets regionalpolitik.

Statskontorets synpunkter gäller även kommunernas information som

föreslås få viss standard i fråga om innehåll och utformning m. m. genom centralt bistånd.

RRV framhåller att samhällsorganens information självfallet inte bör vara begränsad till näringsidkarna inom området utan gälla även de anställda inom företagen liksom medborgarna i allmänhet. LO och TCO anser att i princip bör företrädare för de anställda få samma information som lämnas från och till företagen.

Även från länsstyrelsernas sida understryks vikten av effektiv information från kommuner och länsstyrelse till företagen. I regel tillstyrks utredningens förslag att informationsskyldigheten garanteras genom vissa bestämmelser men att åtminstone kommunerna bör ges betydande frihet att med hänsyn till de speciella förhållandena i kommunen själv reglera formerna för informationen. Länsstyrelsen i Kristianstads län anser inte att det erfordras någon formaliserad informationsskyldighet med hänsyn till att i den nya verksstyrelse som kommer att leda länsstyrelsen blir näringslivet liksom f. n. i planeringsrådet formellt representerat både från företagar- och löntagarsidan. Länsstyrelsen bör sålunda själv kunna välja de former som med hänsyn till informationsbehovet ter sig lämpligast. När det gäller kommunernas informationsskyldighet anser inte heller länsstyrelsen i Kopparbergs län att det erfordras någon ytterligare lagstiftning utöver kommunallagens.

Beträffande formerna för den offentliga sektorns information synes flertalet länsstyrelser instämma i utredningens förord för skriftlig information.

SAF, grossistförbundet och industriförbundet instämmer i huvudsak i de förslag som utredningen för fram beträffande den offentliga sektorns information. Man ifrågasätter dock den föreslagna begränsningen till att gälla företag som åläggs uppgiftsskyldighet eller som har mer än 50 anställda och anser att starka skäl talar för att informationsskyldigheten i princip ges en betydligt vidare omfattning. Liknande synpunkter anförs även av SHIO och av statskontoret. Kommunförbundet konstaterar däremot att utredningens förslag riskerar att göra informationskyldigheten alltför betungande, särskilt i större kommuner. Förbundet föreslår därför att branschorganisationernas roll som informationsförmedlare till de enskilda företagen bör övervägas.

I utredningens förslag till informationssystem ingår även att kommunstyrelse får kalla företrädare för företagsledningen vid ett arbetsställe till överläggning i fråga som är av väsentlig betydelse för kommunen. Förslaget berörs endast i ett fåtal remissyttranden. LO framhåller att då kommunstyrelse kallar representanter för företagen till sådana överläggningar skall, enligt lagförslaget, även företrädare för de anställda kallas "om icke särskilda skäl föranleder annat". Utredningen har inte närmare angivit när det kan finnas skäl att använda denna undantagsregel. Enligt LO:s mening kan det knappast finnas något till-

fälle då denna undantagsregel kan åberopas i samband med att kommundstyrelse kallar företrädare för företagen till överläggningar enligt utredningens lagförslag. Regeln bör i stället utformas så att representanter för de anställda skall delta i överläggningarna mellan företag och myndigheter. Även TCO anser att restriktionen i lagen bör utgå. Enligt TCO:s mening borde man försöksvis pröva en utvidgning av föreliggande förslag till samråd. TCO föreslår att representanter för kommun, företag och anställda, exempelvis två från vardera, regelmässigt skall träffas för information och samråd i alla frågor som påverkar företagets verksamhet och som har betydelse för kommunen och de anställda.

Även utredningens förslag om informationen inom den offentliga sektorn tillstyrks i väsentliga delar av remissinstanserna.

Svårigheterna att hos enskilda företag inhämta uppgifter om framtidsutvecklingen har föranlett ett antal remissinstanser att diskutera medverkan från olika regionala näringslivsorgan.

Kommerskollegium anser att det för samhället är väl så viktigt att få en samlad bild av utvecklingen inom ett område som att få information om enskilda arbetsställens framtidsbedömning vilken är ytterst svår att sammanställa till en övergripande bild av utvecklingen inom området.

Informationssystemet bör därför kompletteras med fortlöpande kontakter mellan de planerade samhällsorganen och näringslivets organisationer på denna nivå. Kollegiet nämner särskilt att från näringslivets sida synes handelskamrarna kunna spela en viktig roll. Vidare framhålls att företagareföreningarna redan nu torde ha en god inblick i och kunskap om särskilt den mindre industrins situation inom respektive län. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Stockholms län*. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* framhåller att det på många håll saknas representativa organ för näringslivet och menar att mycket skulle vinnas om pågående utredningar i dessa frågor inom näringslivets organisationer ledde fram till bildandet av regionala kontaktorgan med större ekonomiska och personella resurser än exempelvis nuvarande handelskammare. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* redovisar att inom länet har bildats en Näringslivsföreningarnas samarbetsnämnd som redan utnyttjas som remissinstans. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anmäler också behovet av en komplettering av de individuella företagens uppgifter med olika företagsorganisationers branschbedömning. Inom länet finns även ett särskilt kontaktorgan, Gävleborgs organisation för rationell företagsetablering, GORF, för informationsutbyte mellan företag och samhällsorgan.

Denna fråga berörs även av *Företagareföreningarnas förbund* som framhåller föreningarnas möjligheter att förmedla information och kontakt avseende de mindre och medelstora företagen. *Kommunförbundet*

föreslår att frågan om branschorganisationernas roll som informationsförmedlare övervägs. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* redovisar att vissa handelskamrar under senare år upprättat länskommittéer med representanter för olika näringsgrenar i syfte att följa främst samhällsplaneringen på det regionala planet och därvid framlägga näringslivets behov och önskemål. Organisationerna framhåller att sådana kommittéer kan spela en betydelsefull roll i samrådet med myndigheterna genom att framföra näringslivets synpunkter och utvärdera de fakta som lämnas inom ramen för det föreslagna informationssystemet. Även *köpmannaförbundet* understryker lokal- och distriktsorganisationernas betydelse och framhåller att både de lokala köpmannaföreningarna och distriktsorganisationerna är beredda att medverka i en dubbelriktad informationsverksamhet i planeringsfrågor.

Utredningens synpunkter på och förslag till åtgärder för att garantera erforderlig sekretess i informationsförmedlingen diskuteras av ett flertal remissinstanser.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att en huvudfråga vid utformningen av ett informationssystem är om uppgifter som skulle kunna skada näringsidkare kan skyddas mot obehörig spridning. Hovrätten anser inte att utredningens förslag att genom särskilda föreskrifter och instruktioner åstadkomma en förstärkt sekretess, innebär någon godtagbar lösning av problemet och menar att behovet av sekretesskydd är ett avgörande skäl mot det föreslagna informationssystemet.

Även andra remissinstanser understryker betydelsen av garantier för sekretess och att nuvarande oklarheter och brister i sekretesskyddet avhjälpas. Flera länsstyrelser behandlar dessa frågor, bl.a. *länsstyrelserna i Kronobergs, Gotlands, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Jämtlands län* som tillstyrker de föreslagna åtgärderna eller lämnar dem utan erinran.

Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén som yttrat sig om de föreslagna reglerna för tystnadsplikt och handlingssekretess ifrågasätter om inte tystnadsplikt bör föreskrivas även om affärs- och driftsförhållanden i statliga och kommunala bolag. Beträffande den föreslagna bestämmelsen om handlingssekretess har kommittén ingen erinran mot utredningens förslag. *Kommunförbundet* framhåller i denna fråga att oklarheter i fråga om vilka uppgifter som är sekretesskyddade skapar osäkerhet hos de befattningshavare som får tillgång till uppgiftsmaterialet. En sådan ordning är inte tillfredsställande, så mycket mindre som överträdelser av sekretessbestämmelser och av stadganden om tystnadsplikt är straffbelagda. Utredningens uttalande om behovet av entydiga och klart formulerade bestämmelser till skydd för sekretessen kan sålunda inte nog kraftigt understrykas. Vidare säger förbundet att sekretesskyddet till omfattningen bör begränsas till det absolut nödvändiga eftersom sekretessen utgör ett besvärande hinder i den prak-

tiska hanteringen av uppgifternas hos den kommunala myndigheten. *Landstingsförbundet* framför liknande synpunkter. Näringslivsorganisationerna *SAF*, *grossistförbundet*, *industriförbundet*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *SHIO*, och företagen *Providentia*, *Turitz & Co*, *Industrivärden* och *L. M. Ericsson* är kritiska beträffande effektiviteten hos det föreslagna sekretesskyddet.

SAF, *grossistförbundet* och *industriförbundet* säger att allmänt sett är sekretesskyddets utformning av avgörande betydelse för organisationernas ställningstagande till det föreslagna informationssystemet. Organisationerna noterar med tillfredsställelse att utredningen klart har sagt ifrån att det behövs entydiga och klart utformade bestämmelser till skydd för sekretessen. Enligt organisationerna måste det emellertid konstateras att utredningen inte presenterar förslag, som kan anses tillräckliga.

Organisationerna förordar att man i själva lagen om uppgiftsskyldighet som ett tillägg till den föreslagna 10 § inför en hänvisning till den nya regeln i sekretesslagen. Den föreslagna utformningen av 22 § i sekretesslagen ger enligt organisationerna inte ett tillräckligt skydd för den enskilde näringsidkaren mot direkt utlämnande av uppgifter till offentligheten. Denne måste enligt utredningens förslag bevisa att ett offentliggörande skulle kunna lända honom till men. Organisationerna hävdar på denna punkt att ett sådant krav inte bör komma i fråga i ett omfattande informationssystem av den art utredningen föreslagit. Såväl konkurrenssynpunkter som önskemål beträffande informationens kvalitet talar för en betydande skärpning av sekretessbestämmelserna. Satsen "vilkas offentliggörande kan lända honom till men" i den föreslagna 22 § sekretesslagen föreslås därför utgå.

Vid bedömningen av möjligheterna att skapa "entydiga och klart utformade bestämmelser till skydd för sekretessen" understryker organisationerna att sekretesslagens regler endast innebär inskränkningar i allmänhetens tillgång till allmänna handlingar. Dessa regler är däremot inte tillämpliga på förhållandet mellan myndigheter. Möjligheterna att få till stånd ett fungerande sekretesskydd beträffande myndigheternas inbördes informationsutbyte är således små.

Organisationerna anser att med den föreslagna ordningen riskeras att information kommer ut som kan orsaka företagen allvarlig skada. Organisationerna föreslår därför att de sekretessfrågor som aktualiseras genom informationssystemet blir föremål för ytterligare utredning innan den föreslagna lagstiftningen träder i kraft. I en sådan utredning bör näringslivets organisationer vara representerade.

Utredningens förslag att uppgiftsskyldigheten skall fastställas genom lag tillstyrks av flertalet remissinstanser som uttryckligen diskuterar denna fråga.

Hovrätten över Skåne och Blekinge avstyrker dock av skäl som tidigare

redovisats förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m. Även beträffande vissa av de särskilda paragraferna i lagförslaget gör hovrätten anmärkningar. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* är även tveksam om vinsten med lagstiftning på detta område och anser därför att lagstiftningen tills vidare bör anstå i avvaktan på ytterligare erfarenheter.

Utredningen framhåller slutligen *angelägenheten av samordning* av den nytillkommande informationen i rapportsystemet och på sikt integration med nuvarande administrativa och statistiska information. Detta uttalande vinner anslutning från ett stort antal remissinstanser. *Statskontoret* instämmer i uttalandet men anser att syftet inte kan nås med mindre än att en genomgripande analys av olika samhällsorgans informationsbehov genomförs. En sådan analys bör enligt statskontoret göras förutsättningslöst. Det nya informationssystemet kan annars komma att belastas med större eller mindre mängder av irrelevant information. Det är nödvändigt med en noggrann kravanalys också av det skälet att konstruktionen av ett centralt databehandlingssystem måste göras bl. a. med hänsyn till olika samhällsorgans behov av information. Även *SCB, kommerskollegium* och *RRV* understryker behovet av ytterligare analys av informationsbehovet och samordning av datainsamling och bearbetning. *AMS* delar utredningens uppfattning om betydelsen av en samordning av uppgiftsinhämtandet. En samordning bör emellertid enligt styrelsens uppfattning kunna åstadkommas utan att därför kraven på för olika ändamål "skraddarsydd" information nödvändigtvis behöver uppges.

Även ett betydande antal länsstyrelser framhåller behovet av samordning inom detta område. *Länsstyrelsen i Värmlands län* framhåller i detta sammanhang att genom en koncentration av myndigheternas informationsinhämtande bör på sikt det planerade informationssystemet kunna ge underlag för en databank i länsstyrelsen dit uppgifter insamlas och därefter kanaliseras vidare till berörda myndigheter och förctag. Givetvis kommer dock behovet av informella direktkontakter mellan företagen och andra regionala myndigheter att kvarstå.

Östergötlands läns landsting konstaterar att landstinget och dess inrättningar redan i dag i olika sammanhang avlämnar ett stort antal rapporter till skilda statliga myndigheter. Bl. a. nämns att såväl landstingets kansli som dess inrättningar en eller flera gånger per år lämnar uppgifter i olika sammanhang till bl. a. arbetsmarknadsverket, socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, skolöverstyrelsen, lantbruksnämnden, länsstyrelsen och länskolnämnden. Landstinget förutsätter att det nu föreslagna systemet utformas så att onödigt dubbelarbete undviks och att landstingen i största möjliga utsträckning befrias från arbetet med att lämna separata uppgifter till dessa olika myndigheter. *Landstingsförbundet* redovisar liknande synpunkter.

SAF, grossistförbundet och industriförbundet konstaterar att omfattningen av den institutionella informationen om företagens planering är betydande. Organisationerna understryker att en förbättrad samordning av myndigheternas redan existerande uppgiftsinsamlande och ett bättre utnyttjande av uppgifter bl. a. för sammanställningar på regional nivå är nödvändig. Från näringslivets sida har de rådande bristerna i samordningen påtalats i åtskilliga remissyttranden och särskilda framställningar under en lång följd av år. De uppenbara svårigheterna att åstadkomma en sådan samordning måste enligt organisationernas mening föranleda viss tveksamhet när det gäller mottagarsidans möjligheter att produktivt utnyttja en ytterligare väsentligt utvidgad institutionell informationsgivning. Även *SHIO, LRF* och *L. M. Ericsson* framhåller behovet av samordning.

L. M. Ericsson framhåller att med hänsyn till att ett utvidgat uppgiftslämnande skulle komma att resa betydande anspråk på företagets interna organisation och kräva avsevärda insatser av kvalificerad arbetskraft måste bolaget understryka det angelägna i att de olika deluppgifterna koordineras bättre än f. n., så att en, en gång lämnad uppgift kan användas av samtliga berörda statliga och kommunala organ. Bolaget föreslår därför att man som ett första steg mot förbättrad information undersöker hur nu tillgänglig information kan användas på ett bättre sätt. Först när en förbättrad informationsbehandling är genomförd bör en utökad informationsgivning genomföras.

3.3 Offentlig styrelserepresentation i aktiebolag

3.3.1 Utredningens överväganden

Beträffande motiven för samhällelig styrelserepresentation i aktiebolag diskuterar endast ett mindre antal remissinstanser denna fråga särskilt.

Bankinspektionen framhåller emellertid i denna fråga att det är en allmän erfarenhet att styrelseledamot i större företag ofta innehar ett flertal dylika uppdrag eller är verkställande direktör i annat företag. Genom att anhopningen av styrelseuppdrag till ett begränsat antal personer är påfallande hos de större företagen råder det en viss ensidighet vid utseendet av styrelseledamöter. Det synes därför enligt bankinspektionen kunna bli ett positivt bidrag till en allmänt sett vidgad orientering inom styrelserna om denna rekrytering kan göras något allsidigare. *RRV* utgår från att samhället och de enskilda företagen på många områden har gemensamma intressen när det gäller den ekonomiska utvecklingen och finner därför att från principiella utgångspunkter ingen erinran kan göras mot att i aktiebolags styrelse ingår ledamot som utsetts av Kungl. Maj:t.

Kommerskollegium finner att det utifrån ideologiska motiv är själv-

klart att de demokratiska kontrollaspekterna skall tillmätas stor vikt även när det gäller företagen. Beträffande de intressebevakande motiven säger kollegiet att mot bakgrund av företagets ökande allmänna betydelse är det kanske motiverat att börja betrakta dem inte endast från renodlad företagssynpunkt utan även från samhällelig synpunkt varav följer också ändrade uppfattningar om vilka grupper som är intressenter i företagen och i vilka former dessas intressen skall tillvaratas. Kollegiet anser dock att frågan om styrelserepresentation inte klarlagts tillräckligt men att den allmänna samhällsutvecklingen gör det nödvändigt att den snarast tas upp till ordentlig genomlysning.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att samhället ofta ställs inför uppgiften att klara sysselsättningsproblem som uppkommit genom att företagsekonomiskt motiverade driftsinskränkningar eller företagsnedläggningar vidtagits. Även vid sådana förändringar i företagets verksamhet som innebär en utvidgning ställs krav på insatser från samhället. I båda dessa situationer, men givetvis främst i det första fallet, ställs samhället inför ett krisläge där en bättre lösning sannolikt i många fall kunnat åstadkommas om samhällsorganen på ett tidigt stadium varit bättre informerade om företagets planer. Samhället har därför ett betydande intresse av att få information om förestående förändringar i företagets verksamhet så tidigt som möjligt. Detta informationsbehov kan delvis tillgodoses genom det rapportsystem som tidigare berörts och genom samråd mellan företagen och olika samhällsorgan. Länsstyrelsen anser emellertid dessa informationsinstrument vara otillräckliga främst genom att samhällets behov av information om företagsstyrelsens beslut om framtida förändringar inte blir tillgodosett. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller att näringslivsrepresentanter beretts plats i vissa statliga centrala planeringsorgan. Om statsmakterna som "motprestation" kunde tillsätta samhällsrepresentanter i bolagsstyrelser skulle förutsättningar skapas för ett ömsesidigt informationsutbyte till gagn för en bättre samordning av planeringsbesluten.

Länsstyrelserna i Stockholms, Västernorrlands och Västerbottens län framhåller att företagets internationalisering, företagskoncentrationen och de stora företagens roll i samhället är av sådan betydelse att det synes fullt motiverat att samhället genom styrelserepresentanter får dela ansvaret för företagets utveckling eller på annat sätt får bättre insyn i och möjlighet att påverka företagets verksamhet. Även *Östergötlands läns landsting* anför liknande motiv för åtgärder.

LO framhåller att tendensen mot ett ökat samgående företag emellan i former av koncernbildningar, samarbetsöverenskommelser, personunioner i företagsledning och styrelser, bildandet av konsortier, ett aktivare engagemang av bankerna i näringslivets strukturfrågor etc. har såväl positiva som negativa följder. Beslut av stor betydelse för såväl samhälle som anställda fattas av en alltmer begränsad krets av personer

och institutioner. Detta bidrar till en förstärkt koncentration av ekonomisk makt i allt färre händer, samtidigt som det skapar förutsättningar för en långsiktigare planering av de olika företagsenheterens verksamhet. På samma sätt ökas företagets handlingsfrihet av den fortgående internationaliseringen av storföretagen, vilket av samhället och de anställda upplevs som en ökad otrygghet. Allt detta talar för ett mer direkt samhällsinflytande i sådana företagskonstellationer. De för samhället och de anställda ogynnsamma konsekvenserna av maktkoncentrationen och internationellt företagande skulle i viss mån kunna elimineras samtidigt som intresset av en samordning av företagets och samhällets investeringar kunde främjas. LO anser därför att det finns skäl att som komplement till informationssystemet bedriva en försöksverksamhet med offentliga styrelseledamöter och revisorer i ett antal aktiebolag.

Näringslivsorganisationerna diskuterar inte de av utredningen redovisade motiven för offentlig styrelserepresentation.

SAF, grossistförbundet och industriförbundet framhåller dock i detta sammanhang att de alltmer komplicerade ekonomiska, tekniska och samhällseliga problem som möter företagen gör det nödvändigt att tillföra styrelserna personer med erfarenhet och kunskap från allt fler olika områden. Personer med erfarenhet från den offentliga sektorn kan härvid vara mycket värdefulla för företagen. De måste dock i företagsstyrelserna ha till uppgift att verka för företagets bästa och ansvara inför företaget. Organisationerna framhåller emellertid att kontakten med myndigheterna ryms regelmässigt inom den löpande förvaltningen, för vilken verkställande direktören har det direkta och fulla ansvaret. I större ärenden är också styrelsens ordförandes medverkan vanlig. Att annan enskild styrelseledamot skulle ha ett eget ansvar och en egen initiativmöjlighet skulle i många fall försätta ordföranden och VD i en ohållbar situation. Samarbetet mellan företag och det allmänna skall ske mellan beslutsföra organ för företaget å ena sidan och för vederbörande myndigheter å den andra.

LRF framhåller att den svenska lantbrukskooperationen fått sin styrka genom att den kunnat utvecklas självständigt och oberoende av staten. Givetvis behövs i många fall ett samarbete med statliga myndigheter och genom den tekniska och allmänkonomiska utvecklingen säkerligen ett utvidgat sådant, men det får inte ske på bekostnad av den demokratiska självstyrelsen. Principen för samarbetet måste i stället vara, att företagen som hittills får självständigt arbeta inom de ramar som statliga och andra myndigheter bestämmer. Den kooperativa företagsformen har sprungit fram ur de ideologiska motiv som utredningen anfört. En kontroll via statlig styrelserepresentant blir därför enligt förbundet ingen "demokratisk kontrollmöjlighet" utan en omyndighetsförklaring av den demokrati som finns.

KF finner det med utgångspunkt från de av utredningen anförda mo-

tiven vara självklart att företagen även i ett samhälle med fri företagssamhet skall vara underkastade en demokratisk kontroll. Denna kontroll måste emellertid innefatta inflytande på företagets beslutsprocesser från en rad intressenter bl. a. konsumenter, löntagare, ägare och offentliga organ.

Inom konsumentkooperationen, vars ledningsorgan utses av medlemmarna i demokratisk ordning, ingår i såväl förbundets som föreningarnas styrelser personer, som är aktivt verksamma i olika offentliga organ. Härigenom skulle representationen från samhället kunna anses tillgodosedd. KF är emellertid av den uppfattningen att en mera direkt kontakt mellan företag och samhälle är önskvärd.

Av de hörda företagen tar *Custos*, *Industrivärden* och *L. M. Ericsson* upp de av utredningen anförda motiven för offentlig styrelserepresentation. *Custos* anser att det inte är genom en offentlig styrelseledamot som företagsdemokratin kan och bör vidareutvecklas. Vad beträffar de pragmatiska argumenten vill företaget inte förneka att det kunde vara av värde för företagen om styrelserna tillföres personer med "inside information" från statsmakterna. Man ifrågasätter emellertid det demokratiska i att endast vissa företag skulle åtnjuta denna förmån. Vad slutligen angår de intressebevakande motiven, menar företaget att samhällets möjligheter att bevaka sina olika intressen redan är väl tillgodosedda antingen det gäller beskattning, valutakontroll, kreditreglering, byggnadsreglering eller hälso- och miljövård.

Industrivärden berör främst de effektivitetspolitiska motiven och framhåller därvid att de gällande ekonomisk-politiska värderingarna är kända av flertalet styrelseledamöter varför en särskild samhällsrepresentant inte skulle tillföra företaget någon ny information. Samma synpunkter lämnas även av *L. M. Ericsson*.

I fråga om konsekvenserna av samhälleliga styrelserepresentanter har utredningen differentierat frågeställningen till konsekvenser från företagets, samhällsrepresentantens resp. samhällets synpunkt. Remissinstanserna har i regel inte uttryckligen gjort någon sådan distinktion i yttrandena.

Svea hovrätt framhåller att förslaget om offentliga styrelseledamöter innebär en principiell brytning av nuvarande system därigenom att statsmakten ej endast drar upp gränser för företagets verksamhet och lägger olika förpliktelser på dem utan gör anspråk på direkt medverkan i beslutsprocessen i företagen. Genom att i det aktiebolagsrättsliga systemet bygga in en motsägelse mot den grundtanke på vilken den gällande lagen vilar inför förslaget en "artfrämmande" lagstiftning, som ur juridisk-teknisk synpunkt väcker betänkligheter. Det är, fortsätter hovrätten, oklart hur nuvarande principer om styrelseledamotens skyldighet att verka för företagets intressen, om gällande regler om jäv och god affärs sed och om sekretessplikt skall tillämpas när det gäller en offentlig sty-

relseledamot. Vidare framhålls att det är lagtekniskt oacceptabelt att vissa styrelseledamöter skall vara fritagna från de skyldigheter mot företaget som lagen undantagslöst föreskriver för styrelseledamöter.

Bankinspektionen anser att de svårigheter som är förbundna med statlig styrelserепresentant inte bör överdrivas. Genom den koncentration av styrelseuppdrag som råder synes man inom näringslivet ha förvärvat en, enligt uppgift, väl fungerande rutin när det gäller att lösa de integritetskonflikter som kan uppstå, exempelvis genom att en och samma person har säte i styrelsen för såväl en affärsbank som ett aktiebolag vilket är låntagare hos banken och kanske dessutom en betydande konkurrent till ett annat av bankens kundföretag. Det finns enligt inspektionens mening ingen anledning betvivla att även en offentlig styrelseledamot skall kunna assimilera denna sedvana på ett lojalt sätt.

Även *RRV* anser att en offentlig styrelseledamot liksom övriga styrelseledamöter kan tillföra styrelsen sakkunskap inom områden som är väsentliga för företaget, speciellt då kunskap om samhällets intentioner i olika frågor. Den av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamoten bör liksom övriga ledamöter ha ansvar för företagets utveckling och dess effektiva skötsel i vid bemärkelse. Han bör utifrån sin erfarenhet och sitt kunnande verka för att företagets policy ligger i linje med samhällets politik.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att det kan vara värdefullt att åtminstone försöksvis pröva om samhällsrepresentanter i företagens styrelser kan vara av värde. En samhällsrepresentant bör kunna få en mer kontinuerlig information om företagets planer och har dessutom möjligheter att påverka de beslut som företagets styrelse skall fatta. Även från företagets synpunkt bör en offentlig styrelseledamot kunna vara av värde eftersom företagets styrelse därigenom kan informeras om hur olika styrelsebeslut svarar mot samhällets målsättning och planering.

Beträffande de lojalitetskonflikter som kan uppstå säger sig länsstyrelsen vara övertygad om att sådana fall löser sig i den praktiska verksamheten bl. a. tack vare det väl etablerade informella samarbete som redan finns. Liknande synpunkter lämnas också av *länsstyrelserna i Södermanlands, Hallands, Kopparbergs och Västernorrlands län*.

LO understryker att det för både företagen och för samhället som helhet måste vara av stort värde om företagen på ett tidigt stadium får kännedom om samhällets intentioner på olika områden och därvid i sina beslut kan ta hänsyn till dessa. För att dessa funktioner skall kunna uppfyllas tillfredsställande och bidra till att samhällets näringspolitiska målsättningar uppfylls krävs att de personer som utses att representera samhället i dessa sammanhang på något sätt ges möjlighet att hålla sig välinformerad om de samhälleliga intentionerna på olika områden. Vidare hävdar *LO* bör det vara värdefullt om de offentliga styrelserепresentanterna via sina erfarenheter som samhälleliga representanter i företa-

gens styrelser kan ge statsmakterna ökad information om problem av mer allmän natur inom näringslivet. Givetvis måste härvid sekretessbestämmelserna beaktas varför det endast kan bli fråga om problem av mer allmän karaktär och icke problem och frågeställningar som berör enskilda företag.

SACO menar att offentliga styrelserepresentanter i enskilda bolag kan komma att skapa konflikter. Förslaget kommer enligt SACO:s mening inte att i någon nämnvärd utsträckning stärka medborgarnas inflytande över förtagsamheten.

SAF, grossistförbundet och industriförbundet karakteriserar förslaget om offentliga styrelseledamöter som "ett förslag till statlig maktutövning utan demokratisk kontroll". Organisationerna som instämmer i herr Haglunds reservation i denna fråga framhåller att de samhällsaspekter som företagen skall beakta är av så skilda slag och leder till kontakter med ett så stort antal myndigheter att en offentlig styrelseledamot inte skulle kunna bidra med något, som inte på ett mer ändamålsenligt sätt skulle kunna åstadkommas genom utbyggda kontakter mellan ansvariga myndigheter och företagets verkställande ledning och dess andra befattningshavare. Varken när det gäller information från myndigheterna eller till dem kan offentlig styrelseledamot ge något nämnvärt tillskott.

Enligt organisationerna får den offentliga styrelseledamoten genom uppgiften att verka för att samhällets intressen beaktas en markerad särställning och dubbel lojalitet. Denna dubbla lojalitet medför risk för att offentlig styrelseledamot inte på samma sätt som övriga styrelseledamöter delar dessas strävan efter enighet i besluten. Eftersom han inte enligt förslaget kan avsättas av bolagsstämman har han ingen anledning att såsom övriga styrelseledamöter omedelbart ta följderna av att han har en mot de övriga avvikande uppfattning i väsentliga frågor. För honom är det betydligt lättvindigare att till styrelsens protokoll foga reservationer. I sådana fall ställs stora krav på övriga styrelseledamöters integritet för att de skall handla i enlighet med sin övertygelse.

Beträffande de offentliga styrelseledamöternas uppgift att delge Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenheter från sitt uppdrag är det enligt organisationerna omöjligt att vid en redovisning av synpunkter och erfarenheter undvika att komma in på enskilda styrelseärenden och redan av det skälet måste förslaget betecknas som otillfredsställande.

Slutligen framhåller organisationerna att utredningens förslag om offentliga styrelseledamöter har väckt uppmärksamhet utomlands och reaktionerna i affärskretsar har varit negativa.

Liknande synpunkter redovisas även av Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svensk industriförening, Svenska företagares riksförbund, SHIO, LRF samt av företagen Custos, Incentive, Industrivärden, L. M. Ericsson och Turitz & Co.

KF finner mot bakgrund av frågorna om vilka beslut som är av intresse och hur besluten skall påverkas samt i vilken omfattning företagen skall delta i ett samspel med samhället rörande beslutsfattandet att arrangemanget med offentliga styrelseledamöter har vissa påtagliga svagheter. Styrelsen torde inte vara ett särskilt lämpligt organ för en utvärdering av olika besluts sociala konsekvenser. Arbetsbelastningen i styrelsen är vanligen sådan att en mera ingående penetrering av problem inte kan ske i denna utan måste ske i beredande instanser. Ur denna synpunkt synes det mera angeläget att en samhällsrepresentant kunde medverka i själva beredningsarbetet före beslut.

Ser man till önskvärdheten av att ett samråd äger rum mellan företaget och samhället under ett ärendes pågående behandling är också konstruktionen offentlig styrelseledamot mindre lämplig anser förbundet. Ansvaret som styrelseledamot försvårar nämligen samhällsrepresentantens roll som förhandlare och även sekretessynpunkterna kan verka besvärande i detta sammanhang.

3.3.2 Utredningens förslag

Utredningens förslag till försöksverksamhet med styrelserepresentation för det allmänna i aktiebolag föranleder delade synpunkter från remissinstanserna. *Svea hovrätt* som granskat förslaget från juridisk-teknisk synpunkt redovisar vissa invändningar. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* finner frågan från rättslig synpunkt otillräckligt övervägd. *Postverket* och *bankinspektionen* finner dock utredningens förslag värda att bli prövade i praktisk verksamhet. Inte heller *RRV* har från principiella synpunkter något att erinra. *Statskontoret*, *konjunkturinstitutet* och *kommerskollegium* finner behov av närmare analys och precisering av styrelserepresentationens betydelse från främst informationssynpunkt. *Kommerskollegium* framhåller svårigheterna att förena förslaget om offentlig styrelserepresentation med den i dag förhärskande intressentsynen på området. Kollegiet förordar att frågan prövas ytterligare varvid i första hand bör prövas om inte det föreslagna informationssystemet, i förening med andra av utredningen förordade åtgärder samt den allmänna utvecklingen mot större öppenhet och lyhördhet inför samhällets krav, kan ge den önskade förbättringen av informationen och samarbetet mellan företag och samhälle. Skulle dessa medel komma att visa sig otillräckliga, får övervägas vilka ytterligare åtgärder som behövs vidtagas menar kollegiet.

Av de länsstyrelser som yttrat sig i frågan är den övervägande delen positiv. Förslaget om försöksverksamhet tillstyrks sålunda av *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Hallands, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län*. Som motive-ring anförs i allmänhet behovet av att samhällets intressen beaktas så tidigt som möjligt i beslutsprocesserna och de behov som finns att pröva

nya vägar för information och samarbete. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* har ingen crinran mot förslaget. Tveksamhet till förslaget anmäls av *länsstyrelserna i Stockholm, Älvsborgs, Gävleborgs och Västerbottens län* vilka dock inte motsätter sig den föreslagna försöksverksamheten. Endast *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* avstyrker förslaget. Länsstyrelsen är i och för sig positiv till ökat inflytande och insyn i näringslivet men anser att detta bör vara motiverat av särskilda samhälleliga krav eller insatser.

Av de icke-statliga remissinstanserna tillstyrker landstingen i *Östergötlands* och *Västernorrlands län* samt *landstingsförbundet* utredningens förslag. Även *LO* och *TCO* tillstyrker förslagen på denna punkt. *SACO* avstyrker däremot med hänvisning till förslagets konfliktskapande natur samt att det inte heller i någon nämnvärd utsträckning stärker medborgarnas inflytande över företagsamheten.

SAF, grossistförbundet, industriförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svensk industriförening, Svenska företagares riksförbund, SHIO och *LRF* avstyrker förslaget och instämmer i herr Haglunds reservation.

KF har ingen invändning mot att en försöksverksamhet av det slag utredningen föreslagit kommer till stånd, men anser det vara önskvärt att en ytterligare analys och utredning av problemet kommer till stånd innan verksamheten påbörjas. Förbundet förordar samtidigt att ett skisserat alternativ med särskilda samrådsgrupper utreds och att en samtidig försöksverksamhet med sådana äger rum.

Företagen *Custos, Providentia, Incentive, Industrivärden, L. M. Ericson* och *Turitz & Co* avstyrker utredningens förslag med i princip samma motivering som företagsorganisationerna och reservanten i utredningen herr Haglund.

Detaljförslagen i denna fråga diskuteras endast i undantagsfall av remissinstanserna. Beträffande försökstidens längd föreslår utredningen fem år. *Statskontoret* anser dock att försöksperioden kan begränsas till tre år.

Förslaget att försöksverksamheten skall begränsas till högst 20 aktiebolag föranleder två kommentarer. *LO* avser att antalet företag bör bestämmas utifrån kravet att försöksverksamheten skall ge ett för utvärderingen så allsidigt material som möjligt. Försöksverksamheten bör därför omfatta företag av olika slag med hänsyn till ägarstruktur, produktionsstruktur, internationaliseringsgrad m. m. Vidare bör valet av företag ske så att en samordning av de offentliga styrelseledamöternas och de offentliga revisorernas verksamhet med de offentliga styrelserepresentanternas verksamhet i affärsbankerna kommer till stånd. Sådana överväganden bör enligt *LO* göras innan antalet försöksföretag fixeras. *SSU* finner att det föreslagna antalet försöksföretag är alltför litet. För att vinna tillräcklig erfarenhet behövs en försöksverksamhet med ett betydligt

större antal företag. Vidare anser förbundet att två eller flera styrelse-representanter och suppleanter för dessa bör kunna utses i varje försöksföretag.

Beträffande valet av företag framhåller *bankinspektionen* vikten av ett så brett urval som det med hänsyn till det givna antalet företag är möjligt. Särskilt värdefullt kan det vara att företag som genom sin rörelse-inriktning ställs inför speciella problem omfattas av försöksverksamheten. *Custos* anser att risken för att ett utvalt företag kan förlora utlandets och allmänhetens förtroende gör att en objektiv norm efter vilken urvalet kan ske, exempelvis aktiekapitalets storlek, bör komma till användning. Särskilt för investmentbolagen är denna fråga av stor betydelse enligt företaget.

Frågorna om de samhälleliga styrelseledamöternas sätt att verka för att de samhälleliga synpunkterna skall aktualiseras och beaktas i företagens styrelser samt delgivningen till Kungl. Maj:t av erfarenheterna av detta arbete berörs endast av ett fåtal remissinstanser. *Statskontoret* understryker emellertid behovet av en precisering av de offentliga styrelseledamöternas roll som informationsförmedlare mellan företag och samhälle, bl. a. med avseende på vilken information som skall förmedlas och hur denna skall systematiseras och samordnas med det föreslagna nya informationssystemet m. m. *Västernorrlands läns landsting* förutsätter att sekretessbestämmelserna inte skall utgöra något hinder för styrelseledamot att delge Kungl. Maj:t synpunkter och erfarenheter från sitt uppdrag.

De i fråga om offentliga styrelseledamöter avstyrkande remissinstanserna redovisar inga alternativa resonemang med synpunkter på ledamöternas arbetssätt.

LO framhåller behovet av att vid valet av företag och styrelseledamöter få en samordning till stånd med de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna i affärsbankerna. Vidare anser organisationen att någon form av basorganisation för ledamöterna är erforderlig. En sådan basorganisation borde utformas på ett sätt som effektivt bidrar till att de långsiktiga näringspolitiska ambitionerna i samhället kan uppnås. *SSU* anser att det är utomordentligt viktigt att de offentliga styrelse-representanterna i aktiebolagen ges möjlighet att dels inbördes samråda, dels hålla nära kontakter med departement och andra samhälleliga organ samt dels utrustas med erforderliga sekretariats- och utrednings-resurser.

Beträffande kraven på de personer som utses till styrelseledamöter framhåller *postverket*, *bankinspektionen* och *RRV* betydelsen av valet av lämpliga personer. *RRV* skriver i denna fråga att den offentliga styrelse-representanten rimligen måste ha sådan erfarenhet och kunnande om samhällsfrågorna att han inte fortlöpande behöver få information härom utan att han själv kan bedöma när kontakter gentemot rege-

ringen bör tas. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Södermanlands län*.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att vidgad erfarenhet skulle vinnas om man i försöksverksamheten också tar med några fall med styrelseledamot som får representera kommun där vederbörande företag har sin verksamhet. *Östergötlands läns landsting* konstaterar att den föreslagna styrelserepresentationen inte löser alla insynsbehov. Även de anställda behöver styrelserepresentation. Om en sådan representation skall säkerställas genom lag eller avtal bör bli föremål för närmare överväganden.

Landstingsförbundet anser att det bör övervägas huruvida länsstyrelsen med hänsyn till den kännedom om länets näringsliv som den besitter kan tillförsäkras inflytande över valet av styrelserepresentanter, förslagsvis genom att länsstyrelsen ges rätt att lämna förslag på namn till Kungl. Maj:t. Även *Västernorrlands läns landsting* är inne på samma sak men anser att frågan kan prövas efter försöksperiodens slut.

TCO delar utredningens uppfattning att resultatet av försöksverksamheten blir beroende av att lämpliga personer har utsetts som representanter för det allmänna. Organisationen anser dock att urvalet till posterna som offentliga styrelserepresentanter begränsas genom de kunskapskrav som utredningen föreslår bör ställas på dessa personer. Enligt *TCO:s* mening blir många vilkas kunskaper inte helt täcker de föreslagna kraven utestängda. De kan ha erfarenheter och meriter från andra viktiga delar av samhällelig verksamhet, vilket skulle göra dem väl så kvalificerade för ett styrelseuppdrag. De anspråk som utredningen ställer på de offentligt utsedda representanterna går för övrigt betydligt längre än vad som brukar ställas på de styrelseledamöter som företagen själva utser.

Enligt utredningens förslag bör beslut om att tillsätta offentlig styrelseledamot i ett aktiebolag fattas först sedan ifrågavarande bolag beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål beträffande personvalet. *TCO* anser att det är angeläget att även de anställda genom sina fackliga organisationer får tillfälle att framlägga sina synpunkter på personfrågan.

Utredningens uttalanden om att samma bestämmelser om bl. a. tystnadsplikt och jäv bör gälla för offentlig styrelseledamot som för annan ledamot erhåller instämmanden från flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i frågan. *SAF*, *grossistförbundet* och *industriförbundet* framhåller emellertid att genom den dubbla lojalitet som offentlig styrelseledamot så klart har måste jävsfrågan särskilt framhållas. Med hänsyn till sin ställning och sitt uppdrag kan offentlig styrelseledamot enligt organisationerna inte delta i styrelsens sammanträde när frågor av betydelse för konkurrensförhållandena med statliga företag behandlas. Likaså föreligger jäv när staten har ställning som part i förhållande till

bolaget. Så är fallet exempelvis i ärenden rörande offentlig upphandling eller samarbetsavtal med statliga företag. Även i sekretessfrågan framför organisationerna invändningar beträffande offentlig styrelseledamots möjligheter att fullgöra sitt uppdrag utan att riskera att skada företaget. Liknande synpunkter framförs även av *Svenska bankförbundet*, *Custos*, *Incentive*, *L. M. Ericsson* m. fl. företag.

Beträffande den av utredningen föreslagna utvärderingen av verksamhetens erfarenheter efter försöksperiodens slut anser *Svea hovrätt* det vara en brist att en försöksverksamhet föreslagits utan att formerna för dennas värdering tagits upp till behandling. Enligt *statskontorets* mening är de föreslagna allmänna riktlinjerna för utvärdering otillräckliga. En mer systematiserad bedömning av utfallet förutsätter en bakomliggande teori eller arbetshypotes om vilken "avkastning" i informationshänseende som styrelserepresentationen beräknas medföra. *RRV* och *konjunkturinstitutet* anmäler liknande synpunkter. *TCO* framhåller i denna fråga att vid utvärderingen av försöksverksamheten i resp. företag bör jämförelse göras med situationen vid utgångsläget. Utvärderingen bör också ske i samarbete med "Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor" samt med de båda centrala råden med motsvarande funktioner på den statliga och kommunala sidan. Härigenom kan förutsättningar skapas för en jämförelse med övrig försöksverksamhet, dvs. försöken med ökat inflytande från de anställdas sida.

SHIO menar att det knappast är möjligt att i efterhand objektivt värdera utfallet av en försöksverksamhet med statlig styrelserepresentation.

3.4 Offentlig styrelserepresentation i stiftelser

Utredningens förslag om styrelserepresentation för det allmänna i stiftelser har inte behandlats lika ingående av remissinstanserna som förslaget om styrelserepresentation i aktieföretag. Vid sidan av länsstyrelserna är det bara ett par statliga myndigheter som tagit ställning till förslaget.

Bankinspektionen erinrar om att den i yttrande till första lagutskottet över motioner som väckts vid 1970 års riksdag haft anledning att dels uttala ett positivt intresse för offentlig insyn i vissa stiftelser, över vilkas verksamhet bank har avgörande inflytande, dels bekräfta att stiftelseformen understundom utnyttjas för drivande av sådan ekonomisk verksamhet för vilken bolags- eller föreningsformen från allmän synpunkt framstår som den avgjort lämpligaste. Mot bakgrund av vad inspektionen sålunda anfört instämmer den i utredningens förslag att Kungl. Maj:t ges rätt att i allmännyttig stiftelse som har mera betydande tillgångar utse en ledamot av stiftelsens styrelse.

Kommerskollegium framhåller, att eftersom samhället genom skattefriheten ger de allmännyttiga stiftelserna en betydande ekonomisk för-

mån så bör samhället beredas möjlighet till insyn och visst aktivt deltagande i dessa stiftelsers verksamhet. Detta synes enligt kollegiet kunna ske genom offentlig styrelserepresentation.

Länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Värmlands, Kopparbergs och Västernorrlands län tillstyrker förslaget utan närmare motivering. *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar att det allmänna redan i dag kan erhålla viss information om de allmännyttiga stiftelserna med stöd av lagen om tillsyn över stiftelser. Utredningens förslag är därför ingen principiell nyhet utan innebär enligt länsstyrelsen en komplettering av nämnda lag och medför en önskvärd förbättring av informationssystemet. *Länsstyrelserna i Uppsala och Kalmar län* anser styrelserepresentation i de allmännyttiga stiftelserna motiverad bl. a. med hänsyn till den skattebefrielse dessa stiftelser åtnjuter. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* erinrar om att den i annat sammanhang beträffande allmännyttiga stiftelser uttalat sig för registreringsplikt hos statlig myndighet och någon form av statlig insyn i förvaltningen, även i fall då stiftaren undantagit stiftelsen från tillsyn. Detta skulle dock bara gälla stiftelser, vars kapital inte är alltför obetydligt. Mot denna bakgrund ställer sig länsstyrelsen positiv till utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* deklarerar sin principiella anslutning till förslaget men vill samtidigt — liksom i fråga om offentlig styrelserepresentation i aktiebolag — betona personvalets betydelse. Det bör ställas höga krav på den statliga styrelseledamoten både när det gäller allmänekonomiskt kunnande och praktisk erfarenhet från verksamhet inom den offentliga sektorn. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* finner offentlig styrelserepresentation i stiftelser motiverad främst med hänsyn till de konsekvenser för det allmänna som placeringen av vissa ekonomiskt betydelsefulla stiftelsers medel får, medan *länsstyrelsen i Västerbottens län* lägger särskild vikt vid samhällets inflytande på fördelning av forskningsanslag som motiv för offentlig styrelserepresentation. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* ställer sig, liksom i fråga om offentlig styrelserepresentation i aktiebolag, tveksam till utredningens förslag, men vill inte motsätta sig försöksverksamhet.

Motiven till samhällelig styrelserepresentation i de s. k. allmännyttiga stiftelserna är till viss del desamma som motiven till styrelserepresentation i aktiebolagen, framhåller LO. De allmännyttiga stiftelserna utövar via aktieinnehav inflytande över väsentliga delar av svenskt näringsliv. Den skattefrihet som dessa stiftelser åtnjuter samt de begränsade insynsmöjligheter i stiftelsernas verksamhet som samhället i dag har — vilket bl. a. beror på att stiftelserna inte behöver ange några offentliga redovisningar — utgör enligt LO ytterligare motiv till offentlig styrelserepresentation inom dessa institutioner. LO biträder därför utredningens förslag. TCO anför i huvudsak samma skäl för en mera ingripande lagstiftning om allmännyttiga stiftelser än den utredningen

föreslagit. Enligt TCO bör Kungl. Maj:t i fråga om sådana stiftelser ges rätt att fastställa stadgar, stiftelseurkund, antal ledamöter i styrelsen, arbetsuppgifter och mandattid. Denna lagstiftning skall i princip gälla alla stiftelser som åtnjuter skattefrihet, oavsett tillgångarnas storlek. *SACO* anför samma synpunkter som i fråga om offentlig styrelserepresentation i aktiebolag och avstyrker utredningens förslag.

Svensk industriförening anser att offentliga styrelseledamöter i de allmännyttiga stiftelserna är motiverade med hänsyn till skattefriheten, som är betingad av att avkastningen endast går till allmännyttiga ändamål. I fråga om utseende av styrelseledamöter föreslår föreningen en annan ordning än utredningen. Eftersom skattefriheten är ett utomordentligt samhällligt privilegium bör det ingå flera ledamöter i varje styrelse och ledamöterna bör utses av riksdagen.

Svenska bankföreningen anser att utredningens förslag i framtiden kan minska benägenheten att bilda stiftelser med allmännyttiga ändamål och resurserna för att tillgodose ändamål av detta slag, exempelvis vetenskaplig forskning och utbildning, kan därmed komma att krympa. I anledning av utredningens uttalande att stiftelsernas placeringsbeslut kan få synnerligen vittgående konsekvenser både för det allmänna och för ett stort antal människor, framhåller föreningen att placeringsbesluten normalt bara avser den kvot av avkastningen som enligt stiftelsestadgarna skall kapitaliseras. Placeringsbesluten har därmed regelmässigt inte den räckvidd eller de konsekvenser, som anges i utredningens uttalande. Det måste enligt föreningen understrykas att den avgörande riktpunkten för placeringarna av stiftelsernas tillgångar dock alltid måste vara den som följer dels av stiftarens intentioner och placeringsreglerna i stiftelsens stadgar, dels av att tillgångarna, inom ramen för dessa regler skall placeras så att de på sikt ger största möjliga resurser för att tillgodose stiftelsens allmännyttiga ändamål. Föreningen pekar på att en del stiftelser förvaltas av bankernas notariatavdelningar och inte har någon särskild styrelse. Föreningen förutsätter att statliga styrelseledamöter skall komma ifråga endast beträffande stiftelser som enligt sina stadgar skall ha särskild styrelse. När det gäller de av bankerna förvaltade stiftelserna är stiftelsemedlens förvaltning och användning genomgående så i detalj bestämd genom stiftelseurkunden att något praktiskt utrymme för en särskild insats från en statlig styrelseledamot inte föreligger. Det skulle också i dessa fall knappast kunna försvaras att belasta stiftelsen med ett arvode till en styrelseledamot utsedd av staten, framhåller föreningen.

Svenska företagares riksförbund och *SHIO* avstyrker utredningens förslag med hänvisning till herr Haglunds reservation.

Ollie och Elof Ericssons stiftelse förklarar sig inte ha någonting emot att samtliga dess handlingar och beslut blir föremål för insyn men ifrågasätter, om det för detta behövs en statlig styrelseledamot. *Ahlén-stif-*

telsen har för sin del inte någon invändning mot utredningens förslag under förutsättning att lämplig person utses till styrelseledamot och att stiftelsens styrelse bereds tillfälle att yttra sig över personvalet. I likhet med vad som gäller för övriga styrelseledamöter bör det inte utgå något arvode till den offentliga ledamoten, eftersom varje utgift som belastar stiftelsen reducerar det belopp som kan fördelas för allmännyttiga ändamål.

Ragnar Söderbergs stiftelse tar i sitt yttrande upp utredningens förslag till ingående analys. Stiftelsen finner att det från de synpunkter som samarbetsutredningen haft att beakta inte föreligger något behov för det allmänna att genom styrelserepresentation påverka den placeringspolitik som bedrivs av de allmännyttiga stiftelserna. Utvecklingen kan för övrigt följas i de ekonomiska berättelser som årligen utges.

I fråga om arvoden till offentliga styrelseledamöter anser stiftelsen att skall offentliga styrelseledamöter ifrågakomma bör de i arvodeshänseende vara likställda med övriga ledamöter.

4 Departementspromemorian

4.1 Inledande synpunkter

I promemorian redovisas till en början förslaget *bakgrund och allmänna förutsättningar*. Därvid anförs bl. a. följande.

Under senare år har den företagsdemokratiska debatten förts med växande intensitet och kraven på en ökad demokratisering inom arbetslivet har vuxit sig allt starkare. Synen på de företagsdemokratiska frågorna har breddats och fördjupats. Uppmärksamheten har alltmer kommit att riktas på behovet av att vidga möjligheterna för löntagarna att känna tillfredsställelse och engagemang i arbetet samtidigt som deras skaparförmåga och kunskande bättre utnyttjas med effektivare arbetsinsatser som resultat. Detta har lett fram till insikten att den enskilde individens inflytande över de egna arbetsuppgifterna och den egna arbetsplatsens förhållande måste ökas, något som ställer krav på bl. a. nya och ändrade former för arbetsorganisation och arbetsledning, utformningen av det produktionstekniska systemet, lönesystem m. m.

Samtidigt kvarstår för löntagarna behovet att vinna inflytande över frågor som har stor betydelse för de anställda som kollektiv. Det kan gälla t. ex. beslut om större investeringar som medför behov av nyrekrytering eller omplacering av personal, omlokalisering, inskränkning eller nedläggning av driften, principer för personalpolitikens och skyddsarbetets utformning eller arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Vägen att nå inflytande över dessa frågor måste gå över representativa system där företrädare för de anställda får möjligheter att öva inflytande på eller delta i beslutens utformning tillsammans med företagsledningen och specialister från olika funktioner inom företaget.

Det är uppenbart att de praktiska formerna för ett vidgat löntagarinflytande över olika arbetsituationer och företagsangelägenheter bör anpassas till de speciella förhållanden och förutsättningar som råder

inom varje företag. I syfte att vinna ökad erfarenhet i dessa avseenden pågår sedan några år tillbaka en försöksverksamhet med olika former av vidgad företagsdemokrati inom ett flertal företag i landet. I systematiserad form kom denna verksamhet tidigast igång i den statliga aktiebolagsgruppen, där den sedan år 1968 leds av en för ändamålet särskilt inrättad delegation. Sedermera har liknande verksamhet inletts inom den privata och kooperativa sektorn liksom inom statlig och kommunal förvaltning.

Vid 1971 års LO-kongress ägnades företagsdemokratifrågorna stor uppmärksamhet. Underlaget för kongressens överväganden utgjordes av betänkandet Demokrati i företagen. Kongressen antog i enlighet med förslagen i detta betänkande ett program för ökad företagsdemokrati, vilket förutsätter en reell medbestämmanderätt för arbetstagarna i olika frågor som rör såväl den enskildes arbetssituation som det kollektiva löntagarintresset i företaget. Programmet kräver ett ökat inflytande för de anställda på alla beslutsnivåer i företagen. Bl. a. föreslås att de fackliga organisationerna vid företagen skall få rätt att utse en minoritet av ledamöterna i aktiebolagens och de ekonomiska föreningarnas styrelser. I stort sett liknande synpunkter har framförts från tjänstemannahåll, bl. a. i en av TCO:s kommitté för samarbetsfrågor på arbetsplatsen (SAMKO) utarbetad rapport till TCO-kongressen 1970.

Enligt aktiebolagslagen är bolagsstämman det beslutande organet när det gäller bolagets angelägenheter. Styrelsen är det verkställande organet och är ansvarig för förvaltningen men är skyldig att rätta sig efter de särskilda föreskrifter som meddelas av bolagsstämman. Har styrelsen utsett verkställande direktör, skall den löpande förvaltningen handhas av honom.

Aktiebolagslagens grundregel är att styrelsen väljs med enkel majoritet. Den ägargrupp som har röstmajoriteten kan således tillsätta samtliga styrelseplatser, om inte annat anges i bolagsordningen. Den motivering för detta system som vanligen anges är att bolaget behöver en homogen och handlingskraftig styrelse. Ett argument som ofta framförs mot styrelsrepresentation för de anställda eller någon annan intressentgrupp utanför ägarkretsen är också, att styrelsen därigenom skulle riskera bli ett förhandlingsorgan för olika partsintressen.

Effektiv ledning av ett aktiebolag förutsätter givetvis att styrelsen har handlingskraft och förmåga att fatta beslut. Beslutsfattandet underlättas sannolikt, om ledamöterna har gemensamma utgångspunkter och intressen. Kravet på gemenskap i fråga om värderingar och intressen bör dock inte drivas längre än att det i styrelsen ges plats för personer med varierande erfarenhetsbakgrund, utbildning och kunnande.

När det gäller styrelsen i ett aktiebolag syns det nödvändiga intressebandet mellan ledamöterna kunna uttryckas som ett starkt engagemang för företagets fortlevande och utveckling. När det gäller de anställda i företaget kan det också hävdas att de, betraktade både som individer och som grupp, delar detta intresse. De anställda är ju beroende av en gynnsam utveckling av företaget för sin försörjning.

Att öka de enskilda löntagarnas trygghet i fråga om såväl arbete som inkomst och fysisk och psykisk hälsa har alltid varit det ledande motivet bakom fackföreningsrörelsens krav på vidgat inflytande för de anställda i företagen. Dessa krav kan bäst tillgodoses i välskötta företag. Om de anställda bereds representation i företagets styrelser behöver det således inte försvaga den grundläggande intressegemenskap hos leda-

möterna som är en nödvändig förutsättning för att dessa skall kunna fungera som handlingskraftiga beslutsorgan. Tvärtom torde en sådan reform, såsom utvecklas närmare i det följande, snarare kunna leda till en vitalisering och effektivisering av styrelsearbetet.

Styrelserepresentation för de anställda bör betraktas som ett element och ett första steg i utvecklingen mot ökat löntagarinflytande över olika frågor och olika delar av beslutsprocessen inom företagen. Denna utgångspunkt är avgörande inte bara för motiven för en sådan reform utan även för representationens närmare utformning liksom löntagarrepresentanternas roll i styrelsen och bedömningen av de resultat som kan väntas av verksamheten.

I promemorian diskuteras därefter *motiven för de anställdas styrelserepresentation.*

Styrelserepresentationen för de anställda bör enligt promemorian främst ses som en vidareutveckling av det representativa system för bevakning av det samlade löntagarintresset som redan byggts upp i företagen i form av företagsnämnden och dess olika organ. Ett väsentligt motiv för styrelserepresentationen är att skapa ökade förutsättningar för att främja samarbets- och demokratiseringssträvandena på andra nivåer inom företaget. Deltagande i styrelsens arbete bör således ge möjlighet att indirekt påverka samarbetet mellan företagsledningen och arbetstagnarna i t. ex. företagsnämnden. Det kan skapa förståelse och intresse för att den kunskap om företagets utvecklingsbetingelser på längre sikt, som de anställdas representanter i styrelsen erhåller, i ökad utsträckning delges företagsnämnden. I sin tur kan detta underlätta för de anställda att ta initiativ till diskussioner i olika samarbetsorgan inom företaget vilket också vidgar företagsledningens och styrelsens möjligheter att få del av de anställdas erfarenheter och synpunkter på olika frågor.

Styrelserepresentationen, framhålls det vidare i promemorian, kan också ge de anställda en direkt kontakt med de större ägargrupperna och deras representanter. Härigenom kan löntagarna få del av ägarnas syn på företagets framtid vilket kan vara en viktig kompletterande information och underlätta för de anställda att bedöma vilka åtgärder som kan väntas i olika situationer. I minst lika hög grad bör styrelserepresentationen ses som ett instrument för att göra ägarrepresentanterna delaktiga av de anställdas erfarenheter, synpunkter, problem och värderingar. Härigenom ges diskussionen i styrelsen en bredare bas, som möjliggör en mer allsidig bedömning av förekommande frågor. Genom att löntagarsynpunkterna på detta sätt kan komma in på ett tidigare stadium torde det i många fall vara möjligt att komma till lösningar som minskar riskerna för motsättningar och friktioner i företaget i ett senare skede. På sikt torde löntagarrepresentationen medverka till att en större förståelse skapas mellan de två huvudintressenterna i företaget — ägarna och de anställda — för problem som är i stor utsträckning gemensamma. Det kan leda till ett ökat engagemang från

de anställdas sida, vilket bör ha en direkt produktivetsfrämjande effekt. Enligt promemorian bör styrelserepresentation för de anställda således kunna vara av värde inte bara för löntagarkollektivet utan också för företaget som sådant och därmed även för ägarna.

Promemorian tar också upp frågan om den s. k. dubbla lojaliteten, dvs. arbetstagarrepresentanternas lojalitet såväl mot företaget som mot arbetskamraterna.

Enligt promemorian kan det inte bortses från att lojalitetskonflikter kan uppstå. Frågan är emellertid om risken för sådana är så stor eller unik när det gäller löntagarrepresentanterna i styrelsen att den utgör ett avgörande argument mot styrelserepresentation för de anställda.

A ena sidan gäller problemet, framhålls det, de valda löntagarrepresentanternas egen uppfattning av situationen. Man får utgå från att de kommer att argumentera för sina synpunkter och instämma i styrelsens beslut när de anser att detta tillgodoser deras huvudmäns intressen i rimlig grad. I andra fall har de naturligtvis möjligheten att reservera sig mot beslutet. Man torde kunna anta att den senare situationen inte behöver bli särskilt vanlig. Som tidigare framhållits har de anställda och ägarna viss grundläggande intressegemenskap när det gäller företagets utveckling. Det är därför enligt promemorian en felaktig utgångspunkt att sätta de anställdas intressen mot företagets. Däremot kan naturligtvis de anställda ha ett intresse av att företaget i vissa avseenden leds eller utvecklas på ett annat sätt än dess ägare vill.

A andra sidan berör frågan om den "dubbla lojaliteten" spørsmålet hur de anställda upplever situationen och hur styrelserepresentationen skulle kunna påverka deras förtroende för de valda representanternas och för deras fackliga organisationers sätt och möjligheter att hävda löntagarintresset i företaget. Det är enligt promemorian rimligt att anta, att detta förtroende snarare beror på effektiviteten i det fackliga arbetet än på närheten till företagsledningen. Kan de anställdas representanter på ett effektivt sätt ta till vara löntagarnas intressen inte bara genom förhandlingar med företaget utan också genom gemensamma diskussioner i företagsnämnden eller styrelsen, torde detta undanröja eventuella misstankar att kombinationen intressebevakare och deltagare i företagsledningen är till nackdel för den fackliga organisationens möjligheter att bevaka löntagarnas önskemål.

I promemorian framhålls vidare att risken för eventuella lojalitetskonflikter inte heller synes vara unikt förknippad med löntagarrepresentationen. Det kan räcka med att erinra om att det inte är ovanligt att banker och andra långgivare kräver att få tillsätta någon styrelserepresentant i företag där de har betydande finansiella engagemang. Även här torde stundom motstridiga intressen kunna förekomma. Det kan enligt promemorian med fog hävdas att arbetstagarrepresentanterna i styrelsen i och för sig har lika goda förutsättningar att göra de nöd-

vändiga avvägningarna mellan olika intressekrav som övriga styrelseledamöter, särskilt som de kan förutsättas ha ett starkt egenintresse av att trygga företagets fortbestånd och utveckling. De erfarenheter som hittills föreligger, främst från statliga bolag, av styrelserepresentation för de anställda anses också tyda på att varken löntagarrepresentanterna eller övriga styrelseledamöter upplever risken för lojalitetskonflikter som särskilt besvärande.

I promemorian erinras i detta sammanhang om ett uttalande i förarbetena till 1944 års aktiebolagslag (SOU 1941: 8 och 9). "Den dominerande ställning aktiebolaget såsom företagsform äger i vår tids ekonomiska liv", heter det där, "har medfört, att hänsyn även till andra intressen än dem som förut särskilt skyddats av aktiebolagslagstiftningen måste beaktas". Överhuvudtaget anses den uppfattningen mer och mer tränga igenom såväl i debatten som i det praktiska handlandet att styrelsen i ett bolag har totalansvar för företaget och att den inte i sitt handlande bör speciellt gynna den ena eller den andra gruppen av de i företaget engagerade utan skall verka för hela företagets bästa. Inte minst från löntagarhåll har sådana åsikter förts fram.

Risken för lojalitetskonflikter bedöms i promemorian inte vara så stor att den skulle allvarligt försvåra införandet av ett system med styrelserepresentation för de anställda. I vissa situationer och under vissa omständigheter kan den dock vara en realitet, framhålls det, och de anställda bör därför själva få avgöra vilken vikt de vill tillmätta denna risk jämfört med de fördelar de anser sig få ut av en styrelserepresentation. Detta talar enligt promemorian för att reglerna om styrelserepresentation utformas så, att de anställda har rätt men inte skyldighet att utse ledamöter i styrelsen. En sådan ordning är också motiverad av att det kommer att krävas betydande insatser av de anställda och deras representanter, om verksamheten skall bli framgångsrik.

Om sålunda *styrelserepresentationen för de anställda bör vara en rättighet men inte någon skyldighet* följer därav, heter det vidare i promemorian, att de anställda måste ta ett initiativ och visa att de önskar utnyttja denna rättighet.

Eftersom företagsnämnden och till denna anknutna samrådsorgan i företaget är tillkomna genom avtal mellan arbetsgivarparten och löntagarnas fackliga organisationer och det är dessa organisationer som bevakar och tillvaratar de anställdas intressen i företagen, framstår det enligt promemorian som väsentligt att undvika att det genom styrelserepresentation för de anställda skapas ett med etablerade kontakt- och samrådsmönster i företagen konkurrerande system.

Arbetsstagarrepresentanterna i företagsstyrelserna bör bl. a. därför utses av de anställda i respektive företag genom deras fackliga organisationer. Då styrelserepresentationen får ses som en del av det företagsdemokratiska systemet i det enskilda företaget, följer vidare att de ini-

tativtagande och nominerande organen bör vara de lokala, dvs. i företaget verksamma fackliga organisationerna. För att styrelserepresentation för de anställda skall införas anses det dock rimligt att kräva att lokal facklig organisation eller grupp av organisationer som begär sådan företräder större delen av företagets anställda.

Det bör enligt promemorian ankomma på organisationerna själva att avgöra på vilket sätt de vill utse sina representanter och vilka som bör utses. Vad som tidigare sagts om anknytning till det interna företagsdemokratiska systemet anses vidare göra det naturligt att de personer som i normalfallet utses är anställda i det berörda företaget. Möjlighet bör dock lämnas öppen för de anställda att i speciella fall som sin representant i styrelsen välja även någon utanför företaget verksam person.

Allmänt gäller den regeln för personer i förtroendeställning, framhålls det vidare, att den som utsett förtroendemannen också kan avsätta honom. Detta bör även gälla för arbetstagarrepresentanter i styrelsen vilka alltså bör kunna entledigas av samma organ som utsett dem. Det innebär att de blir ansvariga för sina åtgärder i styrelsen inför de organisationer som tillsatt dem.

När det gäller *arbetstagarledamöternas uppgifter och ansvar* i styrelsen är det enligt promemorian naturligt att utgå från att i princip samma regler skall gälla som i fråga om andra styrelseledamöter. Ett system med arbetstagarrepresentanter som adjungerade ledamöter med närvaro-, yttrande- och förslagsrätt men utan rätt att delta i besluten skulle visserligen ge de anställda insyn i styrelsearbetet, men det skulle inte ge dem det eftersträvade medinflytandet beträffande företagets ledning.

I promemorian framhålls att den överordnade uppgiften för arbetstagarledamöterna liksom för övriga styrelseledamöter bör vara att efter bästa förmåga främja företagets fortbestånd och utveckling. Inom denna ram bör man dock kunna vänta sig att arbetstagarledamöterna mot bakgrund av sin erfarenhet och ställning gentemot löntagarkollektivet speciellt beaktar och belyser arbetstagarintresset i de frågor som behandlas i styrelsen. Det bör således särskilt uppmärksamma frågor som rör möjligheten att vidga och fördjupa företagsdemokratien inom företaget. Det framhålls som väsentligt att detta arbete bedrivs så, att de enskilda arbetstagarna får ökat inflytande över sin arbetssituation, vilket kan kräva försök med nya former av arbetsorganisation, arbetsuppdelning, produktionsprocessernas utformning etc. Men, heter det vidare, det gäller också att finna nya, effektivare och mer engagerande former för att få del av och ta till vara de anställdas erfarenheter och synpunkter, exempelvis genom att bygga ut det existerande samråds-systemet med särskilda produktionsgrupper, avdelningskommittéer etc. med viss ansvars- och beslutsrätt. Av speciellt intresse för de anställda anses utformningen av företagets personalpolitik vara. Arbetstagarleda-

möterna i styrelsen bör verka för att riktlinjerna för personalpolitiken systematiskt utvecklas och att de anställda får insyn, inflytande och medansvar i detta arbete.

I promemorian erinras vidare om vikten av att vid planerade förändringar i företaget, antingen de avser utvidgning, omläggning eller nedskärning av verksamheten, personalsynpunkterna tas upp på ett tidigt stadium och beaktas i samma grad som de tekniska och ekonomiska faktorerna. Arbetstagarledamöterna i styrelsen kan väntas få kännedom om sådana förändringar i ett tidigt skede och kan då givetvis föra fram eventuella löntagaraspekter på dessa. De bör härutöver verka för att sådana planer eller överväganden snarast möjligt kan behandlas även inom berörda samrådsorgan inom företaget såsom företagsnämnden eller till denna knutna specialkommittéer eller avdelningsnämnder. De bör vidare söka medverka till att de anställda blir representerade i sådana projektgrupper eller andra utredningsorgan som kan få i uppdrag att detaljutforma förslag till förändringar i enlighet med styrelsens riktlinjer.

Innebörden av vad som nu sagts är enligt promemorian inte att löntagarrepresentanterna ensidigt och kompromisslöst bör förfäktat sin grupps speciella intressen. De bör naturligtvis, framhålls det, mot bakgrund av övriga styrelseledamöters synpunkter söka väga olika argument och fakta mot varandra med beaktande av att det övergripande målet alltid bör vara att verka för företagets vidareutveckling. På detta sätt bör de olika styrelseledamöterna komplettera varandra. Att representanter för arbetstagarerna införs i kretsen av styrelseledamöterna bör enligt promemorian i princip inte påverka bilden av hur styrelsen och de enskilda styrelseledamöterna arbetar.

Promemorian kommer därefter in på frågan om representationens storlek. Utgångspunkten när man såväl från LO- som TCO-håll tagit upp styrelsrepresentationens fråga till diskussion har regelmässigt varit *minoritetsrepresentation*. Med hänsyn till att löntagarkollektivet i ett företag i allmänhet består av flera grupper med i viss mån avvikande intressen är det enligt promemorian motiverat att de anställda tillförsäkras mer än *en* plats i styrelsen. Härför talar också psykologiska skäl. En lämplig avvägning anses vara att löntagarna får rätt att utse *två* styrelserepresentanter.

Det kan naturligtvis ifrågasättas, heter det vidare, vilka möjligheter en minoritetsrepresentation i realiteten ger de anställda att hävda sina intressen i de fall dessa inte sammanfaller med de övriga ledamöternas. Dessa kan ju då alltid rösta ned arbetstagarledamöterna. Mot bakgrund av vad som tidigare sagts rörande styrelseledamöternas gemensamma grundläggande engagemang för företagets utveckling, bör man dock kunna utgå från att det är argumentens saklighet och tyngd som faller utslaget.

Enligt promemorian kan det givetvis uppstå situationer där arbetstagarledamöterna anser sig inte ha fått gehör för sina synpunkter och inte kunnat hindra ett enligt deras uppfattning oacceptabelt avgörande. De kan då reservera sig till protokollet eller som en yttersta utväg avgå ur styrelsen. Det antas dock att så kommer att ske endast i undantagsfall. Reservationer till protokollet torde enligt promemorian vara relativt ovanliga i svenska bolagsstyrelser där man — liksom i andra kollektiva beslutsorgan — i regel eftersträvar att efter diskussion komma till en gemensam ståndpunkt. Detta mönster antas knappast komma att förändras av det förhållandet att de anställda blir företrädare i styrelsen. Det bedöms tvärtom ligga i såväl löntagar- som ägarrepresentanternas intresse att undvika att eventuella meningsskiljaktigheter i styrelsen systematiskt följer sådana grupplinjer.

4.2 Den aktuella reformens omfattning

I detta avsnitt av promemorian konstateras till en början, att mot bakgrund av de inledningsvis redovisade synpunkterna starka skäl talar för att de anställda nu bereds möjligheter till styrelsrepresentation i aktiebolag. Rätten till sådan representation bör enligt promemorian garanteras genom särskild lagstiftning. Även om själva grundsatsen om ändamålsenligheten av styrelsrepresentation för de anställda står fast, är det emellertid uppenbart att detaljerna i ett praktiskt system för representationens genomförande kan utformas på olika sätt. Erfarenheterna av sådan representation i vårt land är hittills begränsade. Med hänsyn härtill anses det naturligt att den ordning i fråga om arbetstagarrepresentation som nu föreslås i viss mån får försökskaraktär. Lagens giltighetstid bör sålunda begränsas till förslagsvis fem år och tillämpningsområdet bör bestämmas så, att verksamheten under denna tid kan följas kontinuerligt. På grundval av de erfarenheter som därvid kommer fram bör enligt promemorian göras de praktiska justeringar som anses behövliga för att systemet skall fungera så ändamålsenligt som möjligt. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att vidta de åtgärder som behövs för att en fortlöpande utvärdering av verksamheten skall kunna ske.

I promemorian behandlas därefter tillämpningsområdets avgränsning, när det gäller *företagsform*. Inledningsvis framhålls att den föregående framställningen haft sin utgångspunkt i förhållandena i aktiebolag. Detta är naturligt mot bakgrund av att aktiebolaget är den dominerande företagsformen. Endast i storleksgruppen 0—4 årsanställda är antalet företag som drivs i andra former större än antalet aktiebolag.

För vissa aktiebolag, påpekas det, finns emellertid särskilda regler vid sidan av bestämmelserna i aktiebolagslagen (1944: 705). Hit hör

bl. a. bank- och försäkringsaktiebolag, som är reglerade genom lagen (1955: 183) om bankrörelse resp. lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse. Beträffande bank- och försäkringsverksamheten har särskilda anordningar vidtagits för att tillgodose intresset av insyn och inflytande från insättares, försäkringstagares och det allmännas sida. Sålunda har särskilda tillsynsorgan, bankinspektionen och försäkringsinspektionen, inrättats. Vidare ingår i försäkringsbolagens styrelser representanter för försäkringstagarna och efter ändring i banklagen gäller från den 1 januari 1971 att offentliga styrelselcdamöter skall finnas i bankbolagen.

De särskilda förhållanden som sålunda präglar bank- och försäkringsverksamheten påkallar enligt promemorian speciella överväganden när det gäller formerna för tillgodoseende av de anställdas intresse av insyn och inflytande. Chefen för finansdepartementet har med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatt en särskild utredning för att göra dessa överväganden och avge förslag i ämnet, såvitt avser bankbolagen.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden förordas i promemorian att den aktuella försöksverksamheten inte skall omfatta bank- eller försäkringsaktiebolag.

I fråga om ekonomiska föreningar som anses ha sin största betydelse inom jordbruks- och konsumentkooperationen, erinras i promemorian om de förhandlingar som förts mellan företrädare för konsumentkooperationen och LO om vidgad företagsdemokrati i konsumtionsföreningarna, bl. a. genom löntagarrepresentation i föreningsstyrelserna. Utgången av dessa förhandlingar bör enligt promemorian avvaktas, innan man tar ställning till om även de ekonomiska föreningarna bör omfattas av en lagstiftning om arbetstagarrepresentation.

Promemorians ståndpunkt när det gäller stiftelser och ideella föreningar är att arbetstagarrepresentation i styrelserna framstår som mindre angelägen redan med hänsyn till det slags verksamhet som sådana associationer normalt bedriver. Antalet anställda är också i regel mycket begränsat.

Av naturliga skäl kan enligt promemorian inte heller företag som drivs i former för vilka styrelse inte förutsätts — såsom enskild företagares verksamhet, handelsbolag eller kommanditbolag — komma i fråga för den aktuella reformen.

I promemorian behandlas därefter offentliga företag, dvs. av staten eller kommun ägda företag. Sådana drivs i vissa fall direkt av staten resp. kommunen, i andra fall drivs verksamhet av samma eller liknande slag i bolagsform. De offentliga företag som drivs i aktiebolagsform bör enligt promemorian i princip omfattas av den aktuella reformen.

I vissa kommunala bolag, framhålls det vidare i promemorian, har styrelsen valts med hänsyn till politiska styrkeförhållanden. Något gene-

rellt undantag för bolag av denna karaktär anses dock inte vara befogat. Det gäller i sådana fall att finna lösningar som gör det möjligt att förena arbetstagarrepresentation med de förtroendevalda ledamöternas ställning och ansvar.

I fråga om koncerner kan det enligt promemorian stundom vara tveksamt på vilken nivå makten över ett företag utövas och detta aktualiserar frågan om arbetstagarrepresentanter skall förekomma såväl i moderbolags som dotterbolags styrelser. Mot bakgrund av de motiv som kan anföras för arbetstagarrepresentation står det enligt promemorian klart att sådan representation i första hand bör genomföras i styrelsen för det bolag i vilket de anställda är verksamma. I fråga om moderbolag med egen industriell verksamhet bör detta innebära att de anställda i moderbolaget blir representerade i styrelsen för detta. Det kan emellertid ifrågasättas, heter det vidare, om inte arbetstagarrepresentationen i moderbolagets styrelse också på något sätt bör anknytas till dotterbolagens anställda. Detta önskemål stöter dock på avsevärda svårigheter i ett stort antal koncerner med dotterbolag och dotterdotterbolag som kan räknas i flera tiotal. Det kan under sådana förhållanden vara närmast ogörligt att välja ut en eller ett par företrädare som samtidigt kan sägas vara representativa för de anställda i både moder- och dotterbolag. Om man eftersträvar att arbetstagarrepresentanterna i moderbolagets styrelse skall ha en bredare förankring bland koncernens anställda än vad som följer av deras anknytning till moderbolaget anses detta exempelvis kunna uppnås genom att de utses av de lokala fackliga organisationerna vid moderbolaget i samråd med berörda förbund.

När det gäller moderbolag av typ förvaltningsbolag är enligt promemorian representation för de i moderbolaget anställda knappast aktuell. Utöver bolagsledningen finns nämligen i dessa bolag som regel endast ett fåtal kontorsanställda. Frågan är då om det finns skäl för att låta anställda i dotterbolag få representanter i moderbolagets (förvaltningsbolagets) styrelse. För en sådan representation talar enligt promemorian onekligen den omständigheten att i många fall för dotterbolagen betydelsefulla beslut fattas i moderbolagets styrelse. Å andra sidan anses det förhålla sig så, att inom vissa koncerner dotterbolagen intar en mycket självständig ställning och att moderbolagets (koncernledningens) inflytande gör sig gällande främst vid valet av företagsledning i dotterbolagen och i viktigare investeringsfrågor. Därtill kommer att även beslut som i realiteten dikteras av koncernledningen konfirmeras i styrelsen för det dotterbolag som är berört.

Det påpekas vidare i detta sammanhang att i de fall moderföretaget är lokaliserat utanför Sverige någon representation i dess styrelse för de anställda i svenska dotterbolag inte kan genomdrivas genom lagstiftning här i landet.

Promemorians slutsats blir, att man av praktiska skäl bör låta frågan

om de anställdas representation bestämmas av samma regler inom en koncern som utom koncernförhållanden.

I promemorian avhandlas här efter frågan om reformens omfattning med avseende på *näringsgrenar*. Därvid konstateras att i princip aktiebolag inom alla näringsgrenar bör omfattas av den aktuella reformen. Det kan visserligen göras gällande, heter det, att förhållandena inom vissa näringsgrenar är så speciella att införandet av styrelserrepresentation för de anställda kan innebära svårösta praktiska problem.

Med hänsyn till att det bör ankomma på de fackliga organisationerna att ta ställning till införandet av styrelserrepresentation för de anställda anses det dock inte finnas tillräcklig anledning att generellt göra undantag för bolag inom viss näringsgren.

Från delvis andra utgångspunkter, heter det vidare i promemorian, skulle det kunna komma i fråga att från reformverksamheten undanta sådana bolag, vilkas verksamhet går ut på opinionsbildning av politisk, religiös eller liknande art, såsom t. ex. vissa tidningar och bokförlag. Behovet av arbetstagarrepresentation kan dock inte i och för sig anses vara mindre i här berörda bolag än i andra aktiebolag. Eftersom den minoritetsrepresentation för arbetstagarna som förslaget tar sikte på inte ger möjlighet till något avgörande inflytande på bolagens förhållanden och följaktligen inte heller på den åsiktsmässiga verksamheten det här är fråga om, bedöms undantagande av denna företagskategori inte tillräckligt motiverat.

Sammanfattningsvis konstateras att reformen i princip bör gälla alla näringsgrenar utom bank- och försäkringsrörelse samt offentlig förvaltning.

I promemorian diskuteras vidare frågan om en *storleksgräns*. Enligt promemorian uppgår det totala antalet aktiebolag inom olika näringsgrenar till mer än 55 000. Om det skall vara möjligt att följa den aktuella reformverksamheten samt överblicka och värdera resultaten av denna, anses det därför vara ofrånkomligt att tillämpningsområdet också begränsas med hänsyn till företagens storlek. Sysselsättningen bedöms därvid vara det lämpligaste måttet.

Promemorian innehåller en tabell, vari redovisas hur många företag som kommer att omfattas av reformen vid alternativa storleksgränser.

Av tabellen framgår att antalet företag inom tillämpningsområdet ungefär fördubblas för varje storleksgräns.

Var storleksgränsen bör dras beror enligt promemorian på vad som kan anses vara en lämplig omfattning av den nu aktuella verksamheten. Det framhålls vidare att ett betydande antal s. k. enmans- och fåmansbolag kommer att falla inom tillämpningsområdet, om storleksgränsen sätts lågt. I sådana bolag är ägaren vanligen också företagsledare och styrelsen har en övervägande formell karaktär. Med hänsyn till dessa förhållanden anses det lämpligt att den nedre storleksgränsen sätts vid

Antal aktiebolag med 50 eller flera anställda den 31 december 1969

	50	100	200	500
Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske	11	7	2	—
Gruvor och tillverkningsindustri	2 147	1 141	570	243
Byggnadsindustri	533	192	84	32
Varuhandel	770	329	130	37
El-, gas-, värme- och vattenverk	26	12	5	1
Hotell- och restauranger	111	43	14	8
Samfärdsel	224	100	46	20
Övriga privata tjänster och offentlig förvaltning	271	144	58	23
Summa	4 093	1 948	909	364
Banker och försäkringsbolag	49	36	26	13
Totalt	4 142	1 984	935	377

100 anställda. I så fall kommer försöksverksamheten att potentiellt beröra närmare 2 000 företag. I dessa sysselsätts drygt 1 miljon arbetstagar, vilket motsvarar 28 % av samtliga förvärvsarbetande i landet.

För industrins vidkommande berörs drygt 600 000 anställda, motsvarande omkring 70 % av de industrisysselsatta.

Som framgår av tabellen kommer inemot 60 % av de berörda företagen att vara industriföretag. Av dessa har närmare en fjärdedel mer än 500 anställda, medan motsvarande andel för övriga näringsgrenar är ungefär en sjättedel.

Under rubriken *arbetstagarrepresentation på grund av avtal* uttalas i promemorian följande.

När det gäller aktiebolag som ligger under den föreslagna storleksgränsen står utan särskild föreskrift i lag den möjligheten öppen att, om en majoritet av de på bolagsstämman företrädde aktieägarna så önskar, välja in en eller flera företrädare för de anställda i bolagets styrelse. Bolagsstämman kan också genom att ta in föreskrift därom i bolagsordningen ge de anställda rätt att direkt utse en eller flera styrelseledamöter. För intagande av sådan föreskrift i bolagsordningen krävs dock på grund av bestämmelse i aktiebolagslagen särskilt tillstånd. För att underlätta för de mindre aktiebolag som inte faller inom tillämpningsområdet för den föreslagna lagstiftningen att införa arbetstagarrepresentation efter avtal med de fackliga organisationerna vid bolaget, bör bolagsstämman ges möjlighet att besluta om en tillämpning av samma ordning utan att föreskrift därom intages i bolagsordningen.

4.3 Inrättande av styrelserepresentation för de anställda m. m.

Promemorian utgår från att inrättande av styrelserepresentation för de anställda bör vara en rättighet som dessa kan utnyttja eller avstå från efter eget val. Det bör följaktligen enligt promemorian överlåtas åt de anställda att själva ta *initiativ till arbetstagarrepresentation*.

Det får enligt promemorian anses önskvärt att olika grupper bland de

anställda får tillfälle att spela en roll när det gäller att ta ställning till styrelserepresentation och att utse ledamöter i styrelsen och detta antas mest naturligt kunna ske genom de fackliga organisationernas medverkan. Det erinras vidare om att de två största centrala huvudorganisationerna på arbetsmarknaden, LO och TCO, uttalat sig för att de anställdas representanter i företagets styrelser utses av de lokala fackliga organisationerna. Av nu anförda skäl anses lagstiftaren böra ta fasta på den ordning för utseende av styrelseledamöter, som förordas från fackföreningsrörelsens sida. Som ytterligare förutsättning bör dock enligt promemorian uppställas att organisationerna är bundna av kollektivavtal i förhållande till företaget.

Det förhållandet att oorganiserade arbetstagare därigenom betages möjligheten att öva inflytande på valet av styrelserepresentanter för de anställda talar enligt promemorian inte med större tyngd mot en sådan ordning, då dessa arbetstagare frivilligt avstått från att medverka i fackföreningsrörelsens strävanden att genom olika åtgärder öka de anställdas inflytande i företaget.

Promemorians framställning i detta avsnitt utmynnar i konstaterandet att eftersom rätten att utse de anställdas representanter i företagets styrelse sålunda bör tillkomma de lokala fackliga organisationerna, bör också rätten att besluta om inrättande av styrelserepresentation tilläggas samma organisationer. Det kravet bör emellertid uppställas, heter det vidare, att den eller de fackliga organisationer som påkallar inrättande av arbetstagarrepresentation företräder en majoritet av arbetstagarna vid företaget. Är flertalet av de anställda oorganiserade kan tillräckliga förutsättningar inte anses föreligga för inrättande av arbetstagarrepresentation. I fall då de organiserade arbetstagarna är i majoritet men tillhör olika organisationer antas eventuellt motstridiga intressen beträffande representationens sammansättning inte komma att lägga hinder i vägen för ett gemensamt initiativ till inrättande av arbetstagarrepresentation.

I promemorian understryks i detta sammanhang betydelsen av samråd mellan organisationer och företag vid inrättande av arbetstagarrepresentation. Därvid framhålls att det i de flesta fall torde te sig naturligt att de fackliga organisationerna redan innan beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation fattas tar upp frågan till diskussion med företrädare för bolaget. I vart fall bör överläggningar komma till stånd så snart sådant beslut fattats, för att eventuella problem som föranleds av beslutet skall kunna lösas. Antas arbetstagarrepresentation på grund av särskilda förhållanden medföra så allvarliga olägenheter för bolaget att framställning om undantag från lagens tillämpning övervägs, bör överläggningarna ta sikte på att nå fram till överenskommelse om insyn och inflytande för arbetstagarna i andra former. Ett beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation lägger inte hinder i vägen för en sådan överenskommelse, framhålls det, eftersom organisationerna själv-

fallet kan avstå från den rätt att utse arbetstagarledamöter som följer av beslutet.

I promemorian behandlas därefter frågan om *utseende av arbetstagarledamöter*.

Med utgångspunkt i att de anställda får rätt att tillsätta två ledamöter i företagets styrelse kan enligt promemorian problem uppkomma i olika lägen när det gäller utseende av styrelserepresentanter. Disproportionen mellan antalet tillgängliga platser i styrelsen och antalet organisationer som hävdar rätt till representation antas i åtskilliga fall göra en sammanjämkning på den fackliga sidan nödvändig.

Detta problem, framhålls det, torde kunna lösas efter olika linjer. Det slås emellertid fast, att frågan gäller hur olika organisationer på det fackliga området skall kunna nå fram till samförstånd och att det därför i första hand bör vara en uppgift för berörda fackliga organisationer att ta ställning till vilken lösning som skall väljas.

Huvudregeln bör alltså enligt promemorian vara att berörda lokala organisationer träffar överenskommelse om utseende av arbetstagarledamöter. Det kan emellertid tänkas att enighet inte nås mellan organisationerna. Tillhör dessa samma förbund eller samma centrala huvudorganisation på arbetsmarknaden, bedöms det fackliga organisationsystemet utan särskild lagbestämmelse fungera på sådant sätt att oenighet på det lokala planet ger upphov till en sammanjämkning på det centrala planet. Man måste dock räkna med att organisationer eller grupper av organisationer tillhörande skilda centrala huvudorganisationer inte alltid kan enas. Ett sådant förhållande bör enligt promemorian inte lägga hinder i vägen för att organisation eller organisationer, som representerar det största antalet kollektivavtalsbundna anställda, får tillsätta åtminstone en ledamot. Om det endast är organisation eller organisationer med en mindre del av de kollektivavtalsbundna anställda, som sätter sig emot representation, kan det å andra sidan vara naturligt att de övriga organisationerna utser båda ledamöterna. Härfter uttalas i promemorian följande.

Varje gräns i här berört hänseende kan förefalla godtycklig. Det vill emellertid synas rimligt, att om en organisation eller flera organisationer, tillhörande samma centrala huvudorganisation, representerar mer än fyra femtedelar av de kollektivavtalsbundna anställda vid ett visst företag, denna organisation eller dessa organisationer bör ha rätt att utse båda arbetstagarledamöterna. Om de anställda inte till mer än fyra femtedelar är knutna till en och samma centrala huvudorganisation, bör den organisation eller de organisationer — tillhörande samma centrala huvudorganisation — som representerar de flesta anställda, ha rätt att utse en ledamot. Den andra ledamoten utses i så fall av den eller de organisationer inom annan central huvudorganisation som omfattar de närmast flesta anställda.

Utseende av arbetstagarledamöter i storföretag med ett flertal driftställen på skilda orter kan enligt promemorian innebära särskilda problem beroende på att ett stort antal lokala organisationer berörs. Det kan vara ändamålsenligt att ledamöterna i sådana fall utses under medverkan av resp. förbund.

Det framhålls vidare att formerna för utseende av arbetstagarledamöter bör kunna tas upp till överläggningar mellan organisationerna på arbetsmarknaden, i första hand de centrala fackliga huvudorganisationerna. Enligt promemorian finns det anledning anta att vissa av de antydda problemen i så fall skall kunna lösas genom överenskommelser mellan parterna på den fackliga sidan.

I promemorian behandlas här efter frågan om *entledigande av arbetstagarledamot*. Inledningsvis erinras om att den som utsett ledamot i aktiebolags styrelse — i allmänhet bolagsstämman — när som helst får skilja ledamoten från hans styrelseuppdrag. Också en styrelseledamot som representerar de anställda bör enligt promemorian kunna fråntas sitt uppdrag utan att den från början bestämda mandattiden gått till ända. Hans uppdrag är i likhet med övriga styrelseledamöters ett förtroendeuppdrag och han bör därför kunna kvarstå i styrelsen endast så länge han åtnjuter sina uppdragsgivares förtroende. Det ankommer följaktligen på den eller de lokala fackliga organisationer som utsett arbetstagarrepresentanten att i förekommande fall också avgöra frågan om entledigande.

Det skulle kunna ifrågasättas, heter det vidare i promemorian, om inte också bolagsstämman borde ha möjlighet att entlediga en arbetstagarledamot om denne visar sig uppenbart olämplig för sin uppgift. Den föreslagna reformen vilar emellertid på förutsättningen, att företags bästa kan befordras genom ett samarbete mellan ägarnas och arbetstagarrepresentanter i styrelsen. I den mån grundad anledning föreligger att skilja arbetstagarledamot från hans uppdrag, bör det därför ligga i huvudmännens intresse att ersätta ledamoten — liksom motsvarande intresse får förutsättas beträffande övriga styrelseledamöter hos deras huvudmän. Det anses således knappast befogat att i fråga om arbetstagarledamots entledigande överväga annan ordning än som gäller för övriga ledamöter, dvs. att rätten att entlediga tillkommer den som utsett ledamoten.

När det gäller *arbetstagarrepresentationens storlek* erinras i promemorian om LO:s krav att de anställda skall få besätta en tredjedel av styrelseplatserna, dock minst två. I sammanhanget nämns att TCO likaledes förordat minst två ledamöter men inte angett någon bestämd kvotdel av antalet tillgängliga platser.

Enligt promemorian skulle LO-förslaget i flertalet fall komma att innebära att de anställda får två ledamöter i styrelsen. En sådan vidgning av styrelsen, heter det vidare, får anses måttlig och kan inte antas

inverka menligt vare sig på styrelsens arbetsformer eller styrelsearbete-
tets effektivitet. Däremot skulle kravet på en proportionell arbetstagar-
representation kunna få till följd, att styrelser med ett relativt högt
ledamotsantal nådde en storlek, där rationella arbetsformer och effek-
tivitet äventyrades. Sådana konsekvenser skulle även från de anställdas
synpunkt minska värdet av arbetstagarrepresentationen. Praktiska skäl
synes sålunda tala för att arbetstagarrepresentationen — i varje fall
under den försöksperiod som nu är i fråga — begränsas till två leda-
möter oavsett styrelsens storlek.

I promemorian påpekas i detta sammanhang att ingenting hindrar att
på bolagsstämman väljs ytterligare en eller flera företrädare för de an-
ställda som ledamöter i styrelsen. Om så sker kommer emellertid de
anställdas representanter att ha olika mandat. Sådant olikhet kan und-
vikas genom att, efter särskilt tillstånd enligt 77 § andra stycket ABL,
i bolagsordningen intas en bestämmelse som direkt ger de anställda rätt
att utse flera än två arbetstagarledamöter jämte suppleanter. Denna
procedur kan på grund av reglerna om ändring av bolagsordningen bli
tämligen utdragen, särskilt i fall där sådan ändring förutsätter beslut
av minst en ordinarie bolagsstämma.

Mot bakgrund av det sist anförda anses det i promemorian lämpligt
att ge bolagsstämman befogenhet att direkt, dvs. utan att ta vägen över
ändring i bolagsordningen, besluta om en mera omfattande styrelse-
representation än som följer av lagen. Sådant beslut bör kunna fattas
på en stämma, antingen ordinarie eller extra.

Promemorian behandlar härefter frågan om *suppleanter för arbetsta-
garledamöterna*.

Det förordas att de anställda ges rätt att utse suppleanter till samma
antal som antalet arbetstagarledamöter.

För att de anställda skall vara tillförsäkrade fortlöpande information
och insyn genom sina representanter i styrelsen anses det nödvändigt,
med hänsyn till den begränsade omfattning som den ordinarie arbets-
tagarrepresentationen kommer att ha, att de också får möjlighet att
utse suppleanter. Suppleanterna bör enligt promemorian lämpligen kun-
na beredas tillfälle att närvara vid styrelsens sammanträden även då
de inte inkallats på grund av förfall för ordinarie ledamot. Därigenom
öppnas möjlighet för dem att förbereda sig för ett eventuellt framtida
deltagande i styrelsearbetet. En sådan ordning anses också kunna un-
derlätta den sammanjämkning mellan olika fackliga organisationer vid
utseendet av arbetstagarrepresentanter som i många fall måste ske.

I fråga om *valbarhet* föreskrivs i aktiebolagslagen att styrelseledamö-
ter och suppleanter skall vara här i riket bosatta svenska medborgare.
Från detta krav kan dock ges dispens beträffande högst en tredjedel av
antalet styrelseledamöter. I bolagsordningen kan dessutom föreskrivas
att styrelseledamot skall vara aktieägare. Med beaktande av lagens och

— i förekommande fall — bolagsordningens kvalifikationskrav har bolagsstämman full frihet att utse styrelseledamöter.

I promemorian framhålls att de av lagen uppställda kvalifikationskraven bör gälla även beträffande de anställdas representanter. Det finns enligt promemorian anledning att räkna med en välvillig behandling av en ansökan om dispens från kravet på svenskt medborgarskap i fall då till arbetstagarrepresentant utsetts någon som inte uppfyller detta krav.

Enligt promemorian bör de anställda i princip ha samma frihet som aktieägarna att till styrelseledamöter utse dem som åtnjuter deras förtroende. Eftersom arbetstagarrepresentanterna skall utses av de lokala fackliga organisationerna finns det anledning anta att de, även utan särskild föreskrift därom, i de flesta fall kommer att väljas bland de anställda i det bolag i vars styrelse de skall ingå. Denna ordning bör enligt promemorian gälla som huvudregel. Om de anställda inom sina organisationer kommer fram till att de på grund av särskilda omständigheter skulle vara bättre betjänta av att vara representerade av en facklig förtroendeman eller funktionär eller annan person som inte är anställd i bolaget i fråga anses de dock böra ha möjlighet att utse en sådan som sin representant.

Det kan emellertid från olika synpunkter göras gällande, att den som är arbetstagarledamot i ett bolags styrelse inte samtidigt bör vara arbetstagarledamot i styrelsen för annat bolag. En sådan situation får enligt promemorian anses strida mot den nyss angivna huvudregeln och kan vidare i speciella fall ge upphov till problem från konkurrenssynpunkt. Det anses också böra undvikas att flera uppdrag som arbetstagarledamot koncentreras till en och samma person, därför att han antas ha särskilda förutsättningar för uppgiften. Promemorieförslaget innehåller den restriktionen att arbetstagarledamot inte utan särskilt tillstånd i sådan egenskap får tillhöra annat bolags styrelse.

I fråga om *mandattid* för styrelseledamot som väljs av bolagsstämman gäller enligt aktiebolagslagen att han skall utses för viss tid, högst tre år. Mandaten utgår dock inte förrän ordinarie bolagsstämman hållits. Något hinder mot omval föreligger inte. För styrelseledamot som tillsätts i annan ordning, t. ex. av staten eller kommun, finns inte någon bestämmelse i aktiebolagslagen, utan mandattiden bestäms av den som utser honom.

När det gäller arbetstagarledamöter anses det i promemorian lämpligt att — på samma sätt som gäller i fråga om andra ledamöter som utses av organ utanför bolagsstämman — inte reglera mandattiden utan låta denna bestämmas av arbetstagarorganisationerna. Härigenom öppnas möjlighet för dessa organisationer att med beaktande av sina egna intressen på bästa sätt anpassa arbetstagarledamöternas mandattid till den som gäller för övriga ledamöter i bolagets styrelse. Det framhålls också

att arbetstagarledamöter i regel bör kunna utses i anslutning till ordinarie bolagsstämma och deras mandattid sålunda börja löpa samtidigt med mandattiden för de av stämman valda styrelseledamöterna.

Utlöper den för arbetstagarledamöterna bestämda mandattiden under försöksperioden, heter det vidare, har de anställdas fackliga organisationer givetvis möjlighet att på nytt utse sådana. Något särskilt initiativ för att påkalla styrelserepresentation behövs i så fall inte, eftersom arbetstagarrepresentation redan inrättats.

4.4 Särskilda frågor rörande arbetstagarledamots ställning i styrelsen

Under denna rubrik behandlas till en början *arbetstagarledamots skyldighet att iaktta sekretess*. Därvid erinras om att ABL inte innehåller några uttryckliga föreskrifter om skyldighet för ledamot i aktiebolags styrelse att iaktta sekretess. Den vårdnadsplikt som åvilar styrelseledamot på grund av dennes sysslomannaställning i förhållande till bolaget anses emellertid innefatta bl. a. skyldighet att iaktta tystlåtenhet rörande sådant vars yppande kan skada bolaget.

I promemorian framhålls att kravet på sekretess rimligtvis inte får drivas så långt att arbetstagarledamöterna avstängs från alla möjligheter att samarbeta med och informera sina huvudmän. Ett väsentligt motiv för fackföreningsrörelsens krav på styrelserepresentation, heter det vidare, är att informationen till de anställda skulle förbättras. Härefter uttalas i promemorian följande.

Frågan är då vad sekretessplikten enligt nu gällande regler får anses innebära för arbetstagarledamöternas vidkommande. Eftersom styrelsens sammanträden inte är offentliga, måste arbetstagarledamöterna i likhet med övriga styrelseledamöter vara försiktiga med att lämna ut de informationer som ges under dessa sammanträden. Vid bedömandet av om en uppgift kan lämnas ut eller inte måste olika intressen vägas mot varandra, däribland intresset av att det fortsatta samarbetet i styrelsen inte försvåras. Ytterst begränsas styrelseledamots möjligheter att lämna ut informationer om styrelsearbetet av att han kan åläggas skadeståndsskyldighet, om han genom utlämnandet skadar bolaget. När det gäller att bedöma om bolaget kan skadas genom utlämnande av information, är det givetvis av betydelse till vem informationen lämnas. Den som själv är underkastad tystnadsplikt, t. ex. ledamot av företagsnämnd, bör i större utsträckning än andra kunna få del av icke offentliga uppgifter utan att detta leder till skada för bolaget. I förhållande till revisor i bolaget förutsätter ABL full öppenhet från styrelsens sida. I tveksamma fall får det anses ankomma på styrelsen att avgöra om och i vad mån viss upplysning kan lämnas utan förfång för bolaget (jfr 127 § fjärde stycket aktiebolagslagen). Arbetstagarledamöterna kan således själva i styrelsen verka för att upplysningar av intresse för de anställda inte hemlighålls i onödan. Redan förekomsten av arbetstagarledamöter i styrelsen torde medföra att frågan om utlämnande av information aktualiseras i större utsträckning än tidigare. Skulle de finna att vissa uppgifter hemlighålls utan fog, kan de reservera sig mot beslutet. Som yttersta ut-

väg kan de också ställa sina platser till förfogande med den opinionsbildande effekt detta kan få.

Enligt promemorian talar det mesta för att en praxis i sekretesshänseende skall kunna utformas som tillgodoser såväl företagets som de anställdas intressen. Något hinder torde därför inte möta mot att ålägga arbetstagarledamöterna samma sekretessplikt som övriga styrelseledamöter.

Promemorian kommer härefter in på frågan om *jäv*.

Enligt ABL:s bestämmelser får styrelseledamot inte handlägga fråga rörande avtal mellan honom och bolaget eller gåva från bolaget till honom. Inte heller får han handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, om han i frågan äger ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot bolagets. Motsvarande gäller beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

I promemorian konstateras att ABL:s jävsregler är uttryck för tanken att styrelseledamot inte skall delta i styrelsearbetet när han har ett väsentligt individuellt intresse som kan strida mot företagets intressen. Denna princip bör, framhålls det, självklart gälla även för arbetstagarledamöterna.

Därefter behandlas i promemorian frågan om det för arbetstagarledamöterna bör ställas upp andra regler om jäv än de som gäller för övriga styrelseledamöter. Det har från en del håll hävdats, att vissa frågor skulle vara av sådan natur att arbetstagarledamöterna inte lämpligen bör delta i handläggningen av dem. De frågor som därvid åsyftas är sådana där de anställdas intresse påstås starkt bryta sig mot företagets intressen. Genom sin särskilda anknytning till de anställda skulle arbetstagarledamöterna i sådana frågor få svårigheter att objektivt pröva vad som är företagets bästa. Detta resonemang tar enligt promemorian sikte på två grupper av fall. Den ena gruppen omfattar frågor om inskränkningar i driften, driftsomläggningar eller annat som på ett mera omfattande sätt ingriper i de anställdas situation. Den andra gruppen utgörs av lönefrågor o. d.

I här berörda fall, framhålls det i promemorian, synes det emellertid inte uppkomma någon egentlig jävsituation för en arbetstagarledamot. Jäv torde nämligen föreligga endast då risk föreligger att han på grund av ett personligt intresse i saken tar ovidkommande hänsyn. Trots att arbetstagarledamöterna i flertalet fall kommer att själva vara anställda i företaget, kan de i allmänhet i de frågor som här avses inte sägas ha ett sådant personligt intresse att jäv uppstår. De kan än mindre anses ta ovidkommande hänsyn därför att de i sitt handlande utgår från de anställdas intressen. Ett väsentligt argument för arbetstagarrepresentationen är ju att de anställda därigenom bereds tillfälle att i styrelsen införa sina synpunkter till gemensam vägning mot övriga intressen i företaget.

När det gäller frågor om ingående av kollektivavtal och vad därmed sammanhänger framstår de anställda enligt promemorian som en klar facklig motpart till företaget. Det kan gälla frågor om lämplig förhandlingsstrategi under pågående löneförhandlingar, antagande av kollektivavtal eller vidtagande av stridsåtgärder. Om arbetstagarrepresentanterna skulle delta i handläggningen av sådana frågor, skulle den fackliga skiljelinjen mellan arbetsgivare och arbetstagare tunnast ut. Det bedöms ligga i de anställdas, de fackliga organisationernas och företagets intresse att vidmakthålla en boskillnad mellan avtalsfrågor och frågor om företagets ledning. Förslaget innehåller därför en särskild regel om att arbetstagarrepresentanterna i styrelsen inte får delta i handläggningen av frågor om slutande av kollektivavtal och vidtagande av stridsåtgärder.

4.5 Undantag på grund av särskilda förhållanden

Promemorian utgår från att i flertalet fall styrelsrepresentation för de anställda i aktiebolag över den storleksgräns som förordats i det föregående bör kunna införas utan större praktiska komplikationer för företaget och dess ägare. Å andra sidan, framhålls det, kan man förutse att sådan representation under vissa förhållanden kan komma att medföra problem för ägarna. Detta anses framför allt gälla bolag med olika aktieägargrupper som i fråga om makt och inflytande balanserar varandra. I sådana fall skulle styrelsrepresentation för de anställda kunna innebära att "maktbalansen" rubbas mellan aktieägarna inbördes, vilket i sin tur på olika sätt kunde återverka negativt på bolagets förhållanden.

De mest utpräglade exemplen på aktieägargrupper som balanserar varandra finner man enligt promemorian i bolag där aktierna är fördelade på ett fåtal intressenter. Dessa äger då i regel bestämda kvotdelar av det totala antalet aktier. Bakom en sådan fördelning ligger ofta ett s. k. *konsortialavtal*, varigenom parterna kommit överens om att för något gemensamt ändamål bilda och driva ett aktiebolag. Avsikten är i regel att aktierna skall stanna inom kretsen av intressenter (konsortiet). Parter i ett sådant konsortium kan vara privatpersoner eller juridiska personer, t. ex. aktiebolag. Inte sällan är staten eller kommun part i ett konsortium som i övrigt består av en eller flera privata intressenter. Samverkan mellan svenska och utländska intressenter i svenska aktiebolag antas också i ett stort antal fall vara reglerad genom konsortialavtal.

Som illustration till de förhållanden som kan föreligga i aktiebolag som regleras av konsortialavtal framhålls i promemorian de hälftenägda bolagen. I sådana torde enligt promemorian vardera parten vara tillförsäkrad paritetisk representation i styrelsen. I tillspetsade situationer skulle de anställdas representanter kunna bli "tungan på vågen" i styrelsen. Även om jämviktens betydelse är särskilt accentuerad i två-

partsförhållanden anses en liknande situation kunna uppkomma även i fall där den reglerade samverkan avser tre eller flera parter. Även om situationer där styrelserepresentation för de anställda skulle kunna rubba jämvikten får antas komma att bli sällsynta, kan det dock enligt promemorian tänkas att i vissa fall där ena parten företräder ett utländskt intresse införande av sådan representation skulle kunna uppfattas som ett hot mot likställigheten i bolaget.

På grund av nu antydda komplikationer bedöms det i promemorian som ofrånkomligt att under försöksperioden tillämpa en ordning, vilken öppnar möjlighet till undantag från reglerna om arbetstagarrepresentation i bolag där representationen skulle kunna inverka på det inbördes förhållandet mellan parterna. Det framhålls dock att sådan inverkan i många fall bör kunna elimineras genom tillägg till konsortialavtalet som tar hänsyn till arbetstagarrepresentationen. Undantagen bör därför i vissa fall kunna göras tidsbegränsade.

Förekomsten av olika aktieägargrupper i ett bolag kan enligt promemorian också avspeglas i det förhållandet, att vissa aktier i det ena eller andra avseendet har bättre rätt än andra. Bestämmelse härom måste i så fall finnas intagen i bolagsordningen. Företrädesrätten kan innebära, att visst slag av aktier medför rätt att utse en eller flera ledamöter av styrelsen. Genom en sådan ordning kan man uppnå balans i styrelserepresentationen mellan olika aktieägare eller aktieägargrupper.

I promemorian nämns också det fallet, att en aktieägare eller en grupp av aktieägare, som har majoritet på stämman och följaktligen i och för sig skulle kunna besätta samtliga platser i styrelsen, för att tillmötesgå en minoritets intressen medverkar till att denna blir representerad i styrelsen.

I en *bolagsstyrelse med minoritetsrepresentation* skulle, framhålls det i promemorian, ett par arbetstagarrepresentanter kunna påverka majoritetens ställning. Om t. ex. av fem platser majoriteten besätter tre och minoritetsintressena två, löper majoriteten risken att bli nedröstad ifall arbetstagarrepresentanterna förenar sig med minoritetsrepresentanterna. För att trygga en etablerad majoritets ställning i ett sådant läge anvisas i promemorian den möjligheten att ledamotsantalet ökas genom ändring av bolagsordningen. Det bedöms dock vara nödvändigt att även i sådana fall kunna meddela undantag beträffande de anställdas styrelserepresentation.

En situation likartad med den nyss berörda kan enligt promemorian tänkas föreligga också i *kommunala aktiebolag med en styrelse sammansatt efter politiska styrkeförhållanden*. Insättandet av arbetstagarrepresentanter i sådana styrelser skulle kunna få till följd att den politiska balansen rubbades. Även här kan det visa sig nödvändigt att tillgodose arbetstagarinflytandet i andra former.

I promemorian berörs en annan komplikation som kan uppkomma till följd av införandet av arbetstagarrepresentation i de fall där *bolagsordningen innehåller bestämmelser om särskild röstpluralitet*. Enligt aktiebolagslagen gäller som styrelsens beslut den mening, om vilken de flesta röstande förenar sig. Vid lika röstetal gäller den mening som biträds av ordföranden. Är styrelsen inte fulltalig krävs för att beslut skall anses föreligga att bland de närvarande mer än en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter är ense. I promemorian erinras om att lagens krav i fråga om röstpluralitet emellertid kan skärpas genom bestämmelser i bolagsordningen. Där kan exempelvis föreskrivas att i stället för enkel majoritet skall gälla 2/3, 3/4 eller 4/5 majoritet för att beslut skall anses föreligga. För beslut i vissa slags frågor förekommer det t. o. m. att i bolagsordningen uppställts krav på enhällighet.

Omröstningar anses visserligen förekomma mycket sällan i aktiebolagens styrelser och det finns enligt promemorian knappast anledning anta att införande av arbetstagarrepresentation kommer att innebära någon påtaglig förändring härvidlag. Men det kan inte bortses från, heter det vidare, att en minoritetsrepresentation för arbetstagarna undantagsvis skulle kunna medföra en blockering i styrelsearbetet i fall då bolagsordningen föreskriver särskild röstpluralitet. Om sålunda för beslut i viss fråga bolagsordningen föreskriver 4/5 majoritet och frågan går till omröstning i en styrelse, som består av fem utav stämman valda ledamöter och två arbetstagarledamöter, krävs följaktligen att sex ledamöter, däribland en arbetstagarledamot, är ense om beslutet. Skulle i omröstningen endast delta de av stämman valda ledamöterna föreligger beslut, om fyra av dem är ense.

Den lösning som enligt promemorian ligger närmast till hands för att hindra att sådana komplikationer uppkommer är att förekommande bestämmelser om särskild röstpluralitet ses över och anpassas till den förändrade situation som inträder genom tillkomsten av arbetstagarrepresentation. Skulle det visa sig att behövliga jämkningar av bolagsordningens bestämmelser i något fall reser andra svår bemästrade problem, bör i sista hand möjligheten till undantag stå öppen även här.

I promemorian betonas vikten av att undantag medges endast i fall där införandet av arbetstagarrepresentation skulle medföra väsentliga olägenheter för bolaget på grund av sådana särskilda förhållanden som berörts i det föregående och där olägenheterna inte kan undvikas på annat sätt. Det erinras också om vad som förut framhållits, nämligen att det bör vara naturligt att företaget, innan det begär undantag, tar upp förhandlingar i frågan med de lokala fackliga organisationerna.

Enligt promemorian bör undantag meddelas restriktivt. I fall då undantag är ofrånkomligt bör villkor ställas upp som tillgodoser de anställdas intresse av insyn och inflytande på annat sätt. I vissa fall, framhålls det, bör undantaget från lagens tillämpning kunna begränsas till en kortare övergångstid.

4.6 Centralt organ för prövning av vissa frågor

I promemorian föreslås att ett särskilt organ inrättas för att pröva frågor om undantag från den lagstadgade ordningen. Detta organ bör ha karaktär av självständig myndighet och bestå av ledamöter som utses av Kungl. Maj:t efter förslag av arbetsmarknadens organisationer. Av ledamöterna bör två utses efter förslag av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd samt en efter förslag av vardera LO och TCO. Ordförande i nämnden bör vara person, som inte kan anses företräda arbetsgivar- eller arbetstagarintressen.

En annan uppgift som enligt promemorieförslaget skall fullgöras av denna myndighet är prövningen av frågor om tillstånd för arbetstagarledamot att tillhöra annat bolags styrelse i samma egenskap.

Enligt promemorian skall det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om den föreslagna myndighetens verksamhet.

4.7 Introduktion och utbildning i styrelsearbetet

I promemorian pekas avslutningsvis på det behov, som åtminstone under ett inledningskede antas komma att föreligga, av omfattande och målmedvetna insatser för introduktion och utbildning i styrelsearbetet av de personer som utses till arbetstagarledamöter. Även om löntagarnas organisationer är beredda att ta på sig betydande arbetsuppgifter i detta sammanhang anses det rimligt att också företagen själva och deras organisationer här gör aktiva insatser. Dessa kan avse information om styrelsens arbetssätt i företaget i fråga men även stöd till mer allmän utbildningsverksamhet, exempelvis genom ekonomiska bidrag till arbetstagarrepresentanter som önskar bevista externa kurser.

I promemorian pekas också på det kontaktproblem som kan uppstå för arbetstagarledamöter i företag med geografiskt spridd verksamhet. Skall arbetstagarledamöterna på ett riktigt sätt fylla sin funktion i styrelsen, heter det, måste de kunna hålla kontakt med de anställda vid företagets olika arbetsställen.

En annan sådan kontaktverksamhet kan enligt promemorian sägas ligga i själva styrelseuppdraget och det anses därför vara rimligt att företagen på olika sätt underlättar detta, i första hand genom att bevilja arbetstagarledamöterna den ledighet som behövs för verksamheten men även genom att bidra till kostnaderna.

5 Remissyttranden över departementspromemorian

5.1 Allmänna synpunkter

Förslaget har i stort sett fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. Det tillstyrks eller lämnas i huvudsak utan erinran av *hovrätten för Nedre Norrland, arbetarskyddsstyrelsen, televerket,*

kommerskollegium, vattenfallsverket, FFV, företagsdemokratidelegationen, Statsföretagens förhandlingsorganisation, kommunförbundet, landstingsförbundet, LO, TCO, SACO och SR, Sveriges redareförening, Aprensens samorganisation, KF, LRF, Statsföretag, Astra, IBM och NCB.

SJ, SAF, Tidningarnas arbetsgivareförening och Svenska tidningsutgivareföreningen, Familjeföretagens förening, Svensk industriförening, Svenska företagares riksförbund, grossistförbundet, SHIO, industriförbundet, köpmannaförbundet, Byggnadsfirman Anders Diös, Gränges och L. M. Ericsson anser att frågan om styrelserrepresentation för de anställda är för tidigt väckt eller att lagstiftning inte bör komma till stånd i förslagets form. *SAF* anser att samarbetet mellan företag och anställda bäst främjas på frivillighetens väg och att lagstiftning allmänt sett synes vara en mindre lämplig metod att lösa samarbetsfrågor, vartill kommer att man vid förslagets utarbetande inte kunnat tillgodogöra sig erfarenheterna från ännu ej avslutad försöksverksamhet avseende medverkan av de anställda i skilda delar av beslutsprocessen inom olika företag.

De remissinstanser som ställer sig tveksamma eller avvisande till en lagstiftning enligt förslaget är dock positiva till förslagets syfte.

Flera remissinstanser framhåller att betydelsen av styrelserrepresentation för de anställda inte bör överskattas utan att styrelserrepresentation endast bör ses som ett led i en serie åtgärder för att ge de anställda vidgat inflytande och inte som ersättning för andra former av samråd och samverkan inom företagen.

Om lagstiftning kommer till stånd bör denna enligt *SAF* göras uttryckligen dispositiv genom att i lagen införs en allmän regel om möjlighet att genom kollektivavtal göra avsteg från lagens regler. *Grossistförbundet* och *köpmannaförbundet* anför liknande synpunkter.

Industriförbundet, Svenska företagares riksförbund och *L. M. Ericsson* föreslår att lagstiftningen under försöksperioden ges karaktär av fullmaktslag och att utvecklingen får visa om den behöver sättas i kraft.

SACO och *SR* anser att samtliga personalkategorier bör vara företrädda i arbetet med utformningen av företagets personalpolitik och att, om arbetstagarrepresentation kommer att ske i enlighet med förslaget, uppenbara kollisionsrisker kommer att föreligga om man i en styrelse tar upp personalpolitiska frågor till handläggning.

Familjeföretagens förening understryker angelägenheten av att en eventuell lagstiftning anknyts till gällande aktiebolagslag.

5.2 Reformens omfattning

Vad angår den föreslagna lagstiftningens försökskaraktär anser *kommerskollegium* och *företagsdemokratidelegationen* det framstå som lämpligt att lagens giltighetstid till en början begränsas till fem år och

att tillämpningsområdet bestäms så att verksamheten under denna tid kan följas kontinuerligt.

LO anser att det i uttrycket försöksverksamhet får intolkas att det är fråga om en etappvis utbyggnad av de anställdas rätt till styrelserepresentation och att försöksperioden följaktligen bör utnyttjas till att med ledning av vunna erfarenheter överväga behovet av förbättringar av lagreglerna samt till att förbereda utvidgningen av lagstiftningens tillämpningsområde. Enligt *LO*:s mening leder förslaget om fem års försöksperiod till en omotiverat långsam utbyggnadstakt.

TCO påpekar det angelägna i att en kontinuerlig uppföljning av försöksverksamheten görs och att arbetsmarknadsorganisationerna hela tiden deltar i detta arbete. *TCO* anser att ändringar i lagen bör kunna genomföras vid tidigare tillfälle än som föreslagits, exempelvis efter tre år.

TCO, *LRF* samt *SACO* och *SR* betonar vikten av att utvärdering görs av nu planerade försök.

Beträffande det föreslagna tillämpningsområdets avgränsning vad gäller företagsform anser *SJ* inte att några bärande skäl anges för att en lagstiftning i ärendet begränsas till aktiebolagen. Sett från synpunkten av vidgad företagsdemokrati är det lika betydelsefullt att motsvarande representationsrätt ges anställda av andra typer av associationer i vilka någon form av kollegial styrelse finns. Lagstiftningen blir därigenom enligt *SJ* att utforma som en enhetlig reglering med generell tillämpning på anställda hos företag och sammanslutningar.

Såvitt angår kretsen av aktiebolag, som berörs av reformen, framhåller *SAF* och *industrieförbundet* särskilt de mindre företagens förhållanden. I små aktiebolag är företaget i ekonomiska och andra hänseenden ofta mycket nära anknutet till ägarens eller ägarnas personliga förhållanden. Denna anknytning tar sig bl. a. uttryck i att företagsledningen gentemot bank eller annan kreditgivare ofta går i borgen för bolagets skuld. *SAF* tillägger att det i sådana företag kan föreligga stora svårigheter att vinna förståelse för kravet att de anställda skall vara representerade i styrelsen men att även andra skäl än hänsyn till ägarnas intressen talar för att undantaga mindre företag från tillämpningsområdet. Sådana företag administreras ofta utan mer formell handläggning. I dessa företag, där fortfarande informella kontakter mellan ledning och anställda är mycket vanliga, är styrelserepresentation för anställda knappast en ändamålsenlig metod för att öka löntagarinflytandet. Det är därför enligt *SAF* angeläget att från lagens tillämpningsområde undantas vad som i verkligheten utgör enmansföretag eller familjeföretag där aktiebolagsformen i huvudsak framstår som en ram för förvaltningen av ägarens eller familjens förmögenhet. Liknande synpunkter framförs av *Familjeföretagens förening*, *grossistförbundet*, *SHIO* och *köpmannaförbundet*.

Svenska företagens riksförbund framför som en önskan att frågan om en lagstiftad rätt för de anställda att tillsätta representanter i företagens styrelser endast kommer att gälla företag med mycket spritt ägande och utan personliga borgensförbindelser för företagens krediter.

Beträffande bank- och försäkringsaktiebolag anser *TCO* samt *SACO* och *SR* att det inte finns anledning att undanta dessa typer av företag från den aktuella försöksverksamheten utan att det tvärtom är i hög grad angeläget att de anställda i dessa företag får möjlighet att delta i styrelsearbetet, inte minst med tanke på att det i de allra flesta fall rör sig om stora och kapitalomfattande företag.

Vad gäller de undantag som i förslaget görs rörande ekonomiska föreningar framhåller *TCO* det ytterligt angelägna i att arbetstagarnas inflytande även här säkerställs. Om undantag görs, innebär det att en inte obetydlig del av de anställda ställs utanför de genom lagen tillskapade inflytandemöjligheterna. Som exempel nämns anställda inom jordbrukskooperationen, jordbrukskasserörelsen, oljekooperationen, Riksbyggen och *HSB*.

LO anser att förutsättningarna för avtalslösningar i de fall överläggningar pågår mellan konsumentkooperationen och löntagarorganisationerna för ögonblicket inte kan bedömas. Det kan emellertid enligt *LO* komma att visa sig vara smidigare att använda lagstiftningsmetoden även för ekonomiska föreningar.

KF och *LRF* betonar den kooperativa särprägelns hos sådana företag, som ingår i konsument- och producentkooperationen.

KF framhåller att genom att de kooperativa företagen ägs och förvaltas av konsumenterna själva har lekmännen i den parlamentariska organisationen ett klart dominerande inflytande. Från juridisk synpunkt är konsumentföreningarna helt fristående gentemot Kooperativa förbundet, som således icke kan fatta beslut för föreningarnas räkning. Dotterföretagen däremot är som regel aktiebolag. För konsumentkooperationens del innebär detta att väsentligen industriverksamhet dvs. de av *KF* helägda dotterföretagen berörs av det framlagda förslaget. *KF*:s direktion utgör styrelse i samtliga helägda dotterföretag. Det kan inte anses meningsfullt för de anställda i dotterföretagen att vara representerade i respektive dotterföretags styrelse, dvs. *KF*:s direktion och det är inte heller praktiskt möjligt att lösa. *KF* anser att förslagets diskussion kring koncerner i viss mån är tillämpligt också på *KF*:s förhållanden. Det övervägande antalet konsumentkooperativt anställda är emellertid verksamma i ekonomiska föreningar. *KF* anser sig inte ha möjlighet att se principiellt olika på frågan om styrelserepresentation för de anställda, beroende på i vilken juridisk företagsform de arbetar. *KF* har därför i diskussionerna med *LO* och *TCO* förklarat sig berett att rekommendera en likartad tillämpning inom hela den konsumentkooperativa rörelsen.

LRF framhåller att vissa grundläggande skillnader finns mellan ekonomiska föreningar och aktiebolag och att det ej kan uteslutas att skillnaderna i associationsform kan ge anledning till särskilda överväganden beträffande de ekonomiska föreningarna. Förbundet hävdar dock att de anställda även i de ekonomiska föreningarna bör tillförsäkras insyn och inflytande men att frågan om de lämpligaste formerna därför dessförinnan måste övervägas. En omfattande utredning torde ej erfordras. Däremot bör överläggningar komma till stånd och förbundet är berett att delta i sådana med såväl arbetstagarorganisationerna som industridepartementet. LRF framhåller vidare att när det gäller föreningarnas gemensamma organ, producentkooperationens branschföreningar och LRF, situationen framstår som väsentligt annorlunda än för företag av industrikaraktär. Dessa organ har vid sidan om sin affärsdrivande verksamhet väsentliga rådgivande och utredande uppgifter, varjämte de har viktiga funktioner av lantbrukspolitisk karaktär. De skäl som talar för att stiftelser och ideella föreningar skall undantas gäller därför även dessa typer av ekonomiska föreningar. Förbundet hävdar att ett generellt undantag är motiverat för de gemensamma organen. — Inom lantbrukskooperationen förekommer ett antal samägda företag och dotterföretag i aktiebolagsform, som i och för sig faller under den nu föreslagna lagstiftningen. Skälet till att aktiebolagsformen valts är helt av organisatorisk/administrativ art. I realiteten är dessa företag i lika hög grad som moderföreningarna kooperativa. Eftersom det för de ekonomiska föreningarna krävs ytterligare utredning och överväganden måste därför detsamma gälla även dessas dotterföretag och samägda företag. Mot denna bakgrund hemställer förbundet att aktiebolag som direkt eller indirekt ägs av en eller flera ekonomiska föreningar undantas från lagens tillämpningsområde tills frågan om de ekonomiska föreningarnas behandling lösts.

Den uppfattning som framförs i förslaget i fråga om de anställdas representation i k o n c e r n f ö r h å l l a n d e n delas av SAF och industriförbundet, som framhåller att särskilda koncernregler i fråga om bolagets ledning är främmande för svensk bolagsrättslig tradition och att följderna av en brytning av det hittillsvarande formella mönstret är svåra att överblicka.

TCO finner det synnerligen angeläget med representation för de anställda i styrelsen både för moder- och dotterbolag, särskilt mot bakgrund av att beslut som i realiteten dikteras från koncernbolagets styrelse förs ut i dotterbolagen. Det är vidare enligt TCO angeläget att representationen i moderbolagets styrelse förankras bland de anställda även i dotterbolagen.

Statsföretag ställer sig tveksam till styrelserepresentation för de anställda i dotterföretag där företagens styrelser är av formell art, t. ex.

kommissionärsbolag, och där den direkta verksamheten leds från moderföretaget. Liknande synpunkter framförs av *Astra* och *Gränges*.

L. M. Ericsson uppger sig icke kunna finna att den föreslagna lagstiftningen rättvist återspeglar alla koncernanställdas rätt till medinflytande och föreslår att undantag görs för moderbolag i sådana koncerner som har mer än en tredjedel av sina anställda sysselsatta utanför Sverige.

Om de speciella problem som kan uppkomma för kommunala bolag med en politiskt sammansatt styrelse erinrar *kommunförbundet* och *landstingsförbundet*. I de fall där det kan vara olämpligt att den politiska balansen rubbas genom att styrelsen tillförs representanter för de anställda föreslår förbunden adjungering av arbetstagarrepresentanter med yttrande- och förslagsrätt.

Sjöfarten företer speciella aspekter påpekar *Sveriges redareförening*. Vissa väsentliga faktorer på vilka förslaget till styrelserepresentation är baserat saknar motsvarighet inom sjöfarten. Som exempel kan nämnas förekomsten av lokala fackföreningar som inte finns på fartygen. En annan omständighet är den anställdes möjlighet att bevista styrelsesammanträden. Lämpligast synes vara att frågan för rederinäringens del löses genom kontakter mellan redareföreningen och de ombordanställdas organisationer i stället för genom lagstiftning, varvid emellertid bör beaktas att rederierna även har landanställd personal.

Vad gäller *tidningsföretagen* framhåller *Tidningarnas arbetsgivareförening* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* att dessa företag har en särställning jämfört med andra företag. Den opinionsbildande verksamheten innebär fortlöpande ställningstaganden till frågor av politisk eller i övrigt ideell art. Dessa ställningstaganden måste självfallet ligga i linje med den fastlagda målsättningen för företagets opinionsbildande verksamhet i dess helhet. Det är därför väsentligt och anses självklart att styrelsen är så sammansatt att ledamöterna kan förväntas ha en gemensam uppfattning om företagets opinionsbildande verksamhet. Med styrelserepresentation enligt förslaget skulle enligt organisationerna de anställdas ledamöter i styrelsen t. o. m. aktivt kunna företräda t. ex. en politisk uppfattning som direkt avviker från den som tidningen företräder. Därmed skulle dessa styrelseledamöter komma i motsatsförhållande till målsättningen för tidningens opinionsbildande verksamhet. Organisationerna ifrågasätter om inte en eventuell kommande lagstiftning om styrelserepresentation för de anställda bör utformas så att tidningsföretagen undantas från lagens tillämpningsområde.

Undantaget för aktiebolag med färre än tre styrelseledamöter godtas av LO under en försöksperiod.

SAF anser att aktiebolag med färre än tre styrelseledamöter under alla omständigheter skall vara undantagna från lagens tillämpningsom-

råde och att den föreslagna övergångsbestämmelsen bör överflyttas till själva lagen. Eftersom i texten ej beaktats att aktiebolag med en eller två styrelseledamöter kan bildas även efter den 1 januari 1972, torde förbehållet om att antalet styrelseledamöter var begränsat denna dag böra bortfalla. Liknande synpunkter framför *industrieförbundet*.

Vad angår den nedre storleksgränsen anser *LO* att denna bör sänkas till ett lägre tal än 100 anställda, i annat fall måste försöksperioden avkortas till exempelvis tre år.

TCO finner en gräns vid 100 anställda acceptabel om försöksperioden omfattar tre år. Inom handelns område och vid sparbanker där företagen oftast är mindre bör dock en lägre gräns — förslagsvis 50 anställda — kunna tillämpas. Under försöksperioden bör även undersökas om det i andra branscher finns skäl att sänka gränsen för inrättande av styrelserepresentation för de anställda.

SACO och *SR* har i princip inte någon invändning mot att gränsen för lagens tillämpningsområde sätts vid företag med 100 anställda men anser med hänsyn till att uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten måste underlättas om antalet företag kan begränsas och att en sådan begränsning kan uppnås om gränsen i stället sätts vid företag med t. ex. 200 anställda.

SAF uppger att gränsen 500 anställda allmänt inom näringslivet torde uppfattas som en i princip acceptabel nivå men att föreningen dock stannar för att förorda att den föreslagna gränsen höjs till 200 anställda.

Att den nedre gränsen sättes till företag med 200 anställda förordas även av *Svenska företagares riksförbund*, *SHIO*, *industrieförbundet* och *handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås och Karlstad*.

Familjeföretagens förening anser att alternativt till av föreningen föreslagna företagssamråd gränsen för antalet anställda bör sättas vid lägst 500.

Rätten till styrelserepresentation för de anställda bör bortfalla om antalet anställda minskar under den fastställda storleksgränsen och detta kan sägas vara ett uttryck för en varaktig och strukturell förändring av företaget anser *SAF*, *LRF*, *Svensk industriförening*, *SHIO*, *industrieförbundet* och *handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås och Karlstad*. Dessa remissinstanser föreslår att lagförslaget kompletteras så att rätten upphör i sådana fall.

När det gäller företag som helt förändrar sin verksamhet, t. ex. när ett tillverkningsbolag omvandlas till ett förvaltningsbolag, förordar *SAF*, *SHIO* och *industrieförbundet* att den i förslaget angivna nämnden skall kunna besluta om arbetstagarrepresentationens upphörande utan hinder av att eventuella tidsfrister inte löpt ut.

5.3 Inrättande av styrelserepresentation för de anställda m. m.

I fråga om rätten att ta initiativ till inrättande av styrelserepresentation och att utse arbetstagarrepresentanter är meningarna delade bland remissinstanserna.

Hovrätten för Nedre Norrland har inte något att erinra mot att rätten att besluta om arbetstagarrepresentation och att utse arbetstagarledamöter anförtros de fackliga organisationerna i de fall där löntagarna är organiserade i sådan omfattning att organisationerna företräder flertalet. Hovrätten är däremot icke helt övertygad om riktigheten av att i andra fall dvs. där organisationerna endast representerar en minoritet, möjligheten till styrelserepresentation skulle vara utesluten.

LO anser att de föreslagna reglerna för beslut om inrättande av styrelserepresentation och val av arbetstagarledamöterna på ett tillfredsställande sätt markerar att löntagarnas engagemang i bolagens styrelser måste bygga på de lokala fackliga organisationerna. *TCO* noterar med tillfredsställelse att det klart sägs ut att det är de fackliga organisationerna som är arbetstagarrepresentanternas huvudmän och accepterar förslaget att arbetstagarledamot utses av lokal organisation.

Astra anser det vara riktigt att initiativet till inrättande av arbetstagarrepresentation tas inom företaget av de anställdas organisationer och att arbetstagarrepresentation bör vara knuten till de lokala fackliga organisationerna som har kollektivavtal med bolaget.

SAF och *industriförbundet* finner den föreslagna ordningen för utseende av arbetstagarledamöter ändamålsenlig vad gäller verkstadsindustrin och de flesta övriga branscher. För vissa branscher, exempelvis transportsektorn, är den fackliga organisationen dock uppbyggd på sådant sätt att även andra än i bolaget anställda genom sin fackliga organisation skulle få möjligheter att påverka utseendet av arbetstagarledamöter. *SAF* och *industriförbundet* anser erforderligt att lagstiftningen utformas så, att nu anförda brister i förslaget undanröjs. *SAF* tillägger att personvalet bör göras av de anställda och ej av den eller de fackliga organisationerna. Enligt *SAF*:s mening bör arbetstagarledamöterna ha så bred förankring som möjligt bland de anställda och detta leder till att samtliga arbetstagare, oberoende av organisationsförhållanden, bör delta i valet av ifrågavarande styrelseledamöter. Även *LRF*, *Familjeföretagens förening*, *Svenska Shell*, *SJ*, *Tidningarnas arbetsgivareförening* och *Svenska Tidningsutgivareföreningen* samt *Byggnadsfirman Anders Diös* framhåller att samtliga anställda bör beredas möjlighet att delta i valet av styrelserepresentanter.

Enligt *Svenska företagares riksförbund* och *Gränges* bör de anställdas representanter väljas av bolagsstämman på förslag av de anställda.

Enligt *Svenska Shell* bör även bolagsstämman/styrelsen ges tillfälle att begära styrelserepresentation från de anställdas sida.

Regeln att bara organisation eller organisationer som tillsammans organiserar mer än hälften av bolagets anställda kan besluta om inrättande av styrelserepresentation kan enligt *LO* medföra, att en facklig organisation som i det närmaste uppfyller detta villkor hindras att bli representerad i bolagets styrelse genom att övriga organisationer ej vill medverka till att beslut om inrättande av styrelserepresentation fattas. *LO* uppger sig för sin del komma att verka för att där oenighet hänför sig till skilda bedömningar av styrelserepresentationens värde, ett beslut på arbetsidan om att avstå från styrelserepresentation ej skall få till följd att andra organisationer som kommit till motsatt slutsats också tvingas avstå.

TCO anser att möjlighet bör finnas även för organisation, som enligt förslaget bereds möjlighet att utse den andra ledamoten i styrelsen, att ta initiativ till inrättande av styrelserepresentation för de anställda, varigenom i normalfallet uppnås en ordning liknande den som föreskrivs i företagsnämndsavtalet om inrättande av företagsnämnd.

SACO och *SR* ifrågasätter om inte lagen bör innehålla ett visst minoritetsskydd i vilket syfte man skulle kunna skriva in att organisation som omfattar 10 % av de anställda — eller om detta relativa tal inte uppnås, minst 20 personer — skall beredas tillfälle att delta i beslutsprocessen för val av arbetstagarledamöter i styrelsen för att beslutet skall bli giltigt.

Vad gäller *valproceduren* anser *Astra* det vara riktigt att vederbörande lokala fackliga organisationer bestämmer denna eftersom förfarandet av praktiska skäl kan komma att gå till på olika sätt inom olika typer av företag och koncerner.

Televerket anser att en bestämmelse om den ordning som skall tillämpas när facklig organisation utser arbetstagarledamot synes erforderlig enär fråga kan uppkomma om sådan ledamot skall utses av organisationens ledning eller genom val av organisationens medlemmar.

Enligt *LO:s* mening får den omständigheten att det överlämnats till de lokala organisationerna att själva bestämma om formerna för valet inte lägga hinder i vägen för erfarenhetsutbyte genom och rådgivning från förbund och huvudorganisationer eller hindra att förbund engagerar sig i valproceduren där bolagets verksamhet är splittrad till olika orter och/eller branscher eller praktiska skäl motiverar sådan medverkan.

Då det gäller fördelningen av tillgänglig plats som ordinarie ledamot resp. suppleant mellan de lokala organisationerna inom samma centralorganisation bör det enligt *TCO* av lagstiftningen framgå att de berörda förbunden äger rätt att träffa särskilda överenskommelser. *TCO* föreslår därför att förslagets bestämmelse härom förses med ett tillägg.

SACO och *SR* anser sig inte kunna biträda bestämmelsen om fördel-

ningen av ledamotsplatserna vilkens tillämpning, om bestämmelsen kommer att gälla, kan innebära skadliga effekter på bl. a. samarbetet inom företaget.

Flera remissinstanser — *hovrätten för Nedre Norrland, SAF, LRF, industriförbundet, handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås och Karlstad, Gränges och Svenska Shell* — framhåller att möjlighet bör finnas att få arbetstagarledamot i styrelse entledigad även av annat organ än det som utsett honom. *SAF* uttalar i detta sammanhang att såvitt angår styrelseledamöter i allmänhet den viktigaste påföljden i fall av försummelse och liknande är sammankopplad med ansvaret inför bolagsstämman, som kan entlediga försumlig styrelseledamot eller i varje fall tillse att han ej blir omvald för ny period. Genom att arbetstagarledamöterna synes vara berättigade att behålla sina styrelseplatser även om stämman vägrar bevilja ansvarsfrihet, åsidosätts enligt *SAF* de associationsrättsliga principer som ligger till grund för aktiebolagen och berörda aktiebolag kan sägas bli utsatta för en skaderisk mot vilken de ej kan gardera sig.

Hovrätten för Nedre Norrland, industriförbundet, Gränges och Svenska Shell föreslår att bolagsstämman ges rätt att få frågan om entledigande av arbetstagarledamot prövad av den särskilda nämnd som föreslås inrättad.

Förslaget beträffande arbetstagarrepresentationens storlek har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. *SAF, industriförbundet* och *Svensk industriförening* finner förslaget vara väl avvägt i denna del.

SACO och *SR* anser sig inte kunna förorda att representationen från arbetstagarna fixeras till två ledamöter oberoende av styrelsens storlek i övrigt utan föreslår att med hänsyn till att flera än två arbetstagarorganisationer kan förekomma representanterna från arbetstagarna skall utökas, dock endast under förutsättning att arbetstagarrepresentanterna fortfarande är i minoritet i styrelsen.

Frågor rörande bolagsstämmas befogenheter att utan ändring av bolagsordningen besluta om tillämpning av den föreslagna lagen på annat aktiebolag och om rätt för de anställda att utse fler än två arbetstagarledamöter och suppleanter för dessa berörs av några remissinstanser. *Hovrätten för Nedre Norrland* påtalar att bestämmelser finns meddelade i 77 § aktiebolagslagen om, förutom annat, hur styrelsens ledamöter skall utses. Till utmärkande av att ledamöter i styrelsen kan utses också med tillämpning av den nu föreslagna lagen anser *hovrätten* en erinran om detta förhållande böra intas i nämnda lagrum. Samma synpunkt framförs av *SJ*.

SAF, industriförbundet, LRF och *SHIO* anser att aktiebolagsutredningens förslag till aktiebolagslag innebär förenklingar i förhållande till

gällande rätt som leder till att skälen för promemorians förslag bortfaller vad gäller möjlighet för aktiebolag som inte når upp till storleksgränsen att införa arbetstagarrepresentation i styrelsen efter överenskommelse med de fackliga organisationerna.

Flera remissinstanser påtalar att praxis i fråga om *suppleanters* deltagande i styrelsesammanträden varierar från företag till företag. För arbetstagarledamöternas suppleanter bör rätten att närvara vid styrelsesammanträde följa den praxis som råder i de olika företagen anser *SAF, LRF, industriförbundet, Statsföretag, SJ, vattenfallsverket, Astra* och *Gränges*.

Statsföretagens förhandlingsorganisation framhåller att, eftersom det ur effektivitetssynpunkt torde vara ett önskemål att antalet deltagare i styrelsesammanträdena inte blir för stort, det kan visa sig nödvändigt att från fall till fall ompröva tillämpad praxis i fråga om *suppleants* deltagande i styrelsesammanträden.

I fråga om *valbarhet* anser *hovrätten för Nedre Norrland*, i likhet med vad som uttalas i promemorian, att såsom huvudregel bör gälla att arbetstagarledamöterna i styrelsen väljs bland de anställda i företaget samt att denna regel måhända ytterligare bör understrykas genom att ordet "företrädesvis" inskjuts i lagtexten.

LO delar lagförslagets huvudprincip att arbetstagarledamöterna och *suppleanterna* bör utses bland bolagets anställda men anser att självständigheten för de lokala organisationerna, åt vilka det överlämnats att själva bestämma om formerna för valet, dock även bör inbegripa att det lämnas åt dessa att bedöma vilka de önskar bli företrädda av. *Specialmotiveringarnas* uttalande att de fackliga organisationerna själva bedömer när det finns särskilda skäl att frångå huvudregeln och välja någon som ej är anställd i bolaget blir därmed enligt *LO* en betydelsefull del av reformen.

TCO accepterar förslaget att arbetstagarledamot bör vara anställd i bolaget men anser att i speciella fall möjlighet skall finnas att utse ledamot som inte är anställd i bolaget.

Kommunförbundet anser att möjligheten att till styrelserepresentant välja någon utanför företaget verksam person bör utnyttjas restriktivt.

Televerket, SJ, kommerskollegium, handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås och *Karlstad, FFV, SACO* och *SR, SAF, Tidningarnas arbetsgivareförening* och *Svenska tidningsutgivareföreningen, A-pressens samorganisation, Familjeföretagens förening, KF, LRF, Svenska företagares riksförbund, SHIO, industriförbundet, Statsföretag, Astra, Byggnadsfirman Anders Diös, Gränges* samt *L. M. Ericsson* hävdar att, bl. a. för att den föreslagna lagens syfte skall nås, arbetstagarledamot i styrelse eller annat ledningsorgan skall utses bland de anställda i företaget. Samma krav skall enligt

SAF gälla också suppleant. I koncernförhållanden anser SAF dock att anställda i moderbolag och dotterbolag kan godtas.

SAF anser vidare nödvändigt att de allmänna kraven på de personer som skall fungera som representanter för de anställda i företagets styrelse preciseras. På denna punkt liksom när det gäller arbetstagarledamots anställning finns enligt SAF anledning att hänvisa till företagsnämndsavtalen som bl. a. föreskriver att ledamot skall besitta ansvarskänsla och gott omdöme och vara väl förtrogen med arbets- och driftsförhållandena inom företaget. — Inom vissa branscher och företag är personalomsättningen utomordentligt hög. Som exempel hänvisas till den inom byggnadsindustrin förekommande sedvänjan med s. k. objektanställning. Med hänsyn härtill anser SAF att lagen bör kompletteras med ett stadgande, enligt vilket minst ett års fortlöpande anställning skall krävas som villkor för behörighet att utses till arbetstagarledamot. *Byggnadsfirman Anders Diös* finner det vara självfallet att en viss minsta anställningstid bör vara stadgad för behörighet till val och anser två år vara lämpligt.

I linje med det sagda anser SAF att lagen bör stadga att arbetstagarledamot, som lämnar sin anställning automatiskt skall avgå från styrelsen.

Beträffande förbudet för arbetstagarledamot att utan särskilt tillstånd i sådan egenskap tillhöra annat aktiebolags styrelse menar *TCO* att det bör ankomma på den fackliga organisationen att, utifrån de motiv till att styrelse-representation för de anställda aktualiserats, avgöra om samma person skall kunna representera de anställda i flera styrelser och att särskilt tillstånd inte bör krävas i sådana fall.

SAF anser att om ovan av föreningen föreslagna ändringar rörande behörigheten att utses till arbetstagarledamot respektive suppleant genomförs, behovet bortfaller av en bestämmelse om förbud för arbetstagarledamot att utan särskilt tillstånd tillhöra annat aktiebolags styrelse, medan i annat fall principiellt förbud bör stadgas. Tillstånd skall enligt förslaget givas av en särskild nämnd. SAF anser det dock vara rimligare att medgivande lämnas av berörda bolag, närmast då av dessas bolagsstämmor. *Industriförbundet*, som tillstyrker det principiella förbudet, förordar också en regel om att medgivande bör lämnas av berörda bolag och beslutas av bolagsstämman.

Televerket, handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås och Karlstad, Statsföretagens förhandlingsorganisation, SAF, Familjeföretagens förening, Svenska företagares riksförbund, SHIO, industriförbundet, Astra, Svenska Shell och L. M. Ericsson framhåller att det är angeläget att arbetstagarrepresentant intar samma ställning som övriga styrelseledamöter och att därför i lagen an-

ges att arbetstagarledamots m a n d a t t i d bör sammanfalla med övriga styrelseledamöters.

5.4 Arbetstagarledamots befogenheter och ansvar

Att arbetstagarledamot skall ha samma befogenheter och ansvar som övriga styrelseledamöter betonas av *SJ, Statsföretagens förhandlingsorganisation, Familjeföretagens förening, Svensk industriförening, Svenska företagens riksförbund, SHIO, industriförbundet, Astra och L. M. Ericsson.*

Detta innebär enligt *industriförbundet* att arbetstagarledamöter skall ha samma ekonomiska ansvar inför bolagsstämman som övriga styrelseledamöter. *Familjeföretagens förening* understryker att ledamotskap måste medföra att styrelseledamoten i fråga ikläder sig och iakttar samma ansvarsställning även ekonomiskt, som åvilar styrelsens ledamöter i övrigt dvs. ägarsidan, varvid den tungt vägande punkten utgörs av att familjeföretagaren genomgående är personligen fullt ekonomiskt ansvarig för bolagets samtliga förbindelser.

SAF anser att den närmare innebörden av principen om att arbetstagarledamöterna skall ha samma ställning som övriga styrelseledamöter synes oklar varför vissa förtydliganden och kompletteringar är nödvändiga.

I fråga om arbetstagarledamots s k y l d i g h e t a t t i a k t t a s e k r e t e s s anser *LO* att den praxis som syns råda allmänt för styrelseledamöters information från styrelsens sammanträden inte kan tillämpas för arbetstagarledamöter. Dessa bör självfallet iaktta tystlåtenhet beträffande information som kan skada bolaget om den utlämnas men för att reformen inte skall förlora sitt syfte måste det i övrigt vara arbetstagarledamöterna obetaget att informera de anställda om styrelsens beslut och sina egna ställningstaganden. Även i frågor som det av omsorg om bolagets intressen bör iakttas tystlåtenhet om, anser *LO* att arbetstagarledamoten måste ha möjlighet att informera och överlägga i en trängre krets, nämligen om frågan är av stor betydelse också för de anställda.

TCO finner det ytterligt angeläget att sekretessplikten för styrelseledamöter brukas endast i undantagsfall och att det klart sägs ifrån att det är den enskilde styrelseledamoten som själv har att avgöra vad som i det enskilda fallet kan vara till skada för företaget. Situationen för de anställdas representant i styrelsen kan här, menar *TCO*, jämföras med den för annan styrelseledamot som representerar intressen utanför företaget, t. ex. bank, kunder, leverantörer etc., och som rimligtvis informerar sin huvudman om även känsliga frågor som behandlas i styrelsen.

Om arbetstagarledamot har samma ställning som annan styrelseledamot innebär detta enligt *industriförbundet, Familjeföretagens förening,*

Svenska företagares riksförbund och *Astra* att samma regler och praxis bör gälla för samtliga styrelseledamöter. *Industriförbundet* tillägger att om frågan om vidareinformation till de anställda om vad som förekommit inom styrelsen aktualiseras, det är helt nödvändigt för det fortsatta samarbetet inom styrelsen att samförstånd föreligger om hur vidareinformationen skall ske. Liknande synpunkter framförs av *SAF* och *Statsföretagens förhandlingsorganisation*.

LRF och *industriförbundet* finner förslagens regler om jäv vara väl avvägda och tillstyrker dem. Enligt *industriförbundet* bör regeln dock kompletteras med att jäv skall anses föreligga även vid behandling av frågor om uppsägning av kollektivavtal. *SHIO* accepterar för sin del de föreslagna bestämmelserna men understryker att ytterligare jävsbestämmelser icke bör införas. Även *FFV* anser förslagens bestämmelse riktig.

LO anser att den särskilda jävsbestämmelsen kan godtagas såsom en logisk följd av att arbetstagarledamöterna har att verka för att de anställdas intressen beaktas i samband med företagets skötsel men att deras intressen i avtalsfrågor tillvaratas på annat sätt.

TCO finner det angeläget att framhålla att inga ytterligare frågor utöver fråga som rör stridsåtgärd eller förhandling med arbetstagarorganisation om slutande av kollektivavtal må falla inom dessa bestämmelser.

SACO och *SR* föreslår att en eventuell jävsregel utformas så att hänsyn tas till att även förberedelser för slutande av avtal bör behandlas i styrelsen utan att arbetstagarledamöterna deltar samt att stridsåtgärder rent redaktionellt får en mindre framträdande plats.

Från utgångspunkten att arbetstagarledamöterna har samma befogenheter och ansvar som övriga styrelseledamöter bör några speciella jävsregler inte uppställas för dessa utan aktiebolagslagens allmänna jävsregler vara att tillämpa anser *SJ*, *Statsföretagens förhandlingsorganisation*, *Familjeföretagens förening* och *Svenska företagares riksförbund*. *Statsföretagens förhandlingsorganisation* anser, om det likväl befinns lämpligt att införa en särskild jävsregel för förhandlingsfrågor, att denna bör kompletteras med en föreskrift att arbetstagarledamot ej heller får delta i styrelsens behandling av tvister om tolkningen eller tillämpningen av gällande kollektivavtal, eftersom sådana frågor kan vara minst lika betydelsefulla för företaget och inrymma minst lika starka partsintressen, som frågor om slutande av kollektivavtal. Motsvarande uppfattning har också *kommunförbundet* och *SJ*.

SAF finner det underkastat tvivel huruvida den i förslaget upptagna jävsregeln kan anses tillfyllest med hänsyn till olika tänkbara intressekonflikter mellan å ena sidan bolag och å andra sidan arbetstagarledamöter och deras huvudmän. Spörsmålet bör enligt *SAF* underkastas ytterligare överväganden under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Om tidningsföretagen inte undantas från en kommande lagstiftning hemställer *Tidningarnas arbetsgivareförening* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* att lagen utformas så att arbetstagarledamot inte får delta i styrelsens behandling av fråga som rör den opinionsbildande verksamheten.

5.5 Undantag på grund av särskilda förhållanden

Den föreslagna undantagsbestämmelsen tillstyrks av *LRF* och *Familjeföretagens förening*, *LRF* dock med vissa tillägg. *SHIO*, *industrieförbundet*, *handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Norrköping, Örebro, Göteborg, Borås* och *Karlstad* samt *Astra* anser det betydelsefullt att undantag medgivits från lagen i vissa fall. *Handelskamrarna* betonar vikten av att undantag verkligen medges i alla de fall där omständigheterna motiverar detta.

LO godtar att en särskild skiljenämnd ges rätt att bevilja undantag från lagen för bolag där det av sådana skäl som anges i förslaget dispensbestämmelse skulle leda till väsentliga olägenheter om styrelse-representation införs. Ett villkor för att sådana undantag skall medges måste enligt *LO* vara att bolaget utfäster sig att tillgodose de anställdas önskemål på insyn och inflytande på annat likvärdigt sätt.

SAF och *industrieförbundet* ifrågasätter om villkor vid medgivande av undantag obligatoriskt måste förekomma och anser att det torde vara tillräckligt att medgivande kan förenas med villkor. *Hovrätten för Nedre Norrland* föreslår att den ändringen vidtas i lagtexten att ordet "skall" utbyts mot "bör".

SAF hälsar med tillfredsställelse att de svårigheter, som anges i dispensbestämmelsen, beaktats vid lagtextens utformning men ifrågasätter om ej liknande svårigheter kan uppkomma i andra, nu ej förutsedda situationer. *SAF* anser därför att lagtexten bör kompletteras med en generalklausul av innebörd att även andra svårigheter än de uttryckligen nämnda skall kunna föranleda att undantag medges från lagen.

De i lagförslaget föreslagna möjligheterna till undantag bör enligt *TCO:s* mening användas med mycket stor restriktivitet och *TCO* ifrågasätter om inte dispens från lagstiftningen i vissa fall bör vara tidsbegränsad. Vid ansökan till den föreslagna nämnden om undantag från lagen bör företaget åläggas foga protokoll från förhandlingar med de lokala fackliga organisationerna. *TCO* förutsätter att de fackliga huvudorganisationerna får tillfälle att yttra sig innan nämnden fattar beslut i sådana frågor.

LRF framhåller att undantagsbestämmelserna bör tillämpas med generositet och ej restriktivt och hemställer att detta klart utsägs vad gäller bolag som ägs av ekonomiska föreningar. *Familjeföretagens förening* anser att undantag ej bör meddelas restriktivt och att begäran

om undantag bör bedömas helt förutsättningslöst. *Industriförbundet* finner motivuttalandet om att undantag bör meddelas restriktivt onödigt.

Om generellt undantag inte görs för bolag som ägs av ekonomiska föreningar, bör enligt *LRF* i stället en särskild undantagsregel härom intas i dispensbestämmelsen.

5.6 Nämnden för prövning av vissa frågor

Förslaget om inrättande av en särskild nämnd tillstyrks eller lämnas utan erinran av *företagsdemokratidelegationen*, *SAF*, *LRF*, *industriförbundet* och *Astra*. *SAF* och *industriförbundet* framhåller att huvudansvaret för utvecklingen av företagsdemokratien måste vila på de direkt berörda parterna och deras organisationer.

SJ anser att, om det visar sig ogörligt att ge lagen sådan utformning att behov av dispensmöjlighet icke uppkommer, dispensbefogenheten bör läggas i Kungl. Maj:ts hand hellre än att anförtros en särskild nämnd.

Gränges ifrågasätter om man inte i den föreslagna lagen bör införa en generell rätt såväl för företaget som för de anställdas organisationer att till nämnden hänskjuta frågor inom lagens tillämpningsområde varom företaget och organisationerna inte kan träffa överenskommelse.

Beträffande den föreslagna nämndens sammansättning finner *TCO* denna acceptabel. *SAF*, *industriförbundet* och *Gränges* anser med hänsyn till arten av de uppgifter som ankommer på nämnden att i lagen bör intas en bestämmelse om att nämndens ordförande skall ha utövat domarämbete.

Statsföretag framhåller att arbetsgivarrepresentationen i nämnden bör anpassas till i vilken arbetsgivarorganisation ett aktuellt företag ingår. *Statsföretag* föreslår vidare att nämnden ges uppgift att följa försöksverksamheten och att den ges förslagsrätt i fråga om ändringar i lagen efter hand som erfarenheter från lagtillämpningen vinnes.

5.7 Introduktion och utbildning

Vikten av att utbildningsfrågan löses för de anställda som kommer att ingå i styrelserna för att försöksverksamheten skall ge ett positivt resultat betonas av *företagsdemokratidelegationen*, *Statsföretagens förhandlingsorganisation*, *LO*, *SACO* och *SR*, *TCO*, *Familjeföretagens förning* och *Statsföretag*.

TCO anser att denna utbildning i första hand bör bedrivas genom arbetstagarorganisationerna och att det framstår som angeläget att företagen beviljar ledighet för sådan utbildning och medverkar genom t. ex. ekonomiska bidrag till arbetstagarrepresentanter som önskar be-

vista externa kurser. Det är också angeläget att företagen beviljar ledighet och bidrag till kostnader för intern kontaktverksamhet, som måste bedrivas av de anställdas styrelserepresentanter, särskilt i företag med spridd verksamhet och i koncernföretag.

LO framhåller att inom organisationen påbörjats en planering för betydande utbildningsinsatser för dem som utses till arbetstagarledamöter i styrelserna, vilket kan medföra väsentligt ökade anspråk på statliga medel till den fackliga utbildningen. I likhet med vad som uttalas i promemorian anser LO att även företagen bör bidra ekonomiskt till att skapa förutsättningar för ett gott utbyte av reformen. Sålunda bör arbetstagarledamöterna ges möjlighet att utan förlust av inkomst använda arbetstid till förberedelse för styrelsens sammanträden, till att söka kontakt med och informera sina uppdragsgivare och till att utbilda sig för sin uppgift. Enligt LO:s mening bör statsmakterna ge klart uttryck för denna syn på ett delat ansvar mellan staten, företagen och de fackliga organisationerna för att reformens syften skall kunna förverkligas.

Enligt *Statsföretag* bör det vara i företagets intresse att medverka till att utbildning för styrelsearbetet kommer till stånd. I den mån de fackliga organisationerna arrangerar sådan utbildning i egen regi, anser *Statsföretag* det vara naturligt att tjänstledighet beviljas för deltagande i utbildningen och att i företagen tillgänglig expertis ställs till förfogande för verksamheten. Det förutsätts härvid att de fackliga organisationerna svarar för kostnader i övrigt för den utbildning som arrangeras i deras egen regi. Deltagande i finansieringen kan dock övervägas i sådana fall då kurserna kan anses utgöra direkt ersättning för företagets utbildning i ämnet.

6 Departementschefen

6.1 Inledande synpunkter

Under de senaste decennierna har vårt land genomgått en genomgripande omdaning som berört praktiskt taget alla samhällslivets förhållanden. Ett uppmärksammat inslag i denna bild utgörs av den allt snabbare strukturomvandlingen inom näringslivet, vilken satt sin prägel inte minst på utvecklingen inom industrin. Nya tekniska rön, förbättrade kommunikationer, förskjutningar i konsumenternas efterfrågan, ett friare och ökat internationellt handelsutbyte och en hårdnande internationell konkurrens har varit väsentliga drivkrafter i denna omvandling.

Följderna av denna utveckling har varit betydande. Särskilt industrins produktion och produktivitet har vuxit kraftigt liksom utrikeshandeln. Utvecklingen har också haft påtagliga effekter på arbetsmarknaden. Tidvis har det förelegat sysselsättningsproblem medan det under andra

perioder rått brist på arbetskraft. De strukturella förskjutningarna har även medverkat till regionala balansproblem. Miljöproblem har också starkt aktualiserats genom strukturutvecklingen.

Ett annat karakteristiskt inslag i utvecklingen är att en växande del av den ekonomiska och industriella aktiviteten koncentreras till ett mindre antal allt större företag eller sammanhållna företagsgrupper. Inte minst har här uppmärksamats de multinationella företagens snabbt växande roll inom ekonomin. Viktiga och övergripande beslut rörande näringslivets framtid tenderar sålunda i ökad omfattning att träffas av ett mindre antal grupper och personer.

Det var mot denna bakgrund som samarbetsutredningen år 1968 tillkallades för att utreda frågan om formerna för förbättrad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle.

Strukturomvandlingen har hittills allmänt sett inneburit ökat välstånd för flertalet människor. För många medför emellertid strukturomvandlingen stora påfrestningar. Kraven på de anställdas insatser ökar i olika avseenden, arbetsuppgifterna förändras i allt snabbare takt och byten av anställning och sysselsättning blir allt vanligare. Även många av de förändringar i samhällsmiljön som bl. a. näringslivets omvandling driver fram upplevs av stora grupper av medborgare som negativa.

En fortsatt industriell utveckling, förbättrad materiell standard och ökad ekonomisk utjämning förutsätter ett dynamiskt och föränderligt näringsliv. Strukturomvandlingen varken kan eller bör därför, när det gäller ett land som vårt, försvåras eller stoppas. Det är emellertid av avgörande betydelse att samhället kan påverka och styra förändringarna så att de sker så lugnt och balanserat som möjligt. En förutsättning härför är en positiv medverkan från olika grupper i samhället. Detta kan uppnås endast genom att medborgarna i växande utsträckning engageras i och ges ett inflytande över den ekonomiska utvecklingen. En ökad demokratisering av det ekonomiska livet måste därför vara ett väsentligt inslag i näringspolitiken.

Den sociala och ekonomiska omvandlingen har både påverkats av och gett upphov till ökade krav och förväntningar på ytterligare samhälleliga insatser. Kraven har avsett insatser av kommunala organ, länsorgan och centrala organ. De har kommit från såväl enskilda individer som företag och andra organisationer. De har gällt åtgärder på en rad olika områden som sysselsättningen, regionalpolitiken, bostadsbyggandet, kommunikationerna och den inre och yttre miljön.

Dessa olika krav på samhällsinsatser för att tillgodose angelägna behov har resulterat i en kraftig utbyggnad av den offentliga sektorn. Arbetsmarknadspolitiken, regionalpolitiken och industripolitiken är exempel på områden där under senare tid en kraftig satsning skett.

Diskussionen och förväntningarna rörande samhällets insatser har emellertid inte endast gällt åtgärdernas omfattning utan även deras in-

riktning. De allt mer differentierade kraven och problemen har i ökad utsträckning tvingat fram samhällsinsatser av mer specialiserad och selektiv karaktär.

Samarbetsutredningen konstaterar också i sin analys att utvecklingen under de senaste decennierna visat att det inte alltid varit möjligt att med enbart generella medel uppfylla de krav på samhälleliga insatser som ställts. Behovet av mer selektiva åtgärder, dvs. sådana som berör särskilda företag, branscher eller regioner, har framstått allt klarare. Särskilt har detta gällt arbetsmarknaden. Behovet av åtgärder på detta område är till stor del en direkt följd av näringslivets strukturomvandling. Utredningen framhåller också att det inte räcker att med traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som i och för sig ofta är selektiva, ordna sysselsättning åt redan arbetslösa. För att garantera den enskilde trygghet och effektivt utnyttja samhällets resurser fordras att strukturomvandlingen sker i kontrollerade former. Det är bl. a. angeläget att kunna påverka tidpunkten för t. ex. en mer omfattande företagsnedläggning för att öka möjligheterna att finna annat arbete åt de anställda och ge rådrum för att pröva möjligheterna till lokalisering av andra företag till orten. För en mer balanserad regional utveckling finns också ett uppenbart behov av samråd mellan samhälle och företag kring viktigare planerade nyinvesteringar.

Bland remissinstanserna råder i stort sett enighet om samhällets ansvar för utvecklingen och dess följder. SAF, grossistförbundet och industriförbundet framhåller emellertid att enligt deras uppfattning en klar ansvarsfördelning bör finnas mellan samhället och företagen. Huvudprincipen bör därför vara att samhällets inflytande över företagens beslut i största möjliga utsträckning skall ske i form av generella regler. Jag delar uppfattningen att en ansvarsfördelning måste finnas mellan företagen och samhällets olika organ. Den praktiska utvecklingen har emellertid visat att gränserna för en sådan ansvarsfördelning inte kan vara en gång för alla givna utan att de måste kunna förändras.

Samhället måste, som bl. a. KF framhållit i sitt remissyttrande, betraktas som ett alltmer komplicerat samarbetsystem där bl. a. företag, kommuner, län och stat ingår som integrerade delar. Samtidigt har ambitionerna beträffande samhällets insatser vuxit. Liksom samarbetsutredningen anser jag det därför inte möjligt att begränsa sig till generella regler och åtgärder om målen för samhällets verksamhet skall kunna tillgodoses. Som en komplettering av de generella medlen fordras möjligheter till selektiva insatser. Näringslivets dynamiska utveckling medför ofta att generella åtgärder inte hinner få effekt eller verkar på ett inte önskat sätt. Under sådana förhållanden är selektiva insatser många gånger de enda som kan ge den avsedda effekten.

Jag anser, liksom utredningen, att behovet av ett vidgat medinflytande för olika grupper och kravet på utbyggda selektiva samhälleliga insatser

fordrar ett utbyggt samarbete mellan samhället och företagen. Särskilt markant framstår detta behov på det lokala och regionala planet. Kommunerna måste anpassa sin verksamhet till näringslivets utveckling samtidigt som denna utveckling i hög grad påverkas av olika kommunala aktiviteter. Det är därför, som utredningen framhåller, inte en fråga om man skall ha ett samarbete mellan företag och samhälle, ett samarbete som innebär ömsesidig påverkan i olika sakfrågor, utan mer en fråga om *i vilka former* samarbetet skall ske.

Som utredningen också visar förekommer redan i dag ett betydande informellt och spontant samarbete och informationsutbyte mellan ett stort antal företag och olika kommunala myndigheter och regionala samhällsorgan. Jag finner detta mycket värdefullt men anser att detta samarbete bör kunna ytterligare vidgas och fördjupas samt ges ökad stadga och kontinuitet. Innan jag tar upp frågan om samarbetets närmare former vill jag emellertid sammanfattningsvis framhålla att syftet med ett sådant samarbete i första hand måste vara att öka de olika parternas kunskap om företagens resp. samhällets problem och utveckling, ge parterna möjlighet att påverka och samordna planering och beslut om sysselsättning, investering, omflyttning etc. samt att ge berörda personer och organ ökat rådrum och handlingsberedskap.

Ett huvudelement i och en förutsättning för samarbetet är att ett tillfredsställande utbyte av information kommer till stånd mellan företagen och samhällets organ rörande avsikter, förväntningar och planerade åtgärder. Skall samhället kunna tillgodose de växande krav som ställs måste det kunna planera sin verksamhet och genomföra planerna på basis av bästa möjliga informationsunderlag.

Kraven på en breddad och fördjupad samhällsaktivitet med ett betydande inslag av selektiva åtgärder ökar således behovet av planering inom den offentliga verksamheten. Detta behov har under senare år medfört att olika åtgärder vidtagits för att förbättra planering på olika nivåer inom flertalet samhällsliga verksamhetsområden. Bostadsbyggnad är sedan flera år föremål för kommunal flerårsplanering. Försöksverksamhet pågår även med kommunal ekonomisk långtidsplanering. På länsnivån pågår en uppbyggnad av den regionalpolitiska planeringen. Genom utbyggnad och integrering av olika sektorplaner skapas samordnade länsprogram. På central nivå pågår inom ämbetsverk och departement olika aktiviteter i syfte att skapa planeringsunderlag för den långsiktigt inriktade verksamheten. Det gäller härvid bl. a. en utveckling av branschanalyserna och konjunkturprognoserna, de centrala och övergripande långtidsutredningarna och den regionalpolitiska utvecklingsplaneringen.

Samarbetsutredningen framhåller att erfarenheterna visar att informationsunderlaget för den pågående utbyggnaden av planeringen är otillräckligt. Utredningen föreslår att ett system utvecklas som möjliggör

snabb information om företagens lägesbedömningar och framtidsplaner till offentliga organ samt om de offentliga organens verksamhet och planer till företagen. Vad utredningen anfört bestyrks av flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över utredningens betänkande. Jag delar utredningens mening om behovet av bättre informationsunderlag inte minst när det gäller regionala data och underlag för samarbete på lokal och regional nivå. Den nuvarande bristen på uppgifter om företagens planering och förväntningar på medellång sikt försvårar effektiva samhälleliga insatser. Flera händelser under senare tid har enligt min mening ytterligare understrukt detta förhållande.

Jag vill i detta sammanhang betona att syftet med ett utbyggt samhällsligt informations- och planeringssystem inte är att skapa en centraliserad detaljplanering av näringslivets eller de individuella företagens utveckling. Syftet måste tvärtom vara att skapa ett informationsunderlag som gör det möjligt för beslutsfattare inom företag, kommuner, län och centrala organ att aktivera samarbetet mellan företag och samhälle och att fatta mer välgrundade beslut än f. n. Därigenom bör förutsättningarna för ett bibehållande av nuvarande decentraliserade ekonomiska system förbättras.

Mot denna bakgrund finner jag, i likhet med så gott som samtliga remissinstanser, att samarbetsutredningens förslag om ett nytt informationssystem utgör en lämplig grund för ett ytterligare utvecklat och systematiserat samarbete mellan företag och samhälle. Jag förordar därför, som närmare utvecklas senare, att informationssystemet blir föremål för en särskild försöksverksamhet.

Ett inslag i samhällsutvecklingen som på många håll väckt betänkligheter är koncentrationen av ekonomiska resurser till ett begränsat antal storföretag eller företagsgrupper med gemensamma ägarintressen. Det dominerande inflytandet över dessa ekonomiska enheter utövas ofta genom förvaltningsbolag och stiftelser. Den centralisering, i en del fall till utlandet, av vissa beslutsfunktioner som detta innebär kan försvåra samarbete och planering på lokal nivå. Även från allmän samhällsekonomisk och ekonomisk-demokratisk synpunkt kan denna koncentration medföra speciella svårigheter. Den roll som dessa företagsgrupper sålunda spelar gör det angeläget att finna nya vägar för ett ökat och effektiviserat samarbete mellan företag och samhälle.

Det nuvarande samarbetet mellan samhälle och företag på central nivå sker på företagssidan främst genom olika företagsorganisationer. I syfte att pröva nya direkta vägar för samhällets information och samarbete med enskilda företag och vissa större stiftelser vars verksamhet har riksbetydelse föreslår samarbetsutredningen försöksverksamhet med offentlig styrelserepresentation i ett antal bolag och en permanent sådan ordning för vissa stiftelser.

Remissinstansernas synpunkter är splittrade i denna fråga. Utredningens förslag om begränsad försöksverksamhet med styrelserepresentation för det allmänna i aktiebolag tillstyrks sålunda i princip av postverket, bankinspektionen och riksrevisionsverket medan statskontoret, konjunkturinstitutet och kommerskollegium anser att det behövs närmare analys och precisering av styrelserepresentationens betydelse. Svea hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge redovisar vissa juridisk-tekniska invändningar mot förslaget. Av de länsstyrelser som yttrat sig i frågan är övervägande delen positiva, endast länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län avstyrker förslaget. Förslaget tillstyrks även av landstingsförbundet, landstingen i Östergötlands och Västernorrlands län, liksom av LO och TCO. KF har i princip inga invändningar mot att en försöksverksamhet kommer till stånd.

Företagens organisationer liksom LRF och de enskilda företag som yttrat sig i frågan avstyrker genomgående förslaget och instämmer i den reservation som avgetts av en av utredningens ledamöter. Även SACO avstyrker en försöksverksamhet med offentliga styrelserepresentanter.

Sammanfattningsvis kan dock konstateras att det finns en betydande opinion för utredningens förslag. Även jag anser det vara angeläget att pröva nya former för direkt samarbete inom ledande beslutsorgan mellan vissa företag, företagsgrupper och allmännyttiga stiftelser å ena sidan och samhället å den andra. Som jag senare närmare kommer att utveckla förordar jag därför att en begränsad försöksverksamhet med offentliga styrelseledamöter kommer till stånd.

Jag har hittills i huvudsak behandlat samhällets och medborgarnas information om och inflytande på den ekonomiska utvecklingen i stort. En viktig närbesläktad fråga gäller löntagarnas inflytande i företagen. I direktiven till samarbetsutredningen framhölls att utredningen inte skulle ta upp problem som hade direkt anknytning till frågan om en vidgad och fördjupad företagsdemokrati då dessa förutsågs komma att behandlas i annan ordning. I betänkandet påpekas dock att bl. a. ett informationssystem av det slag utredningen föreslår bör kunna utgöra en värdefull grundval för en intern diskussion mellan representanter för ledningen och de anställda rörande företagets utvecklingsbetingelser och framtidsplaner. Som jag senare kommer att närmare utveckla anser jag det väsentligt att systemet utformas så att dessa möjligheter blir fullt tillvaratagna.

Frågan om de anställdas inflytande i företagen dvs. företagsdemokratin har länge diskuterats i vårt land. En allmän uppfattning har därvid varit att det i första hand bör ankomma på arbetsmarknadens parter att ta ställning till och genom frivilliga överenskommelser söka finna lösningar på de problem som uppkommer i detta sammanhang.

Det är också i linje med detta synsätt som bl. a. inrättandet av företagsnämnderna och utvecklingen av deras verksamhet skett i vårt land.

Under senare år har debatten rörande företagsdemokratins problem breddats och fördjupats. Samtidigt har en vidgad försöksverksamhet med olika och i viss mån nya former av vidgad företagsdemokrati inletts. I mer systematisk form kom en sådan verksamhet tidigast till stånd inom den statliga företagsgruppen. Redan i slutet av år 1968 tillkallades sålunda en särskild delegation för frågor rörande försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen. Ett år senare inleddes en motsvarande aktivitet inom den centrala offentliga förvaltningen genom delegationen för förvaltningsdemokrati. Parallellt med detta har en likartad verksamhet utvecklats inom vissa enskilda och kooperativa företag liksom inom delar av den kommunala sektorn.

Vid 1971 års LO-kongress gavs företagsdemokratifrågorna ett betydande utrymme. Kongressen antog ett handlingsprogram för demokrati i företagen vari bl. a. krävs att löntagarnas fackliga organisationer i företagen skall få rätt att tillsätta en minoritet av ledamöterna i aktiebolagens och de ekonomiska föreningarnas styrelser. TCO har framfört liknande krav.

Jag finner den ökade uppmärksamheten och praktiska försöksverksamheten kring företagsdemokratins problem glädjande. Det är här fråga om en väsentlig rättvisefråga som måste finna sin lösning. Men företagsdemokratien utgör också ett naturligt och oundgängligt inslag i näringspolitiken. En smidig anpassning till ändrade förhållanden och en fortlöpande effektivisering av produktionen förutsätter enligt min mening att de anställda i ökad utsträckning kan engageras i företagens problem. Detta måste ske genom att löntagarna ges ett ökat inflytande över men också större ansvar för fattandet och genomförandet av de beslut genom vilka företagets utveckling formas.

Jag delar uppfattningen att frågorna rörande den närmare utformningen av arbetstagarnas inflytande i företagen bör lösas av arbetsmarknadsparterna själva. Den hittillsvarande utvecklingen har emellertid visat att här föreligger bl. a. vissa juridiska hinder som begränsar parternas möjligheter att genom egna överenskommelser driva fram en verksamhet av önskvärd bredd och djup. I sådana fall och där frågorna är av stor allmän betydelse anser jag att samhället har en skyldighet att medverka till en lösning genom att undanröja legala eller institutionella hinder för en utveckling mot en vidgad företagsdemokrati.

I detta syfte har också olika åtgärder vidtagits under senare år. Frågan om ny arbetarskyddslag är således under utredning. Den av riksdagen begärda översynen av arbetsfredslagstiftningen pågår. Sedan det visat sig inte möjligt att avtalsvägen nå fram till en överenskommel-

se har vidare LO och TCO hemställt till Kungl. Maj:t om lagstadag rätt till styrelserepresentation för de anställda. Frågan har därefter behandlats i en inom industridepartementet utarbetad promemoria med förslag till lag om sådan representation.

I promemorian framhålls att styrelserepresentation för de anställda löser endast en del av de företagsdemokratiska problemen. Som ett element i ett utvecklat och mångförgrenat system för de anställdas inflytande över olika beslutsnivåer i företaget fyller emellertid styrelserepresentationen en väsentlig funktion. Jag finner att utredningens förslag berör en angelägen fråga och att en försöksverksamhet bör komma till stånd även på detta område.

Mot bakgrund av det anförda kommer jag i det följande att ta upp frågorna om ett nytt informationssystem, offentlig styrelserepresentation i ett antal bolag och stiftelser samt styrelserepresentation för de anställda.

Samarbetsutredningens förslag om offentliga revisorer kommer att ytterligare beredas inom berörda departement. I detta sammanhang kommer även frågan om löntagarrevisorer att behandlas. Förslaget om företagens offentliga redovisning, som utarbetades av samarbetsutredningen i samarbete med fondbörsutredningen, torde få anmälas i samband med att ställning tas till förslaget om en ny aktiebolagslag (SOU 1971: 15). Denna fråga bereds inom justitiedepartementet. Även riksdagens skrivelse 1970: 374 om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda torde få prövas i samband med arbetet på en ny aktiebolagslag.

6.2 Ett nytt informationssystem

Grunden för ett effektivt samarbete mellan företag och samhälle är en tillförlitlig information rörande företagets resp. samhällets verksamhet och avsikter. Samarbetsutredningen anser sig emellertid kunna konstatera att det nuvarande informationsutbytet mellan företag och samhälle är behäftat med vissa brister. Informationen rörande företagets verksamhet är sålunda f. n. i huvudsak anpassad till den genorella ekonomiska politikens behov. Vidare är informationen i regel tillbakablickande eller utformad med ett kort tidsperspektiv. Även informationen till företagen rörande den offentliga sektorns planering har brister liksom informationen mellan den offentliga sektorns olika delar.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att ett system utvecklas som möjliggör snabb information om företagets lägesbedömningar och framtidsplaner till offentliga organ samt om de offentliga organens verksamhet och planer till företagen.

Informationssystemet avses i första hand tjäna lokala och regionala syften, dvs. kommunernas, länsorganens och företagets planering och

samarbete. I andra hand kan den centrala ekonomiska politiken genom informationssystemet få ett bättre faktaunderlag.

Vad utredningen anført om bristerna i det nuvarande informationsutbytet mellan företag och samhälle har bestyrkts av remissbehandlingen. Från många håll framhålls att befintlig statistik till större delen avser förfluten tid och att tidsavståndet mellan insamling och publicering är stort. Planeringsunderlaget är sålunda många gånger mycket bristfälligt. I denna riktning uttalar sig bl. a. SJ, bostadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, alla länsstyrelserna, kommun- och landstingsförbunden, arbetstagarorganisationerna, SAF, grossistförbundet och industriförbundet. Remissinstanserna anser allmänt att ett genomförande av utredningens förslag i hög grad skulle förbättra underlaget för regional och kommunal planering.

Behovet av ett bättre informationsutbyte är enligt min mening väl dokumenterat. Utan ett tillfredsställande sådant utbyte kan ett effektivt samarbete mellan företag och samhälle inte komma till stånd. I likhet med det alldeles övervägande antalet remissinstanser anser jag att utredningens förslag utgör en lämplig utgångspunkt för utvecklingen av ett system för informationsutbyte. Utredningens förslag har under beredningen i vissa delar prövats och utvecklats bl. a. genom en förstudie som departementet låtit genomföra. Studien, som utförts av SCB, har omfattat två län och ett hundratal företag i vart och ett av länen. Syftet var att pröva blankett- och frågeutformningen med hänsyn till företagens svarsmöjligheter, uppgifternas spridning och önskemålen om sekretess. Studien har visserligen utfallit väl men det är enligt min mening inte möjligt att utan en mer omfattande utvecklings- och försöksverksamhet i detalj fastställa informationssystemets konstruktion och funktion. Jag anser därför att en särskild försöksverksamhet bör komma till stånd inom detta område. Först när resultaten av denna verksamhet föreligger kan slutlig ställning tas till frågan.

Som bakgrund till de lagstiftningsåtgärder som behövs för försöksverksamheten vill jag i det följande redovisa vissa allmänna synpunkter på informationssystemets uppläggning vilka bör bli föremål för prövning inom försöksverksamhetens ram. Närmare direktiv och riktlinjer för försöksverksamheten bör utfärdas av Kungl. Maj:t.

När det gäller samhällsorganens kunskaper om företagens framtidsbedömningar konstaterar utredningen att bristerna främst gäller det medellånga perspektivet, dvs. 2—5 år, samt information, som är användbar på den kommunala och regionala nivån, dvs. information rörande individuella företag eller arbetsställen. Liksom flertalet remissinstanser delar jag denna bedömning. Jag anser således att det i första hand är på dessa nivåer som åtgärder bör sättas in. Systemet bör emellertid byggas upp så att det möjliggör regionala och branschvisa sammanställ-

ningar. Härigenom kan även underlaget för den centrala näringspolitiska planeringen förbättras.

Enligt utredningens förslag skall informationssystemet bestå av tre komponenter, nämligen information från företagen till den offentliga sektorn, information från samhället till företagen samt information inom den offentliga sektorn.

Förslaget till uppbyggnad får ett positivt mottagande av remissinstanserna. Bl. a. kommunförbundet, landstingsförbundet och arbetstagarernas organisationer tillstyrker det föreslagna systemet. Även SAF, grossistförbundet och industriförbundet tillstyrker förslaget i princip men framhåller samtidigt att nuvarande samarbete på sina håll fungerar utomordentligt väl och att det nya systemet bör ansluta till detta samarbete.

Jag finner för min del den skisserade uppläggningsen ändamålsenlig och lämplig att utgöra en grund för försöksverksamhetens inriktning.

I det följande kommer jag först att ta upp frågan om organisationen av informationen från företagen till samhället.

Utredningen konstaterar att samhällets informationsbehov rörande företagen gäller dessas utveckling på både kort och lång sikt. Detaljerade uppgifter behövs dock inte beträffande alla företag. Informationsinhämtandet kan begränsas till vad som är nödvändigt för att urskilja de fall som är intressanta, dvs. kan tänkas ha betydelse för samhällsplaneringen eller påkalla någon form av åtgärder från samhällets sida. För dessa fall måste emellertid kontaktvägar stå öppna för kompletterande information. Informationen från företag till samhälle bör alltså ske i två steg. I det första samlas viss standardiserad information in genom ett rapportsystem. I det andra, som endast gäller de intressanta fallen, inhämtas erforderlig tilläggsinformation genom ett system av etablerade kommunikationskanaler.

Lämpligheten i denna uppläggningsen ifrågasätts i regel inte av remissinstanserna. Den föreslagna modellen synes även enligt min mening vara lämplig för denna komponent i informationssystemet.

I fråga om rapportsystemet visar utredningens undersökningar att förmågan att lämna uppgifter hos åtminstone en del av företagen är liten och att kravet på konkretiserade uppgifter därför bör begränsas till s. k. barometerdata, dvs. till vissa allmänna uppgifter som anger tendenserna i företagens planerade eller förväntade utveckling.

Rapportsystem och informationskanaler skall enligt förslaget ha SCB:s företagsregister som bas. Länsstyrelsen skall utifrån bl. a. företagsregistrets uppgifter och efter samråd med berörd kommun besluta om vilka företag som skall ingå i systemet och svara för insamling och granskning. Även Kungl. Maj:t eller den myndighet som Kungl. Maj:t bemyndigar skall kunna föreskriva att vissa företag skall ingå i rapport-

systemet. De uppgifter som skall inhämtas skall avse utvecklingstenden- ser för dels de två närmaste, dels de tre därpå följande åren och lämnas två gånger per år av företrädare för företagsledningen. Utredningen föreslår att rapportsystemet skall omfatta uppgifter i fråga om bl. a. sysselsättning, investeringar, etableringar, nedläggningar och lönsamhet. Antalet uppgifter som skall lämnas bör enligt förslaget successivt byggas ut.

Vissa remissinstanser, bl. a. länsstyrelserna i Kopparbergs och Krono- bergs län, SAF, grossistförbundet, industriförbundet och köpmannaför- bundet, understryker vad utredningen anført om de mindre och medel- stora företagens begränsade möjligheter att lämna information om sin planering eller förväntningar på längre sikt.

Förslaget att utnyttja det centrala företagsregistret som bas för syste- met tillstyrks allmänt. Samtidigt framhålls från åtskilliga håll att regist- ret behöver förbättras. Behovet av enhetlighet mellan olika regioner vid valet av företag framhålls av flera instanser bl. a. länsstyrelsen i Älvs- borgs län, statskontoret och LO. Flera länsstyrelser framför önskemålet att även företag med mindre än 50 anställda bör kunna åläggas upp- giftsskyldighet.

När det gäller frågan om vilka uppgifter som skall infordras redo- visar remissinstanserna skilda synpunkter, även om utredningens förslag i stort tillstyrks. Olika instanser föreslår dock kompletterande frågor. Statskontoret vill att uppgifterna skall belysa företagens "dynamik". Planverket ger exempel på ytterligare uppgifter som behövs för att be- lysa företagansspråk på samhället. Även flera länsstyrelser föreslår kompletteringar. LO anser att ytterligare sysselsättningsuppgifter, som närmare belyser arbetskraftens situation, bör infordras. SAF, grossist- förbundet och industriförbundet samt vissa företag understryker å andra sidan önskemålet att uppgifterna begränsas till sådana som är av väsentlig betydelse för berörda myndigheter och för samhällsplaneringen. Behovet av flera av de föreslagna uppgifterna ifrågasätts därför, bl. a. uppgifterna om etablering utomlands och lönsamhet.

Flera instanser framhåller att uppgifter av barometertyp har begrän- sad användbarhet och förordar någon form av siffermässig precisering. Några remissinstanser, bl. a. statskontoret, konjunkturinstitutet och AMS, ifrågasätter om det inte räcker med uppgiftsinsamling en gång per år.

Jag är medveten om särskilt de mindre företagens svårigheter att lämna uppgifter om planering och förväntningar. Den föreslagna baro- metertekniken synes dock kunna vara ändamålsenlig om den komplette- ras med vissa basdata, t. ex. det senaste årets omsättning och sysselsätt- ning. Detta bekräftas av den förstudie som gjorts under beredningen av frågan i departementet. Frågeteknikens närmare utformning bör prövas i den fortsatta försöksverksamheten.

I fråga om de arbetsställen som bör omfattas finner även jag att en generell nedre storleksgräns i princip är önskvärd, lämpligen vid arbetsställen med minst 50 sysselsatta. Inom vissa kommuner kan emellertid företag med mindre än 50 sysselsatta spela en avgörande roll inom samhället. Möjligheter bör därför finnas att föreskriva att även mindre arbetsställen skall ingå i systemet. Under försöksperioden bör det ankomma på den myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer att föreskriva vilka arbetsställen som skall omfattas av försöksverksamheten. Målet bör vara att informationssystemet skall omfatta hela näringslivet utan begränsning till viss näringsgren. En successiv utbyggnad kan dock vara lämplig. Jag anser att systemet inledningsvis bör begränsas till industrin.

Beträffande informationens innehåll synes de av utredningen föreslagna uppgifterna täcka behovet. Främst bör sådana uppgifter som anger förhållanden som direkt berör samhället, dvs. förändringar i sysselsättning, nyetablering inom och utom landet, flyttning eller nedläggning, investeringsverksamhet etc. ingå i informationssystemet från början. Även uppgifter om lönsamhet, produkter och marknad är önskvärda. Behoven och erfarenheterna av försöksverksamheten bör vara avgörande för en successiv utbyggnad av rapportsystemet. Också frågan om uppdelningen av planperioden fem år bör prövas i detta sammanhang. Förändringarna inom näringslivet sker så snabbt att en uppgiftsinsamling två gånger per år är önskvärd. Inledningsvis synes den dock kunna begränsas till en gång per år.

Handläggningen, dvs. insamling och granskning av uppgifter skall enligt utredningens förslag göras av länsstyrelsen, som efter eventuell komplettering sänder uppgifterna till SCB och — ifråga om de s. k. intressanta fallen — till de regionala och kommunala organ som särskilt bedöms behöva informationen för sin verksamhet. Flertalet remissinstanser anser detta i stort sett vara en lämplig uppläggning av handläggningen. LO framhåller dock att de anställda genom sina fackliga företrädare bör ha full insyn i informationsutbytet mellan företagen och samhället. TCO anför liknande synpunkter. Frågan behandlas även i rapporten Demokrati i företagen till 1971 års LO-kongress. Där framhålls bl. a. att samhällets behov av information om företagens planering och framtidsutveckling knappast är större än de anställdas. De fackliga organisationerna måste därför ha en fullständig inblick i informationsutbytet mellan företag och samhälle. Om organisationernas och företagsledningens bedömningar skiljer sig åt bör detta framgå av den redovisning som lämnas till länsstyrelsen. Enligt rapporten bör därför företagsnämnden få granska den information som företagsledningen avser att lämna och därvid ha möjlighet att vid avvikande mening komplettera med ett eget yttrande.

Jag delar i huvudsak utredningens syn på handläggningsfrågorna.

När det gäller de anställdas behov av insyn i företagens framtidsplanering synes ett informationsutbyte via företagsnämnd i enlighet med LO:s och TCO:s förslag kunna främja en fördjupad information och en effektivisering av samarbetet inom företagen. Jag finner det därför angeläget att informationsutbytet genom försöksverksamheten utformas så att där företagsnämnder finns deras medverkan garanteras. Företagsnämnderna, eller eventuellt särskilt arbetsutskott inom nämnderna, bör sålunda få ta del av både den utåtgående information *från* företagen och den samhälleliga informationen *till* företagen. Detta samråd, vars omfattning bör redovisas på rapportblanketterna till länsstyrelserna, bör efter hand kunna byggas ut genom att nämnderna aktivt medverkar vid informationsmaterialets upprättande.

Inom flertalet län har under senare år olika näringslivsorganisationer bildat regionala samarbetsorgan för handläggning av vissa gemensamma frågor. I remissyttranden av bl. a. kommerskollegium, länsstyrelserna i Jönköpings och Gävleborgs län, Företagareföreningarnas förbund, kommunförbundet samt av SAF, grossistförbundet och industriförbundet har frågan om dessa organs medverkan inom informations- och samarbetssystemet aktualiserats. De kontakter med företag och organisationer som organen har bör vara av värde för bl. a. länsstyrelserna vid uppläggnings- och informationsutbytet och tolkningen av informationen. Jag finner det därför angeläget att även denna fråga uppmärksammas under försöksverksamheten.

Utredningen föreslår att kommun vid vite skall kunna kalla representanter för företag inom kommun till överläggning i frågor som berör denna. Förslaget möter inga invändningar från remissinstanserna. Jag anser det vara angeläget för informations- och samarbetssystemets funktion att det generella rapportsystemet kan kompletteras med den mer detaljerade information som direkta överläggningar kan ge. Därför bör enligt min mening både kommun och länsstyrelse få rätt att vid vite kalla företag till överläggningar i frågor som berör kommun- resp. länsmyndighet.

Beträffande den offentliga sektorns information till företagen föreslås att kommunerna åläggs skyldighet att informera företagen om sådana förhållanden i kommunens verksamhet och planering som kan vara av betydelse för företaget. Informationen skall ske i de former som kommunen själv bedömer lämpliga. Enligt utredningen bör dock vissa vägledande riktlinjer utfärdas för denna verksamhet. Även de regionala organen bör åläggas skyldighet att lämna information — lämpligen skriftligen — minst en gång per år till de företag som är ålagda uppgiftsskyldighet. Enligt förslaget bör viss ledamot av kommunstyrelse och länsstyrelse ansvara för att företagen erhåller information.

Jag delar i likhet med flertalet remissinstanser utredningens synpunkter beträffande formerna för den offentliga informationen till

företagen. Möjligheter bör finnas att anpassa informationen till de särskilda lokala och regionala förhållandena, varvid även de mindre företagens informationsbehov måste beaktas. Jag delar dock statskontorets synpunkt att viss enhetlighet i fråga om innehåll och utformning bör eftersträvas även på detta område. Utredningens förslag bör i stort kunna ligga till grund för försöksverksamheten. I denna verksamhet bör även ingå att utarbeta och pröva vissa riktlinjer för informationen.

Utredningen föreslår att företagens och samhällsorganens uppgiftsskyldighet skall regleras genom en särskild lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor. Förslaget innebär bl. a. att länsstyrelse får föreskriva att näringsidkare som har arbetsställe inom länet högst två gånger årligen skall lämna uppgift till länsstyrelse om huvuddragen i den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten vid arbetsstället samt om huvuddragen i planerad eller förväntad utvidgning eller inskränkning i produktionen, sysselsättningen eller driften vid arbetsstället. Lagen föreskriver även skyldighet för företagare att på kallelse inställa sig till överläggningar med kommunstyrelse i berörd kommun. När uppgifts- eller överläggningskyldighet inte fullgörs kan vite föreläggas.

Lagen skall enligt förslaget även reglera länsstyrelsernas skyldighet att vidareförmedla erhållen information samt kommunernas och länsstyrelserna skyldighet att informera företagen om den offentliga planeringen.

Förslaget att uppgiftsskyldighet för företagen fastställs genom lag tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna. Hovrätten över Skåne och Blekinge, som anser att företagen inte har möjlighet att lämna meningsfulla uppgifter, avstyrker dock lagstiftning. Några instanser ifrågasätter behovet av en sådan lagstiftning. När det gäller de offentliga organens informationsskyldighet anser flera instanser att särskild lagstiftning inte behövs. Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser sålunda att kommunallagens regler är tillräckliga. Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller att den representation som olika parter numera har i länsstyrelsen medför att styrelsen själv utan särskilda föreskrifter kan bedöma vilka former för informationen som är lämpliga.

Även jag ansluter mig till uppfattningen att företagens informationskyldighet bör regleras genom lagstiftning.

Vad gäller samhällets information till företagen förekommer redan nu i åtskilliga kommuner en ganska livlig kontakt mellan kommunen och näringslivet och i samband därmed ett betydande informationsutbyte. Också de regionala statliga organen lämnar vid informella kontakter en hel del information till företagen. I de flesta fallen torde företagen även utan lagstiftning kunna få den information som de behöver från samhället. Samhällsorganens aktivitet på detta område synes dock variera i fråga om intensitet, innehåll och inriktning. Utredningen har

bl. a. pekat på att framför allt de mindre och medelstora företagens informationsbehov inte beaktas i tillräckligt hög grad. En lagstiftning om samhällets information till företagen är enligt min mening ägnad att ge enhetlighet, fasthet och regelbundenhet åt denna informationsgivning. Genom en sådan lagstiftning uppnås även en balans mellan företagens rättigheter och skyldigheter i informationshänseende.

För överblickens skull är det enligt min mening av värde att de grundläggande principerna för informationsutbytet mellan företag och samhälle samlas i en särskild lag. Vad gäller innehållet i denna lag kan jag i stort sett ansluta mig till utredningens förslag. I lagen bör sålunda anges i vilka hänseenden och i vilken omfattning företag kan åläggas uppgiftsskyldighet. Lagen bör vidare uppta bestämmelser om den information som länsstyrelserna och kommunerna skall lämna till företagen.

Utredningen framhåller den stora betydelse som ett effektivt sekretesskydd har för informationssystemets funktion. Utredningen har funnit, att den art av verksamhet som det nya informationssystemet förutsätter inte kan hänföras under någon nu gällande bestämmelse i sekretesslagen. Därför föreslås att i sekretesslagen införs en ny paragraf. Enligt denna får handling som kommit in till eller upprättats hos myndighet, som avses i den föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor, inte utan näringsidkarens samtycke utlämnas förrän tjugo år förflutit från handlingens datum om handlingen innehåller upplysningar om hans affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men.

I utredningens förslag till lag om uppgiftsskyldighet ingår vidare en särskild bestämmelse om tystnadsplikt. Denna stadgar att uppgifter som erhållits inte obehörigen får yppas eller nyttjas. I övrigt föreslår utredningen att frågan om sekretesskyddets praktiska tillämpning bör regleras genom tillämpningsföreskrifter och instruktioner.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig på denna punkt, bl. a. hovrätten över Skåne och Blekinge, SCB, flertalet länsstyrelser, kommunförbundet, SAF, industriförbundet och de enskilda företagen, understryker behovet av ett effektivt sekretesskydd. Flera instanser anser att de föreslagna bestämmelserna garanterar tillfredsställande sekretess medan några anser dem otillräckliga.

Även jag anser att behovet av sekretesskydd och skyddets utformning är av väsentlig betydelse för informationssystemets funktion. Under beredningen har vissa studier rörande bl. a. sekretessfrågan gjorts. Dessa synes visa att sekretessen vid användningen av barometerdata kan lösas på tillfredsställande sätt.

För den mer detaljerade utformningen av sekretesskyddet behövs emellertid ytterligare studier av informationssystemets konstruktion och sekretesskyddets effektivitet. Det bör undersökas om det exempelvis kan vara lämpligt att utse ansvariga informationsmottagare inom olika

samhälleliga organ eller om det går att på annat sätt begränsa spridningen av uppgifterna. Till grund för denna utvecklingsverksamhet bör läggas viss lagstiftning av i princip det slag som utredningen föreslagit.

I lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor bör sålunda intas en straffsanktionerad bestämmelse, som förbjuder den som till följd av lagen får kunskap om en företagares affärs- eller driftförhållanden, att obehörigen yppa eller nyttja dessa kunskaper.

Som utredningen anfört kan de uppgifter som kommer in ej anses åtnjuta sekretesskydd enligt nu gällande sekretesslag. Denna lag bör därför ändras så, att uppgifter som innehåller upplysningar om företags affärs- eller driftförhållanden ej utlämnas om detta kan skada företaget.

Av betydelse när det gäller att skydda interna företagsangelägenheter är också vilken spridning de inlämnade uppgifterna får. För att bestämmelserna om tystnadsplikt och handlingssekretess skall få ett så reellt innehåll som möjligt, anser jag att lagen bör uppta också en bestämmelse som begränsar den krets som skall få ta del av uppgifterna.

Utredningen framhåller att arbetet med rapportsystemet till en början bör ha karaktär av en under fem år bedriven försöksverksamhet. Denna bör pröva både systemets bredd i fråga om medverkande företag och djup beträffande ingående uppgifter och tidsperioder samt frågan när under året uppgifter bör inhämtas. Vidare anser utredningen att det behövs en central instans som samlar in erfarenheter, utvärderar dessa samt med utgångspunkt härifrån successivt modifierar systemet. Som lämpligt organ har utredningen föreslagit beredningen för regional planering med SCB som utredningssekretariat.

Behovet av en försöksverksamhet för systemets utveckling och prövning understryks av flera remissinstanser varvid bl. a. framhålls betydelsen av att pröva systemets möjligheter att särskilja de intressanta fallen samt länsstyrelsernas funktion i sammanhanget. Beträffande förslaget om central instans för informationssystemet under försöksperioden samt sekretariat tillstyrks utredningens förslag.

Som framgår av det förut anförda delar jag utredningens och remissinstansernas synpunkter om behov av en försöksverksamhet inom detta område. Jag anser dock, bl. a. på grundval av de studier som gjorts under beredningens gång, att försöksperiodens längd bör kunna begränsas till tre år. Försöksverksamheten bör inte vara inriktad endast på att pröva rapportsystemets tekniska uppläggning. Även sådana frågor som kommunernas möjligheter att utnyttja en ökad information, samhällsorganens information sinsemellan och till företagen samt företagens utnyttjande av samhällelig information behöver belysas liksom behovet och utformningen av tillämpningsföreskrifter. Verksamheten under försökstiden måste samordnas och utvärderas. Härför behövs ett särskilt organ. Beredningen för regional planering har upplösts. Ett annat organ

måste därför tillskapas för ändamålet. Detta organ bör också anförtros uppgiften att på grundval av erfarenheterna under försökstiden lägga fram förslag till ett mera permanent system för informationsutbytet på detta område.

För att biträda nämnda organ bör ett sekretariat bildas. För i första hand det statistiska arbetet kan SCB:s medverkan påräknas. Informationssystemets utveckling fordrar även direkt medverkan från länsstyrelsernas sida. Informationssystemets regionala handläggning torde till stora delar direkt beröra arbetet vid länsstyrelsernas planeringsavdelningar. Samtidigt som informationssystemet skapar nya arbetsuppgifter torde den information som erhålls genom systemet ersätta andra insamlingsrutiner och underlätta vissa arbetsuppgifter. Jag räknar därför med att länsstyrelsernas arbete med informationssystemet under försöksperioden bör kunna genomföras med befintliga resurser. Kostnaderna för informationssystemet kan till den del särskild medelansvisning är erforderlig beräknas uppgå till omkring 1 milj. kr. per år under försöksperioden. Kostnaderna hänför sig huvudsakligen till nyssnämnda organs verksamhet. Verksamheten kommer att påbörjas redan under innevarande budgetår. Kostnaderna bör bestridas av medel från trettonde huvudtitelns kommittéanslag.

I fråga om informationssystemets utveckling framhåller utredningen behovet av samordning av det samhälleliga datainsamlandet för att förhindra dubbelarbete. På sikt bör enligt utredningen införas bestämmelser som innebär att innan uppgifter i större omfattning inhämtas samråd skall ha ägt rum med ett samordnande statligt organ.

Remissinstanserna instämmer i dessa uttalanden. Flera instanser bl. a. statskontoret, SCB, kommerskollegium och riksrevisionsverket understryker härvid att det behövs ytterligare analys av hela det samhälleliga informationsbehovet. Även jag finner det angeläget att risken för dubbelarbete i informationsinsamlandet beaktas. Ett av försöksverksamhetens syften bör således vara att undersöka möjligheterna att undvika dubbelarbete för uppgiftslämnare och uppgiftsbearbetande organ.

Riksdagen har genom skrivelse (rskr 1970: 132) överlämnat bankoutskottets utlåtande (BaU 1970: 20) över vissa motioner. I utlåtandet berörs bl. a. frågan om möjligheter för samhället att ingripa innan beslut om nedläggning eller förflyttning av företag sker. Frågan är till väsentlig del ett informationsproblem. Enligt min mening kommer en utbyggd information enligt det system som nu redovisats att ge samhället ökade möjligheter till åtgärder av de slag som motionärerna åsyftat. Även frågan om möjligheter för samhället att temporärt driva nedläggningshotade företag berörs i bankoutskottets utlåtande. Frågan har nyligen varit föremål för prövning och föranlett beslut om statligt stöd för tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag (prop. 1972: 64, InU 1972: 12, rskr 1972: 222). Riksdagens skrivelse bör därför enligt min mening inte föranleda någon ytterligare åtgärd.

6.3 Offentlig styrelserepresentation i vissa aktiebolag och stiftelser

Samarbetsutredningen anför tre olika motiv för samhälllig styrelserepresentation, nämligen ideologiska, effektivitetspolitiska och intressebevakande. De ideologiska motiven baseras på ett allmänt rättvisekrav och på paralleller med samhället i stort och utgår från att det inom företagen måste finnas en demokratisk kontrollmöjlighet gentemot dem som styr. De effektivitetspolitiska argumenten innebär ett hävdande av att företagens effektivitet ökar genom att representanter för det allmänna bereds plats i företagens styrelser. De intressebevakande motiven slutligen utgår från att samhället behöver styrelserepresentation för att kunna bevaka att dess intressen beaktas i företagens verksamhet.

Vid sina principiella överväganden har utredningen funnit att ett konsekvent tillgodoseende av dessa motiv inte kan ske inom ramen för nuvarande associationsrätt. Utredningen anser det inte heller möjligt att med bestämdhet värdera de positiva resp. negativa konsekvenserna av samhälllig styrelserepresentation, särskilt som man här i landet saknar erfarenhet av sådan ordning. Mot bl. a. denna bakgrund föreslår utredningens majoritet att en begränsad försöksverksamhet med offentlig styrelserepresentation skall komma till stånd. Förslaget innebär såvitt avser aktiebolagen att Kungl. Maj:t får rätt att under en försöksperiod av fem år utse en styrelseledamot i vart och ett av högst 20 bolag.

Remissinstansernas allmänna reaktion i fråga om offentlig styrelserepresentation i aktiebolag är splittrad. Flertalet myndigheter är dock positiva till syftet med åtgärden. Viss tvetsamhet redovisas emellertid beträffande de föreslagna formernas effektivitet. LO och TCO ställer sig positiva till förslaget. Organisationerna understryker bl. a. behovet av en mer mångsidig sammansättning av styrelserna mot bakgrund av de stora samhällsliga konsekvenser som företagens agerande ofta medför. Den pågående koncentrationen och internationaliseringen av företagandet anses vidare medföra att behovet av samhälllig styrelserepresentation ökar.

Företagarorganisationerna och företagen avstyrker förslagen. SAF, grossistförbundet och industriförbundet menar att förslaget innebär att man inför "statlig maktutövning utan demokratisk kontroll". Risken för skadliga konsekvenser av styrelseledamöter med särskilt mandat och dubbel lojalitet anses vara stor. Bl. a. anføres att fara föreligger för att styrelsernas arbete blir mindre effektivt.

Samarbetsutredningens förslag till informationssystem syftar främst till att främja ett utbyggt samarbete på lokal och regional nivå. Förslaget om offentliga styrelseledamöter i ett antal bolag syftar däremot till ett begränsat försök till samarbete mellan samhälle och företag på central nivå inom styrelsernas ram och på ett allmänt närings- och företagspolitiskt plan.

Offentlig styrelsrepresentation innebär att kretsen av beslutande personer och grupper i de ledande organen i för samhällets utveckling betydelsefulla företag och institutioner kan vidgas. En sådan utveckling ligger, enligt min mening, väl i linje med den allmänna demokratiseringsprocessen i vårt land. De stora företagen och kanske framförallt förvaltningsbolagen har successivt kommit att spela en allt väsentligare roll i näringslivet och den ekonomiska utvecklingen. Behovet av demokratiskt inflytande måste avse också företagen och gälla inte minst deras relationer till samhällets organ och till samhällspolitikens olika områden.

Det demokratiska inflytandet över företagens verksamhet kan till en del säkras genom allmänna bestämmelser i form av lagstiftning, som anger principer och avgränsningar för företagens handlande. I dagens dynamiska samhälle ställer det sig dock svårt att på detta sätt skapa en god samordning och ömsesidig anpassning av de intressen som gör sig gällande i dessa sammanhang. Risken är bl. a. att det tvingas fram en omfattande och detaljerad normapparat med växande byråkrati och centralisering som följd om man på denna väg söker garantera nya intressenters inflytande. Vad som fordras är snarare en mer flexibel och direkt metod att kanalisera de nya intressenternas medverkan och därmed skapa ökade samarbetsmöjligheter och en förbättrad och fortlöpande samordning av företagens och samhällets planering och utbyggnad. Samarbetsutredningen anvisar en metod att genom offentligt utsedda styrelseledamöter vidga kretsen av de personer som beslutar i företagen och därmed förbättra företagens funktion inom samhället.

Jag delar inte uppfattningen att den föreslagna åtgärden skulle utgöra en statlig maktutövning utan demokratisk kontroll. Tvärtom anser jag att en försöksverksamhet med offentlig representation i ett antal för samhällsutvecklingen väsentliga företag bör ses som ett naturligt led i en strävan mot breddad och fördjupad ekonomisk demokrati. De offentliga styrelsrepresentanterna skall i första hand fungera som kontakt- och opinionsförmedlare mellan företag och företagsledning å ena sidan och de allmänna samhällsintressena å den andra. Att ett sådant utbyte av information sker är enligt min uppfattning av stor betydelse.

Frågan om den dubbla lojaliteten har som redan framgått tagits upp av vissa remissinstanser. SAF, grossistförbundet och industriförbundet framhåller att de offentliga styrelseledamöterna genom uppgiften att verka för att samhällets intressen beaktas, får en markerad särställning och dubbel lojalitet. Det finns sålunda enligt organisationerna en risk för att de offentliga ledamöterna inte delar övriga ledamöters strävan efter enighet i besluten. Vidare finns det stora risker för jäv i frågor som gäller företagens förbindelser med samhället och samhällsägda företag. Bl. a. detta medför enligt organisationerna betydande risker för försämrade effektivitet i styrelsernas arbete. Andra remissinstanser anser inte att

den dubbla lojaliteten utgör ett avgörande argument mot förslaget. Bankinspektionen anför sålunda att svårigheterna inte bör övedrivas. Inom näringslivet har man redan förvärvat en väl fungerande rutin när det gäller att lösa integritetskonflikter. Det finns därför enligt inspektionen ingen anledning att tro att en offentlig styrelseledamot skulle uppträda på illojalt sätt i motsvarande situation. Flera länsstyrelser framför liknande synpunkter.

Frågan om den dubbla lojaliteten är inte ny. Genom den koncentration av styrelseuppdrag som råder har problemet en relativt omfattande aktualitet. Som bankinspektionen anför har emellertid de praktiska problemen i regel kunnat lösas utan att de behövt drivas till sin spets. Jag bedömer att svårigheterna inte behöver bli större när det gäller offentliga styrelseledamöter.

Jag finner med hänsyn till det anförda att ett system med offentliga styrelseledamöter är värt att pröva som komplement till andra åtgärder för att förbättra samarbetet och informationsutbytet mellan företagen och samhället.

Jag har hittills uppehållit mig vid frågan om offentlig styrelserrepresentation i vissa aktiebolag. Utredningen förordar emellertid också att Kungl. Maj:t skall få rätt att utse en styrelseledamot i allmännyttig stiftelse med tillgångar som överstiger 5 milj. kr. Förslaget motiveras bl. a. av den skattemässigt gynnade ställning som de allmännyttiga stiftelserna intar och de vittgående samhällsekonomiska konsekvenser som kan bli följden av omplaceringar av stiftelsernas tillgångar.

Enligt utredningens förslag bör styrelserrepresentationen i stiftelser inte ha försökskaraktär utan liksom representationen i affärsbankerna bli permanent.

Förslaget har berörts endast av ett begränsat antal remissorgan. De offentliga instanserna, i första hand länsstyrelserna, tillstyrker utredningens förslag. Även LO och TCO biträder förslaget. Enligt TCO bör dock Kungl. Maj:t i fråga om stiftelser som åtnjuter skattefrihet även ges rätt att fastställa stadgar, stiftelseurkund, antal ledamöter i styrelsen, arbetsuppgifter och mandattid. Företagarorganisationerna är splittrade i denna fråga. Svensk industriförening anser offentlig styrelserrepresentation motiverad i detta fall men förordar en annan ordning för utseende av styrelseledamöterna. Svenska företagares riksförbund och SHIO avstyrker däremot förslaget. KF reser inga invändningar medan några stiftelser ifrågasätter behovet av offentliga styrelseledamöter utan att dock direkt avstyrka förslaget.

Jag delar utredningens uppfattning att de motiv som kan anföras för styrelserrepresentation i aktiebolag har viss giltighet också beträffande de allmännyttiga stiftelser som genom akticinnehav kan utöva inflytande över väsentliga delar av näringslivet. Den gynnade ställning i skattehänseende som stiftelserna intar är även den ett starkt motiv för att det all-

männa bör få insyn i hur stiftelserna disponerar sina tillgångar. Den kan också antas medverka till att stiftelserna successivt får en allt större samhällsekonomisk betydelse. De nu nämnda omständigheterna utgör enligt min mening tillräckliga skäl för att förslaget om offentlig styrelse-representation bör omfatta även vissa från samhällsekonomisk synpunkt mera betydelsefulla stiftelser.

Utredningen föreslår som redan nämnts att systemet med offentlig styrelse-representation i stiftelser omedelbart skall få permanent form. Jag anser dock med hänsyn till att verksamheten är ny och önskvärdheten av en samordning med informations- och samarbetsystemets övriga delar, att övervägande skäl talar för att verksamheten även i detta fall bör vara av försökskaraktär.

Vad beträffar omfattningen och inriktningen av systemet med offentlig styrelse-representation förelår utredningen i fråga om aktiebolag att Kungl. Maj:t får rätt att utse en styrelseledamot i högst 20 sådana företag. Styrelse-representationen bör enligt utredningen komma i fråga i företag av olika typer, i olika branscher, med olika storlekar och med olika ägareförhållanden. Som ett komplement till styrelse-representationen i affärsbankerna anser utredningen det vara väsentligt att försöksverksamheten bl. a. omfattar ett antal affärsbankerna närstående holding- och investmentbolag.

När det gäller stiftelser förordar utredningen, som nämnts, att Kungl. Maj:t skall kunna utse en ledamot i styrelsen för allmännyttig stiftelse vars tillgångar överstiger 5 milj. kr.

Enligt en undersökning som utredningen har företagit, skulle vid en sådan begränsning 35 stiftelser som står under tillsyn enligt 1929 års lag om tillsyn över stiftelser beröras av förslaget. Som utredningen har anfört synes dock huvuddelen av dessa vara av mindre intresse från de synpunkter som nu är i fråga. Det gäller de stiftelser vars tillgångar i huvudsak är bundna i fastigheter. Utöver de nu nämnda stiftelserna finns några med tillgångar överstigande 5 milj. kr., vilka inte står under tillsyn av länsstyrelse. Utredningen bedömer att det med hänsyn till åtgärdens syfte i praktiken skulle kunna vara motiverat att förordna offentlig styrelseledamot i 15—20 stiftelser.

När det gäller omfattningen av försöksverksamheten med offentlig styrelse-representation i aktiebolag har det vid remissbehandlingen bl. a. framförts önskemål om att den bör bli så bred och representativ som möjligt samt att urvalet av företag bör ske efter objektiva normer.

LO, SSU och bankspektionen understryker behovet av ett så brett och representativt företagsurval som möjligt. LO anser att det från denna synpunkt inte är möjligt att på förhand begränsa antalet företag till 20. Custos framhåller att urvalet av företag efter en objektiv norm, exempelvis aktiekapitalets storlek, eliminerar risken för att företag som utväljs skall mista utlandets eller allmänhetens förtroende.

Jag har tidigare förordat att den offentliga styrelserepresentationen i såväl aktiebolag som stiftelser t. v. ges karaktär av försöksverksamhet. I likhet med utredningen anser jag att denna bör ha en begränsad omfattning. Detta möjliggör givetvis inte ett företagsurval efter sådana statistiska indelningsgrunder och med en sådan allsidighet som vissa remissinstanser förespråkat.

Genom att inrikta den offentliga styrelserepresentationen mot några få men ur samhällsekonomisk synvinkel intressanta typer av förmögenhetsförvaltande institutioner, bör de avsedda syftena ändå kunna tillgodoses samtidigt som man får en representativ bild av förhållandena på området. Offentlig styrelserepresentation bör därför enligt min uppfattning under försöksperioden endast prövas i sådana ekonomiska enheter som kan utöva ägarinflytande över grupper av andra företag, dvs. större förvaltnings- och investmentbolag samt stiftelser vars förmögenhet huvudsakligen består av aktier i svenska bolag. På så sätt kommer de renodlade produktionsbolagen att falla utanför försöksverksamheten.

Då ett stort antal av de svenska förvaltnings- och investmentbolagen samt de mer betydelsefulla allmännyttiga stiftelserna har nära anknytning till någon bank, kommer en sådan inriktning av försöksverksamheten som jag här förordat att bilda ett naturligt komplement till det nuvarande systemet med offentlig styrelserepresentation i affärsbankerna. Vidare skapas ökade möjligheter att belysa de integrations- och koncentrationsförhållanden som utvecklas genom samarbete mellan banker, stiftelser och förvaltningsbolag.

Mot denna bakgrund bör Kungl. Maj:t få rätt att utse en offentlig representant jämte suppleant i styrelsen för aktiebolag, vars verksamhet huvudsakligen är inriktad på att äga eller förvalta fast eller lös egendom, eller sådan allmännyttig stiftelse som har tillgångar överstigande 5 milj. kr. Rätten bör samtidigt få omfatta sammanlagt högst 30 sådana aktiebolag och stiftelser.

Vad gäller försöksperiodens längd vill jag erinra om att jag för informationssystemet förordat en treårig försöksperiod. Det är önskvärt att försöksverksamheten drivs parallellt så att erfarenheterna kan utvärderas samtidigt och i ett sammanhang. Då även beträffande den offentliga styrelserepresentationen en kortare försöksperiod än den av utredningen föreslagna synes kunna ge erforderliga erfarenheter förordar jag att försöksperioden också i detta fall fastställs till tre år.

Utredningen anser att det lika litet som i fråga om representationen i affärsbankerna närmare bör läggas fast hur de offentliga styrelseledamöterna i aktiebolag och stiftelser skall arbeta. Ett fastläggande skulle enligt utredningen äventyra möjligheterna till en meningsfull insats. Några remissinstanser, däribland statskontoret, framhåller dock att de offentliga styrelseledamöternas roll som informationsförmedlare mellan företaget och samhälle behöver preciseras. Även från uppföljnings- och

utvärderingssynpunkt framhålls behovet av riktlinjer för denna försöksverksamhet.

Innan formerna för verksamheten ytterligare diskuteras vill jag framhålla att jag delar utredningens uppfattning att huvuduppgifterna för de offentliga styrelseledamöterna i bolagen bör vara att tillföra bolagets styrelse samhällliga synpunkter på ärenden som tas upp i styrelsen och verka för att dessa synpunkter beaktas. De bör vidare kunna delge Kungl. Maj:t allmänna synpunkter och erfarenheter som samhällsrepresentanter. För offentlig styrelserepresentant i stiftelse bör härutöver en viktig uppgift vara att iakta att verksamheten bedrivs på sådant sätt att de syften som utgjort grunden för stiftelsens gynnade ställning i skattehänseende tillgodoses.

Beträffande formerna för de offentliga styrelseledamöternas verksamhet synes frågan i första hand gälla på vad sätt de offentliga styrelseledamöterna skall informeras om de samhällliga intentionerna samt hur dessa ledamöter skall dels informera sig om resp. företags verksamhet, dels finna lämplig form för att informera Kungl. Maj:t om relevanta åtgärder och problem.

Allmänt vill jag framhålla att formerna för försöksverksamheten med offentlig styrelserepresentation inte i detalj och i förväg bör eller ens kan fastställas. Meningen med försöksverksamheten är bl. a. att successivt pröva sig fram till lämpliga lösningar. Jag vill i detta sammanhang peka på vissa åtgärder som kan vidtas för att underlätta de offentliga styrelseledamöternas arbete. För att offentlig styrelseledamot skall kunna delge styrelsen samhällets synpunkter och värderingar bör han kontinuerligt förses med material som visar bl. a. samhällets näringspolitiska strävanden. Särskilda kontaktkonferenser mellan styrelseledamöter och företrädare för samhället bör vidare kunna genomföras varvid såväl samhällets intentioner som ledamöternas erfarenheter av styrelseuppdraget bör kunna dryftas. Vid dessa konferenser kan givetvis inte problem rörande enskilda företag och stiftelser behandlas.

I fråga om arbetsformerna vill jag vidare framhålla att även om försöksverksamheten förutsätter relativt öppna och i förväg obundna former, fordrar en försöksverksamhet av denna art även en viss administrativ ledning för bl. a. verksamhetens igångsättning. Jag vill i detta sammanhang även ta upp frågan om behovet av en särskild basorganisation för administrationen av försöksverksamheten. Frågan diskuteras inte av utredningen men vissa remissinstanser, såsom LO och SSU, framhåller behovet av en sådan organisation. Det ligger i sakens natur att en försöksverksamhet på något sätt måste samordnas. Även utvärderingen av försöksverksamheten fordrar en organiserad insats. Jag anser dock inte att det för detta fordras något nytt offentligt organ. Uppgifterna synes kunna fullgöras inom Kungl. Maj:ts kansli.

Beträffande de offentliga styrelseledamöternas ställning inom sty-

relserna vill jag betona att ledamöterna inte skall inta någon särställning utöver vad som direkt följer av det särskilda tillsättningsförfarandet. De skall i möjligaste mån ha samma rättigheter och samma skyldigheter som andra ledamöter. I den mån särskilt permanent beredningsorgan eller arbetsutskott finns inom styrelsen förutsätter jag dock att den offentliga styrelseledamoten ges tillfälle till medverkan inom detta organ.

De offentliga styrelseledamöterna i bolag och stiftelser bör enligt utredningens förslag utses bland personer med stort allmänekonomiskt kunnande och med god kännedom om samhällets intentioner inom främst näringspolitiken. Jag delar denna uppfattning. Det är uppenbart att kraven på personlig kapacitet och integritet måste vara stora. Utom företags- och allmänekonomiskt kunnande och god kännedom om de samhälleliga målsättningarna inom främst näringspolitiken måste även krävas god kontakt- och samarbetsförmåga med representanter för såväl företag som centrala samhällsorgan.

Utredningen föreslår att arvode till offentlig styrelseledamot i aktiebolag bör betalas av företaget. Arvodets storlek skall dock fastställas av Kungl. Maj:t. Motsvarande regler föreslås vid styrelserepresentation i stiftelser. Förslaget har inte mött några erinringar från remissinstansernas sida i fråga om aktiebolagen. Några remissinstanser framhåller när det gäller stiftelserna att särskild ersättning f. n. inte utgår till styrelseledamöter i vissa stiftelser. Jag finner det dock vara rimligt att i enlighet med utredningens förslag likartade regler gäller och att arvode till offentlig styrelseledamot betalas av resp. företag och stiftelse med belopp som Kungl. Maj:t bestämmer.

Systemet med offentlig representation i styrelserna för vissa aktiebolag och stiftelser tar, som tidigare nämnts, främst sikte på att pröva en ny väg för information och samarbete mellan dessa institutioner och centrala samhällsorgan. Den ekonomiska strukturen i vårt land är emellertid sådan att näringsverksamheten inom många kommuner kraftigt domineras av ett eller ett par större företag. Utvecklingen av sysselsättningen, bostadsbyggandet och andra samhällsinvesteringar liksom skatteunderlaget påverkas här i avgörande grad av förändringar i dessa företags verksamhet och framtidsplaner. Jag anser att det vore väl motiverat att kommunen i dessa fall bereddes tillfälle utse en representant i det dominerande företagets styrelse. Det är därför enligt min mening av intresse att även få till stånd en försöksverksamhet med kommunal styrelserepresentation som ett komplement till det tidigare föreslagna nya informationssystemet. Jag utgår från att det inom flera företag, som intar en sådan ställning i kommunens ekonomiska liv som här avses, finns ett motsvarande intresse för att pröva denna form för vidgat samarbete i syfte att ernå en förbättrad samordning mellan samhällets och företagets framtidsplanering. En försöksverksamhet bör således här t. v. baseras på frivilliga överenskommelser mellan berörda kommuner

och företag. Jag förutsätter dock att riktlinjerna för denna verksamhet tas upp till överläggningar mellan kommunförbundet och andra berörda organisationer.

Försöksverksamheten med offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser förutsätter däremot viss lagstiftning. Denna bör utformas som en fullmakt för Kungl. Maj:t att förordna en offentlig styrelseledamot i sammanlagt högst 30 förvaltningsbolag samt sådana allmännyttiga stiftelser som har tillgångar överstigande 5 milj. kr. Lagen bör i övrigt uppta endast vissa grundläggande bestämmelser. Urvalet av de aktiebolag och stiftelser som skall omfattas av försöksverksamheten bör ske efter de riktlinjer som jag angivit i det föregående.

I enlighet med utredningens förslag och efter mönster av motsvarande bestämmelse i banklagen bör i lagen tas in en föreskrift om att offentlig styrelseledamot särskilt skall verka för att samhällets intressen beaktas i bolagets eller stiftelsens verksamhet. I övrigt bör för offentlig styrelseledamot i aktiebolag i princip gälla samma kvalifikationskrav och bestämmelser som gäller för styrelseledamöter som utses av bolagsstämman. Detta innebär bl. a. att sådan ledamot blir underkastad de skadestånds- och straffbestämmelser som finns intagna i aktiebolagslagen.

I fråga om stiftelser saknas civilrättsliga regler om vem som utser ledamöter i styrelsen, om antalet ledamöter i styrelsen, styrelseledamöternas mandattid, styrelsens uppgifter etc. Sådana förhållanden regleras i första hand genom stiftelseurkunder, stadgar m. m. Vissa bestämmelser om styrelsens uppgifter finns i lagen om tillsyn över stiftelser. I många fall finns emellertid inte någon legal reglering att anknyta till. Några särskilda bestämmelser bör inte meddelas i detta sammanhang. Det får anses ligga i sakens natur att, då inte annat sägs, offentlig styrelseledamot i stiftelse i princip har samma ställning och ansvar som övriga styrelseledamöter.

6.4 Styrelserepresentation för de anställda

6.4.1 Allmänna synpunkter

Fackföreningsrörelsen har alltsedan sin tillkomst sett som sin uppgift att höja löntagarnas ekonomiska och sociala standard. Under lång tid kom insatserna i praktiken att koncentreras på att nå en förbättring av löne- och anställningsvillkoren. Efter hand som dessa insatser — på flera områden understödda av lagstiftning — resulterat i en höjd levnadsstandard och ökad social trygghet för löntagarna har emellertid intresset mer och mer inriktats mot andra sidor av arbetet. Kravet på företagsdemokrati har med tiden fått en allt mer framskjuten plats både i den allmänna debatten och i fackföreningsrörelsens handlingsprogram. Detta krav gäller såväl ökad frihet och självständighet för den enskilde arbets-

tagaren som ökat inflytande och medbestämmanderätt för arbetstagarna i gemen i fråga om företagets ledning.

Ett betydelsefullt steg i riktning mot ökad företagsdemokrati togs i vårt land genom tillkomsten av de avtal om företagsnämnder som år 1946 träffades mellan SAF och LO resp. SAF och TCO. Dessa avtal ersattes i april 1966 av nya samarbetsavtal mellan parterna. Utöver nya nämndavtal innefattade uppgörelsen vid detta tillfälle en överenskommelse mellan SAF, LO och TCO om främjandet av samarbetet mellan företagsledning och anställda. I anslutning till denna överenskommelse inrättades ett gemensamt organ, Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor, med uppgift att genom information, utbildning och forskning främja det lokala samarbetet. Liknande samarbetsorgan har inrättats på flertalet övriga avtalsområden, däribland Kooperationens och den statliga och kommunala förvaltningens områden.

Under de senaste åren har i en rad företag, såväl enskilda som offentliga, inletts försöksverksamhet med olika former av vidgad företagsdemokrati. I systematisk form kom sådan verksamhet tidigast i gång i de statliga aktiebolagen. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade statsrådet Wickman hösten 1968 en delegation för försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen (Fi 1969: 64). I direktiven framhålls bl. a. att företagsdemokratin i princip bör innebära medverkan av de anställda på alla beslutsnivåer inom företaget. Olika grader av inflytande anges dock som tänkbara, från information och samråd till medbestämmande. Inom statsförvaltningens område bedrivs sedan hösten 1969 en motsvarande försöksverksamhet genom delegationen för förvaltningsdemokrati (Fi 1970: 67). Enligt direktiven skall de allmänna utgångspunkterna för försöksverksamheten rörande fördjupad företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen också gälla inom den statliga förvaltningen.

Till det tidigare nämnda utvecklingsrådet för samarbetsfrågor har knutits en permanent arbetsgrupp för forskning (URAF) som tar initiativ till och följer försök vilka syftar till fördjupad företagsdemokrati. Liknande försöksverksamhet har också inletts inom Kooperationen och den kommunala förvaltningen under medverkan av utvecklingsråden för dessa områden.

Ett inslag i den pågående försöksverksamheten är styrelserepresentation för de anställda. I ett begränsat antal aktiebolag har på stämman representanter för de anställda utsetts till ordinarie styrelseledamöter. Till denna kategori hör flera av Statsföretag AB:s dotterbolag och några privatägda aktiebolag. I vissa andra privatägda aktiebolag har man i styrelsen adjungerat representanter för de anställda. I de fall styrelserepresentation för de anställda i den ena eller andra formen införts har som regel arbetarna fått en representant och tjänstemännen en.

Genom beslut av riksdagen tidigare i år (prop. 1972: 97, KU 1972: 31, rskr 1972: 241) har de legala hindren undanröjts för en motsvarande försöksverksamhet på den kommunala förvaltningens område. Enligt lagen (1972: 271) om närvarorätt vid sammanträde med kommunal eller landstingskommunal nämnd föreligger sålunda numera möjlighet att medge företrädare för de kommunalanställdas fackliga organisationer rätt att närvara vid sammanträde med kommunal nämnd och delta i överläggningarna men ej i besluten.

En utveckling liknande den jag här antytt har ägt rum i flera väst-europeiska industriländer. Arbetstagarnas krav på medinflytande i företagen har genom avtal eller lagstiftning tillgodosetts i skiftande former, som dock i regel har många drag gemensamma med våra företagsnämnder. Jag vill i detta sammanhang erinra om det lagförslag som nyligen antagits i Norge och som innebär att det i aktiebolag med mer än 200 anställda skall inrättas ett förvaltningsråd (bedriftsforsamling) med minst tolv ledamöter, av vilka en tredjedel skall väljas av och bland de anställda och två tredjedelar av bolagsstämman. Det ankommer på förvaltningsrådet att välja styrelse i bolaget och utöva beslutanderätten i fråga om investeringar av större betydelse och beträffande rationaliseringar eller omläggning av driften som kan medföra större ändring eller omdisponering av arbetsstyrkan. I fråga om mindre företag gäller, att en majoritet av arbetstagarna i företag med mer än 50 anställda kan begära att en tredjedel av styrelsen, dock minst två ledamöter, skall få utses av och bland de anställda. Lagstiftningen avses träda i kraft den 1 januari 1973.

Vid 1971 års LO-kongress ägnades företagsdemokratifrågorna stor uppmärksamhet. Kongressen antog ett program för ökad företagsdemokrati, vilket förutsätter en reell medbestämmanderätt för arbetstagarna i olika frågor som rör såväl den enskildes arbetssituation som det kollektiva löntagarintresset i företaget. Programmet innehåller krav på ett ökat inflytande för de anställda på alla beslutsnivåer i företagen. Bl. a. föreslås att de anställdas fackliga organisationer vid företagen skall få rätt att utse en minoritet av ledamöterna i aktiebolagens och de ekonomiska föreningarnas styrelser.

Inom TCO arbetar en kommitté med uppgiften att utreda arbetsplatsens samarbetsfrågor. Till TCO-kongressen 1970 lade kommittén fram en delrapport, som innehåller handlingslinjer för en demokratisering av arbetslivet. I rapporten, som godkändes av kongressen, anges styrelserepresentation som en av de åtgärder, vilka bör vidtas för att öka de anställdas inflytande.

I början av innevarande år hölls överläggningar mellan SAF samt LO och TCO i syfte att avtalsvägen tillförsäkra de anställda representation i aktiebolagens styrelser. Dessa överläggningar avbröts emellertid sedan SAF förklarat att man inte ansåg sig behörig att träffa avtal som

skulle binda bolagsstämmorna. När det således visat sig inte vara möjligt att nå en lösning genom frivilliga avtal vände sig arbetstagarorganisationerna till Kungl. Maj:t med begäran om lagstiftning som ger de anställda rätt till styrelserepresentation.

Detta är bakgrunden till det förslag som lagts fram i departementspromemorian. Förslaget gäller enbart aktiebolag med undantag för bank- och försäkringsaktiebolag och innebär i korthet att de anställda i aktiebolag med mer än 100 anställda får rätt att utse två ledamöter i styrelsen. Verksamheten föreslås få försökskaraktär under en period av fem år.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att inte någon remissinstans ställt sig avvisande till förslaget syfte, dvs. att ge de anställda större inflytande i företagen, och jag tolkar detta som ett uttryck för en allmän uppfattning att demokratin inte kan ges ett annat och mera begränsat innehåll i arbetslivet än på andra samhällsområden. Det kan heller inte i längden försvaras att de anställda är utestängda från de organ i företagen där besluten fattas, beslut som på ett genomgripande sätt kan förändra deras egen situation. För egen del anser jag det i hög grad angeläget att ta ytterligare ett steg mot demokratins förverkligande i arbetslivet och genomföra en reform som ger de anställda inflytande även över företagets ledning.

Promemorieförslaget har fått ett i stort sett positivt mottagande. Fler-talet remissinstanser har inte haft något att erinra mot att de anställda genom lagstiftning ges rätt till styrelserepresentation. Till de remissinstanser som sålunda godtar förslaget eller lämnar det i huvudsak utan erinran hör bl. a. hovrätten för Nedre Norrland, kommerskollegium, de fackliga organisationerna, KF och LRF, Statsföretag samt de privata företagen Astra, IBM och NCB. Några remissinstanser, däribland flertalet näringslivsorganisationer, ställer sig däremot tveksamma eller avvisande till förslaget. SAF finner sålunda lagstiftning vara en mindre lämplig metod att lösa samarbetsfrågor och anser att det bästa resultatet nås om man låter flexibla lösningar växa fram på frivillighetens väg. På samma linje går industriförbundet och grossistförbundet. SAF anser dessutom att frågan om lagstiftning är för tidigt väckt. Det hade enligt föreningen varit att föredra att man avvaktat resultatet av pågående försöksverksamhet. Denna uppfattning delas av SHIO och även Svensk industriförening har uttalat sig för ett uppskov.

Det är välbekant att många arbetsmarknadsfrågor som i andra länder gjorts till föremål för lagstiftning i vårt land har fått sin lösning genom frivilliga avtal. Detta gäller t. ex. det samråd och informationsutbyte som äger rum inom företagsnämnderna. Avtalsvägen har också, allmänt sett, många fördelar genom de möjligheter den erbjuder till en flexibel anpassning till förhållandena inom olika branscher och företag. Om detta råder knappast delade meningar. Det är vid det här laget en

väl befast tradition på den svenska arbetsmarknaden att parterna så långt det överhuvudtaget är möjligt söker lösa gemensamma frågor genom frivilliga överenskommelser. Å andra sidan har statsmakterna inte tvckat att genom lagstiftningsåtgärder ge sitt stöd åt angelägna reformkrav, när förhandlingsvägen visat sig inte vara framkomlig. Enligt min mening har frågan om styrelserepresentation för de anställda kommit i ett sådant läge. För att frågan inom rimlig tid skall få sin lösning är det som jag ser det nödvändigt att så snart som möjligt på bred bas inleda en verksamhet som till en början får försökskaraktär men som efter hand kan byggas ut och slutligen ges en permanent utformning. Ett sådant tillvägagångssätt erbjuder de bästa garantierna för att man skall nå fram till en ordning som vilar på ett fast erfarenhetsunderlag och som tar hänsyn till olika företags organisation och struktur och till de speciella förhållanden som råder i vissa näringsgrenar och branscher. På grund av vad jag nu anfört förordar jag att frågan om de anställdas styrelserepresentation löses genom lagstiftning.

Av vad jag nyss sade framgår att det stora flertalet remissinstanser funnit att promemorieförslaget i sina huvuddrag kan läggas till grund för lagstiftning. Även jag anser att en försöksverksamhet med styrelserepresentation för de anställda kan grundas på förslaget. Jag vill dock redan nu framhålla att försöksperioden, som i promemorian angetts till fem år, enligt min mening bör anpassas till vad som föreslagits beträffande den offentliga styrelserepresentationen och informationssystemet, dvs. tre år.

Som jag skall redogöra för närmare i det följande utgår promemorieförslaget från att det i det särskilda fallet skall ankomma på de anställdas lokala fackliga organisationer att ta ställning till frågan om styrelserepresentation skall inrättas eller ej.

Enligt min mening är detta en riktig utgångspunkt. Utan att nu gå närmare in på skälen för mitt ställningstagande vill jag i detta sammanhang framhålla den frihet en på detta sätt utformad lagstiftning ger de fackliga organisationerna att med företagen träffa överenskommelser om andra former för insyn och inflytande när detta anses lämpligt. Som jag ser det bör det vara naturligt att de fackliga organisationerna, redan innan beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation fattas, tar upp frågan till diskussion med företagsledningen för att klarlägga förutsättningarna i olika avseenden för en sådan representation.

6.4.2 Den aktuella reformens omfattning

Promemorieförslaget omfattar endast aktiebolag. Andra associationsformer har således t. v. lämnats utanför. Även två speciella kategorier av aktiebolag har undantagits, nämligen bank- och försäkringsaktiebolag.

När det gäller styrelserepresentation för de anställda i bankinstitut lägger banklagstiftningens bestämmelser om styrelser i sådana institut f. n. vissa hinder i vägen. Begränsningar gäller sålunda i fråga om både det totala antalet styrelseledamöter och antalet anställda bland dessa. Chefen för finansdepartementet har tillkallat särskilda sakkunniga (Fi 1972: 3) för att se över banklagstiftningen och undanröja dessa hinder. Utredningsuppdraget beräknas vara slutfört omkring årsskiftet 1972/73. Dessförinnan är det inte lämpligt att ta ställning till frågan om styrelserepresentation för de bankanställda. Med hänsyn till den roll försäkringsaktiebolagen spelar som kreditmarknadsinstitutioner har jag efter samråd med chefen för finansdepartementet kommit fram till att man bör eftersträva en lösning av frågan om de anställdas styrelserepresentation i dessa bolag som så nära som möjligt ansluter till vad som kan komma i fråga för bankinstituten.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört är jag inte beredd att lägga fram förslag som tillgodoser de önskemål som vid remissbehandlingen framförts av TCO samt SACO och SR om att låta lagens tillämpningsområde omfatta även ifrågavarande båda kategorier av aktiebolag.

Från näringslivsorganisationerna har framhållits önskvärdheten av att aktiebolag som har karaktären av familjebolag undantas från lagens tillämpningsområde. Man har därvid pekat på den nära anknytning som i mindre aktiebolag föreligger mellan företaget och ägarens eller ägarnas personliga förhållanden, en anknytning som bl. a. tar sig uttryck i att företagsledningen ofta går i personlig borgen för bolagets skulder. Det har också framhållits att administrationen i sådana bolag ofta sker utan mer formell handläggning av ärendena. När det gäller mindre företag, där fortfarande informella kontakter mellan ledning och anställda är mycket vanlig, ifrågasätts det f. ö. om styrelserepresentation för de anställda är en ändamålsenlig metod att öka löntagarinflytandet.

I anledning av dessa uttalanden vill jag först påpeka att de s. k. familjeföretagen rymmer företag av vitt skilda storleksordningar och att kategorin inte är lätt att avgränsa. Jag vill vidare erinra om den föreslagna lagens syfte, som är att öka de anställdas insyn och inflytande över företagets ledning. Det ligger i sakens natur att detta syfte inte kan förverkligas utan att det får konsekvenser för dem som i dag utövar ledningen över företagen. Deras beslutanderätt blir något beskuren och styrelsearbetet kommer sannolikt att kräva mera tid. Det är i och för sig begripligt att sådana förändringar är lättare att acceptera i de större aktiebolagen med en vid krets av aktieägare än i familjebolagen, där — som framhålls i SAF:s remissyttrande — aktiebolagsformen i huvudsak framstår som en ram för förvaltningen av ägarnas personliga förmögenhet. Från de anställdas synpunkt måste emellertid ett förverkligande av lagens syfte te sig lika angeläget i båda fallen. Enligt min mening föreligger därför inte tillräckliga skäl för att undanta familjebolagen.

Tidningarnas arbetsgivareförening och tidningsutgivareföreningen har ifrågasatt om inte tidningsföretagen borde undantas från lagens tillämpningsområde. Det är enligt föreningarna väsentligt att styrelsen i ett tidningsföretag är så sammansatt att ledamöterna kan väntas ha en gemensam uppfattning om företagets opinionsbildande verksamhet. Arbetstagarledamöterna skulle i styrelsen t. o. m. aktivt kunna företräda en politisk uppfattning som avviker från den tidningen företräder och därmed skulle de enligt föreningarnas uppfattning komma i motsatsförhållande till målsättningen för tidningens opinionsbildande verksamhet. Tvingas tidningsföretagen att som styrelseledamöter acceptera personer som inte delar de värderingar som ligger till grund för denna verksamhet skulle detta enligt föreningarna strida mot den grundlagsfästa tryckfriheten.

För egen del kan jag inte finna att den föreslagna ordningen för tidningsföretagens del skulle komma att innebära ett tvång som strider mot tryckfriheten. Den minoritetsrepresentation det här gäller garanterar de anställda rätt att ge sina synpunkter innan beslut fattas i frågor av stor betydelse för företagen och därmed också för de anställda, men den äventyrar på intet sätt ägarintressets bestämmanderätt över vare sig den opinionsbildande verksamheten eller tidningsföretagens förhållanden i övrigt. Av det remissyttrande som i detta ärende avgetts av A-prensens samorganisation framgår f. ö. att de anställda inom A-pressen sedan ett par år tillbaka är representerade i företagets styrelser. Mot bakgrund av vad jag nu anfört anser jag det inte motiverat att tidningsföretagen undantas från lagens tillämpningsområde.

Av naturliga skäl har det inte varit möjligt att vid utarbetandet av promemoriaförslaget ta hänsyn till de särskilda förhållanden som råder inom olika näringsgrenar och branscher. Detta leder till att införandet av styrelserepresentation för de anställda i vissa fall kan visa sig innebära praktiska problem. I fråga om rederiföretagen har Sveriges redareförening i sitt remissyttrande bl. a. pekat på de hinder som i praktiken föreligger för de ombordanställda att komma till styrelsens sammanträden. Föreningen framhåller också att förhållandena inom sjöfarten varierar från rederi till rederi, t. ex. beroende på den fart, vari rederiets fartyg är sysselsatta. Mot denna bakgrund bedömer föreningen det som alltför komplicerat att i lag fastställa regler för de anställdas medverkan och föreningen förordar att denna fråga i stället löses genom kontakter mellan föreningen och de ombordanställdas organisationer. Härvid bör emellertid beaktas att rederierna även har landanställd personal.

Jag är medveten om att det i vissa fall kan innebära praktiska problem att genomföra styrelserepresentation för de anställda i rederinäringen efter de riktlinjer som anges i promemorian. Å andra sidan bör det t. ex. i fråga om rederier vars fartyg går i östersjöfart vara möjligt att tillämpa

styrelserepresentation med direktdeltagande även från de ombordanställdas sida. Även i övrigt torde arrangemang kunna träffas som tillgodoser båda sidors berättigade intressen. Jag är således inte beredd att förorda något undantag för rederinäringen.

Vid sidan av aktiebolagen torde de ekonomiska föreningarna vara den vanligaste associationsformen bland företag med ett större antal anställda. Inom jordbruks- och konsumentkooperationen utgör de ekonomiska föreningarna basen för verksamheten.

De ekonomiska föreningarna omfattas inte av promemorieförslaget. Det har ansetts, att man borde avvakta resultatet av de förhandlingar som sedan en tid tillbaka förs mellan KF och LO resp. TCO om vidgad företagsdemokrati i konsumtionsföreningarna innan ställning tas till lagstiftning om styrelserepresentation för de anställda i ekonomiska föreningar.

TCO anser inte detta utgöra ett tillräckligt skäl för att generellt undanta de ekonomiska föreningarna, och LO framhåller att det kan komma att visa sig smidigare att använda lagstiftningsmetoden även beträffande de ekonomiska föreningarna eftersom stadgarna i åtskilliga fall ställer upp hinder för de anställda att tillhöra föreningens styrelse. KF erinrar om att det övervägande antalet anställda inom konsumentkooperationen är verksamma i ekonomiska föreningar. Mot den bakgrunden har KF i diskussionerna med LO och TCO förklarat sig berett att rekommendera en likartad tillämpning av styrelserepresentation för de anställda inom hela den konsumentkooperativa rörelsen. LRF hävdar samma principiella syn beträffande jordbrukets föreningsrörelse, men anser att frågan om de lämpligaste formerna för de anställdas insyn och inflytande bör närmare övervägas. LRF förklarar sig berett att i sådant syfte inleda överläggningar med arbetstagarorganisationerna. Ett sådant förfaringsätt bör enligt förbundet kunna skapa förutsättningar för en lämpligt utformad lagstiftning utan att orsaka onödigt dröjsmål.

Med anledning av dessa uttalanden under remissbehandlingen har frågan om att utsträcka den föreslagna lagens tillämpningsområde till att omfatta även de ekonomiska föreningarna närmare övervägts under beredningen i departementet.

Av upplysningar som inhämtats från SCB:s företagsregister framgår att antalet ekonomiska föreningar med mer än 100 anställda enligt senast tillgängliga uppgifter uppgår till 141. Av dessa ingår 63 i jordbrukets föreningsrörelse (LRF) och 44 i konsumentkooperationen (KF). Återstoden, 34 föreningar, innefattar bl. a. bostadskooperativa föreningar, virkesmättningsföreningar och OK-föreningar. Det sammanlagda antalet anställda i dessa 141 föreningar torde uppgå till drygt 90 000.

Beträffande ekonomisk förenings styrelse och beslutande organ, föreningsstämma, gäller i stort sett liknande regler som i fråga om aktiebolag. De överväganden som gjorts i departementspromemorian med

utgångspunkt i aktiebolagens förhållanden äger i allt väsentligt giltighet även för de ekonomiska föreningarna. Inte heller från lagteknisk synpunkt möter några hinder mot att anpassa promemoriaförslaget till att gälla även ekonomiska föreningar.

Den positiva inställning på föreningshåll till att låta den föreslagna reformen omfatta även de ekonomiska föreningarna som kommit till uttryck under remissbehandlingen har bekräftats vid överläggningar som därefter hållits med företrädare för jordbrukets föreningsrörelse, konsumentkooperationen och bostadskooperationen.

Mot bakgrund av de omständigheter jag nu har redogjort för är jag beredd att förorda att den föreslagna lagen får omfatta även ekonomiska föreningar. Vissa speciella kategorier av sådana föreningar bör dock undantas. I likhet med bankaktiebolag bör sålunda jordbrukskassorna t. v. inte omfattas av den nu aktuella reformen. Undantag bör också göras för ekonomiska föreningar med personligt ansvariga medlemmar samt för sambruksföreningar. Föreningar av dessa båda kategorier torde i förevarande sammanhang vara utan praktisk betydelse, eftersom antalet sysselsatta i regel är mycket litet, och undantagen har därför närmast formell karaktär. Slutligen bör undantag göras för sådana föreningar som visserligen är att anse som ekonomiska föreningar eller därmed likartade men som inte omfattas av lagen om ekonomiska föreningar. Till denna kategori hör bl. a. ömsesidiga försäkringsbolag, sjukkassor och hypoteksföreningar. Med nu förordade undantag kommer den föreslagna reformen i fråga om de ekonomiska föreningarna att få sin största betydelse inom jordbrukskooperationen, konsumentkooperationen och bostadskooperationen.

Jag vill här inskjuta att jag inte har funnit anledning att vid den fortsatta framställningen uppehålla mig särskilt vid de ekonomiska föreningarnas förhållanden, eftersom enligt vad jag nyss nämnde reglerna om ekonomiska föreningar i de avseenden som här är aktuella i stort sett överensstämmer med aktiebolagslagens regler. De ställningstaganden på grundval av promemoriaförslaget som jag kommer att redovisa i det följande gäller således även ekonomiska föreningar, där annat inte uttryckligen sägs.

Frånsett de invändningar och synpunkter som jag har redovisat i det föregående har den avgränsning i fråga om företagsform och näringsgrenar som promemoriaförslaget innebär godtagits av remissinstanserna. Även jag finner den lämplig.

Som en konsekvens av denna avgränsning kommer reformen inte att gälla de anställda i offentlig förvaltning. Däremot faller statliga och kommunala aktiebolag inom lagens tillämpningsområde. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om att statsrådet Löfberg den 26 maj i år tillkallat sakkunniga (Fi 1972: 4) med uppgift att utarbeta riktlinjer för styrelsrepresentation för anställda hos statlig myndighet. Enligt

direktiven skall de sakkunniga bedriva sitt arbete så, att förslag till de statliga myndigheternas styrelser skall kunna läggas fram under 1973. För de kommunalanställda gäller som jag nämnde inledningsvis att företrädare för deras fackliga organisationer kan medges rätt att närvara vid sammanträde med kommunal nämnd.

Mot bakgrund av att det totala antalet aktiebolag inom olika näringsgrenar uppgår till mer än 55 000 har man i promemorian funnit det nödvändigt att begränsa tillämpningsområdet också med hänsyn till företagens storlek för att det skall vara möjligt att överblicka verksamheten och värdera resultaten. Det har ansetts lämpligt att därvid anknäta till sysselsättningen och det har föreslagits en nedre storleksgräns vid 100 anställda.

Vid remissbehandlingen har näringslivets organisationer samstämmt uttalat sig för att storleksgränsen sätts vid 200 anställda. LO och TCO ser helst att gränsen sätts lägre än vid 100 anställda men anser sig kunna acceptera förslaget på denna punkt om försöksverksamheten begränsas till tre år. TCO förordar dock gränsen 50 anställda beträffande handelsföretag. SACO och SR har i princip inte något att invända mot förslaget men anser att uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten skulle underlättas om gränsen höjdes till 200 anställda.

Det framgår av de statistiska uppgifter — avseende förhållandena vid 1969 års utgång — som redovisas i promemorian att antalet aktiebolag med 50 eller fler anställda utgör ca 4 000, med 100 eller fler anställda ca 2 000 och med 200 eller fler anställda ca 1 000. Mot den bakgrunden finner jag för min del den i promemorian föreslagna storleksgränsen väl avvägd. Denna gräns bör gälla inom samtliga näringsgrenar som omfattas av försöksverksamheten. Jag biträder därför promemoricförslaget på denna punkt.

För att underlätta för aktiebolag som inte når upp till storleksgränsen att införa arbetstagarrepresentation i styrelsen efter överenskomelse med de fackliga organisationerna har i promemorian föreslagits att bolagsstämman bör ges möjlighet att besluta om tillämpning av den i lagen föreskrivna ordningen utan att föreskrift därom tas in i bolagsordningen. För intagande av sådan föreskrift i bolagsordningen krävs f. n. särskilt tillstånd. Detta förfarande kan dessutom ta avsevärd tid i anspråk i de fall då för ändring av bolagsordningen föreskrivits beslut på ordinarie bolagsstämma.

Det har från ett par håll ifrågasatts om det föreligger något behov av den föreslagna bestämmelsen med hänsyn till att aktiebolagsutredningens förslag till ny aktiebolagslag innebär sådana förenklingar i förhållande till gällande rätt beträffande ändring i bolagsordningen att skälen för promemorians förslag i stort sett bortfaller. Aktiebolagsutredningens förslag är under beredning i justitiedepartementet och ändringar i aktiebolagslagen i detta hänseende kan väntas träda i kraft tidigast den 1 ja-

nuari 1975. De skäl som åberopats i promemorian kommer sålunda att kvarstå i vart fall under större delen av försöksperioden och jag tillstyrker därför den föreslagna bestämmelsen.

I fråga om koncerner har man i promemorian intagit den ståndpunkten att av praktiska skäl samma regler bör gälla för koncernbolag som för aktiebolag utanför koncernförhållanden. Detta innebär att styrelsrepresentation kan komma i fråga i varje aktiebolag — utom bank- och försäkringsaktiebolag — som uppfyller storlekskriteriet, oavsett om bolaget ingår i en koncern eller inte.

Denna uppfattning delas av bl. a. SAF och industriförbundet. Enligt dessa organisationer är särskilda koncernregler i fråga om bolagets ledning främmande för svensk bolagsrättslig tradition och följderna av att det hittillsvarande formella mönstret bryts anses svåra att överblicka.

Astra och Gränges har var för sig pekat på att inom dessa koncerner dotterbolagens styrelser, som enbart består av anställda tjänstemän, med något enstaka undantag inte håller några sammanträden och i stort sett saknar betydelse för bolagens skötsel. Hela skötselansvaret ligger i den tjänsteorganisation som byggts upp oberoende av de olika enheternas juridiska status.

Av KF:s yttrande framgår att KF:s direktion fungerar som styrelse i samtliga helägda dotterföretag, vilka i regel drivs i aktiebolagsform. Det kan därför enligt KF inte anses meningsfullt med styrelsrepresentation för de anställda i dotterföretagens styrelser och det bedöms inte heller som praktiskt möjligt att genomföra sådan representation. Även inom jordbrukskooperationen finns ett antal samägda företag och dotterföretag som drivs i aktiebolagsform. Skälet till att denna form valts är enligt LRF helt av organisatorisk/administrativ art och förbundet förordar därför att dessa bolag t. v. undantas från lagens tillämpningsområde.

För egen del anser jag att det inte är vare sig lämpligt eller praktiskt möjligt att i detta sammanhang ställa upp särskilda regler för koncerner eller sådana koncernliknande förhållanden som förekommer inom kooperationen. Det förefaller emellertid uppenbart att representation för de anställda i dotterbolagens styrelser inte har något förnuftigt ändamål i koncerner med den organisatoriska uppbyggnad som jag nyss gav exempel på. I sådana fall framstår representation i de ledningsorgan som har det reella ansvaret för verksamheten inom koncernens olika enheter — en lösning som Astra och KF ställt sig positiva till — som en till organisationens uppbyggnad bättre anpassad ordning för att tillgodose den föreslagna lagstiftningens syfte. I likhet med handelskammaren i Göteborg anser jag att frågor av detta slag bör kunna lösas genom särskilda överenskommelser mellan företaget och de anställda så att arbetstagarrepresentationen utformas med hänsyn till vad som är praktiskt och rimligt.

6.4.3 Utseende av arbetstagarledamöter m. m.

Enligt promemorieförslaget krävs två åtgärder för att styrelserepresentation för de anställda skall komma till stånd, nämligen dels beslut om inrättande av sådan representation, dels utseende av ledamöter. Båda dessa åtgärder föreslås ankomma på de lokala fackliga organisationerna.

Remissinstanserna har i allmänhet godtagit att styrelserepresentation på detta sätt knyts till de lokala fackliga organisationerna. Positiva uttalanden görs bl. a. av LO, TCO och Astra. Några remissinstanser, däribland SJ, SAF, LRF och Svenska Shell, anser dock att samtliga anställda, oberoende av organisationsförhållanden, bör få rätt att delta i valet av arbetstagarledamöter i styrelsen.

För egen del vill jag framhålla att ett väsentligt motiv för de anställdas styrelserepresentation är att skapa bättre förutsättningar för samarbets- och demokratiseringssträvanden på andra nivåer inom företaget. Styrelserepresentation måste därför ses som ett komplement till verksamheten i företagsnämnderna och de olika kommittéer och övriga organ som fungerar inom ramen för denna verksamhet. Eftersom företagsnämnderna har tillkommit genom avtal mellan arbetsgivarna och löntagarnas fackliga organisationer är det angeläget att även styrelserepresentationen knyts an till de fackliga organisationerna. Annars löper man risken att arbetet i företagsnämnden och representation i styrelsen framstår som konkurrerande former för de anställdas inflytande. Det är också önskvärt att olika grupper bland de anställda får tillfälle att spela en roll när det gäller att ta ställning till styrelserepresentation och att utse ledamöter. Såsom uttalats i promemorian bör detta mest naturligt ske genom de fackliga organisationernas medverkan. Jag har f. ö. svårt att se hur det skulle vara möjligt, i vart fall i större företag, för de anställda att genomföra ett val av styrelserepresentanter utan tillgång till fackförningarnas organisatoriska resurser och deras aktiva medverkan. Med hänsyn till de omständigheter jag nu har nämnt ansluter jag mig till promemorians förslag att rätten att besluta om arbetstagarrepresentation och rätten att utse ledamöter skall tillkomma de lokala fackliga organisationerna.

Med nu angivna utgångspunkt föreskrivs i promemorieförslaget att beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation får fattas av lokal facklig organisation som är bunden av kollektivavtal i förhållande till bolaget och omfattar mer än hälften av bolagets arbetstagare. Finns det flera lokala organisationer skall de tillsammans uppfylla dessa förutsättningar.

Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot regeln att organisation som påkallar inrättande av arbetstagarrepresentation skall vara bunden av kollektivavtal i förhållande till företaget. Också jag anser regeln befogad.

Från ett par håll har däremot riktats invändningar mot kravet på att

den organisation eller de organisationer som tar initiativ till arbetstagarrepresentation skall omfatta en majoritet av arbetstagarna vid företaget. Hovrätten för Nedre Norrland ifrågasätter sålunda om det inte borde öppnas möjlighet för arbetstagarna att utnyttja rätten till styrelserepresentation även i fall då de fackligt organiserade arbetstagarna är i minoritet. TCO pekar på den situation som kan uppkomma, om den största fackliga organisationen inte önskar biträda ett beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation och till följd därav erforderligt flertal för ett sådant beslut inte kan uppnås. Enligt TCO:s uppfattning bör då den näst största organisationen ha rätt att besluta om arbetstagarrepresentation. LO, som för sin del godtar kravet på majoritet bland de anställda, förklarar sig komma att verka för att ett beslut på arbetsarsidan om att avstå från arbetstagarrepresentation inte skall få till följd att andra organisationer som bedömer värdet av sådan representation annorlunda tvingas avstå.

För egen del anser jag att ett beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation måste bäras upp av en majoritet bland de anställda. Står flertalet arbetstagare utanför de fackliga organisationerna vid företaget föreligger enligt min mening inte tillräckliga förutsättningar för en arbetstagarrepresentation som bygger på facklig medverkan. Det framgår å andra sidan av vad jag tidigare har sagt att jag anser det uteslutet att införa en ordning för styrelserepresentation som inte går att knyta an till de hittills genom avtal etablerade formerna för samverkan mellan företag och anställda. Principen att flertalet av de anställda skall stå bakom ett beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation måste enligt min mening upprätthållas också i fall då de fackligt organiserade arbetstagarna visserligen är i majoritet men deras olika fackliga organisationer inte kan enas om ett beslut. Godtar man att en enig facklig opinion som omfattar nära hälften av de anställda i företaget inte är tillräcklig för att arbetstagarrepresentation skall inrättas, måste man också godta att en minoritet på den fackliga sidan får vika när organisationerna inte kan enas om ett sådant beslut. Det finns f. ö. knappast anledning anta att olika uppfattningar bland de fackliga organisationerna om arbetstagarrepresentationens värde skall komma att ominstetgöra en försöksverksamhet i särskilt många fall. En sådan verksamhet bör kunna accepteras oberoende av den principiella inställningen i frågan.

När det gäller reglerna om utseende av arbetstagarledamöterna utgår promemorieförslaget från att de anställdas representation kommer att begränsas till två ledamöter. Med denna utgångspunkt har som huvudregel föreskrivits, att arbetstagarledamöter utses av de lokala fackliga organisationer som är bundna av kollektivavtal i förhållande till företaget, i den ordning organisationerna bestämmer. Huvudregeln förutsätter att organisationerna därvid kommer överens. För det fall att enighet inte kan nås mellan organisationerna har i förslaget tagits upp en regel som har

karaktären av hjälpregel. Den innebär att lokal organisation som omfattar mer än fyra femtedelar av de kollektivavtalsbundna arbetstagarna får utse båda arbetstagarledamöterna. Annars utses den ene ledamoten av den lokala organisation som omfattar det största antalet kollektivavtalsbundna arbetstagare och den andra ledamoten av den organisation som omfattar det näst största antalet sådana arbetstagare.

Frånsett den kritik som — enligt vad jag nyss har redovisat — riktar sig mot den fackliga anknytningen har den i promemorian föreslagna ordningen för utsecnde av arbetstagarledamöter i huvudsak godtagits av remissinstanserna. SACO och SR efterlyser dock ett minoritetsskydd som tar sikte på att en organisation som omfattar tio procent av de anställda eller minst 20 personer skall beredas tillfälle att delta vid utsecnde av arbetstagarledamöter. Organisationerna anser också att tillämpning av den subsidiära regeln kan komma att skada samarbetet i företaget.

Reglerna om utsecnde av arbetstagarledamöter måste ses mot bakgrund av att antalet styrelseposter för de anställda i promemorian föreslås begränsat till två. Jag återkommer senare till frågan om arbetstagarrepresentationens storlek men jag vill redan nu förutskicka att jag ansluter mig till promemorians förslag. En konsekvens av en sådan begränsning blir emellertid att de fackliga organisationerna vid företaget i regel inte kan få var sin representant i styrelsen. Förslagets huvudregel bygger på förutsättningen att de fackliga organisationerna skall kunna komma överens om en gemensam styrelserepresentation. Den ordning som därvid skall tillämpas bestämmer organisationerna själva. Det står följaktligen organisationerna fritt att direkt genom förhandlingar utse två kandidater eller att komma överens om en gemensam valprocedur. Med anledning av vad SACO och SR anfört om behovet av minoritetsskydd vill jag understryka att i huvudregeln ligger ett krav på att samtliga kollektivavtalsbundna organisationer skall delta vid utsecnde av arbetstagarledamöter. Man får visserligen räkna med att organisationerna inte alltid kan nå fram till samförstånd, men regeln är ett uttryck för uppfattningen att inte någon kollektivavtalsbunden organisation redan från början får ställas utanför diskussionen om arbetstagarrepresentationens sammansättning. Promemorian utgår från att tvistefrågor mellan lokala organisationer som tillhör samma förbund eller samma centrala huvudorganisation utan särskild reglering skall kunna biläggas genom sammanjämkning på det centrala planet. Däremot har det ansetts behövligt att ställa upp en regel som tar sikte på det fall att lokala organisationer som tillhör skilda centrala huvudorganisationer inte kan enas. En sådan regel är enligt min mening ett nödvändigt komplement till huvudregeln. Det kan inte vara rimligt att driva kravet på samförstånd mellan de lokala fackliga organisationerna så långt att en minoritetsorganisation skall kunna oinlett göra styrelserepresentation för de övriga. Jag anser att förslaget på denna punkt innebär en tillfredsställande avvägning mellan olika intressen.

Industriförbundet och SAF har pekat på att de fackliga organisationerna inom vissa branscher är uppbyggda på sådant sätt att även andra än de i företaget anställda skulle få möjlighet att genom den fackliga organisationen påverka besluten vid utseende av arbetstagarledamöter. För egen del anser jag visserligen att opinionen bland de fackligt anslutna arbetstagarna vid företaget bör vara utslagsgivande när det gäller organisationernas beslut om inrättande av styrelserepresentation och utseende av arbetstagarledamöter. Avgörande för frågan i vilken ordning organisationerna fattar sina beslut bör dock enligt min mening vara resp. organisations stadgar. Jag är följaktligen inte beredd att föreslå särskilda bestämmelser i detta avseende.

På grund av vad jag nu har anfört anser jag att promemorieförslagets regler om utseende av arbetstagarledamöter bör godtas.

Promemorieförslaget innehåller inte någon särskild regel om entledigande av arbetstagarledamot. Enligt 77 § aktiebolagslagen får den som utsett ledamot i aktiebolags styrelse — i allmänhet bolagsstämman — när som helst skilja ledamoten från hans styrelseuppdrag. I promemorian uttalas att också en styrelseledamot som representerar de anställda bör kunna fråntas sitt uppdrag innan mandattiden gått ut. Av aktiebolagslagens bestämmelser följer att det ankommer på den eller de lokala fackliga organisationer som utsett arbetstagarledamoten att också avgöra fråga om entledigande. Promemorians ståndpunkt har kritiserats av några remissinstanser — hovrätten för Nedre Norrland, SAF, industriförbundet m. fl. — som anser att det måste finnas möjlighet att entlediga arbetstagarledamot även i annan ordning, t. ex. genom beslut på bolagsstämman eller av myndighet eller allmän domstol. För egen del ansluter jag mig till den uppfattning som har redovisats i promemorian. Aktiebolagslagens regel att styrelseledamot entledigas av den som utsett honom får anses vara uttryck för en allmänt vedertagen grundsats. De kritiska synpunkter som kommit fram vid remissbehandlingen har inte övertygat mig om att det skulle vara förenat med några allvarliga olägenheter att upprätthålla denna grundsats även beträffande arbetstagarledamöter.

I fråga om arbetstagarrepresentationens storlek innebär promemorieförslaget att de anställda får rätt att utse två ledamöter i företagens styrelse. Dessutom förordas att bolagsstämman ges befogenhet att — utan att ta vägen över ändring av bolagsordningen — besluta om en större arbetstagarrepresentation än som följer av lagen. Remissinstanserna har i allmänhet lämnat förslaget i dessa delar utan erinran. SACO och SR förordar dock en ökning av antalet arbetstagarledamöter med hänsyn till att flera än två arbetstagarorganisationer kan förekomma vid företaget.

För egen del anser jag i likhet med promemorian att praktiska skäl talar för att den lagfästa rätten till arbetstagarrepresentation under den

nu aktuella försöksperioden begränsas till att gälla två platser i företagets styrelse och jag biträder därför förslaget i denna del. Det är emellertid angeläget att man på företagshåll överväger möjligheterna att ge arbetstagarrepresentationen bredare förankring och ökar antalet styrelseplatser för de anställda där så kan ske utan olägenheter. Det finns därför enligt min mening anledning att underlätta sådana beslut genom att förenkla proceduren på det sätt som föreslås i promemorian.

I promemorian har man utgått från att aktiebolagslagens villkor för valbarhet skall gälla även beträffande arbetstagarledamöter, dvs. de skall vara myndiga och här i landet bosatta svenska medborgare. I promemorieförslaget föreskrivs därutöver, att arbetstagarledamot bör utses bland de anställda i bolaget. Bestämmelsen har således karaktären av rekommendation. Föreligger enligt de fackliga organisationernas bedömning särskilda skäl att utse annan än anställd får detta ske. Därvid skall dock enligt förslaget gälla den begränsningen att arbetstagarledamot inte utan särskilt tillstånd får tillhöra annat aktiebolags styrelse i samma egenskap.

LO och TCO godtar som huvudprincip att arbetstagarledamot bör utses bland bolagets anställda. Flertalet remissinstanser, såväl myndigheter som organisationer och företag, anser dock att man bör gå ett steg längre och som ocftergivligt villkor skriva in i den föreslagna lagen att arbetstagarledamot skall vara anställd i företaget. Enligt SAF, industriförbundet, Gränges m. fl. bör principen vara att bara den som är anställd i företaget skall kunna komma i fråga som arbetstagarledamot. En bestämmelse härom bör dock utformas så, att de lokala parterna skall kunna komma överens om avvikelse från denna princip.

I likhet med vad som uttalas i promemorian anser jag att som huvudregel bör gälla att arbetstagarledamöterna utses bland de anställda i företaget. Det måste emellertid finnas möjligheter till undantag, och det är då enligt min mening rimligt att låta de lokala fackliga organisationerna avgöra när det är befogat att avvika från huvudregeln. Jag godtar därför den utformning regeln har i förslaget. Ifrågasätts avvikelse från huvudregeln är det självfallet lämpligt att saken diskuteras vid de kontakter mellan organisationerna och företaget som — enligt vad jag tidigare har framhållit — bör inledas innan organisationerna fattar beslut beträffande arbetstagarrepresentation. Däremot är jag för min del inte beredd att förorda någon vetorätt för företaget i fall då till arbetstagarledamot utsetts någon som inte är anställd i företaget. Jag anser det inte heller påkallat att — såsom yrkats vid remissbehandlingen — ställa upp andra kvalifikationskrav i fråga om arbetstagarledamöter än de som gäller för styrelseledamöter som utses på stämman. Det måste ankomma på de fackliga organisationerna att bedöma deras allmänna lämplighet för uppdraget.

Det principiella förbudet för arbetstagarledamot att i samma egen-
skap tillhöra annat aktiebolags styrelse har i allmänhet lämnats utan
erinran av remissinstanserna. För egen del anser jag förbudet moti-
verat och jag biträder därför förslaget i denna del.

6.4.4 Särskilda frågor rörande arbetstagarledamots ställning i styrelsen

I fråga om arbetstagarledamöternas ställning och ansvar har man i
promemorian intagit ståndpunkten att i princip samma regler bör gälla
för dem som för övriga ledamöter i styrelsen. I överensstämmelse här-
med innehåller förslaget en bestämmelse om att vad som förskrivs
i aktiebolagslagen om styrelseledamot skall gälla arbetstagarledamot
om inte annat följer av den föreslagna lagen.

Remissinstanserna har i allmänhet anslutit sig till promemoriens
ståndpunkt och för egen del anser jag att både principiella och prak-
tiska skäl talar för att arbetstagarledamöterna likställs med övriga
styrelseledamöter. Jag är därför inte beredd att tillmötesgå kommun-
förbundets yrkande om en begränsning till enbart närvaro- och yttran-
derätt för arbetstagarledamöterna i kommunala aktiebolag. Det för-
hållandet att denna begränsning gäller för de anställdas representanter
i kommunala nämnder under den nu pågående försöksverksamheten är
enligt min mening inte ett tillräckligt vägande skäl för att tillämpa
samma ordning i kommunala aktiebolag.

I promemorian erinras om att gällande lag inte innehåller några ut-
tryckliga föreskrifter om tystnadsplikt för ledamot i aktiebolags styrel-
se. Den vårdnadsplikt som åvilar styrelseledamot på grund av hans
syssломannaställning i förhållande till bolaget anses emellertid inne-
fatta bl. a. skyldighet att iaktta tystlåtenhet rörande sådant vars offent-
liggörande kan skada bolaget.

Enligt promemorian kan det inte anses möta något hinder att ålägga
arbetstagarledamöterna samma tystnadsplikt som övriga styrelseleda-
möter. Samtidigt betonas det dock att kravet på sekretess för deras
vidkommande rimligtvis inte får drivas så långt att de avstängs från
alla möjligheter att samarbeta med och informera sina huvudmän.

Från löntagarorganisationernas sida har man vid remissbehandlingen
i och för sig inte ifrågasatt arbetstagarledamöternas skyldighet att iakt-
ta tystlåtenhet beträffande sådana förhållanden vilkas offentliggörande
kan skada företaget. Det betonas emellertid att de i övrigt måste ha
möjlighet att informera de anställda rörande styrelsens beslut, om inte
reformen skall förlora sitt syfte. Det framhålls också att arbetstagar-
ledamöterna kan behöva samråda med förtroendevalda inom sina or-
ganisationer, t. ex. ledamöter i företagsnämnden, även beträffande
sådana styrelsefrågor som i princip bör hemlighållas. På arbetsgivar-
håll har man strukit under betydelsen av att samma regler och praxis i

fråga om tystnadsplikt bör gälla för samtliga styrelsedamöter. Industrieförbundet anser det helt nödvändigt för det fortsatta samarbetet i en styrelse att samförstånd föreligger om hur den s. k. vidareinformationen skall ske.

Enligt min mening är det av stor betydelse att företagsledningen eftersträvar största möjliga öppenhet gentemot de anställda rörande företagets förhållanden. Att de anställda överlag får tillräcklig information om företagsledningens beslut är redan i och för sig av värde från företagsdemokratisk synpunkt. I detta speciella sammanhang finns det anledning att ta fasta på att en sådan öppen attityd gentemot de anställda bör underlätta för arbetstagarledamöterna att fullgöra sitt uppdrag. Det är emellertid ofrånkomligt att även den interna informationen i viss utsträckning måste begränsas av hänsyn till företagets intressen. Frågan blir då om och i vad mån arbetstagarledamöterna bör ha möjlighet att samråda med ledamöter i företagsnämnden och andra förtroendevalda även om sådant som i princip bör hållas hemligt. För egen del anser jag mig varken kunna eller böra ange några riktlinjer för arbetstagarledamöternas handlande i sådana fall. Den avvägning som här måste göras mellan olika intressen förutsätter enligt min mening att frågan i varje särskilt fall tas upp till diskussion i styrelsen. På den vägen bör det vara möjligt att efter hand utveckla en praxis som tillgodoser såväl företagets som de anställdas intressen.

Av aktiebolagslagens bestämmelser om jäv följer att styrelseledamot inte får handlägga fråga rörande avtal mellan honom och bolaget eller geva från bolaget till honom. Inte heller får han handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, om han i frågan äger ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot bolagets. Dessa regler är uttryck för uppfattningen att styrelseledamot inte skall delta i styrelsearbetet när han har ett väsentligt individuellt intresse som kan strida mot företagets intressen. I enlighet med promemorians principiella ståndpunkt i fråga om arbetstagarledamöternas ställning och ansvar skall aktiebolagslagens jävsregler gälla även för dcm. Som framgår av vad jag tidigare har sagt ansluter jag mig till promemorieförslaget i den delen.

När det gäller frågor om ingående av kollektivavtal och vad därmed sammanhänger framstår de anställda enligt promemorian som en klar facklig motpart till företaget. Så är t. ex. fallet i frågor om lämplig förhandlingsstrategi under pågående löneförhandlingar, antagande av kollektivavtal eller vidtagande av stridsåtgärder. Enligt den bedömning som görs i promemorian kan dock arbetstagarledamöterna inte anses ha ett sådant individuellt intresse i frågor av detta slag att de på grund av aktiebolagslagens jävsregler är förhindrade att delta i styrelsens handläggning. Det anses emellertid ligga i de anställdas, de fackliga organisationernas och företagets intresse att avtalsfrågor och frågor

om företagets ledning hålls isär. Förslaget innehåller därför en särskild regel om att arbetstagarledamot i styrelsen inte får delta i handläggningen av fråga som rör stridsåtgärd eller förhandling med arbetstagarorganisation om slutande av kollektivavtal.

Den särskilda jävsregeln lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Industriförbundet anser regeln väl avvägd men förordar att den kompletteras så, att jäv skall anses föreligga även vid behandling av fråga om uppsägning av kollektivavtal. LO anser att den särskilda jävsregeln kan godtas som en logisk följd av att arbetstagarledamöterna har att verka för att de anställdas intressen beaktas i samband med företagets skötsel medan deras intressen i avtalsfrågor tillvaratas på annat sätt. Även TCO godtar förslaget. SJ och SFO samt ytterligare ett par remissinstanser anser däremot att någon särskild jävsregel inte bör ställas upp för arbetstagarledamöterna. SAF ifrågasätter om den föreslagna regeln kan anses tillfyllest med hänsyn till olika tänkbara intressekonflikter mellan å ena sidan bolaget och å andra sidan arbetstagarledamöterna och deras huvudmän. Tidningarnas arbetsgivareförening och tidningsutgivareföreningen förordar för tidningsföretagens del som alternativ till att dessa företag undantas från lagens tillämpningsområde en regel om att arbetstagarledamot inte får delta i styrelsens behandling av fråga som rör opinionsbildande verksamhet.

För egen del finner jag arbetsmarknadsparternas uttalanden i denna fråga utgöra belägg för att den bedömning som gjorts i promemorian är riktig, nämligen att det ligger i såväl de anställdas som de fackliga organisationernas och företagets intresse att hålla isär avtalsfrågor och frågor om företagets ledning. En sådan åtskillnad torde emellertid inte kunna upprätthållas med stöd av aktiebolagslagens jävsregler. Som framhållits i promemorian kan arbetstagarledamöterna i avtalsfrågor inte anses ha ett så personligt intresse att det grundar jäv enligt dessa regler. Det finns därför enligt min mening anledning att i den föreslagna lagen reglera denna speciella jävssituation. Eftersom principen — enligt vad jag tidigare framhållit — bör vara att arbetstagarledamöterna skall ha samma ställning och ansvar som övriga styrelseledamöter måste räckvidden av en sådan regel vara inskränkt till frågor i vilka en utpräglad intresse motsättning får förutsättas föreligga mellan företaget och de anställda. Vidare måste tillämpningsområdet vara klart avgränsat. Jag anser att den föreslagna särskilda jävsregeln uppfyller dessa krav. Den jämkning som föreslagits av industriförbundet är dock enligt min mening befogad, och jag förordar därför att regeln får avse även fråga om uppsägning av kollektivavtal. Av de skäl som jag nyss har angett är jag däremot inte beredd att förorda någon speciell jävsregel för tidningsföretagen.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört tillstyrker jag promemorieförslaget i denna del.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om ersättning till arbetstagarledamot för styrelseuppdraget. Aktiebolagslagen innehåller inte någon bestämmelse om rätt för styrelseledamot att få arvode. Men lagen utgår från att arvode kan förekomma. Detta framgår bl. a. av att i lagen finns en bestämmelse om att bolagsstämmas beslut om arvode till styrelseledamot kan prövas av domstol på begäran av en aktieägarminoritet. Inte heller lagen om ekonomiska föreningar innehåller någon bestämmelse om rätt till styrelsearvode. Frågan om sådant arvode har inte närmare berörts i departementspromemorian. Där konstateras bara att förslaget i likhet med aktiebolagslagen inte reglerar rätten till arvode för styrelseuppdraget. Jag avser inte heller att förorda någon bestämmelse därom. Det måste enligt min mening i första hand ankomma på företaget och de lokala fackliga organisationerna att ta ställning till om arvode skall utgå för arbetstagarledamöternas styrelseuppdrag. Däremot anser jag att arbetstagarledamöterna självfallet inte skall behöva vidkännas någon ekonomisk förlust eller några kostnader i anledning av styrelseuppdraget. Erfarenheterna under försöksperioden får utvisa om det finns behov av särskilda regler om ersättning.

6.4.5. *Undantag på grund av särskilda förhållanden*

Enligt promemorian kan man förutse att styrelserepresentation för de anställda under vissa förhållanden kan medföra komplikationer för ägarerna. Detta anses framför allt gälla aktiebolag med olika aktieägargrupper som i fråga om makt och inflytande balanserar varandra. I sådana fall skulle styrelserepresentation för de anställda kunna innebära att "maktbalansen" rubbas mellan aktieägarna inbördes, vilket i sin tur kunde få negativa återverkningar på bolagets förhållanden. Som exempel på sådana fall där olika aktieägargrupper balanserar varandra nämns bolag som är grundade på s. k. konsortialavtal mellan ett fåtal intressenter och bolag i vilka visst slag av aktier medför rätt att utse en eller flera styrelseledamöter. Vidare nämns det fallet att en aktieägare eller en grupp av aktieägare, som har majoritet på stämman och följaktligen i och för sig skulle kunna besätta samtliga platser i styrelsen, för att tillmötesgå en minoritets intressen medverkat till att denna blivit representerad i styrelsen. I en sådan styrelse med minoritetsrepresentation skulle två arbetstagarledamöter kunna påverka majoritetens ställning. En likartad situation kan enligt promemorian föreligga i kommunala aktiebolag med en styrelse sammansatt efter politiska styrkeförhållanden.

Promemorian behandlar också en annan komplikation som kan uppkomma i fall då bolagsordningen innehåller bestämmelser om särskild röstpluralitet. I sådana fall kan man enligt promemorian inte bortse från att arbetstagarrepresentation skulle kunna medföra en blockering i styrelsearbetet till följd av att i bolagsordningen föreskriven röstpluralitet för beslut i viss fråga inte uppnås.

I promemorieförslaget föreskrivs att undantag kan medges om arbetstagarrepresentation på grund av omständigheter som jag nu har berört skulle medföra väsentliga olägenheter för bolaget vilka inte kan undanröjas på annat sätt. Sådant medgivande skall förenas med villkor om åtgärder som på annat sätt tillgodoser arbetstagarnas intresse av insyn och inflytande i fråga om företagets verksamhet.

De föreslagna reglerna har lämnats utan erinran av så gott som alla remissinstanser. SAF och industriförbundet har dock ifrågasatt om medgivande av undantag under alla omständigheter måste förenas med villkor.

En förutsättning för att undantag skall kunna medges på de grunder jag nyss berörde måste enligt min mening vara att syftet med styrelse-representation för de anställda tillgodoses på annat sätt. I vilka former detta skall ske bör det i första hand överlämnas till parterna att komma överens om. Jag förutsätter sålunda att villkoren i de flesta fall kommer att avse åtgärder som innefattas i överenskommelse mellan företaget och de lokala fackliga organisationerna. Jag finner därför inte anledning att frångå promemorieförslaget på denna punkt.

Telefon AB LM Ericsson har föreslagit att det i lagen tas upp en regel av innebörd att undantag skall kunna medges beträffande moderbolag i sådana koncerner som har mer än en tredjedel av sina anställda sysselsatta utomlands under förutsättning att de svenska arbetstagarnas intresse av insyn och inflytande tillgodoses i annan ordning. Enligt min mening finns det inte några bärande skäl för en sådan regel. Sett i ett större sammanhang måste principen självfallet vara den att varje enhet inom en koncern i det avseende som här är aktuellt är underkastad lagstiftningen i det land där verksamheten drivs. Undantag har inte ifrågasatts för utländska dotterbolag i Sverige och det finns heller ingen anledning att göra undantag för svenska moderbolag med dotterbolag i utlandet.

LRF förordar en särskild undantagsregel för bolag som ägs av ekonomiska föreningar. Jag har tidigare berört frågan om generellt undantag för sådana bolag. De skäl som jag därvid anförde äger giltighet även i detta sammanhang. Jag kan således inte biträda LRF:s förslag.

SAF har efterlyst en generalklausul i lagen av innebörd att även andra omständigheter än de i förslaget angivna skall kunna föranleda undantag. Liknande synpunkter har anförts av Gränges. Som jag strax skall redogöra för anser jag att prövningen av frågor om undantag bör anförtros en särskild nämnd, sammansatt av företrädare för arbetsmarknadens organisationer. En så generell dispensbefogenhet som SAF förordat måste dock under alla omständigheter förbehållas Kungl. Maj:t. En uppdelning av kompetensen i fråga om prövningen av undantagsärenden anser jag inte vara lämplig. Å andra sidan ligger det ett stort värde i att sådana ärenden behandlas av ett partssammansatt organ. I

valet mellan dessa båda alternativ har jag kommit fram till att man bör stanna för den ordning som föreslagits i promemorian. Detta innebär att jag inte kan ansluta mig till förslaget om en generalklausul.

6.4.6 *Centralt organ för prövning av vissa frågor*

För att pröva frågor framför allt om undantag i särskilda fall från lagens tillämpning föreslås i promemorian att en särskild nämnd inrättas. Nämnden bör enligt förslaget ha karaktär av självständig myndighet och bestå av ledamöter som utses av Kungl. Maj:t efter förslag av arbetsmarknadens organisationer. De svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd skall sålunda få föreslå två ledamöter, medan LO och TCO får föreslå en ledamot var. Ordförande i nämnden bör enligt promemorian vara person som inte kan anses företräda arbetsgivar- eller arbetstagarintressen.

Förslaget om inrättande av en särskild nämnd har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Bland de remissinstanser som tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran är SAF, LRF och industriförbundet. Även i fråga om nämndens sammansättning har förslaget godtagits av flertalet remissinstanser, däribland arbetsmarknadens organisationer. Från en del håll har dock framhållits att nämndens sammansättning bör möjliggöra ett hänsynstagande även till andra arbetsgivarintressen än dem som företräds av arbetsgivareföreningarna.

Även jag anser att frågor om undantag från lagens tillämpning bör prövas av en särskild nämnd. I likhet med en del remissinstanser anser jag dock att nämndens sammansättning bör kunna anpassas bättre till det arbetsgivarintresse som föreligger i det enskilda fallet. En sådan jämkning är påkallad också av det skälet att lagen nu föreslås gälla även ekonomiska föreningar. Jag förordar därför att nämnden skall bestå av ordförande och sju andra ledamöter. Fyra av dessa utses i enlighet med vad som föreslagits i promemorian. De övriga tre bör utses efter förslag av kommunförbundet, landstingsförbundet och kooperationens förhandlingsorganisation. För att tillgodose de önskemål som jag nyss nämnde förordar jag vidare en särskild bestämmelse om hur nämnden skall vara sammansatt för att kunna fatta beslut. Denna bestämmelse innebär, att ledamot som utsetts på förslag av kommunförbundet resp. landstingsförbundet skall ingå i nämnden när ärendet gäller företag vari kommun resp. landsting har ett bestämmande inflytande. Gäller ärendet företag som är anslutet till kooperationens förhandlingsorganisation skall i nämnden ingå en ledamot som utsetts på förslag av denna organisation. I nu nämnda fall ersätts en av de två ledamöter, som utsetts på förslag av arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd. Såsom föreslagits i promemorian bör det ankomma på nämnden att pröva också frågor om tillstånd för arbetstagarledamot att vara sådan ledamot även

i annat företags styrelse. Med dessa jämkningar ansluter jag mig till promemorieförslaget.

6.4.7 *Introduktion och utbildning*

I promemorian pekas slutligen på att styrelsearbetet för många av arbetstagarledamöterna kommer att innebära en ny miljö och nya ansvarsförhållanden. Detta skapar behov, åtminstone under ett inledningskede, av omfattande och målmedvetna insatser för introduktion och utbildning i detta arbete. Det anses enligt promemorian rimligt att förutom löntagarnas organisationer även företagen själva och deras organisationer här gör aktiva insatser. Dessa kan avse information om styrelsens arbetssätt i företaget i fråga men även stöd till mer allmän utbildningsverksamhet såsom genom ekonomiska bidrag till arbetstagarrepresentanter som önskar bevista externa kurser.

I detta sammanhang beaktas i promemorian också det kontaktproblem som kan uppstå för arbetstagarledamöter i företag som har en geografiskt spridd verksamhet. För att arbetstagarledamöterna på ett riktigt sätt skall fylla sin funktion i styrelsen måste de kunna hålla kontakt med de anställda vid företagets olika arbetsställen. En annan sådan kontaktverksamhet kan enligt promemorian sägas ligga i själva styrelseuppdraget. Det anses därför rimligt att företagen på olika sätt underlättar denna, i första hand genom att bevilja arbetstagarledamöterna den ledighet som behövs för verksamheten men även genom att bidra till kostnaderna.

Vikten av att utbildningsfrågan löses för de anställda som kommer att ingå i styrelserna betonas av flera remissinstanser. Arbetstagarorganisationerna, som anser att utbildningen i första hand bör bedrivas genom dessa organisationer, framhåller det angelägna i att företagen beviljar ledighet för sådan utbildning och medverkar genom exempelvis ekonomiska bidrag för beivrande av externa kurser men också att företagen beviljar ledighet och bidrag till kostnader för sådan intern kontaktverksamhet som måste bedrivas av de anställdas styrelserepresentanter. LO pekar vidare på att arbetstagarledamöterna bör ges möjlighet att utan förlust av inkomst använda arbetstid till förberedelse för styrelsens sammanträden. Enligt LO:s mening kan de utbildningsinsatser som planerats inom organisationen medföra väsentligt ökade anspråk på statliga medel till den fackliga utbildningen. LO anser att det bör ges klart uttryck för denna syn på ett delat ansvar mellan staten, företagen och de fackliga organisationerna för att reformens syften skall kunna förverkligas.

Under departementsbehandlingen av förslaget har LO och TCO i en skrivelse den 5 oktober 1972 framfört ytterligare synpunkter i utbildningsfrågan. Eftersom den utbildning som krävs för att reformen skall

leda till avsett syfte får anses som en del av denna, måste enligt organisationernas uppfattning finansieringen av utbildningsinsatserna lösas i samband med att lagstiftningen beslutas och genomförs. Med hänsyn till den art av utbildning som kommer i fråga ter det sig för organisationerna naturligt att staten svarar för utbildningskostnaderna och därtill sörjer för att de deltagande genom en särskild bestämmelse i lagen garanteras bibehållen inkomst från företaget för den tid utbildningen kräver.

Jag anser att frågan om utbildningen av de anställda som utses till arbetstagarledamöter är av stor betydelse för reformens resultat. Tidigare har jag framhållit som min uppfattning att arbetstagarledamot givetvis inte bör åsamkas ekonomiska uppoffringar genom styrelseuppdraget. Till detta räknar jag deltagande i sådan utbildning och fullgörande av de kontaktuppgifter som framstår som ett direkt behov och en följd av uppdraget. Ersättning för sådan verksamhet bör därför enligt min mening utgå från resp. företag. Det övervägande antalet remissinstanser ställer sig positiva till den föreslagna reformens syfte. Mot denna bakgrund anser jag att det finns anledning anta att uppkommande frågor om introduktion och utbildning för styrelsearbetet och om arbetstagarledamöternas möjligheter till kontaktverksamhet kommer att kunna lösas i samförstånd. Jag finner därför att denna fråga, i likhet med vad jag tidigare anfört om ersättningsfrågan i stort, inte bör bli föremål för en allmän och formell reglering. Det bör i stället ankomma på de berörda parterna att genom överenskommelser närmare reglera de nu berörda frågorna.

Vad slutligen angår frågan om statligt bidrag till utbildningsverksamheten är denna f. n. föremål för beredning inom berörda departement. Resultatet av dessa överväganden torde få anmälas vid ett senare tillfälle.

6.5 Ikraftträdande m. m.

Försöksverksamheten bör som jag tidigare har anfört omfatta en period om tre år.

Berörda myndigheter, företag och anställda behöver tid på sig för att förbereda reformerna. Det är vidare angeläget att mandattiderna för de offentliga styrelseledamöterna och arbetstagarledamöterna så långt som möjligt anpassas till vad som gäller för övriga styrelseledamöter. Ordinarie bolagsstämmor hålls i allmänhet under våren.

Jag förordar mot denna bakgrund att den lagstiftning som föranleds av förslagen träder i kraft den 1 april 1973 och får gälla t. o. m. utgången av juni 1976.

6.6. Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor,
2. lag om offentliga styrelserepresentanter i vissa aktiebolag och stiftelser,
3. lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar,
4. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Vid upprättande av lagförslagen 2—4 har samråd skett med chefen för justitiedepartementet.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.¹

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor

1 §

I denna paragraf upptas den grundläggande bestämmelsen att näringsidkare efter anmodan av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer är uppgiftsskyldig i fråga om vissa planeringsdata.

Uppgiftsskyldighet kan åläggas näringsidkare. Med detta begrepp avses i lagen liksom i annan näringsrättslig lagstiftning från senare år (se t. ex. varumärkeslagen (1960: 644) och lagen (1966: 454) om företagsinteckning) den som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art.

Enligt första stycket kan näringsidkaren i fråga om arbetsställe inom länet åläggas att översiktligt redovisa hur den ekonomiska utvecklingen av verksamheten väntas bli och vilka utvidgningar eller inskränkningar i produktionen, sysselsättningen eller driften som planeras eller väntas. Som närmare utvecklats i den allmänna motiveringen skall informationssystemet i första hand tjäna den lokala och regionala planeringen. Med hänsyn till detta har det varit naturligt att anknyta uppgiftsskyldigheten till det enskilda arbetsstället. Statistiska centralbyrån använder begreppet arbetsställe i sin industristatistik i betydelsen av en lokalt avskild produktionsenhet, vid vilken inom ramen för ett enda företag bedrivs ett enda slag av verksamhet inom i regel en enda definierad bransch eller vissa definierade kombinationer av skilda verksamheter. Den verksamhet som bedrivs vid en lokalt avskild enhet kan

¹ Bilagan har uteslutits här. Den är likalydande med den bilaga som är fogad vid propositionen.

i vissa fall vara hänförlig till olika branscher. Det kan i vissa sådana fall vara lämpligt att vid tillämpningen av lagen dela upp enheten på olika arbetsställen. I vad mån man bör göra det får som utredningen anfört bedömas från fall till fall med beaktande av bl. a. företagets möjlighet att fullgöra sin uppgiftsskyldighet.

Lagen är tillämplig på arbetsställe oberoende av dess storlek. I enlighet med vad jag närmare utvecklat i den allmänna motiveringen bör dock uppgiftsskyldighet i allmänhet ifrågakomma endast beträffande arbetsställe som har minst 50 anställda.

I fråga om uppgiftsskyldighetens innehåll och omfattning får jag hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen. Förevarande bestämmelse innefattar i dessa hänseenden inte någon saklig skillnad i förhållande till utredningens förslag.

I motsats till utredningen har jag ej ansett det erforderligt att införa en lagstadgad uppgiftsskyldighet för landstingskommun. Jag har ej heller ansett det nödvändigt att i lagen erinra om Kungl. Maj:ts rätt att ge föreskrifter om statlig myndighets uppgiftsskyldighet.

2 §

I denna paragraf har intagits bestämmelser som avser att i näringsidkarens intresse begränsa spridningen av de uppgifter som han genom förordnande enligt 1 § ålagts att lämna. Bestämmelsen kan ses som ett komplement till bestämmelsen i 7 § om tystnadsplikt och sekretessbestämmelsen i 20 a § i det av mig samtidigt framlagda förslaget till ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Enligt min mening föreligger det risk för att de föreslagna bestämmelserna om tystnadsplikt och handlingssekretess förlorar sitt värde för näringsidkaren om de inte kompletteras av bestämmelser som begränsar den krets som skall få ta del av uppgifterna. I detta syfte föreskrivs i första stycket, att uppgifter som kommit in på grund av förordnande enligt 1 § får överlämnas till statistiska centralbyrån och kommunstyrelse samt i övrigt endast till sådana statliga och kommunala myndigheter för vilka uppgifterna är av väsentlig betydelse.

I paragrafens andra stycke uttalas den viktiga principen att vidarebefordran av uppgifter från länsstyrelsen alltid skall ske med beaktande av å ena sidan behovet av tillgång till uppgifterna, å andra sidan näringsidkarens intresse av att uppgifter som rör hans affärs- eller driftförhållanden ej utlämnas till en vidare krets än som oundgängligen behövs.

Denna princip skall beaktas inte bara vid valet av de myndigheter som skall få uppgiften utan även vid bestämmandet av den personkrets som skall få del av uppgifterna. Även de myndigheter och befattningshavare som erhåller uppgifter från länsstyrelsen torde f. ö. böra ha denna princip för ögonen när de begagnar sig av uppgifterna.

3 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om skyldighet för länsstyrelse och kommun att regelbundet ge näringsidkarna en översiktlig information om sin verksamhet och planering.

I paragrafen uppställs endast ett minimikrav på information. Information skall enligt paragrafen lämnas minst en gång varje år. Den behöver ej avse annat än en översiktlig redovisning av sådan kommunal eller statlig verksamhet och planering som kan antas vara av betydelse för näringsidkarna. Näringsidkare som ålagts uppgiftsskyldighet är alltid berättigad att få här nämnda information. Därmed uppnås en balans mellan näringsidkarens rättigheter och skyldigheter. Näringsidkare som vid visst arbetsställe sysselsätter fler än 50 personer har vidare, oberoende av om han ålagts uppgiftsskyldighet enligt lagen eller inte, rätt till denna information. Som utredningen påpekat torde uppgift om vilka arbetsställen som har fler än 50 anställda kunna inhämtas från det centrala företagsregistret.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om påföljden i fall näringsidkare inte fullgör uppgiftsskyldighet enligt 1 §.

Enligt utredningens förslag skall näringsidkaren i sådant fall kunna föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet. De uppgifter det här gäller kommer till viss del att avse faktiskt föreliggande förhållanden men till stor del måste de uppenbarligen grunda sig på bedömningar av utvecklingstendenser som det kan vara svårt att överblicka. Jag anser det för min del inte ändamålsenligt att söka framtvunga uppgifter av detta slag genom vitesföreläggande. Bl. a. uppstår stora svårigheter att avgöra när näringsidkare har fullgjort sin skyldighet. Det finns däremot anledning tro att en muntlig kontakt mellan länsstyrelsen och näringsidkaren kan skapa förutsättningar för ett utbyte av information mellan näringsidkaren och länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör ha möjlighet att framtvunga en sådan kontakt genom att kalla näringsidkaren till överläggningar. Sanktionen bör vara vite och knytas till näringsidkarens underlåtenhet att lämna begärda uppgifter.

Med hänsyn till det anförda föreskrivs i denna paragraf att länsstyrelsen vid vite får kalla näringsidkare som inte fullgör sin uppgiftsskyldighet till överläggning.

5 §

Som utredningen framhållit skall informationsutbytet mellan samhälle och företag också i fortsättningen normalt ske genom frivilliga informella kontakter. Denna paragraf tar således sikte på det undantagsfall att de informella kontakterna av någon anledning brutits. Detta kan exem-

pelvis inträffa när ett företag kommer i en krissituation. I sådana fall öppnas genom denna bestämmelse en möjlighet att genom vitesföreliggande förmå näringsidkare att inställa sig till överläggning. Länsstyrelse eller kommunstyrelse kan sålunda enligt paragrafen vid vite kalla näringsidkare till överläggning i fråga som är av väsentlig betydelse för länet eller kommunen under förutsättning att näringsidkaren är uppgiftsskyldig enligt lagen beträffande arbetsställe inom länet resp. kommunen och frågan berör detta arbetsställe.

Väsentlighetskravet torde inte kunna anses uppfyllt med mindre frågan på ett mera påtagligt sätt berör kommunen. Frågor av detta slag torde som utredningen anfört framför allt uppkomma i samband med större produktions-, drifts- eller sysselsättningsförändringar inom ett företag.

Enligt utredningens förslag skulle kommunstyrelsen i fråga av här avsett slag kunna kalla företrädare för ledningen för det berörda arbetsstället. Enligt min mening bör kallelsen i stället riktas mot näringsidkaren som sådan, varvid man torde kunna räkna med att denna låter sig företrädas av de personer som är ansvariga för frågans handläggning.

I tredje stycket har uppställts som en huvudregel, att företrädare för de anställda skall beredas tillfälle närvara vid överläggningarna. Med företrädare för de anställda avses i första hand representanter för de anställdas fackliga organisationer vid arbetsstället. Jag delar utredningens uppfattning att det i frågor om större drifts- eller sysselsättningsförändringar inom ett företag bör vara väsentligt för kommunen att höra också de anställdas uppfattning. Bestämmelsen är i detta hänseende ett uttryck för strävandena att öka de anställdas insyn och inflytande i företagen.

Utredningen har i sitt lagförslag upptagit en bestämmelse om att kommunstyrelse under vissa förutsättningar skall vara skyldig att hålla överläggningar med näringsidkare som begär det. En sådan bestämmelse behövs enligt min mening inte.

6 §

I denna paragraf föreskrivs att vite enligt lagen får bestämmas till högst 5 000 kr. Vidare har jag av praktiska skäl ansett att beslut om vitesföreläggande inte skall kunna överklagas. Frågor om utdömande av vite prövas av allmän domstol. Härigenom torde rättssäkerheten få anses tillgodosedd.

7 §

Som utredningen framhållit är det angeläget att lagen tillämpas på sådant sätt att den uppgiftsskyldige inte förorsakas större besvär än som är nödvändigt. Denna grundsats har fastslagits i andra författningar om

uppgiftsskyldighet, t. ex. 5 § lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden och 9 § kungörelsen (1966: 37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus. Jag har funnit det lämpligt att grundsatsen kommer till uttryck också i denna lag.

8 §

Många av de uppgifter som med tillämpning av lagen inhämtas från företagaren är av ömtålig natur. Ett utlämnande av dessa uppgifter till personer utanför kretsen av de i samhällsplaneringen direkt engagerade skulle kunna skada företagen. I denna paragraf har därför intagits en bestämmelse om tystnadsplikt för dem inom stat och kommun som med stöd av lagen får del av uppgifter om enskilda företag. Jag har dessutom i ett samtidigt framlagt lagförslag förordnat att sekretesslagen ändras så, att sekretesskydd ges åt handlingar vilka innehåller uppgifter enligt lagen.

7.2 Förslaget till lag om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser

1 §

Paragrafen innehåller den grundläggande bestämmelsen om att Kungl. Maj:t får förordna offentlig styrelseledamot i styrelsen för aktiebolag, vars verksamhet huvudsakligen är inriktad på att äga eller förvalta fast eller lös egendom eller allmännyttig stiftelse med tillgångar överstigande fem milj. kr. Förordnanden får samtidigt gälla högst 30 aktiebolag och stiftelser. Frågan har närmare berörts i den allmänna motiveringen.

Kungl. Maj:t bör även kunna utse suppleant för ledamot. Bestämmelse härom har upptagits i paragrafen.

Kungl. Maj:ts rätt att utse offentlig styrelseledamot gäller oberoende av vad bolagsordningen eller stiftelsens stadgar kan innehålla om antalet styrelseledamöter m. m. Detta ligger i sakens natur och jag har därför inte ansett det nödvändigt att såsom utredningen föreslagit ta in en erinran om att offentlig styrelseledamot förordnas utöver de ledamöter som tillsätts enligt 77 § aktiebolagslagen.

Med hänsyn till att det nu är fråga om en försöksverksamhet under en begränsad period har jag inte ansett nödvändigt att i lagen om aktiebolag ta in särskild erinran om de offentliga styrelseledamöterna.

Några civilrättsliga bestämmelser som anger vilka stiftelser som är att betrakta som allmännyttiga finns inte. Enligt 1929 års tillsynslag avgör länsstyrelsen om en stiftelse är att anse som allmännyttig. Samarbetsutredningen har i sitt förslag anknutit till bestämmelserna om skattebefrielse för vissa stiftelser i 53 § 1 mom. e) kommunalskattelagen (1928: 370). Enligt dessa tillkommer sådan befrielse stiftelse som främjar för-

svarsändamål eller utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer, verkar för uppfostrings- eller utbildningsändamål eller utövar hjälpverksamhet bland behövande eller främjar vetenskaplig undervisning eller forskning. Bestämmelserna bör med hänsyn till att motivet för styrelserepresentationen bl. a. är stiftelsernas gynnade ställning i skattehänseende vara vägledande vid tillämpning av lagen. Jag har ansett det tillräckligt att ange att förordnande får avse allmännyttig stiftelse.

Med stiftelses tillgångar avses de samlade tillgångarnas bokförda värde som de upptagits eller bort upptagas till i stiftelsens balansräkning.

På samma sätt som nu sker innan offentlig styrelseledamot utses i affärsbanks styrelse, bör beslut om att tillsätta sådan ledamot i aktiebolag eller stiftelse föregås av att bolaget eller stiftelsen bereds tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål beträffande personvalct.

2 §

Paragrafen upptar regeln att offentlig styrelseledamot särskilt skall verka för att samhällets intressen beaktas i bolagets eller stiftelsens verksamhet. Frågan om sådan ledamots ställning och ansvar i övrigt har berörts i den allmänna motiveringen.

3 §

Innan förordnande om styrelserepresentation meddelas för viss stiftelse bör Kungl. Maj:t ha tillgång till så fullständiga uppgifter om stiftelsen som möjligt. Kungl. Maj:t bör därför ha rätt att från stiftelse i vilken styrelserepresentation kan komma i fråga begära uppgifter om stiftelseurkund, stiftelsens stadgar och andra handlingar som bestämmer stiftelsens verksamhet eller visar dess tillgångar. Bestämmelse härom har tagits upp i förevarande paragraf. Första stycket överensstämmer i sak med utredningens förslag.

Jag utgår från att stiftelser av det slag det här är fråga om lojalt kommer att rätta sig efter anmodan att förete erforderliga handlingar. I fall av tredska bör emellertid tvångsmedel kunna tillgripas. Utredningen har föreslagit att den som underlåter att fullgöra vad som åligger honom på grund av Kungl. Maj:ts anmodan, skall kunna dömas till böter. Jag förordar för min del att anmodan i stället skall kunna förenas med vite.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om offentlig styrelseledamots mandattid.

I fråga om mandattiden för styrelseledamot i aktiebolag som väljs av bolagsstämma gäller enligt 77 § tredje stycket aktiebolagslagen att ledamoten skall utses för tid intill dess ordinarie bolagsstämma hållits.

Han får dock inte väljas för längre tid än t. o. m. den stämma som skall äga rum under tredje räkenskapsåret efter valet. För styrelseledamot som tillsätts i annan ordning än genom val av bolagsstämma finns inte några bestämmelser i aktiebolagslagen om mandattid. Det ankommer på den som utser sådan ledamot att bestämma mandattiden.

I fråga om styrelseledamot i stiftelse saknas lagregler om mandattid.

Offentlig styrelseledamot i aktiebolag skall enligt utredningens förslag utses för tid som anges i 77 § aktiebolagslagen. Ledamot i stiftelse skall utses för tid som Kungl. Maj:t bestämmer, dock längst för tre år.

Det är som jag tidigare har anfört angeläget att mandattiderna för offentliga styrelseledamöter anpassas till dem som gäller för övriga styrelseledamöter i bolaget eller stiftelsen. Kungl. Maj:t bör emellertid när det gäller aktiebolag inte vara bunden av en formell hänvisning till 77 § aktiebolagslagen. Offentlig styrelseledamot bör således både när det gäller bolag och stiftelser utses för tid som Kungl. Maj:t bestämmer. Paragrafen har utformats i enlighet härmed.

5 §

Som jag framhållit i den allmänna motiveringen bör offentlig styrelseledamot i princip ha samma ställning och ansvar som styrelseledamot som utsetts av bolagsstämma. I enlighet härmed föreskrivs i denna paragraf att — i den mån inte annat följer av lagen — vad som är föreskrivet i aktiebolagslagen om styrelseledamot och styrelsesuppleant äger motsvarande tillämpning på offentlig styrelseledamot i aktiebolag och suppleant för sådan.

I 8 § aktiebolagslagen regleras vilka uppgifter som skall finnas i bolagsordning. Enligt första stycket 6 skall i bolagsordning anges bl. a. antalet styrelseledamöter och antalet styrelsesuppleanter, om sådana skall utses. Vidare skall anges tiden för styrelseledamots uppdrag samt hur styrelseledamot och suppleant skall tillsättas i de fall de inte väljs av bolagsstämman.

Som jag har anfört vid 1 § gäller Kungl. Maj:ts rätt att utse offentlig styrelseledamot oberoende av vad bolagsordningen kan innehålla. Sådan ledamot skall således inte räknas in i det antal styrelseledamöter som anges i bolagsordning. Bestämmelser om sättet för utseende av offentlig styrelseledamot och om mandattid meddelas i 1 och 4 §§. Behov av att ta in motsvarande bestämmelser i bolagsordning kan inte anses föreliggande. Med hänsyn till det sagda anges i denna paragraf att bestämmelserna i 8 § första stycket 6 aktiebolagslagen inte gäller offentlig styrelseledamot. Hinder möter självfallet inte att bolag i vars styrelse offentlig styrelseledamot utsetts anpassar sin bolagsordning härtill.

Jag vill påpeka att offentlig styrelseledamot givetvis skall inräknas i det antal styrelseledamöter vilkas närvaro behövs för att styrelsen skall vara beslutsför. Detsamma gäller när fråga som enligt bolagsordning kräver särskild röstpluralitet skall avgöras.

6 §

Som jag anført i den allmänna motiveringen bör det åligga aktiebolag och stiftelse att till offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan utge ersättning med belopp som Kungl. Maj:t bestämmer. Föreskrift härom har tagits upp i denna paragraf.

7.3 Förslaget till lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar

Lagförslaget omfattar till skillnad mot promemoriaförslaget även ekonomiska föreningar. I övrigt överensstämmer det i allt väsentligt med detta förslag. Den överarbetning av promemoriaförslaget som föranletts av att tillämpningsområdet utvidgats innebär bl. a. att rubriken ändrats samt att fyra nya paragrafer tillkommit (2, 3, 6 och 16 §§). Paragrafföljden är sålunda en annan än i promemoriaförslaget.

1 §

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelser om de anställdas rätt att utse ledamöter i styrelsen för aktiebolag och ekonomiska föreningar (arbetstagarledamöter) jämte suppleanter. Lagen är tillämplig på aktiebolag och ekonomisk förening som under det senast förflutna räkenskapsåret här i landet sysselsatt i genomsnitt minst 100 personer. Upplysning om antalet anställda kan hämtas från förvaltningsberättelsen som skall innehålla uppgift om detta antal (103 § 1 mom. andra stycket ABL resp. 43 § 1 mom. tredje stycket LEF). I fråga om aktiebolag skall förvaltningsberättelsen enligt bestämmelserna i 126 § 1 mom. tredje stycket ABL sändas in till patent- och registreringsverket och den blir därigenom offentlig handling. För ekonomisk förening gäller enligt 44 § första stycket LEF att förvaltningsberättelsen senast sju månader efter räkenskapsårets utgång skall hållas tillgänglig för var och en som vill ta del av den.

Bestämmelsen i paragrafens andra stycke avser att trygga en kontinuerlig arbetstagarrepresentation under försöksperioden i företag där antalet anställda varierar kring gränsen 100. Har denna gräns uppnåtts under det räkenskapsår som gått till ända närmast före tidpunkten för utseendet av arbetstagarledamöter består rätten till arbetstagarrepresentation även om gränsen underskrids under de följande räkenskapsåren. För tillämpning av andra stycket krävs dock att proceduren för införande av arbetstagarrepresentation fortskridit så långt att arbetstagarledamöter utsetts. Det är således inte tillräckligt att enbart beslut enligt 7 § om inrättande av arbetstagarrepresentation föreligger.

Några remissinstanser har förordat en regel av innebörd att rätten till styrelserepresentation skall upphöra om det genomsnittliga antalet arbetstagare under två år visat sig understiga viss procent av gränsvärdet.

Eftersom försöksperioden föreslås bli begränsad till tre år anser jag att något behov av en sådan regel inte föreligger. Med hänsyn till lagens provisoriska karaktär anser jag det inte heller nödvändigt att reglera den situation som inträder när t. ex. ett tillverkningsbolag omvandlas till förvaltningsbolag. I den mån sådana fall blir aktuella under försöksperioden torde man kunna räkna med att företaget och de anställdas fackliga organisationer kommer överens om en anpassning till den förändrade situationen.

2 §

Enligt vad jag anfört i den allmänna motiveringen skall lagen inte tillämpas på vissa kategorier av aktiebolag och ekonomiska föreningar. Bestämmelse härom har tagits upp i förevarande paragraf.

3 §

Bestämmelsen i denna paragraf, som saknar motsvarighet i promemoriaförslaget, har föranletts av att lagens tillämpningsområde utvidgats till att gälla även ekonomiska föreningar. Behov har därvid uppkommit av en gemensam benämning i lagen på sådana aktiebolag och ekonomiska föreningar på vilka lagen är tillämplig. Som sådan benämning har valts företag.

4 §

I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen skall företag (se därom vad som anförts under 3 §) som inte når upp till den i 1 § föreskrivna storleksgränsen efter överenskommelse med de fackliga organisationerna kunna föras in under lagens tillämpningsområde. Detta förutsätter att bolagsordningen resp. stadgarna ändras. Ett sådant tillvägagångssätt kan emellertid innebära avsevärd tidsutdräkt. Beträffande aktiebolag fordras enligt 77 § andra stycket ABL särskilt tillstånd av kommerskollegium för sådan ändring i bolagsordningen. Genom bestämmelserna i denna paragraf öppnas möjlighet för stämman att i förekommande fall direkt besluta om att lagen skall tillämpas beträffande företaget, dvs. utan att gå vägen över ändring av bolagsordningen resp. stadgarna. Sådant beslut kan fattas med enkel majoritet på en ordinarie eller extra stämma.

På samma sätt äger stämman enligt bestämmelserna i denna paragraf besluta att de anställda skall ha rätt att utse fler än två arbetstagarledamöter och suppleanter för dem. Inte heller i detta fall krävs ändring i bolagsordningen resp. stadgarna, utan beslutet kan fattas direkt och med enkel majoritet på en stämma, ordinarie eller extra. Fattas sådant beslut med stöd av denna paragraf blir lagen i tillämpliga delar gällande också för de ledamöter och suppleanter som får utses enligt stämans beslut.

5—6 §§

En arbetstagarledamot bör som jag framhållit i den allmänna motiveringen i princip ha samma ställning och ansvar som andra ledamöter i styrelsen. Bestämmelserna i ABL resp. LEF om styrelseledamot och styrelsesuppleant bör därför äga motsvarande tillämpning på arbetstagarledamot och suppleant för arbetstagarledamot. Vissa undantag från denna grundsats har dock gjorts i denna lag.

I 8 § ABL och 6 § LEF finns regler om vilka uppgifter bolagsordning resp. förenings stadgar skall innehålla. Enligt punkten 6 i nämnda paragrafer skall i bolagsordningen resp. stadgarna anges bl. a. antalet styrelseledamöter och antalet suppleanter, om sådana skall utses. Vidare skall där anges tiden för styrelseledamots uppdrag och sättet för tillsättande av styrelseledamot och suppleant i fall de inte väljs på stämman.

Enligt 1 § har de anställda rätt att utse två arbetstagarledamöter och en suppleant för varje sådan ledamot. Denna rätt gäller oberoende av vilka bestämmelser bolagsordningen eller föreningens stadgar kan innehålla. Arbetstagarledamöterna och deras suppleanter skall således inte räknas in i det antal styrelseledamöter eller styrelsesuppleanter som anges i bolagsordningen resp. föreningsstadgarna. I 8 och 9 §§ i lagen finns vidare regler om sättet för utseende av arbetstagarledamöter och suppleanter för sådana ledamöter. Beträffande tiden för arbetstagarledamots uppdrag gäller vad som föreskrivs i 11 §. Bestämmelser i dessa avseenden behöver därför inte tas in i bolagsordningen resp. föreningsstadgarna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att arbetstagarledamöterna skall medräknas vid tillämpning av reglerna i ABL resp. LEF om beslutförhet och röstpluralitet.

I 22 § andra stycket LEF föreskrivs, att styrelseledamot skall vara medlem i föreningen. Ett sådant villkor kan inte upprätthållas beträffande arbetstagarledamot, bl. a. med hänsyn till de krav på produktionsinsatser som ställs på medlemmarna i vissa föreningar.

7 §

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelse om rätt för lokal facklig organisation att besluta om inrättande av arbetstagarrepresentation. I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen kan sådant beslut fattas endast av organisation som är bunden av kollektivavtal i förhållande till företaget och omfattar en majoritet av företagets arbetstagare. Tillhör dessa olika sådana organisationer, vilket i regel torde vara fallet, kan organisationer som tillsammans företräder en majoritet av arbetstagarna vid företaget gemensamt besluta om inrättande av arbetstagarrepresentation.

Med lokal facklig organisation avses här i första hand en till företaget direkt anknuten organisation, verkstadsklubb, företagsklubb eller liknande, och i andra hand lokalavdelning av fackförbund till vilken företagets arbetstagare är anslutna. Vissa fackliga organisationer, t. ex. de ombordanställdas organisationer inom rederinäringen, saknar lokala enheter. I sådana fall får organisationen som sådan anses vara lokal facklig organisation.

Beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation berör i första hand styrelsen i det företag beslutet gäller. Styrelsen kan behöva överlägga med företrädare för de fackliga organisationerna om olika praktiska frågor som föranleds av att arbetstagarledamöter skall utses. Bolagsordningen eller stadgarna kan sålunda behöva ändras — det kan t. ex. gälla bestämmelser om antalet styrelseledamöter som utses av stämman eller om särskild röstpluralitet — och i vissa fall kan det också finnas grundad anledning att ansöka om undantag från lagens tillämpning. I fall då företaget finner att inrättande av arbetstagarrepresentation skulle medföra väsentliga olägenheter och anledning finns att begära undantag enligt 14 § bör företaget, innan det ansöker om sådant undantag, i första hand försöka lösa frågan genom förhandlingar med de lokala fackliga organisationerna. För att sådana förhandlingar skall kunna hållas och styrelsen få tillfälle att vidta behövliga åtgärder, föreskrivs i paragrafens andra stycke att styrelsen skall underrättas om beslutet. På grund av bestämmelsen i 11 § får arbetstagarledamot tillträda sitt uppdrag först tre månader därefter. Underlåtenhet att underrätta styrelsen medför alltså att arbetstagarledamot är förhindrad att tillträda uppdraget.

Att facklig organisation som inte deltagit i beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation också har intresse av att få vetskap om beslutet ligger i sakens natur. Jag har dock ansett att uttrycklig bestämmelse om underrättelse till sådan organisation kan undvaras, eftersom de lokala organisationerna i regel kan antas ha samrått före beslutet om inrättande av arbetstagarrepresentation. I de fall en eller flera organisationer inte deltagit i sådant samråd — anledningen härtill kan t. ex. vara att företagets verksamhet bedrivs på ett flertal driftställen — skall likväl på grund av bestämmelsen i 8 § samtliga lokala organisationer, som är bundna av kollektivavtal i förhållande till företaget, delta i utseendet av arbetstagarledamöter.

8 §

I paragrafen föreskrivs att arbetstagarledamöter skall utses av de anställdas fackliga organisationer. I likhet med vad som gäller enligt 7 § om beslut rörande inrättande av arbetstagarrepresentation får endast lokal facklig organisation som är bunden av kollektivavtal i förhållande till företaget delta vid utseende av arbetstagarledamöter. Å andra

sidan gäller — i överensstämmelse med vad som utvecklats i den allmänna motiveringen — att samtliga organisationer som uppfyller detta krav skall delta och därvid söka nå samförstånd.

De lokala organisationerna bestämmer själva på vilket sätt arbetstagarledamöterna skall utses. De bestämmer också hur ledamotsplatserna skall fördelas mellan dem. Lagen innehåller inte några föreskrifter om sättet för utseende av arbetstagarledamot. Beträffande fördelningen av platserna finns det däremot i 9 § en hjälpregel, som blir tillämplig om organisationerna inte kan enas om fördelningen.

Det förutsätts att organisationerna utan särskild föreskrift därom underrättar företagets styrelse om vilka som utsetts till arbetstagarledamöter. Sådan underrättelse bör lämnas skriftligen.

9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser avsedda att tillämpas i fall då de fackliga organisationerna inte kan enas om fördelningen av ledamotsplatserna. En förutsättning för bestämmelsernas tillämplighet är att de fackliga organisationerna inte själva reglerat vad som skall gälla när de inte kommer överens. Vägledande vid utformningen av bestämmelserna har varit att skapa en mot styrkeförhållandena svarande balans mellan lokala organisationer som tillhör olika centrala huvudorganisationer.

Såsom central facklig huvudorganisation kommer i detta sammanhang främst LO, TCO eller SACO i fråga. Organisation som inte tillhör någon sådan organisation får vid tillämpningen av denna paragraf anses själv utgöra central huvudorganisation.

10 §

Första stycket innehåller en bestämmelse om att arbetstagarledamot bör utses bland de anställda hos företaget. Föreligger enligt de fackliga organisationernas bedömande särskilda skäl för att utse annan än anställd får detta ske med den begränsning som följer av andra stycket.

I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen får en och samma person inte vara arbetstagarledamot i flera styrelser. Föreskrift härom har tagits upp i paragrafens andra stycke. Hinder möter dock inte mot att arbetstagarledamot på stämma väljs till ledamot i annat företags styrelse eller, omvänt, att han utses till arbetstagarledamot trots att han på stämma valts till ledamot i annat företags styrelse.

11 §

För det fall då styrelseledamot tillsätts i annan ordning än genom val på stämman finns i ABL inte någon regel om mandattiden utan det ankommer på den som utser ledamoten att också bestämma mandattiden. Enligt LEF är maximitiden för ledamots uppdrag tre år. Mandat-

tiden för arbetstagarledamot bestäms av de fackliga organisationerna. Föreskrift härom har tagits upp i första stycket. Jag vill i detta sammanhang framhålla att mandattiden för arbetstagarledamot, i de fall den inte sträcker sig över hela försöksperioden, bör anpassas till vad som gäller i fråga om övriga ledamöter på så sätt att den börjar resp. löper ut vid ordinarie stämma på vilken val av styrelse skall äga rum.

Såsom anförts bl. a. under 7 § bör ett beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation följas av överläggningar mellan företrädare för företaget och de fackliga organisationerna för att klarlägga och lösa de problem som kan sammanhänga med en sådan åtgärd. Skulle parterna därvid komma att stanna i olika meningar rörande förutsättningarna för införandet av arbetstagarrepresentation, återstår för företaget att ansöka om undantag från lagens tillämpning. Skulle sådan ansökan inte hinna behandlas innan den föreskrivna fristen om tre månader löper ut, kan enligt bestämmelsen i andra stycket förordnande meddelas om uppskov med arbetstagarledamots tillträdande av uppdraget till dess ärendet slutligen prövats. Förordnande kan meddelas även om ansökningen inte innehåller begäran därom.

12 §

Arbetstagarledamot kan i likhet med övriga styrelseledamöter vara förhindrad att delta i handläggningen av viss fråga på grund av ABL:s resp. LEF:s jävsregler.

Bestämmelserna i denna paragraf anger därutöver de frågor, i vilkas behandling arbetstagarledamot är förhindrad att delta. Bestämmelsen är som jag anført i den allmänna motiveringen föranledd av intresset att skilja mellan frågor om företagets ledning och fackliga frågor.

Sälunda får arbetstagarledamot inte delta i styrelsens behandling av fråga som rör stridsåtgärder. Begreppet stridsåtgärd används här i samma betydelse som enligt 4 § kollektivavtalslagen (1928: 253). Bestämmelsen avser såväl vidtagande av stridsåtgärd som redan vidtagen sådan åtgärd och gäller oberoende av vilken part som vidtar eller avser att vidta åtgärden. För bestämmelsens tillämplighet saknar det vidare betydelse om åtgärden är lovlig eller olovlig.

Arbetstagarledamot får vidare inte delta, när styrelsen behandlar fråga som rör förhandling med arbetsgivarorganisation om slutande av kollektivavtal eller som rör uppsägning av sådant avtal. Bestämmelsen hindrar däremot inte att arbetstagarledamot deltar i styrelsens behandling av fråga som rör tolkningen eller tillämpningen av redan ingånget kollektivavtal.

13 §

Beträffande suppleant för arbetstagarledamot gäller på grund av hänvisningen i denna paragraf bestämmelserna i 8—12 §§ om arbetstagarledamot i tillämpliga delar. Att därutöver bestämmelserna i ABL

resp. LEF om styrelsesuppleant skall tillämpas i fråga om suppleant för arbetstagarledamot följer av 5 §.

14 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om undantag från lagens tillämpning. Denna fråga har behandlats i den allmänna motiveringen huvudsakligen med utgångspunkt från aktiebolagens förhållanden. Om väsentliga olägenheter skulle uppkomma för ekonomisk förening på grund av förhållande som regleras i denna paragraf, äger emellertid bestämmelserna i paragrafen motsvarande tillämpning på föreningen. Olägenheterna skall således bero på något förhållande som anges i paragrafen. Andra förhållanden, såsom att en förening fullgör vissa speciella uppgifter, t. ex. jordbrukspolitiska uppgifter, kan inte läggas till grund för undantag enligt dessa bestämmelser.

15—16 §§

Beträffande dessa paragrafer får jag hänvisa till den allmänna motiveringen.

17 §

Enligt 97 § ABL skall ändring bl. a. i styrelsens sammansättning anmälas till patent- och registreringsverket. Motsvarande regel beträffande ekonomisk förening finns i 37 § LEF. Anmälan sker i detta fall till länsstyrelsen. När styrelseledamot eller suppleant utsetts enligt lagen skall det enligt denna paragraf anges i anmälan som nu nämnts. Härigenom vinnas bl. a. den fördelen att registreringsmyndigheten — i fall när antalet styrelseledamöter till följd av arbetstagarrepresentation kommer att överstiga det i bolagsordningen eller föreningens stadgar angivna — inte behöver efterforska anledningen härtill.

18 §

Enligt denna paragraf kan Kungl. Maj:t delegera till myndighet att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av lagen.

Ikraftträdandebestämmelser

Genom dessa bestämmelser undantas aktiebolag som har en styrelse bestående av mindre än tre ledamöter. Detta kan förekomma om aktiekapitalet eller maximikapitalet enligt bolagsordningen är 500 000 kr. eller därunder. I så fall kan styrelsen bestå av en eller två personer. Understiger styrelseledamöternas antal tre, får verkställande direktör ej utses medan sådan skall finnas om styrelsen består av tre eller flera ledamöter.

Inrättande av arbetstagarrepresentation i ett bolag med mindre än tre styrelseledamöter torde förutsätta att antalet ökas till tre genom ändring av bolagsordningen. Detta medför i sin tur enligt vad nyss sagts att

verkställande direktör måste utses. Med hänsyn härtill torde denna kategori av bolag böra undantas från den nu aktuella försöksverksamheten. En förutsättning härför är dock att styrelsen även den 1 januari 1972 bestod av mindre än tre ledamöter.

7.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

20 a §

Som anförts i den allmänna motiveringen är det angeläget att åtminstone vissa av de uppgifter som inhämtas med stöd av lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor får sekretesskydd. Bestämmelserna i nu gällande sekretesslag ger inte något skydd. Denna lag måste därför ändras, vilket bör ske genom införande av en ny paragraf, 20 a §. Paragrafen har utformats efter förebild av framför allt 20 och 21 §§ sekretesslagen. Enligt den föreslagna paragrafen skyddas handling innefattande uppgifter som lämnats enligt ovannämnda lag. Skyddet gäller således oberoende av hos vilken myndighet sådan handling finns och omfattar även av myndigheten gjorda bearbetningar som innehåller eller bygger på uppgifter enligt lagen. En allmän förutsättning för sekretesskyddet är dock att den till myndigheten inkomna eller där upprättade handlingen innehåller sådana upplysningar om viss näringsidkares affärs- eller driftförhållanden att ett offentliggörande av dem kan lända honom till men. Utlämnande kan emellertid ske om näringsidkaren samtycker till detta. Sekretesstiden är annars tjugo år från handlingens datum.

8 Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor,
2. lag om offentliga styrelserepresentanter i vissa aktiebolag och stiftelser,
3. lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar,
4. lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margit Edström

Bilaga 1
Samarbetsutredningens förslag

1 Lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Länsstyrelsen får föreskriva att näringsidkare som har arbetsställe inom länet högst två gånger årligen skall lämna uppgift till länsstyrelsen om huvuddragen i den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten vid arbetsstället samt om huvuddragen i planerad eller förväntad utvidgning eller inskränkning i produktionen, sysselsättningen eller driften vid arbetsstället. Sådan föreskrift får avse högst de fem närmast följande kalenderåren, räknat från varje tidpunkt då uppgift skall lämnas.

Motsvarande uppgiftsskyldighet får länsstyrelsen ålägga landstingskommun i fråga om dess arbetsställen inom länet.

Konungen föreskriver om statlig myndighets uppgiftsskyldighet enligt denna lag. Förordnande enligt första stycket får även meddelas av central statlig myndighet som Konungen bestämmer.

2 § Innan länsstyrelsen meddelar förordnande enligt 1 § skall länsstyrelsen samråda med styrelsen i den kommun där arbetsstället är beläget.

3 § Länsstyrelsen skall utan dröjsmål överlämna uppgifter enligt 1 § till styrelsen i den kommun där respektive arbetsställe finnes, till statistiska centralbyrån samt till länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden, vägförvaltningen och andra statliga organ inom länet, för vilka uppgifterna är av väsentlig betydelse.

4 § Kommunstyrelse bör minst en gång årligen, i former som kommunstyrelsen bedömer lämpliga, för de näringsidkare som har arbetsställe inom kommunen översiktligt redovisa verksamhet och planering inom kommunen på områden som kan vara av betydelse för dessa näringsidkare.

Sådan redogörelse skall alltid lämnas till den som är uppgiftsskyldig gentemot länsstyrelsen på grund av förordnande enligt 1 § och till annan näringsidkare som inom kommunen sysselsätter mer än 50 personer.

5 § Länsstyrelsen bör efter samråd med länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, vägförvaltning och andra statliga organ inom länet minst en gång årligen, i former som länsstyrelsen bedömer lämpliga, för de näringsidkare som har arbetsställe inom länet översiktligt redovisa statlig verksamhet och planering inom länet på områden som kan vara av betydelse för dessa näringsidkare.

Sådan redogörelse skall alltid lämnas till den som är uppgiftsskyldig gentemot länsstyrelsen på grund av förordnande enligt 1 § och till annan näringsidkare som i kommun inom länet sysselsätter mer än 50 personer.

6 § Kommunstyrelse får i fråga, som är av väsentlig betydelse för kommunen och berör arbetsställe inom kommunen för vilket uppgiftsskyldighet föreligger enligt 1 §, kalla företrädare för ledningen för det arbetsstället till överläggning med styrelsen. Kallelse skall innehålla uppgift om anledningen till överläggningen.

Om icke särskilda skäl föranleder annat skall vid kallelse enligt första stycket även företrädare för de anställda vid arbetsstället kallas till överläggningen.

7 § Om näringsidkare som är uppgiftsskyldig enligt 1 § begär det skall i fråga, som är av väsentlig betydelse för näringsidkaren och berör kommun där han har arbetsställe, överläggning hållas mellan näringsidkaren och företrädare för kommunens styrelse.

8 § Om näringsidkare icke efterkommer förordnande enligt 1 §, kan länsstyrelsen eller sådan förordnande myndighet som avses i 1 § tredje stycket vid vite förelägga den uppgiftsskyldige att fullgöra sin skyldighet.

Har kallelse enligt 6 § första stycket icke hörsammats får vite utsättas vid ny kallelse.

9 § Vid tillämpningen av denna lag skall iakttagas att uppgiftsskyldig icke betungas onödigt.

10 § Vad någon enligt denna lag i eller för tjänst eller uppdrag har erfarit om enskilt företags affärs- eller driftsförhållanden får han icke obehörigen yppa eller nyttja. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter häremot dömes till böter eller fängelse i högst ett år. Allmänt åtal får väckas endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

2 Lag om offentliga styrelseledamöter och offentliga revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

Härigenom förordnas som följer.

1 § I aktiebolag som Konungen bestämmer får Konungen förordna en ledamot i bolagets styrelse utöver de ledamöter som tillsättes enligt 77 § lagen (1944: 705) om aktiebolag. Sådana förordnanden får samtidigt avse högst tjugo aktiebolag.

I stiftelse som har till huvudsakligt ändamål att främja verksamhet som anges i 53 § 1 mom. e) kommunalskattelagen (1928: 370) och vars tillgångar överstiger fem miljoner kronor får Konungen förordna en ledamot i stiftelsens styrelse.

2 § Av Konungen förordnad ledamot i aktiebolags eller stiftelses styrelse (offentlig styrelseledamot) skall särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bolagets eller stiftelsens verksamhet.

3 § Uppkommer fråga om utseende av offentlig styrelseledamot i stiftelse, är stiftelsen skyldig att efter anmaning till Konungen överlämna avskrift av stiftelseurkund, stiftelsens stadgar och andra handlingar som bestämmer stiftelsens verksamhet eller visar dess tillgångar.

4 § I aktiebolag eller ekonomisk förening som Konungen bestämmer får Konungen förordna en revisor (offentlig revisor) utöver de revisorer som tillsättes enligt 105 § lagen (1944: 705) om aktiebolag eller 45 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar. Sådana förordnanden får samtidigt avse högst tjugo aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Offentlig revisor skall med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens och verkställande direktörs förvaltning samt av bolagets eller föreningens räkenskaper.

5 § Bestämmelserna i 8 § lagen (1944: 705) om aktiebolag eller i 6 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller ej styrelseledamot eller revisor som förordnas enligt denna lag.

6 § Offentlig styrelseledamot och offentlig revisor i aktiebolag utses för tid som anges i 77 respektive 106 § lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Offentlig styrelseledamot i stiftelse utses för tid som Konungen bestämmer, dock längst för tre år.

7 § Bolag eller stiftelse i vars styrelse ingår offentlig styrelseledamot skall utge arvode till ledamoten med belopp som Konungen eller av Konungen förordnad myndighet bestämmer.

Bolag eller förening som revideras av offentlig revisor skall utge ersättning till revisorn med belopp som Konungen eller av Konungen förordnad myndighet bestämmer.

8 § Den som underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 3 § dömes till böter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972 och gäller såvitt angår aktiebolag och ekonomiska föreningar till utgången av år 1976. Offentlig revisor skall dock även efter sistnämnda tidpunkt delta i sådan revision av bolag eller förening som avser räkenskapsår som avslutas senast den 31 december 1976.

3 Lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Härmed förordnas, att i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall införas en ny paragraf, 22 §¹, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §

Handling som inkommit till eller upprättats hos myndighet, som avses i lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor m. m., får i den mån handlingen innehåller upplysningar om viss näringsidkares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke utan hans samtycke utlämnas förrän tjugo år förflutit från handlingens datum.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Förutvarande 22 § upphävd genom 1968: 327.

Bilaga 2

Departementspromemorians förslag

Lag om styrelserepresentation för de anställda i vissa aktiebolag

Härigenom förordnas som följer.

1 § I aktiebolag som under det senast förflutna räkenskapsåret sysselsatt i genomsnitt minst 100 arbetstagare har de anställda enligt bestämmelserna i denna lag rätt att utse två ledamöter i styrelsen (arbetstagarledamöter) och en suppleant för varje sådan ledamot.

Har arbetstagarledamot utsetts, består rätten till styrelserepresentation för de anställda, även om antalet sysselsatta enligt första stycket därefter underskrides.

Denna lag gäller icke bank- eller försäkringsaktiebolag.

2 § Bolagsstämman kan utan ändring av bolagsordningen besluta att denna lag skall äga tillämpning på annat aktiebolag än som avses i 1 § första stycket eller att de anställda enligt bestämmelserna i denna lag skall ha rätt att utse fler än två arbetstagarledamöter och suppleanter för dem.

3 § Om ej annat följer av denna lag, gäller i fråga om arbetstagarledamot och suppleant för sådan vad som föreskrives om styrelseledamot och styrelsesuppleant i lagen (1944: 705) om aktiebolag, med undantag av bestämmelserna i 8 §.

4 § Beslut om inrättande av arbetstagarrepresentation fattas av lokal facklig organisation, som är bunden av kollektivavtal i förhållande till bolaget och omfattar mer än hälften av bolagets arbetstagare, eller av på sådant sätt bundna lokala fackliga organisationer som tillsammans har denna omfattning.

Bolagets styrelse skall underrättas skriftligen om beslut enligt första stycket.

5 § Arbetstagarledamöter utses av de lokala fackliga organisationer, som är bundna av kollektivavtal i förhållande till bolaget, i den ordning organisationerna bestämmer.

6 § Beslutar ej organisationerna annat, gäller följande om utseende av de arbetstagarledamöter som tillsättes enligt 1 § första stycket.

Tillhör mer än fyra femtedelar av de kollektivavtalsbundna arbetstagarerna samma lokala organisation, får denna utse båda arbetstagarledamöterna. I annat fall får den lokala organisation som omfattar det största antalet kollektivavtalsbundna arbetstagare utse den ene ledamoten, och den lokala organisation som omfattar det näst största antalet sådana arbetstagare utse den andre ledamoten.

Vid tillämpningen av andra stycket skall lokala organisationer som tillhör samma centrala fackliga huvudorganisation anses som en organisation.

7 § Arbetstagarledamot bör utses bland de anställda hos bolaget.

Arbetstagarledamot får ej utan särskilt tillstånd i sådan egenskap tillhöra annat aktiebolags styrelse.

8 § Förordnas ej annat i anledning av ansökan om undantag enligt 11 §, tillträder arbetstagarledamot sitt uppdrag vid tidpunkt som bestäms av den som utsett honom, dock tidigast tre månader från det bolaget mottagit underrättelse enligt 4 §.

9 § Arbetstagarledamot får ej deltaga i styrelsens behandling av fråga som rör stridsåtgärd eller förhandling med arbetstagarorganisation om slutande av kollektivavtal.

10 § Bestämmelserna i 5—9 §§ om arbetstagarledamot äger motsvarande tillämpning på suppleant.

11 § Skulle arbetstagarrepresentation enligt 1 § medföra väsentliga olägenheter för bolaget på grund av att

1. styrelsens sammansättning är beroende av politiska styrkeförhållanden eller av förhållande mellan olika aktieägare eller aktieägargrupper, som reglerats i bolagsordningen eller avtal eller eljest framgår av omständigheterna, eller

2. bolagsordningen innehåller föreskrift om särskild röstpluralitet vid fattande av styrelsens beslut, kan undantag medgivas från denna lag, om olägenheterna ej kan undanröjas på annat sätt.

Medgivande av undantag enligt första stycket skall förenas med villkor om åtgärder som på annat sätt tillgodoser arbetstagarernas intresse av insyn och inflytande i fråga om bolagets verksamhet.

12 § Fråga om tillstånd enligt 7 § andra stycket och om undantag enligt 11 § prövas av en nämnd som består av ordförande och fyra andra ledamöter. Ledamöterna utses av Konungen. Ordföranden utses bland personer, som icke kan anses företräda arbetsgivare- eller arbetstagarintressen. Av de övriga ledamöterna utses två efter förslag av svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, en efter förslag av landsorganisationen i Sverige och en efter förslag av tjänstemännens centralorganisation. För ordföranden och varje ledamot utses i samma ordning en ersättare.

Mot nämndens beslut får talan ej föras.

13 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag liksom om nämndens uppgifter och verksamhet meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973 och gäller till utgången av år 1977. Lagen äger ej tillämpning på aktiebolag vars styrelse består av mindre än tre ledamöter, under förutsättning att samma förhållande gällde den 1 januari 1972.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Utdrag av protokoll över industriärenden den 20 oktober 1972 ..	8
1 Inledning	8
2 Samarbetsutredningen	11
2.1 Allmänna utgångspunkter m. m.	11
2.1.1 Allmänna utgångspunkter	11
2.1.2 Nuvarande information och samarbete	12
2.1.3 Företagens långtidsplanering	14
2.1.4 Behovet av information och samarbete	15
2.1.5 Sekretessfrågor m. m.	16
2.2 Ett nytt informationssystem	17
2.3 Offentlig styrelsrepresentation i aktiebolag	20
2.3.1 Utredningens överväganden	20
2.3.2 Utredningens förslag	23
2.3.3 Reservation	24
2.4 Offentlig styrelsrepresentation i stiftelser	25
2.4.1 Utredningens överväganden	25
2.4.2 Utredningens förslag	26
3 Remissyttranden över samarbetsutredningens förslag	27
3.1 Allmänna utgångspunkter m. m.	27
3.1.1 Allmänna utgångspunkter	27
3.1.2 Nuvarande information och samarbete	28
3.1.3 Företagens långtidsplanering	28
3.1.4 Behovet av information och samarbete	28
3.1.5 Sekretessfrågor m. m.	30
3.2 Ett nytt informationssystem	31
3.3 Offentlig styrelsrepresentation i aktiebolag	43
3.3.1 Utredningens överväganden	43
3.3.2 Utredningens förslag	49
3.4 Offentlig styrelsrepresentation i stiftelser	53
4 Departementspromemorian	56
4.1 Inledande synpunkter	56
4.2 Den aktuella reformens omfattning	63
4.3 Inrättande av styrelsrepresentation för de anställda m. m.	67
4.4 Särskilda frågor rörande arbetstagarledamots ställning i styrelsen	73
4.5 Undantag på grund av särskilda förhållanden	75
4.6 Centralt organ för prövning av vissa frågor	78
4.7 Introduktion och utbildning i styrelsearbetet	78
5 Remissyttranden över departementspromemorian	78
5.1 Allmänna synpunkter	78
5.2 Reformens omfattning	80
5.3 Inrättande av styrelsrepresentation för de anställda m. m.	85
5.4 Arbetstagarledamots befogenheter och ansvar	90
5.5 Undantag på grund av särskilda förhållanden	92

5.6	Nämnden för prövning av vissa frågor	93
5.7	Introduktion och utbildning	93
6	Departementschefen	94
6.1	Inledande synpunkter	94
6.2	Ett nytt informationssystem	101
6.3	Offentlig styrelserepresentation i vissa aktiebolag och stiftelser	111
6.4	Styrelserepresentation för de anställda	118
6.4.1	Allmänna synpunkter	118
6.4.2	Den aktuella reformens omfattning	123
6.4.3	Utseende av arbetstagarledamöter m. m.	129
6.4.4	Särskilda frågor rörande arbetstagarledamöts ställning i styrelsen	134
6.4.5	Undantag på grund av särskilda förhållanden	137
6.4.6	Centralt organ för prövning av vissa frågor	139
6.4.7	Introduktion och utbildning	140
6.5	Ikraftträdande m. m.	141
6.6	Upprättade lagförslag	142
7	Specialmotivering	142
7.1	Förslaget till lag om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor	142
7.2	Förslaget till lag om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser	146
7.3	Förslaget till lag om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar	149
7.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	156
8	Hemställan	156
	Bilagor	
1.	Samarbetsutredningens lagförslag	157
2.	Departementspromemorians lagförslag	161